

Revija SRP
/Svoboda, Resnica, Pogum/

Letnik 14, februar 2006
sštevilka 71–72

Izdajatelj revije

Revija SRP /Svoboda, Resnica, Pogum/
zavod za založništvo na področju kulture
in umetnosti, Ljubljana
m.sh.1339427, d.sh.71461965, b.r. 10100-0038333910
e.m. urednistvo@revijasrp.si
i.a. <http://www.revijasrp.si>

Naslovnica

Erna Ferjanich: Kamen modrosti, 2004

Izbor likovnih del

Branko Lipnik

Tisk

VED d.o.o., Ljubljana

Uredništvo

Revija SRP, Prazhakova 13, 1000 Ljubljana

Uredniški odbor

Rajko Shushtarshich – odg. urednik,
Ivo Antich – lektor in korektor,
Lev Detela (Dunaj) – neprevedene knjige,
Branko Lipnik – likovna priloga,
Franko Bushich (Split),
Jolka Milich, Bogdan Novak,
Just Rugel (Moskva), Lucijan Vuga

Naročila, prodaja

Knjigarna KONZORCIJ, Založba Mladinska
knjiga, Slovenska 29, 1000 Ljubljana

Izposoja na dom

Slovanska knjižnica, Einspielerjeva 1,
p.p. 2670, 1001 Ljubljana

Izdajo omogočajo

sodelavci v reviji

ISSN 1318–1912

Vsebina

<i>Feliks Dev</i>	Zadovolni jetnik	4
<i>Matjazh Jarc</i>	Politka je kurba	7
<i>Iztok Vrhovec</i>	Starka	12
<i>Erna Ferjanich</i>	Bil je zhar	16
<i>Pier Paolo Pasolini</i>	Balade	20
<i>Franko Bushich</i>	Smej se jim, Morana	32
<i>Tin Ujevich</i>	Notturmo	34
<i>Iztok Vrhovec</i>	Eni in drugi	36
<i>Bogdan Novak</i>	Samo trenutek	42
<i>Ivo Antich</i>	Hladno mashchevanje	46
<i>Lev Detela</i>	Tri zvezde, XII	51
<i>Lucijan Vuga</i>	Shahovska kraljica /drama/	68
<i>Janez Mesesnel</i>	Fauvizem v slikarstvu Erne Ferjanich	86
<i>Erna Ferjanich</i>	Likovna dela /reprodukcije slik/	88
<i>Mario Berdich</i>	Zmagovitost svetlobe	97
<i>Ciril Gale</i>	Od junakov upora do »Super Janeza«	99
<i>Andrej Herman</i>	Letalishche brez strazh /iz stripa/	100
<i>Ivo Antich</i>	Janez & Jovan /strip – karikatura/	101
<i>Bogdan Novak</i>	Novinarske race	102
<i>Bogdan Novak</i>	Misli v tabletah /aforizmi/	105
<i>Branko Lipnik</i>	Popoldanski aforizmi	107
<i>Ivo Antich</i>	Epigramizmi: Anti(ch)kronika	108
<i>Ivo Antich</i>	Popare	112
<i>Ivo Antich</i>	Mnozhihnomedijske belezhke	117

Chlovekov razvoj		
<i>Jozhe Shtucin</i>	KD Republika Slovenija	134
<i>Rajko Shushtarshich</i>	Grenkoba vladanja /reforma sistema/	136
<i>Segej G. Kara–Murza</i>	Rusi in Judje: priložnost za dialog II	139
Za zgodovinski spomin		
<i>Bogdan Novak</i>	Naredite mi to »Delo« boljše!	159
<i>Bogdan Novak</i>	Kar se je babi sanjalo	163
Iz zgodovinskega spomina		
<i>Lucijan Vuga</i>	Veneti in Anti (II)	165
Neprevedene knjige		
<i>Lev Detela</i>	Nemška publikacija o Srechku Kosovelu	186
Iz skrivnih predalov		
<i>Lev Detela</i>	Mesichkova prichevalska pentalogija o »junaku nashega chasa«	188
Chitalnica		
<i>Lev Detela</i>	Spominski zbornik ob petdesetletnici Slovenske kulturne akcije v Buenos Airesu	197
Vprashalnica		
<i>Jolka Milich</i>	O prevajanju in poeziji, II	199
<i>Rajko Shushtarshich</i>	»Crkarska pravda« – slast ali strast?	203
Dokumenti, prichevanja		
Dokument 1		
<i>Robert Marolt</i>	Intervencija Ministrstva za pravosodje /zaposilo Upravnemu sodishchu RS/	205
Dokument 2		
<i>Jasna Shegan</i>	Porochilo Upravnega sodishcha RS	206

ZADOVOLNI JETNIK

Dolgu res je, kar lezhati
v moji jechi morem jest,
al ke to prov spregledvati
jest zachnem, morem spoznati,
de njo ni tezhku prenest;
inu de ta temna jecha
men je ta narveche srecha.

More veche srecha biti?
V to z zhovnrji bom pelan,
de kus ni se podstopiti
me nobeden, al kaj striti
mi, od teh bom varuvan.
Ja col eden she pred vrati
z nago sablo more stati.

V enmu gradu jest stanujem
enga vsokga vajvoda
in deslih na potrebujem
jerperg teh 'm na plachujem
chimzha tu nobeniga,
vonder 'z teh nobeden mene
tu po sili von na zhene.

Kdur sem predme óche pridti,
more dosti dolgu stat
na dvorishu ter prositi
ushlish moj tukaj zadobiti,
vechkrat tud dragu plachvat
ter scer tok, de bode njemu
malkedej tu perpushenu.

Kremes tok trdu zapreti
v stanu ni svojga zlata,
koker mene — de b kdu vzeti
me na mogl — 'te imeti
tu vseskuz zaprtega.
Ja, sam Klukec be se vriti
sem na mogel, pome pridti.

Brez skrbi vse v moji jechi
tukaj mirnu jest lezhim,
en sluzhabnek meni strechi
more tukaj v'saki rechi,
vse skuz njega jest dobim.
On, perjatelj ta moj zveste
mi pernese pit in jeste.

Pichlu res je, kar on meni
skuz to linco pomoli,
de b prevech na blu k nobeni
shkodi, vse kosilce v eni
sami rihti le stoji;
zavle zdravja vinu piti
on na sme mi perпустiti.

Toku treznega drzhati
mene more on vselej,
de, ke b jest ki krog shtorklati
jel al se opotekati,
na pobil glavó kedej
ter de b drug dan me debele
grche prevech na bolele.

Prost od tlake, prost od dela
sem jest tukaj vsaki chas
in ke b lih mordej se vnela
ter s plemenam zhe gorela
kje col ena cela vas,
me nehche vodo nositi
sem na sile, njo gasiti.

Sonce nigdar me na peche,
 v hladni senci jest sedim,
 znoj iz chela mi na teche,
 dezh da mene na perteche,
 burje se jest na bojim.
 Muh na shlishem jest shumeti
 in tud ne komarje pejti.

Al kar narvech je od téga,
 zhena tu mi na raglá
 nad glavó ter se na krega,
 de nji manka unga, tega
 in de njena na velá.
 De otrok za kruh vekáti
 mi ni treba poslusháti.

Srechna jecha! V tebi spati
 dosti chasa jest imam,
 v tebi tuhtat, v tebi brati,
 koker ochem, al pisati,
 vselej brez vse zmote znam.
 Ti tedej, o moja jecha,
 se narveche moja srecha!

(1782)

OPOMBA K DEVU

Feliks Dev (Trzhich 1732 – Ljubljana 1786) ob 220-letnici smrti zasluži ugotovitev o »trajni aktualnosti« ne le kot literarni pionir, temveč tudi po določeni pesniski vrednosti. Ta redovnik avgushtinec je zacetnik slovenskega posvetnega pesništva (kot prvega slov. pesnika ga je 1986 utemeljil Jozhe Koruza, dotlej naj bi bil to Vodnik); še danes so npr. pesnishko relevantne njegove pesmi o kratkosti chloveshkega zhivljenja, o Lenori (»vampirski«, zagrobni motiv kot napoved istega pri Preshernu, Jenku in drugih), o *spevorechnosti* in *spevorechnikih* (zanimiva izraza za pesništvo in pesnike), zlasti pa *Zadovolni jetnik* (12 septin z osmerci in sedmerci), po naslovu individualistichna parafraza Vodnikovega kolektivistichnega *Zadovolnega Krajnca* (Pisanice, 1781), ohranjena v rokopisu za neizdani četrti letnik almanaha *Pisanice* (1782). V južnoslovanskih literaturah je temo »eksistencialne jeche« najti pri najbolj markantnih avtorjih, npr. Presheren (Soneti nesreche), Gregorchich (Ujetega pticha tozhba), Zhupanchich (Manom), Ujevich (Molitev iz temnice), Andrich (Prekleta dvorishche), Kosovel (Jetniki, Jetnishnica ob morju); Dev je na zacetku, in to z izvornim, vedrim, satirichnim pogledom na avtorsko samoposvechenost. Poznejsha varianta ima naslov *Jetnik*, vendar je prvotni naslov pomensko ustrežnejshi. V pesmi omenjeni Klukec je bil resnichna oseba, znan cestni razbojnik, menda se je obesil v ljubljanski jechi (Trancha). Besedilo po: *Pisanice 1779-1782* (Lj. 1977), *Cvetnik*, I, (Lj. 1978).

Izbor in opomba Ivo Antich

POLITKA JE KURBA

Prapraprot se izgrize iz besede
in zhe se najde prasovrazhno bitje
naj bo poshast prepad naj bo pragnitje
postavljam prasmrt za glasnico bede
prastrah prezhene prve zhive chrede
vzpostavi strah kot temelj za sozhitje
naj kri dochaka prvo praprelitje
da z njim utemeljim pojav prazmede
prapamet pa zachenja shteti leta
na praskalovje jih zapisovati
prazgodovina kamnu razodeta
zazhrta pod bezhanjem prasvojati
naj bo med prarazpokami ujeta

Ostala nam bo tujka in pramati
prechrni premog ki nam bo za hrano
preklinjamo se kajti ni nam dano
najenostavnejshih resnic spoznati
kot praljudje se znamo razdivjati
morda zato ker nam je zamolchano
prapraspochetje ker je zakopano
tako globoko da ga ni spoznati
kot chreda gonimo se se bojimo
obsojeni da moramo iskati
she nismo nashli a se zhe borimo
se ljubimo se znamo dobro klati
veseli smo zato tako trpimo

Lahko nam bo ta prasvet poteptati
in s penastimi gobci dotrpeti
svoj kratki chas koristno izzhiveti
to bedasto zhivljenje dokonchati
lahko je narodom ukazovati
lahko je mnozhicam za nich umreti
lahko nemochno maso zavrteti

imeti vojsko se nichesar bati
che Chlovek brez mochi stoji ob strani
ne vidi preko prazno polne sklede
za chelom spijo skisani mozhgani
che ne razume vech od abecede
zato smo vedno znova izigrani

Imamo moch ki nas lahko obsede
imamo stebre ki na njih slonimo
oblast imamo da pod njo zhivimo
da nam usmerja zmedene poglede
smo njena vojska ki ves svet zasede
smo njena roka da se zavihimo
chez mejo pameti se zaletimo
pregazimo sovrage in sosede
imamo kri da nam iz zhil odteche
magistri doktorji vojashke vede
oblast imamo ki za nas izreche
ukaz da naj se stari svet sesede
imamo ostro sodbo ostre meche

Trpecha srca in obraze blede
razkrinkano nemoch prikrito silo
in mochno voljo da bi se zgodilo
zbudilo v nas razjarjene medvede
zato ker so morili nashe dede
in ker so krivi da je zdaj vse gnilo
ker se je vech morilo kot ljubilo
le komu to za vselej ne presede
in ni razlike kakshna je zastava
vladarjev se je treba vedno bati
ni res to ni Chlovekova narava
ne more samo grob zavetja dati
ker ni le smrt prevzvisjena postava

Krvavi red je treba pokonchati
ni smisla klanjati se trdi roki
zlagani misli pa cheprav globoki
ni smisla pod krvniki mirovati
upor upor vso zemljo preorati
mi smo rojeni mochni in visoki

nameni so poshteni in široki
a kri se da samo s krvjo oprati
zakaj smo vedno peli govorili
da je svoboda nasha vechna mati
iz zgodovine pa smo se uchili
da mnozhice so morale molchati
mi bomo to prepoved umaknili

Ah, o svobodi hochemo krichati
in o ljubezni in o domovini
in o mrlichih ki so v pradavnini
za nas potomce morali zaspati
a vse zaman spet vladajo bogati
in nas prevech uspavajo spomini
in se prevech prepushchamo tishini
ko bi nas zdavnaj moralo razgnati
da bi razbili red z vso pravico
smo se ponovno dvignili iz bede
smo zapustili polja in pshenico
to je bil chas krvave srede
ko smo nagnali pol ljudi v mesnico

Junashko smo pobili mrhojede
zavzeli stolp postali smo vladarji
ponosni zmagovalci in grobarji
najvechji izmed nas na prestol sede
postavi nam ministre ostroglede
ob njem pa vojska, plemichi in farji
tovarnarji sodniki in jecharji
milichniki prezhijo iz zasede
a mi smo she naprej samo vojaki
ki smo si prvo zmago izborili
le na ukaz odmevajo koraki
le na povelja so nas nauchili
hoditi novo pot kakor bedaki

Enak sistem kot prej smo si zgradili
zamenjali denar uvedli bone
sprejeli preoblechene zakone
kdor ni verjel lazhem so mu sodili
zanosnih gesel so nas nauchili

zastonj delili sladkor makarone
zato da nam drzhava ne potone
so nas z raketami oborozhili
potem pa so nam rekli da je nasha
drzhava nasha volja in pravica
ponujena nam je kot polna chasha
nad njo pa leta bela golobica
leti nad vojno vihro ki ugasha

Ko se prizhge svobode plamenica
nas napodijo v vrste pred uradi
posvechajo se miselni blokadi
nasha dolzhnost je njihova pravica
morála je izprijena resnica
ne smemo govoriti kar bi radi
svobodne misli zanje so napadi
za tak prekrshak chaka nas temnica
a mi smo rjuli noro na bojishchu
na bojnem polju s smrtjo se ljubili
in sanjali o mirnem zatochishchu
kako ga bomo z zmago osvojili
in res smo jo slavili na morishchu

Uklenjena ostaja suzhnja sili
a mi jo moramo kriche slaviti
na stare ideale pozabiti
ceniti te ki so nas zaklenili
in ker nam dajo spati jesti piti
jih moramo ubogati chastiti
cheprav so na obljuje pozabili
a kaj naj suzhnji drugega storimo
kako naj leta ustreljena ptica
lahko se veselimo da zhivimo
za nas je skorja a za njih sredica
kaj vse jim dajemo a kaj dobimo

Razgraja le she butasta butica
zakaj ne sprejme dejstev ki so dana
zakaj je vojna sploh bila konchana
che vlada vedno ista vladarica
lazhi vseh odrov plitka govorica

a nov upor odprta stara rana
uporniki pa le orožju hrana
in svet unichen zhveplasta ravnica
pod njo so se konchala prazhivljenja
pod njo se bomo enkrat vsi vrnili
neobchutljivi siti govorjenja
razmishljanja ki so nam ga vcepili
kot stroj nadzorovanega mishljenja

Brez upanja kot da bi nas zlomili
in bi za vedno praljudje ostali
se ne bi nikdar vech v boj pognali
svoj pranagon bi v sebi umirili
a ko se bodo zopet zarotili
semena nove vojne zasejali
nas bodo na bojishche odpeljali
ali pa kar vse skupaj razstrelili
tedaj bomo pepel ki svet zasuje
in bomo premog prhka prachrnica
zrel plod polit'ke ki nas posiljuje
naj ji nastavimo she desna lica
po zâkonu ki svetu gospoduje

A nam polit'ka ni vech vladarica
nam zhrtvam neizprosnih oblastnikov
pepelu nepreshtetih zhrtvenikov
le za oblast zaklana smo drobnica
ne ni polit'ka nasha vech svetnica
in nochemo vech njenih spomenikov
dovolj oborozenih je malikov
naj se zaslisi nova govorica
naj vre iz tihih src naj bo naravna
slavi naj mirnih ljudstev svete chrede
naj se glasi naj bo na veke slavna
ko se za vedno stari svet sesede
she enkrat naj kot vechni mir pradavna
prapraprot se izgrize iz besede.

Iztok Vrhovec

STARKA

BREZ

Brez tvojih ust shepetajochih,
plamenechih isker tvojih rok,
brez viharjev tvoje sape,
v meni kri okameni –

zdivja razklana misel,
umolkne tihi mir srca,
zhuborenje hudournikov pomladi
ugasne in zaspi –

in nich –
nich ga ne obudi –
le ti, le ti,
le ti.

STARKA

Spominjam se zhivljenja starke,
ki sem jo nekoch poznal.
Zhivela je na majhnem podstreshju,
grizla star kruh
in se spominjala svojih preteklih dni.

Nekoch me je vprashala:
Kaj pochmesh, sin moj?
kot da si z mojim odgovorom
obeta olajshanje vseh svojih tegob.

Hodim v sholo, sem ji dejal (takrat sem imel 20 let).
Pogledala me je z belimi,
zachudenimi ochmi.
She vedno, pa toliko si zhe star, je dejala,
in se nekako chudno mi smejala.

Potem sva govorila
o drugih rekeh,
o drugih krajih, o drugih ljudeh,
o drugih svetovih,
o starih in novih
grobovih.

—

Nichesar vech ni mogla
skriti, ko je lezhala na tisti
brezoblični postelji –
le lezhala je she.
Chisto sama, bleda, uvela,
nepremichnih ust.

In ko sem zadnjikrat sedel
na tisti njeni postelji,
ki v resnici sploh ni bila njena,
se je oklenila moje dlani,
kot sem se nekoch oklepal njene jaz.

In jo je stisnila – tako mochno,
tako zelo, tako nezžno,
tako zadnjikrat –
To je slova, mi je dejala
nepremichnih ust.
In je bilo.
Najino poslednje.

Njenih uvelih rok ni vech,
njenih modrih oči ni vech,
njene kosti lezhijo (same) na pokopalishchu.

Pogresham njene uvele roke,
njeno zgrbljeno telo,
njen zbegani pogled,
njen trudni korak, njen ljubechi nasmeh,
njene tolazheche oči –

Je tudi njeno trpljenje preshlo?
Je preshla njena samota?
Je njena zhalost kaj manj grenka?

Kje zdaj tava njena dusha? Kaj zdaj skusha?
Kdo sedi v njenem naročju in
je kavo in kruh iz njene skodele?

Za kom zdaj teka po njivi
in se jezi, ker tacá po solati
in brca zhogo po nepokosheni travi?

Se kdaj spet srečava?
Mi kdaj spet reče
skuhaj mi kavo, sin moj,
takšno, kot znash le ti.
Mi kdaj zopet reče,
da me rada ima,
tako tiho, tako molče,
kot le ona zna?

ABAKUS

Skozte sije
kokotajocha
bledina –

Krichavost
namehurjene
kozhe
izsikava
davični
pish
groznichavih
marshev –

Kamenodobni
opeshanci,
naphani
oceanov
tulechih
moren,
razpihnjujejo
narcisoidno
piravost
delirioznih
mislivosti
tvojcev –

Vsenavskrizh –

SLOVO

Iz tvojih
steklenastih
zrkel
sika
gonoba
stiskashkih
izdajstev,

v tvojem
hromotnem
srcu
krni
strdek
zhaltave
dushe,

gonech
poslednjo
vztrajnost
usihajočega
spomina.

Nichesar
skupnega vech
nimava.

Za zmeraj bosh
ostal na
drugi strani,

glodajoch koshchico
svojih
paramnezijskih
prevar –

To je najino
poslednje
slovo.

(okt. 2005)

Erna Ferjanich

BIL JE ZHAR

QUO VADIS, HOMO?

quo vadis?
kako si si zamislil to – z vojno?
kaj bosh z vsemi rushevinami
nekdanjih shol, bolnishnic, gledalishch,
kaj bosh s padlimi zvoniki?
samogovori ostankov neke civilizacije.
kaj bosh z vsemi trupli, prestreljenimi,
zoglenelimi?
kako velika bi morala biti
reka materinih solz,
da bi sprala kri sinov?
a solz ni.
sprva so padale tezhke, obtozhujoche,
potem je ostala samo bolechina
kot kepa, tam nekje,
v dushi, za vedno.
ne vidish otroshkih igrishch brez smeha?
otroci z ochmi, napolnjenimi s strahom,
so postali tihi.
saj – vzel si jim mamo in travnik
in ptice in sonce...

vprashanja...
kaj pa vest, chlovek?
te je razchlovechila atomska doba,
ali si se razchlovechil sam?
spreminjanje usod ni tvoja domena!
za mnoga dejanja ni opravichil
in ne odpushchanja...

kam gresh, chlovek?!

(2001)

BIL JE ZHAR

Bil je ZHAR.
Zharenje.
Sij kot sijanje.
SVETLOBA je bila avizo dneva.

Danes je padlo sonce z neba.
Drzhala sem ga v rokah
in zhgalo je po vsem telesu.
Zhelela sem ga obdržhati;
zhar je pojemal
in med prsti mi polzelo je
SPOZNANJE.

(2005)

SRECHANJE

Danes sem jo srečala.
Stala je tam in se rezhala
z brezzobimi usti
in prazni lobanjski jami
sta zrla v brezčasje.

Z rahlim dotikom je pobožhala
bledo lice mladenicha,
ki je negibno lezhal
po svoji zadnji dirki.
Danes sem srečala smrt.

(2002)

VSE JE NA POL

Vsak dan je nash samo na pol,
na pol je noch.
Obchutki nashi so na pol,
ljubezen dajemo na pol,
znance srečujemo na pol,
she sanjamo samo na pol.

Pa zdravje nam je le na pol,
je placha zdaj samo na pol,
denarja je za kruha pol
in druge slišimo na pol...
In v tem na pol vsakdanu
postajamo vsi pol ljudje.

(2000)

TRAVE

Trave, trave...
Bilke, listki,
drobno cvetje.

Po dolgi zimi zadehti zemlja,
svet preplavi vonj zelenila,
vonj novih rastlinskih sokov.
Vdihovanje bozhanske
zelene svezhine.
Opojnost pisanih travnikov,
ko cvetijo trave in travice,
bele, rumene, modrikaste,
kobaltno-lila, tople vijolichaste.
Zhareche barve gojenega cvetja.
Chudovite pisane preproge
planinskih pashnikov.

Zelena barva zazeleni
v stoterih odtenkih –
v zelenem vonju
vonj zrelih trav.
Pokoshene trave –
opoj zrelega poletja.

Trave pozne jeseni
so bele, tanke, nezhne,
kot bi klicale zhalost.
Naberem jih shop
za dolge zimske dni.
Spomin na lepoto.

(2001)

MOJE MESTO

Zeleno, zeleno
in zlato rumeno.
V hladnih sencah kostanjev,
ki diše po otroštvu,
najdesh nedeljsko razkoshje.
Oko se sprehaja po starih fasadah:
okraski, nadstreshki,
pa polkna, balkoni, timpanon s puti,
ura meri čas...
Portali, poudarjeni s stebri,
vse klasika, visoka moda 19. stoletja.
Zelenice, kjer zharijo begonije, salvije,
nad vsemi pa kane
s temno zelenimi listi v kobaltni modrini.

Ko cvetejo rozhe, park zhari!
Lepota v srcu.

Po promenadi mimo fontane do Tempła,
pogled med stebri:
na levo Sava, na desno Donat,
nova Rogashka.
Po tihih sprehajalnih poteh
ni chasa nikoli preveč –
Janina, Bellewue...
V vse smeri sprehod v zeleno.
Na vrhu se ustavish
in gledash v ozko dolino –
hishe in hishice
in tam, ob izviru chudezhne vode,
je srce mesta.
Podobe ostajajo spomini v srcu.

(2000)

Pier Paolo Pasolini

BALADE

MARILYN

Od davnega in prihodnjega sveta
je ostala samo lepota, in ti,
ubogamlajshasestrica,
tista, ki teka za starejšimi brati;
in se z njimi joka in smeje, da bi jih posnemala,
in nosi njihove ovratne rute
ter se skrivaj dotika njihovih knjig in nozhictev,

ti, najmlajša sestra,
si tisto lepoto ponizhno nosila
in tvoja duša potomke malih ljudi
se je ni nikoli zavedela,
saj drugache sploh ne bi shlo za lepoto.
Izginila je kot zlati prah.

Svet te je nanjo opozoril.
Potem je tvoja lepota njemu pripadala.

Od davnega neumnega sveta
in od surovega prihodnjega
je ostala le lepota, ki je ni bilo nich sram
namigovati na drobne najstniskhe prsi
in na mali trebuh, ki se ni branil golote.
In zato je shlo za enako lepoto,
kot jo imajo mile drugopolte berachice,
ciganke in hchere trgovcev,
zmagovalke na tekmovanjih v Miamiu ali v Rimu.
Izginila je kot zlata golobica.

Svet te je nanjo navadil,
in potlej tvoja lepota ni bila vech lepota.

Ti pa si she naprej ostala deklica,
neumna kot davnina, brezobzirna kot prihodnost.

In med tabo in tvojo lepoto, ki jo je imela v lasti oblast, se je postavila vsa neumnost in surovost sedanjosti.
Nosila si jo she vedno s sabo kot smehljaj med solzami,
nesramezhljiva zaradi pasivnosti, nesramna zaradi ubogljivosti.
Izginila je kot belo-zlata sonca.

Tvoja lepota, ki je prezhivela pradavnino,
zahtevana od prihodnjega sveta, prisvajana
od sedanjega, je tako postala zlo.
Starejši bratje se zdaj končno le obrnejo nazaj
in za trenutek prenehajo s svojimi prekletimi igrami,
prilezejo iz svoje neizprosne raztresenosti
in se vprashajo: »Ali je mogoče, da nam je Marilyn,
mala Marilyn, pokazala pot?«
Zdaj si ti prva, ti, najmlajša sestra,
tista, ki nich ne shteje, revica, s svojim smehljajem,
ti si prva prestopila vrata sveta,
kateremu je le smrt usojena.

(To pesem, posvečeno Marilyn Monroe, so leta 1988 našli (in tudi objavili na kulturni strani milanskega dnevnika Corriere della Sera) v pesnikovi zapushchini ob podelitvah Nagrad Pasolini (Premio Pasolini) v Benetkah. Pasolini jo je napisal kmalu po smrti ameriške igralke, to je nekje po 5. avgustu 1962 – Op. prev.)

VRNITEV DOMOV

Nico se je zbudil in gre kosit travo
v strugo zore, za gosi.
Zame je kot nagrada to tuje sonce, ki ga prepoznam.
Po toliko letih,
ki sem jih tu prezhivel,
mi ostaja le
to kreketanje domache kokoshi.
In v sončni megli
ne vem, ali sem v svojem starem
gnezdu, ki gre mimo, obtezhen s chasom, ki ne mine,
ali v zhalostnem izgnanstvu.

Moja vas je zbledele barve.

ODA ROZHI, CASARSA

Samotna rozha, zunaj kroga
nashih hish, kjer se na prostem
prepirajo družine.

Na kamnju dni gorish,
ponizhno, vsenaokrog vidimo
polje in nebo, nebo in morje.

Samotna poljska rozha,
ne vecher, ki se cedi od luchi.
Ne od rose mokri pastirji.
Blagi ogenj zhivih mej.

Ne kaluzhnica, borovnica, mochvirska vijolica,
ali perunika, ali encijan, ne gozdni koren,
ne samoperka ali mochvirska mirta.

Ti si Pieruti, Zuan in
Bepi visok na palicah kosti,
suh za krmilom voza,
PASHNISHKA ROZHA.

Ti postanesh seno. Gôri, zgôri.
Sonce moje vasi, divja rozhica.

Nad teboj bezhijo leta
in tudi jaz
grem mimo, s senco akacij,
s krozhenjem sonca, tega dne.

MESO IN NEBO 1943-1949

O strashna materinska
ljubezen, zaradi zlata
teles, prezhetih
s skrivnostjo narochij.
In dragi odnosi, ki se ne
zavedajo nesramezhljivega
vonja, ki se smeje
v nedolzhnih udih.

Tezhko bleshchanje
las... kruta
brezvoljnost pogledov...
varljive pozornosti...

Izchrpan od milega
joka, se vrnem domov
s telesom, razvnetim
od bleshchechih nasmeshkov.

In ponorim sredi
delovne nochi
po tisočerih drugih noceh
te nechiste in zhareche strasti.

SPOMINI 1943-1949

Vracham se k davnim
dnevom najine
ljubezni, k plimi
neme hvalezhnosti
in brezupnih poljubov.
Vse moje otrostvo
je na tvojih kolenih,
v strahu, da te zgubi,
in neznansko
srečno, da te ima.

Prehodil sem pot,
ki je ti nisi prehodila,
moj Shkrjanček, mati
in deklica. Pogum
milega osumljenca,
obsedenega in neprevidnega,
in slepa ljubezen... Bil sem
nekdo drug, ob vrnitvi
s krinko najine
sladkosti na obrazu.

Lepota z globokimi
sencami na chistem
chelu in v mladem
valovanju las –
z drobnimi kostmi
brade in lichnic,
trda v nezni
krivulji oblichja –
deshka ali tatinska
lepota – prozorna
in kalna – polna
stare nedolzhnosti,
z leti otrdele, a
morda she vedno krotke...
Ah, zoprna krotkost,
na tebi pa ocharljiva,
ker si bila zares lepa.

Spominjam se bolonjskih
popoldnevov: prepevala si
ob delu, v hishi, ki je je
bil en sam odmev.
Potem si utihnila, in odfrlela
v drugo sobo (ah, tvoj
temni dekliski korak...)
in nato zachela spet peti.
In popoldne je bilo
tishina in zamaknjenost:
dalo je zhe slutiti, najbrzh,
da bo vse tisto nekaj shtelo
v strashni igri usode.

Ti vesh, kako sem bil chist...
kako sem imel rad
zame prelepo zhivljenje,
kako sem bil odlochen,
da branim in ljubim...
a vesh tudi, kako rad
sem se predajal avreoli
naivnih privrzhenosti,
nenaprosheni in plemeniti
strasti... Le tega ne vesh,
da sem klonil in propadel,

kar je podlost, zhargon,
neposhtena beseda.

V zgodbi najine
ljubezni je senca,
enkraten odnos,
prevelika nedorechena
domachnost ostane
zgolj beseda, ki gnije...
Izgubljena chistost:
to je novost,
strashna danost,
in stara družhina
she vedno morda drhti
zaradi padske zgodbe,
zaradi svoje zhalostne
in junashke mladosti...

Svet je v senci
tvojega toplega smeha
matere in deklice.
Ah, nich ne vem in vse vem
o tvoji bujnosti,
tvoje obleke, dehteche
po nechistih in sramezhljivih modah,
tvoje belo grlo,
kot pri junakinjah
tvoje dobe... Ti, sama,
si dajala samoto
chloveku, ki v tvoji senci,
je chutil do sveta
preveliko ljubezen.

Zaljubljam se v telesa,
ki imajo moje sinovsko
meso – z narochjem,
ki gori od sramezhljivosti –
skrivnostna telesa,
devishka in krepostna,
iz chiste lepote, zaprta
v igro, ki ne pozna
smehljajev in miline

(zraka, ki jih razsvetljuje
 s svojimi chudovitimi
 lasmi, na nehistih travnikih
 svoje nedolzhnosti),
 ugasla telesa z drhtenjem
 mesa, neusmiljen prikaz
 srchne vznemirjenosti,
 mech, zarit
 v razsuto vrtnico
 grla, ki krvavi,
 telesa sinov
 s srechnimi hlachami,
 z materino rjavo ali svetlo
 rumeno barvo v korakih,
 in s preveliko ljubeznijo
 za svet v srcu.

BALADA O MATERAH 1961-1964

Sprashujem se, kakshne matere ste imeli.
 Ko bi vas videle zdaj pri delu
 v svetu, ki ga ne poznajo,
 ujete v nikoli sklenjen krog
 izkushenj, tako drugachnih od njihovih,
 kakshen pogled bi imele v ocheh?
 Ko bi bile tam, medtem ko vi pishete
 svoj chlanek, konformistichno in barochno,
 ali ga odstopite urednikom, ki so zmoghni
 vsakega kompromisa, bi sploh dojele, kdo ste?

Bedne matere, s prastarim strahom
 na licu, ki kot nekakshna bolezen
 jim spachi poteze v bledico, ki jih
 zamegljuje in odzhene iz srca,
 zapre jih v moralno zavrnitev.
 Bedne matere, ubohice, vse zaskrbljene,
 da njih sinovi le spoznajo strahopetnost
 in zaprosijo za sluzhbo, da so praktichni,
 in ne zhalijo privilegiranih dush, pa da
 se zavarujejo pred vsakim usmiljenjem.

Povprečne matere, ki so se z deklisshko
poniznostjo nauchile o nas en sam
samcat goli pomen, z dushami, v katerih
je svet pogubljen in ne sme prizadejati
ne gorja in ne dajati sreche.

Povprečne matere, ki niso imele do vas
nikoli ene same besede ljubezni,
che odvzamemo tisto nemo ozkosrchno in
zhivalsko ljubezen, s katero so vas vzrejale,
chisto nemochno pred resnichnim klicem srca.

Hlapchevske matere, zhe stoletja vajene,
da brez ljubezni sklanjate glavo,
in sporočate svojemu zarodku
davno sramotno skrivnost,
naj se zadovolji z ostanki slavja.

Suzhenjske matere, ki so vas nauchili,
kako je hlapec lahko srechen,
ko mrzi tiste, ki so kot on privezani,
in kako je lahko, ko izdaja, blazhen,
in varen, ko počenja to, o chemer ne govori.

Krvolochne matere, ki skrbno varujete
tisto malo, kar meshchani premorejo,
normalnost in placho,
skoraj z ihto chloveka, ki se mashchuje
ali nanj pritiskajo absurdni oblegovalci.

Krute matere, ki so vam rekli:

Prezhivite! Nase mislite!

Ne chutite nikoli usmiljenja ali sposhtovanja,
za nikogar, v prsiah ljubosumno varujte
svojo jastrebjo identiteto!

Glejte, strahopetci, povprechnezhi, hlapci,
krvolochnezhi, svoje bedne matere!

Ki jih ni sram, da vas vidijo

– v vashi mrzhnji – naravnost velichastne,

che ni to solzna dolina,

le tako vam ta svet pripada:

pobrateni v nasprotnih strasteh,
ali sovražne domovine, zaradi skrajnega zavrachanja,
da bi bili drugachni: kot odgovor
na divjo bolechino, da smo ljudje.

MILA PROSHNJA MOJI MATERI 1961-1964

Tezhko je povedati s sinovskimi besedami
to, chemur sem po srcu komaj kaj podoben.

Ti si na svetu edina, ki o mojem srcu ve,
kar bilo je vedno, pred vsako drugo ljubeznijo.

Zato ti moram rechi, kar je grozno zvedeti,
da se v tvoji milini rojeva moja bridkost .

Ti si nenadomestljiva. Zato je obsojeno
na samoto zhivljenje, ki si mi ga dala.

In nochem biti sam. Neskonchno lachen
sem ljubezni, ljubezni teles brez dushe.

Saj dusha je v tebi, si ti, vendar ti si moja
mati in tvoja ljubezen je moje suzhenjstvo:

prezhivel sem otrostvo kot suzhenj tega visokega,
neozdravljivega obchutja, z neznansko vnemo.

Bil je edini nachin, da sem chutil zhivljenje,
edina barva, edina oblika: zdaj je tega konec.

Midva pach zhiviva dalje: in gre za zmedo
prerojenega zhivljenja onkraj pameti.

Rotim te, ah, rotim te, ne zheli si umreti.
Tu sem, sam, s tabo, v prihodnjem aprilu...

STRAH PRED MENOJ? 1971

Oh, strashna bojazen;
izbruh radosti
ob tiste shipe, za katerimi je tema.
A tako veselje, ki te spravi h glasu in petju,
je nekakšna vrnitev iz smrti: in kdo naj se temu smeje -
Zadaj, pod pochrnelim okvirjem neba
ponovna onstranska prikazen!
Ne shalim se: saj ti imash izkushnje
o kraju, ki ga sam nisem nikoli raziskoval: o NEKAKSHNI
PRAZNINI V KOZMOSU.
Res je, da je moja zemlja majhna,
a sem vedno snoval zgodbe o neraziskanih krajih.
Z neko radostjo, kot da ne bi bilo res.
Vendar ti si tu, s svojim glasom.
Mesec spet vzhaja,
vode zhuborijo;
svet ne ve, da se je prerodil, in novi dan
ugasha ob visokih napushchih in chrnem nebu.

Kdo biva v tisti PRAZNINI V KOZMOSU,
ki jo nosish v svojih zheljah in jo poznash?
Je mar oche, da, prav on!
Ti mislish, da svojega ocheta poznash? Oh, kako se motish;
kako naivno si gotova tega, kar sploh ni gotovo;
utemeljujesh ves svoj govor, ki je tu povzet, s petjem,
na tej domnevi, ki je zate ponizhna,
in niti ne vesh, kako je ohola,
saj nosi v sebi znamenja umrljive volje vechine –

Moje vedro oko, ki se ni nikoli spustilo v kraljestvo mrtvih,
blodna peklerska senca
ga prikriva.
In ti nasedesh prevari.
Ti o vsej resnichnosti poznash le Odraslega Chloveka.
Oziroma to, kar morash poznati,
njo, Odraslo Zhensko, pa naj biva v peklu
ali v Senci, ki je pred zhivljenjem,
in od tam izvajash tudi vse njene charobne in pogubne uroke,
sovrazhi jo, sovrazhi jo, sovrazhi jo;

ko pa prepevash in te nihche ne slishi, se samoumevno le
nasmehнеш, ker si med tem in za zdaj zmagoslavna,
ubranega glasu, kot mlada in pozheljiva hchi,
ki pa je izkusila in dozhivela sladkost.

Nad Pariz za tvojimi rameni se spushcha nizko nebo
s spletom chrnih vej, ki so zhe klasichne;
taka je pach zgodba –
Ti se smehljash ochetu –
tisti osebi, o kateri nimam jaz nobene informacije,
s katerim sem zhivel in sem ga obiskoval v sanjah, ki se jih
[ochitno ne spominjam;
chudno, in od tiste avtoritarne poshasti
izvira tudi sladkost,
che ne zaradi drugega, vsaj kot resignacija in kratkotrajna zmaga;
prekleta, kako sem ga ignoriral! Zanj se sploh nisem menil in
niti nisem vedel, kaj naj z njim pochnem.

Ti se razdajash, trosish darila, chutish potrebo, da dajesh,
a tvoj dar ti je dal On, kot vse;
in je Nich darilo od Nikogar;
jaz hlinim, da prejeman,
zahvaljujem se ti, iskreno hvalezhen;
vendar medli in dvoumni nasmeh
ni sramezhljivost;
je silna tesnoba,
strashnejsha, zdalech strashnejsha od dejstva,
da imam deljeno telo, v kraljestvih bivanja –
che pri tem ne gre za krivdo,
che gre zgolj za nezgodo: toda na mestu Drugega
gre zame za nekakshno praznino v kozmosu.
NEKAKSHNA PRAZNINA V KOZMOSU.
In od tam ti prepevash

(Ta pesem sodi v malo ljubezensko pesmarico, posvechena svetovno znani grshki sopranistki Mariji Callas. V zameno za njeno ljubezensko vznesenost ji pesnik v odgovoru ponuja bratsko ljubezen. – Op. prev.)

O AVTORJU

Pier Paolo Pasolini, italijanski pesnik, pripovednik, kritik, esejist in filmski ustvarjalec, je bil rojen v Bologni leta 1922. Mladost je preživel v vech italijanskih mestih (v Parmii, Coneglianu, Cremoni, Sacileju, Bologni, nekaj chasa tudi v Idriji), ker je bil njegov oche pehotni porochnik in se je pogosto selil z družhino. Knjizhevnost je doshtudiral v Bologni. Med vojno in she potem je zhivel v materinem rojstnem kraju Casarsa v Furlaniji, kjer je izdal prve pesmi v razlichnih furlanskih narechjih in zbudil veliko zanimanje. Leta 1949 pa so ga malo manj kot izgnali iz vasi zaradi homoseksualnosti in pohujshavanja mladoletnikov. Preselil se je v Rim, kjer je nekaj chasa uчил v privatni sholi, potem pa se je popolnoma posvetil literaturi in kinematografiji. Bil je soustanovitelj znane povojne literarne revije *Officina* (Delavnica) in se prav v krogu te knjizhevne skupine zachel navdushevati za Gramscija in marksizem. Leta 1975 je bil umorjen v Rimu (Fiumicino). Vzrok njegove nasilne smrti she dandanes ni popolnoma pojasnjen, očitno pa je shlo za politichni umor.

Kazhe omeniti vsaj pesnishke zbirke: *La meglio gioventù* (Boljsa mladina), 1954; leta 1975 so to zbirko ponatisnili s shtevilnimi variantami oz. predelavami, z dodatkom novih pesmi in z novim naslovom *La nuova gioventù*; sledijo: *Le ceneri di Gramsci* (Gramscijevi posmrtni ostanki), 1957; *L'usignolo della chiesa cattolica* (Slavchek katolishke cerkve), 1958; *La Divina Mimesis* (Bozhanska Mimeza), *La religione del mio tempo* (Vera mojega chasa), 1961; *Poesia in forma di rosa* (Poezija v obliki vrtnice) in *Trasumanar e organizzar* (Poduhovit in organizirat), 1971. Izdal je vech romanov, scenarijev, esejistichnih knjig itd., saj je njegova ostalina skoraj nepregledna.

Prevod iz italijanshchine in belezhka o avtorju Jolka Milich

Franko Bushich

SMEJ SE JIM, MORANA

ZAMANSKOST ORGAZMA

za svilnatimi vrati njenega tkiva
smrt in izginotje
za smrtjo in izginotjem – navdih
z utrujenostjo oroshen
za utrujenostjo – lucidnost
vpogled v nesmisel prezhivetega dejanja
in spet
malo prshuta in vina
ter ponavljanje prejšnjega
do iluzije o vrednosti

(Split, 31. 10. 2005)

VILICE NAD ZHLICO

zibajo se zmaji plesnivi
zibajo se kot natararice
in tramvaji zagrebshki in sarajevski
v katerih sem se tihotapil iz kljubovalnosti
in ki so tihotapili mene
s srebrnimi vilicami zabodenimi v zhelodec
zibajo se parni stroji
zibajo se bagri novih bogatashev
lezejo jeklene zveri
zvijajo se in smejiijo
plodnim njivam vodi izvirov
- gradbenim zemljishchem
zvijajo se in smejiijo
s srebrnimi vilicami zabodenimi v zhelodec

zibajo se ciprese
nad grobovi pozabljenih pesnikov
zibajo se bodoče knjige
obveznice rachuni in prorachuni
zibajo se zgodovinska debla
s srebrnimi vilicami zabodenimi v zhelodec

zibajo se srebrne vilice
zibajo se nad trepetajočo zhlico

(Split, 22. 11. 2005)

SMEJ SE JIM, MORANA

sneg v Splitu
parafraza mojega mashchevanja
simbioza mochi moje boginje
in njenega prvega svechenika

v snezhinkah leti med avtomobili
s pomanjkanjem antifriz
toda s frizurami voznikov
diabolichno dragimi cheprav banalnimi
kakor je to v provinci pach navada
tokrat v mrzli provinci
kjer srca brezdomcev
pokajo kot lazhno muransko steklo

padajo mrzle snezhinke
na glave dinarskih hribovcev in otochanov
in tu pa tam na glavo
»rojenega Splichana«
ki ga ni nafukal slovanski oche
ampak rimski legionar
she v chasu Dioklecijana

smej se jim Morana s snezhinkami
smej se jim Morana – s SMRTJO!!!

(Split, 23. 11. 2005)

Tin Ujevich

NOTTURNO

NOTTURNO

Nocoj mi chelo sije v zharu,
nocoj se mi veke potijo;
in moje misli sen je ozáril,
umrl nocoj bom pod lepotijo.

Vsa strastna je duša v globini,
gorecha bakla je v temoti;
jochimo, jochimo v tishini,
umrimo, umrimo v samoti.

OPOMBA K UJEVICHU

Med juznoslovanskimi literaturami je hrvashka znachilna po tem, da ima najdaljšo in kolichinsko najbogatejšo tradicijo, vendar je vse to, zlasti starejshe gradivo izrazito neizenacheno, jezikovno in zvrstno raznoliko do razbitosti, kvalitativno pa shibko in neizvirno, tako da v bistvu povsem enako kot ostale, krajshi chas delujoche blizhnje knjizhevnosti shele z moderno (prelom 19.-20. st.) zachne zares nastopati kot evropsko relevantnejsha kolektivna literarna identiteta. V vseh teh literaturah (kot nasploh v JV Evropi) bolj ali manj razsezchno obdobje pred moderno v bistvu ni nich drugega kot narodnobuditeljsko naporna »predliterarna doba«, v kateri se tu pa tam, tako rekoch po nakljuchju, dviga kakshno vechje ime z zahtevnejsho umetnishko kvaliteto. V slovenski knjizhevnosti sta taka predmoderna velikana Presheren in Jenko, v hrvashki Marin Drzhich, Ivan Gundulich in Ivan Mazhuranich, seveda s pripombo, da so vsi ti avtorji v vsakem pogledu izrazito kontekstualno, prostorchnasno pogojeni (postavitev Drzhicha ob bok Molièru, kot jo nakazuje kakshen zagret hrvashki esejist, je groteskna kot npr. primerjava Preshernovega lokalno frustriranega »jamranja« z Dantajem; po Lukácsu pach mali narodi sploh ne morejo imeti velikih ljudi, gotovo vsaj ne shirshe veljavnih). Kakor se slovenska literatura zares zachne v moderni z osrednjim Cankarjem, tako v hrvashki podobno prerodno sredishche pomeni Matosh. Med obema je sploh vech vzporednic: shtiri desetletja med blizhnjimi letnicami, emigrantstvo, profesionalizem, mojstrstvo krajshje (simbolistichne) forme, polemichna kritichnost ipd.; iz blizhine vsakega od njiju je izshel pesnishki velikan z obsezchnim opusom in daljšo zhivljenjsko navzochnostjo – Zhupanchich, Ujevich.

Druga tipološka značilnost hrvaške literature je opozicijski ekstrem med izrazno redundanco in redukcijo (po tem nekoliko spominja na špansko poezijo, ki ima izrazite primere za obe skrajnosti: za prvo Góngora in Aleixandre, za drugo Jiménez in Guillén, oboje pri Lorci). Panonska baročna ekspresija pri prvem in sredozemska krashka skopost pri drugem sta v ozadju dveh največjih imen hrvaške literature: Miroslav Krleža in Ivan Mazhuranich; opus prvega je knjizhnica, opus drugega knjizhnica. V ozhjem pogledu sta v hrvaški poeziji dva opozicijska para: Kranjčevich – Mazhuranich (19. stol.), Ujevich – A. B. Shimich (20. stol.); prvi v obeh parih zastopa izrazno bujnost, drugi omejenost.

Tin (Avgustin) Ujevich, od chigar smrti je minilo pol stoletja (Vrgorac, Dalmacija, 5. 7. 1891 – Zagreb, 12. 11. 1955), bivanjsko izhaja iz srednje Dalmacije s Splitom in njegovim dinarskim zaledjem, se pravi iz klasičnega (chakavskega) področja hrvaške literature (Splichan Marulich naj bi bil njen »oče«), kjer je hrvaški knjizhni jezik nekoliko manj narečno travmatiziran »večni projekt« kot na kajkavskem severu, zato Ujevichev (shtokavski) pesniški izraz daje vtis pristne, spontane bujnosti, klasično sholane in privatno izbrusene do mojstrstva. Generacijsko in literarno-stilsko pa je neposredni dedich Matoshevega virtuoznega modernizma, Kranjčevicheve »realistične« vizionarne patetike in Baudelairovega simbolističnega »demonizma« (kakor Matosh je tudi Ujevich odgaral svojo »parishko petletko«). V mladosti je bil doma in v Parizu (med prvo vojno) jugoslovansko politično aktiven, a se je razočaran umaknil v literaturo in po vrnitvi v domovino zhivel v različnih mestih kot »boem« (obsežnost njegovega izvirnega pesemsko-esejističnega in prevajalskega opusa ob dejstvu, da je vsaj tretjina izgubljena, kazhe, da je bilo to »svobodnjashstvo« tudi izrazit primer rimbaudovskega »strashnega delavca«). Bil je pravi svečenik poezije; v svojem specifičnem izrazu je sublimiral narazličnejša stilska in vsebinsko-idejna nasprotja (prim. ena od pesmi z naslovom *Dobrote dobrega sonca*, druga *Okrutno sonce*), od panslovansko-socrealističnih gesel (pesmi *Rusiji Rusija* in *Bor zeleni*; v slednji pravi: »... novodobni Prometeji... mi, slovanski revolucionarji...«) do eruditsko zastrtega solipsizma, ki pa se vedro utemeljuje z univerzalizmom kozmosa in chloveshkih mnozhic. V končnem učinku vse skupaj prerashcha v polifonično »polihimnijo« (pesem *Polihimnija*), v habitus »titanskega« preroshstva z blizhino Whitmana in Verhaerena (oba prevajal) ali celo Tagoreja, pravzaprav v nekakshen nerudovski grandiozen »canto general« (vech podobnosti s Pablom Nerudo – od prefinjenega sonetističnega simbolizma do bohotno elokventnega »nadrealističnega globalizma«, vendar se Ujevich veliko pogosteje kot Neruda izgublja v bleshchavi verbalizma, zverizhenega do težke dojemljivosti, medtem ko je Neruda tudi v svojih emfazah v glavnem zmeraj nedosegljivo briljanten in »pregleden«; mimogrede: Ujevich se je nameraval izseliti v Juzhno Ameriko, najbrzh na podlagi dolocene geoafinitete). Hrvaška poezija 20. stoletja premore vech odličnih opusov (A. B. Shimich, Cesarich, Tadijanovich, Shop, Kozarchanin, Mihalich...), toda drzhalo bo, da je Ujevich, kljub dolocenim kritičnim pridržkom, resnično njen paradigmaticni »augustus«, največji lirik te literature (klasik Mazhuranich, sodobnik Presherna, je iz »druge zgodbe«, epik, samotna gora, zmeraj dalech od vsakega, tudi »preshernovskega« populizma).

Sredi Ujevicheve mogočne besedne goshchave s prshenjem »lahkotnih rim« skozi pesmi, ki se v širokih verzih pogosto raztezajo chez vech knjizhnih strani, se v ključnem fokusu kazhe »chisto navadna« dvokvartinska miniatura *Notturmo* (zbirka *Kolajna, XXI*) kot absolutni, skoraj aforistični povzetek vsega opusa in usodne bivanjske dolochenosti eremitskega »vampirizma« (Ujevich v svojem pisanju vechkrat omenja praslovanski mitološki lik vampirja, govori o sebi kot o zhivem mrlichu, jetniku, ki moli v »chrni jami«, v povsem modernem smislu se sam sebi zdi kot »niz prekinitev, kinematografska procesija, trajanje slepil...«; cit. pesem v prozi *Ena oseba sem, sestavljena iz vech drugih*).

Izbor, prevod in opomba Ivo Antich

Iztok Vrhovec

ENI IN DRUGI

Za mojo prababico so vedno govorili, da je zhe od nekdej *drugachna*. Tisti, bolj *neposredni*, so ji naredi oznako *chudna*; stara mama, ki je nikoli ni imela pretirano v chislih, pa je vsakich, ko jo je kdo omenil, pljunila dvakrat na levo in enkrat na desno, se pokrizhala in zachela brbljati o tem, da je salamenska baba od hudicha, zato naj se kar lepo družhi z njim, ki mu pripada, njo pa naj s svojimi coprnijami raje pusti pri miru. »Che ne,« je nadaljevala, »ji bom zhe pokazala hudicha!« Razumi, kdor moresh.

Prababica je vechino chasa prezhivela v svoji sobi, zato sem jo videl le bolj poredko. Kadar pa je bilo zunaj lepo vreme, se je vendarle primajala na dvorishche, sedla na star razmajan stol, ki ga ni uporabljal nihche drug razen nje, zaprla oči in nastavila svoj bledikavi obraz soncu.

Che sem po nakljuchju moral mimo nje, je za hip odprla veke in me pogledala s svojimi *chudnimi* ochmi, ob katerih me je vedno znova spreletel hladen srh, in cheprav sem si dopovedoval, da za to ni nobenega pravega vzroka, se nisem mogel preprichati, da se mi to ne bi vech dogajalo. Vsakokrat, ko me je pogledala, se mi je zdelo, da me v resnici sploh ne vidi. Vsaj na tak nachin ne, kot sem bil tega vajen od drugih. Bilo je, kot da poleg mene vidi she nekaj drugega.

Nekoch, ko me je ponovno prevel tisti znani srhljivi občutek, sem odshel do deda, ki je nekaj metrov stran tichal v svoji vrtni uti, in ga vprashal, zakaj je prababica tako *drugachna*.

»Prababica je zhe zelo zelo stara,« je dejal ded, ne da bi dvignil pogled od knjige, ki jo je ravnokar bral.

»So vsi zelo stari ljudje takshni?«

»Mislim, da ne,« je odgovoril ded. »Cheprav se mi zdi, da so si vsi, preden odidejo s tega sveta, na nek nachin podobni.«

»Ampak ona je takshna zhe od nekdej.«

»Ja, v tem se najbrzh razlikuje od drugih.«

»Kako to mislish?«

»Ja, za prababico so zhe od nekdej govorili, da vidi tudi oni svet,« je pojasnjeval ded, kot bi govoril o najbolj obichajnih stvareh.

»Kateri *oni* svet, deda?« sem se zachudil in ob tem zaslutil delchek tistega strahu, ki sem ga ponavadi občutil ob njenem pogledu.

»Tisti, na katerega bomo nekoch vsi odshli, potem ko bomo ...«

»... umrli?«

»Ja, umrli,« je pokimal, in zdelo se mi je, da je to izgovoril z nekakšnim neprijetnim občutkom, ki ga sicer pri njem nisem bil vajen.

»In zakaj ga mi ostali ne vidimo, deda?« sem sprasheval she naprej.

»Mislim, da vidimo le tisto, kar smo se nauchili videti,« je odgovoril zagonetno.

»Kdo pa je potem nauchil prababico, da je drugachna?«

»Saj ravno v tem je hec,« se je kisló nasmehnil, she vedno beroch svojo knjigo, »nihche je ni nauchil. Ali bolje recheno: nikomur je ni uspelo preprichati, da bi to pozabila.«

»Chakaj, chakaj,« sem se namrshchil, »tega pa ne razumem. Kako to mislish – pozabila?«

Zdaj je ded konchno le dvignil pogled od svoje bukve in se skozi svoja stara ochala zazrl vame.

»Nekoch, pred mnogimi leti,« je zachel pripovedovati, »ko sem bil tudi sam she otrok, v chasih, ko je bila majhna tvoja prababica, pa she sploh – otroci niso hodili v take shole, kot hodite danes. Takrat so jih doma nauchili nekaj malega rachunanja, morda branja – pa she to ne vseh – potem pa so zhe zgodaj zacheli delati, saj drugache ne bi prezhiveli. To so bili zelo drugachni chasi ...«

»Ja, ja, saj vem,« sem ga nestrpno prekinil. »Saj to si mi zhe pripovedoval. Pa tudi z mamó sva se o tem zhe vechkrat pogovarjala ...«

»No, seveda vesh,« se je zasmejal ded. »A naj nadaljujem ... che smem.«

»Seveda, seveda,« sem pokroviteljsko prikimal. »Kar, kar ...«

»No, meni se zdi, da so se tudi zato takratnim ljudem ohranile mnoge sposobnosti, za katere verjamem, da so bolj ali manj vsem prirojene, pa potem nanje pozabimo, ker jih nadomesti tisto, kar se uchimo; ali, che sem natanchnejshi, o chemer nas v sholah preprichajo, da je res.«

»Hm,« sem se namrshchil. »Ampak saj v sholah uchijo samo tisto, kar je res res, ne?«

»Ja ... tole je zate morda malce zapleteno ...«

Nekaj chasa je tuhtal, kako naj mi zadevo pojasni, potem pa mi je pomignil, naj grem z njim.

Shla sva v hisho, v njegovo *posebno* sobo, kamor ponavadi ni pustil nikogar, che pa zhe, je za to moral obstajati presneto dober razlog; kot je kazalo, je tudi danes napochil eden od teh redkih pomembnih trenutkov. V tej sobi je pochel najrazlichnjshe stvari, med drugim tudi slikal na steklo. Povsod je bilo polno raznih dokonchanih in nedokonchanih slik, chopichev, barv in druge krame, ki jo je potreboval pri svojem delu. Izbral je dva tanka kosa stekla, ki sta bila pred tem zhe lepo odrezana, mi ponudil barve in chopich in mi narochil, naj na steklo, ki ga je namenil meni, naslikam fanta in punchko. Pokazal mi je, kam naj ju namestim in kako velika naj bosta.

Sam se je usedel za sosednjo mizo in prav tako zachel slikati. Ni mi sicer bilo jasno, kakshno povezavo ima to z *onim* svetom, o katerem naj bi se pogovarjala, ampak pri

svojem dedu sem bil zhe vaje *takih* razlag – morda pa tokrat sploh ni imel nikakršnega skritega namena, sem razmisljal, in se je preprosto odločil, da ne bo vech pojasnjeval; saj je rekel, da sem najbrzh she premlad, da bi lahko razumel ...

»No, kako ti gre?« me je prekinil sredi mojih razglabljanj in se ozrl proti meni, da bi preveril, ali sem zhe zachel.

»Ravnokar zachenjam,« sem rekel, in mu pokazal, da sem zhe naredil nekakšno jajce, ki naj bi bila fantova glava.

»Dobro, dobro,« je zadovoljno pokimal, potem pa se je zatopil v lastno delo.

Tako sva molche slikala kako uro. Ko sem po koncu odlozil chopich in se razgledal okoli sebe, je stal za mano in me opazoval.

»Ravno pred nekaj trenutki sem konchal tudi jaz,« je dejal prijazno. »Tole, kar si naredil,« je nadaljeval, »izgleda zelo zelo dobro. Vsakich si boljshi,« je zadovoljno kimal. »Zdaj morava samo she malo pochakati, da se barve posushijo. Saj bo hitro. Sicer pa to zhe tako ali tako vesh tudi sam.«

Oprala sva chopiche, pokazal mi je nekaj stvari, ki jih je naredil, odkar sem bil zadnjikrat v njegovi sobi, in mi pojasnjeval, zakaj se je chesa lotil in kako.

Potem sva se spet vrnila k najinima izdelkoma. Ded je privzdignil steklo, na katero sem narisal fanta in punchko, ga pogledal od strani in se s prstom previdno dotaknil ene od nog. »Mislim, da je zdaj zhe dovolj suho,« je razsodil po natanchnem pregledu prsta, na katerem barva očitno ni pustila vidnih sledi. Postopek je ponovil she s svojim steklom, na katero je narisal pokrajino, hisho in staro zhenico. Potem ga je položil na mizo in ga nekaj chasa pomenljivo gledal. Ker ni rekel nichesar, sem zachel njegovo umetnino pomenljivo gledati tudi sam, a mi ni bilo jasno, kakshna skrivnost naj bi se skrivala v njej. Che je zhelel, da obchudujem njeno umetnishko vrednost, sem si mislil, potem ga bom moral razocharati, saj je naredil zhe marsikaj, kar me je precej bolj prevzelo kot to, kar sem moral tako zatopljeno obchudovati ravnokar.

Zasmejal se je.

»Saj vem, da ni nich posebnega, shema,« je rekel in me potrepljal po hrbtu. »Ampak to zdajle tudi ni bil moj namen. Toda,« je pomenljivo privzdignil obrvi in potrkal po steklu, ki sem ga porisal jaz, »poglej zdaj tole!« Nekaj trenutkov je mojo slikarijo drzhal v zraku, da sem si jo, kljub temu, da sem zhe prej buljil vanjo celo uro in sem bil precej dobro seznanjen z njeno vsebino, spet moral ogledovati skupaj z njim.

»Poglej zdaj tole!« je s prstom she enkrat teatralno pomeril v vishave, potem pa se vendarle umiril in svojo sliko previdno položil prek moje.

»Aaa!« sem presenecheno zazijal.

Dedu so zasijale oči, ko je videl, kako dobro se prilegata. Tudi jaz sem se nalezel njegovega navdushenja.

»No, poglej, kako dobro pasheta skupaj!« je zagrl kot kak poskochen mladenich, ki se je prvich odpravil na zmenek.

»Ja,« sem kimal, »zdaj mi je jasno, zakaj si hotel, da fanta in punchko narisem natanko tule,« sem s prstom meril v dechko v glavo.

»Ampak zdaj se zgodba shele prav začne,« je nadaljeval ded she z vechjim navdushenjem, pobrskal med starimi stekli, ki so lezhala v kotu, in eno izvlekel. Nekajkrat je močno pihnil, da je odstranil prah, ki se je nabral na njem, potem pa ga polozhil na najina izdelka. Oche, mama in otrok, ki so bili na tej tretji sliki, so se odlično prilekali v hisho, ki jo je bil narisal ded, ni pa se skladala z mojo: fant in dekle sta bila namrech na istem mestu kot *njegova* družhina.

»Poglej,« je dejal in potrkal po hishi, »ena hisha, v njej pa so na istem mestu brat in sestra – recimo, da sta brat in sestra – in she tale moja družhina; che jih gledash takole od dalech, z najinimi ochmi, potem stvar ni najbolj prijetna za oko, kajne?«

»Natanko tako,« sem se strinjal.

»Che pa si predstavljash, da zhivijo v razlichnih svetovih – vsak na svojem steklu – drug drugega sploh ne motijo, razumesh?«

Pochasi se mi je zachelo svitati, kaj mi je hotel pojasniti.

»Che je njihov svet sestavljen iz dveh dimenzij: stekla, na katerem se nahajajo sami in druge dimenzije, na kateri je hisha in pokrajina,« je nadaljeval, »potem zanje ne obstaja nich drugega kot to. Enako seveda velja za drugo družhino. Tudi oni vidijo, dozhivljajo in zhivijo – che lahko temu tako recheva – v svetu, kjer na nek nachin hkrati zavzemajo isti prostor kot brat in sestra s tvoje slike. A iz njihovega zornega kota so v hishi sami.«

Zdaj se mi je zdelo, da sem dokončno doumel, kaj mi je hotel povedati.

»Hochesh rechi,« sem vseeno vprashal, »da morda – na nek nachin – hkrati z nami zhivijo she drugi ljudje oziroma bitja ali karkoli pach zhe, ki jih mi ne vidimo, oni pa ne vidijo nas ... ali pa celo nekateri, ki – kot midva vidiva vsa tri stekla – vidijo vse ... svetove?«

»Tako pravi tvoja prababica.«

»Aha,« sem pokimal. »Ampak ... kakshno vezo pa ima to s sholo in pozabljanjem?«

»Ja, hotel sem rechi, da vse tisto, kar uchijo v sholi, spada le na eno stekleno ploschko. Tam pojasnjujejo le tisto, kar je moch opaziti na njej, razumesh? Cheprav morda lahko pogledamo tudi navzgor ali pa navzdol, levo, desno in tako naprej. Predstavljaj si, da brat in sestra, ki si ju naslikal, pokukata na drugo ploschko. Zdi se, da to ne bi smelo biti nich bolj zapleteno kot to, da opazita drevesa in hisho in kar je she drugih rechi na njunem steklu; in vendar: vedno znova lahko zapazham, da se ljudje nekako navadijo – nauchijo, che hochesh – kako zacementirati lastni vrat. In verjamem, da ima shola pri tem precej pomembno vlogo. V preteklosti, ko so ljudje v njej prezrhiveli le kratek chas ali pa sploh nich, je bilo takih, ki so znali zasukati glavo tudi v druge smeri, precej vech, kot pa jih je danes.«

»Mislish takih, kot je prababica?«

»Ja. Ampak zdaj so zhe vsi pomrli. Tvoja prababica je zhe zelo zelo stara. Vsi, s

katerimi je odrashchala ali se z njimi družila v mladosti, so zhe odshli s tega sveta.«

»In pravish, da ona vidi na druga stekla, druge ljudi, bitja?«

»Zdi se mi, da je tako, ja.«

»In da ima zato tako chuden pogled? Mene kar zmrazi, ko jo pogledam ... «

»Morda malce tudi zato, ja.«

»Ampak ... ob njej se pochutim tako chudno. Che bi bili vsi ljudje taki ... potem bi raje videl, da bi imeli zakrnele vratove, kot pa da bi bili tako strashljivi, kot je prababica.«

»Ona je zhe zelo zelo stara,« je potrpezhljivo gonil svojo ded. »Zdi se mi, da je taka predvsem zato, ker bi bila raje drugje, kot pa da je she vedno tukaj z nami.«

»Mishish – na drugem steklu?«

Ded se je zasmel. »Ja, nekako tako. Mishim, da je to poglavitni razlog. Pa tudi sicer ni bila nikoli z nikomer prav posebej prijazna in ljubezniva, vesh. Kar se pa tiche tega tvojega ... nelagodja, ki ga obchutish ob njej, te lahko potolazhim, da ne bi bilo nich drugache, che bi jo poznal tudi zhe prej, ko je bila she mlajsha. Poglej mene: poznam jo, odkar pomnim, pa se zhe od nekdaj precej podobno kot ti pochutim ob njej tudi sam; navzlic temu, da to njeno *chudnost* kar dobro razumem.«

»Kako to mishish, da jo dobro razumesh, deda?«

»Saj sem ti rekel, da to ni nich posebnega, in nam je vsem prirojeno, da znamo obrachati glave v razlicne smeri. Le vechina pristane na lobotomijo, ki povzrochi, da to pozabijo. In tako se je preprichanje o tem, da tega preprosto ni, razshirilo kot kuga. Che pa se vendarle najde she kdo, ki se okuzhbi ne podvrzhe ravno z nasmehom na obrazu, se takoj pojavi uniformirani zdravitelj, ki ga v imenu prezhivetja in zdrave pameti upogne do tolikshne mere, da se mu nepopravljivo skrivi hrbet in nemudoma oddrvi v kliniko, kjer mu izvrtajo luknjo pozabe.«

»Pa ti? Si tudi ti she sposoben obrachati glavo ali si si jo pustil zacementirati?«

»Morda moj vrat ni ravno tako zelo gibchen kot prababichin, ampak – ja, seveda. Cheprav sem jaz s srcem in dusho she vedno tu – veliko tudi po tvoji zaslugi,« se je nasmehnil in me skoraj ganjeno pogladil po glavi, kar ni bilo ravno v njegovi navadi. »Prababica pa je, kot sem zhe rekel,« je nadaljeval, »vechino chasa zhe na oni strani – zato se zdi tako odsotna.«

»Hm,« sem izdaval dvomljivo in ga predirno pogledal, ali bom na njem opazil kaj drugachnega.

Ded se je zasmel. »She vedno sem isti kot vedno, shema!« je dejal in se she naprej smel. »Pridi, greva zdaj.«

Na dvorishchu sem se za trenutek ustavil pred prababico in jo opazoval. Tisto nelagodje, ki sem ga ob njej obchutil ponavadi, je bilo zdaj obchutno manjshe. Zachutil sem, da iz nje veje nekakshna neutolazhljiva, globoka zhalost. Stopil sem she korak blizhe in se je nalahno dotaknil. Prababica se je narahlo stresla, potem pa pochasi odprla oči in obrnila glavo proti meni. V tem hipu sem v njenih ocheh zagledal nekakshna na stezhaj odprta vrata, ki so vodila v drug svet – na drugo steklo –

prababica pa je bila na prepihu, zaradi katerega ji je bilo zelo težko. Potem so se vrata za trenutek priprla in iz oči ji je zasijalo nekaj skoraj chloveshkega. Pochasi je dvignila svojo izsusheno, tresocho se roko in jo položila na mojo dlan. Na obrazu se ji je zarisal skoraj ljubezniv izraz, kot nekakšna obnemela hvaležnost. In potem je trenutek minil.

Ko sem se obrnil, sem opazil, da so naju vsi, ki so bili takrat na dvorishchu, negibno opazovali; kot da bi se bali, da ne bi s kako naglo kretnjo ali kako drugache zmotili najinega neobichajnega srechanja.

Odstopical sem do deda, ki se je zhe namestil na svoj stol v uti. Nekam zamishljeno, a hkrati z nekakšnim svechanim obchudovanjem je spregovoril:

»Chlovek misli, da zhe nekaj ve, potem pa ga preprosta otroshka dusha nenadoma tako zelo preseneti ... « Ob teh besedah je skoraj sramezhljivo odmaknil pogled in se zagledal v veliko cheshnjo, ki je odrasla zhe veliko prej, preden je na svet privekal tudi sam. »Oprosti, da sem tako ... patetichen,« se je opravicheval, »ampak vesh, v takshnih trenutkih se chloveku zazdi, da je popolnoma jasno, kakshen je smisel vsega tega skakljanja po tem nashem krhkem steklu ... in da je vse skupaj tako shokantno preprosto...«

»Ah, deda,« sem ga kresnil po beli glavi, »zdaj pa zhe malo prevech filozofirash, se ti ne zdi?« In sem ga pograbil za roko: »Pridi, mi bosh metal zhogo v gol!«

»Saj zdaj sem pa zhe tudi jaz toliko star, da si vchasih lahko privoshchim kak filozofski trenutek, a?« se mu je ponovno razsvetlil obraz, ko sem ga vlekel s stola.

»Ampak samo desetkrat, velja?« me je pomenljivo pogledal, preden sva zachela.

»No, bova she videla,« sem odvrnil s pogajalsko prefriganostjo izkushenega shestletnika, vedoch, da ga bom vsaj za eno rundo gotovo she uspel pregovoriti. »Che mi dash vech kot pet golov, potem bova konchala, che pa ne, bova vse skupaj ponovila,« sem brbljal; zdaj bo zagotovo skrbno pazil, da mi ne bo dal vech kot pet zadetkov, sem vedel.

»No, naj bo,« se je she naprej smejal ded, postavil zhogo na oznacheno mesto in chakal, da zasedem svoje vratarsko mesto pred garazhnimi vrati.

Bogdan Novak

SAMO TRENUTEK

(zgodbe kar tako)

Samo trenutek

Drveli smo po avtomobilki s hitrostjo sto šestdeset kilometrov na uro. Potovali smo v dveh pasovih z enakomerno vozhnjo. Nobenih naglih zaviranj, redko kdo se je odlochal za prehitevanje. Bili smo kot na vrvici: z enako varnostno razdaljo smo divjali dalech nad dovoljeno hitrostjo. Pomislil sem, da če bi nas kdo pogledal iz helikopterja, bi pomislil, da smo kolona prikolic, spetih skupaj, ker smo se gibali kot en avtomobil.

Dalech spredaj sem najprej zagledal rdeche zavorne luchi. Nagonsko sem zachel pochasi zavirati. Ker sem bil na desnem pasu, sem videl precej naprej in kmalu sem lahko ugotovil, zakaj vsi zaviramo na sto dvajset kilometrov na uro. Policija!

Ob strani avtomobilke, kjer se na poti od Divache proti Postojni prevesi v klanec navzdol, pred tabo pa se kot na pladnju prikazhe Nanos, kar me vedno navdushi z nekakšno krajinsko subtilno lepoto, je za rumeno chrto stal policijski avtomobil in utripal z modrimi luchmi. Pred njim je policist z roko mahal vozilom, naj upočasnjijo vozhnjo.

Ko sem se pripeljal s sto na uro mimo mahajočega policista in njegovega avtomobila, sem s pogledom za hip oshinil prizorishche. Bilo je nekaj trenutkov in zhe sem bil mimo, podoba je ostala dalech za menoj. Izginile so tudi modre policijske utripalke v vzvratnem ogledalu.

Cheprav sem bil v trenutku mimo, mi je podoba ostala v glavi, kot bi jo tja vtisnil s pechatom. Spet smo gnali chez dovoljeno hitrost, kot da bi ne videli nichesar. Vendar se nisem mogel iznebiti podobe, ki sem jo videl.

Obnavljal sem jo v duhu kot pochasen film. Najprej je bil policaj, ki je mahal z roko voznikom, naj upočasnjijo vozhnjo. Potem je bil policijski avtomobil z utripajochimi luchmi. Raztrgana zashchitna mreza v dolzhini nekaj metrov. Razbit rdeche rjav avtomobil nedolochljive znamke v jarku. Pred razbitinami je bilo ob jarku, na robu ceste nekaj podolgovatega, pokrito z rjavo odejo. Truplo. Ni se videlo, ali je moshko ali zhensko truplo. Na levi strani trupla je bil drugi policist. S povesheno glavo je gledal navzdol.

Tisto, kar mi je za vedno vtisnilo podobo v mozhgane, je bilo zadaj. Za odejo je stal shtiri ali petletni dechek v modri bundi iz dzhinsa z belo obrobo. S shiroko odprtimi ochmi je gledal chez truplo v mimo vozeche avtomobile. In dobro sem videl, da je stiskal drobne peshchice.

Ne vem, kaj se je zgodilo. Ker ni bilo videti nobenega drugega udeleženca v nesreči, sem domneval, da je avto z dechkom in voznikom zletel s ceste. Dechek je ostal živ, voznik ne.

Zdel se mi je kot spomenik neznanemu junaku.

Medtem ko ti dnevi, meseci in leta izginejo iz spomina, se takega trenutka spominjash celo zhivljenje.

Ostra, neizbrisna slika.

Stvarjenje sveta

Gospod Bog je imel v rokah svojo najljubšo igracho. Bilo je stekleno jajce, v katerem je bil ves svet. Sonca, zvezde, planeti, kozmichni prah in vse drugo. Gledal je v njegovo notranjost. Vchasih je jajce potresel, da se je v njem vse zganilo in premeshalo. Potem je opazoval, kako se spet ureja v določen red.

Ko se je gospod Bog nekoch spet igral z jajcem, mu je padlo iz rok in se razbilo. V vesolju se je razlegel grom, ko je jajce pochilo, svetovi so se razsuli vse naokrog. Gospod Bog je zhalostno gledal, kako se kotalijo sonca, planeti, kako se iskrijo zvezde, mesec se je z rogljem obesil na nastajajoče nebo. Vsebina jajca se je zachela nezadrzhno shiriti po vesolju.

Sprva je bil gospod Bog zhalosten, ker se mu je razbila njegova najljubsha igracha, potem pa je zachel z zanimanjem gledati, kaj se dogaja z njegovo vsebino. Gledal je, kako se urejajo osonchja po enakih pravilih, kot so bila prej stisnjena v jajcu. Svetovi so rasli, na njih se je pojavilo zhivljenje.

Gospod Bog se je ulegel na trebuh, si podprl glavo z rokama in opazoval, kaj se dogaja pred njegovimi ochmi.

Tako opazuje nenehno spreminjajoče se vesolje zhe milijarde let.

Res pa je, da se utegne nekoch navelichati. Vzel bo metlo in pometel vse te jajchne chrepinje v smeti.

Potem si bo nashel novo igracho.

Legenda

Bil je preprost mozg, klepar in krovec po poklicu. S svojim poklicem je bil zadovoljen, saj mu je prinashal lep zasluzhek, veliko pa se je klatil po svetu za delom, to mu je she posebej prijalo, saj je bil nestanovitne narave. Zhivel je precej razuzdano, popival je, kadar ni delal, metal hudicheve podobice in povaljal vsako zhensko, ki se mu je pustila. Vmes je preklinjal boga in hudicha, cheprav za to ni imel posebnega vzroka, saj se mu je po njegovem godilo zelo dobro.

Tako je zhivel svoje prazno zhivljenje iz dneva v dan. Dopoldne je delal, vchasih je delo potegnili chez ves dan. Potem je zavil v gostilno med pivske pajdashe, metal karte, zbijal surove shale in popival. Pozno zvecher se je vrnil domov, kjer ga je chakala vdana zhenas s tremi otrochaji, ali pa je prespal kar kje spotoma, kjer je pach bil.

Nekega dne se je v zgodnjem jutru peljal s svojim zdelanim wartburgom proti gorski vasici, kjer je kmetu obljubil, da mu bo obnovil zhlebove na hishi. Avto je imel poln orodja, na strehi pa lestev in shtirimetrskose kose pocinkanih zhlebov. Bilo je poletje, jutro je bilo v hribu svezhe, iz grmovja so se dvigale meglice, cesta je bila malce mokra od jutranje rose. Drevje je imelo posebno svezho zeleno barvo listov, ptice so pele in cvetje je zharelo v vseh barvah. Klepar te lepote ni opazil, ker je bil ves zmachkan od ponochevanja in pijanchevanja prejshnjega večera.

Drvel je z avtom po ozki asfaltni poti, ki je bila polna ovinkov. Na eni strani hrib, na drugi prepad. Hitel je proti cilju, ker je komaj chakal, da si bo pred kmetovo bajto najprej privezal dusho s krepkim pozhirkom zhganja iz zhepnega matichka, da bi si vsaj malo poplaknil neprijetni spomin na prejsnji vecher.

Ko je tako drvel, je sredi ovinka zagledal na tleh mladega ptichka. Bil je droban, belo sive barve, ves nashcheperjen in je sedel sredi ceste. Videlo se je, da se je komaj izvalil iz jajca in da she ne zna letati, kajti ko je zaslishal hrum avtomobilskega motorja, je le nerodno poskakoval po tleh. V brezbozhnem in sicer surovem kleparju se je tisti hip nekaj zganilo. Divje je pritisnil na zavore, da ne bi povozil nedolzhnega ptichka. Ker je zaviral sredi ovinka, zavore pa so mu zablokirale, ga je odneslo s ceste, avto se je zaletel med drevjem naravnost v orjashki hrast sredi globeli.

Klepar je bil na mestu mrtev. Njegovo telo je ostalo v razbitinah zverizhene plochevine, medtem ko se je dusha dvignila kvishku in odplavala pred bozhjega sodnika. Gospod je sedel na svojem nebeshkem tronu, ovenchan s slavo in angeli, dusho pa je sprejel sveti Peter. Pred svetim vratarjem in kljucharjem nebeshkega kraljestva je bila velika tehtnica z dvema skodelicama, kakrshno ima na upodobitvah Justitia. K svetemu Petru je pristopil kleparjev angel varuh, ki se je drzhal silno zhalostno, celo solze so mu tekale iz oči. Izročil je sivobradcu veliko knjigo, v kateri so bili zapisani vsi kleparjevi grehi. Sveti Peter jih je pochasi bral in ko je nashteval vse kleparjeve grehe, se je skodelica na levi vedno bolj nizhala, dokler ni prishla do najnizhje točke, sveti kljuchar nebeshkih vrat pa je she kar bral in bral.

Dolgo je trajalo, preden je sveti Peter utihnil. Potem je pogledal proti angelu varuhu in ta mu je izročil she knjizhico kleparjevih dobrih del. Angel jo je shkropil s svojimi solzami, kajti ko jo je sveti Peter odprl, je bila prazna, z nepopisanimi listi. Klepar v celem svojem zhivljenju ni storil blizhnjemu niti enega dobrega dela.

Sveti Peter je zhe hotel rechi, da je kleparjeva dusha obsojena na vechno pogubljenje v peklu, ko se je zaslishalo komaj zaznavno ptichje shchebetanje in od nekod je priletel droben ptichek belo sive barve.

Drobni ptichek je povedal, kako je klepar storil smrt. Tvegala je lastno zhivljenje,

samo da je reshil drobnega ptichka. Sveti Peter je skomignil z rameni in je she naprej mrshchil svoje bele srsheche obrvi, kleparjeva dusha pa je trepetala v strahu pred bozhjo sodbo in obzhalovala svoje grehe. Shele zdaj je videla, kako je v telesu zhivela chloveka nevredno zhivljenje.

Mali ptichek, ki se je shchebetaje zavzema za kleparjevo dusho, je poletel na desno skodelico, v kateri naj bi bila dobra dela, a je bila visoko v zraku zaradi neznanske teze slabih del na levi skodelici, ki je bila chisto na tleh. Ptichek se je usedel na desno skodelico in se s krempeljci oprijel roba. In glej, kakshen chudezh se je zgodil! Desna skodelica se je zachela chisto pochasi nagibati navzdol, dokler ni pristala chisto spodaj in je eno samo dobro delo odtehtalo vse grehe, ki jih je zagreshil klepar, dokler je bil she zhiv.

Sveti Peter je osuplo gledal v tehtnico, za katero je vedel, da nikoli ne lazhe, ker jo uravnava bozhja volja. In ko je pogledal Gospoda vrhovnega razsodnika, je videl, da se njegovo oblichje milostno smehlja.

In kleparjevi dushi so se na stezhaj odprla zlata nebeshka vrata v raj.

Iz she neobjavljene knjige kratkih zgodb Bogdana Novaka *Zhivljenje na Marsu* (Ljubljana, 2001). (Op. ur.)

Ivo Antich

HLADNO MASHCHEVANJE

Davorin Kumara, izredni asistent na oddelku za molekularno turbulenco na emonskem »Inshtitutu za frekvenčno kemofiziko«, je v svojem ne ravno osupljivo dolgem zhivljenju (v trenutku smrti mu je manjkalo pet dni do 213. rojstnega dneva) poblizhe spoznal dve – natančneje recheno – skoraj dve zhenski.

Prva se je imenovala Shpela-Rozamunda Cmok. Spoznala sta se na proslavi, ki jo je priredil eden od Davorinovih kolegov z inshtituta, ko je dosegel naslov dvojnega doktorja kemofizike. Shpela se na kemofiziko seveda ni prav nich spoznala, vsaj v znanstvenem smislu ne, saj je bila le ena od »tajnic za intimne zadeve«, kakršnih je bilo na inshtitutu precej, tako da je bilo zadoshcheno različnim moshkim okusom. Znanstveniki, ki so delali na inshtitutu, so se glede na »intimne zadeve« dokaj jasno ločili v dve, približno enako veliki skupini: eni (med temi je bilo največ poročenih) so se posluževali uslug »posebnih tajnic« tudi med delovnim chasom, kar so z največjo intenzivnostjo počili med opazovanjem turbulenčnih reakcij na zebastih zajcih s planeta Klangisarius, drugi (med temi je bilo največ neporočenih) pa uslužnih deklet skoraj opazili niso. V chasu, ko je spoznal Shpelo, je bil Davorin she novinec (na inshtitutu je delal shele sedemnajst let), vendar je kar precej razvidno spadal med neporočene in za »posebne tajnice« nezainteresirane uslužbence. Vsak mladi novinec z diplomom FFKF (Fakulteta za frekvenčno kemofiziko) je namrech na inshtitutu najprej postal izredni asistent, che je seveda imel to komaj doumljivo srečo, da so ga sprejeli. S tega mesta je bilo najlazhe priti z brco v zadnjico (to je bilo uradno zmeraj pojasnjeno kot »doslednost v smislu 98674. chlena 875. poglavja 5432. zakonskega predosnutka o samopopravnem perfekcioniranju kadrovskih zadev«), napredovanje pa navadno ni bilo možno prvih dvajset let. Ker so bile kadrovske zadeve popolnoma v rokah predstojnikov posameznih oddelkov, je moral zlasti vsak novinec posebno natančno preshtudirati svoje vedenje do shefa (zelo vazhno je bilo npr., da je imel zmeraj pri roki ogenj, chetudi ni bil kadilec). Novinci ali uradno »izredni asistenti« so bili namrech najbolj ranljivi in najbolj izpostavljeni različnim popadkom predstojnikov, razmerje med njimi pa je bilo na zunaj vidno zhe po tem, da so predstojniki novince tikali, v obratni smeri pa je bilo zapovedano onikanje. Ker je bilo Davorinu veliko do tega, da bi ostal na inshtitutu in da bi hkrati v okviru možnosti chim hitreje napredoval v rednega asistenta prve stopnje (od sto petnajstih), se je vestno drzhal vseh pravil in predpisov ter v glavnem zhivel le za svoje delo tako v sluzhbi kot v prostem chasu. Predvsem pa je skrbno pazil, da nikdar ni pokazal niti

najmanjšega zanimanja za to, kdo je vrhovni šef inštituta. Takšno zanimanje je bilo namreč skrajno nevarno za vsakega uslužbenca inštituta, še posebej pa seveda za novince. Vrhovnega šefa nihče ni poznal, niti predstojniki oddelkov ne, Davorin je le hierarhično utrjene kolege slisal shushljati, da gre za nekega »profesionalnega izdelovalca zobotrebec«, česar si ni znal razloziti drugache, kot da gre verjetno za nekakšno delikatno metaforo, ki pomeni kdo ve kaj.

Od proslave ob kolegovem doktoratu (mozg se je imenoval Pankracij Shpichnik) sta Davorinu ostali v spominu predvsem dve dozhivetji. Prvo je bilo povezano z novim doktorjem; ko se je proslava zhe spreminjala v vse bolj sproščeno zabavo, je okajeni Shpichnik, chigar doktorsko disertacijo je neki novinec hvalil na zelo vsiljiv način, vzkipeł:

»Drek pa taka znanost! Vsak nash znanstvenik si mora prej ali slej priznati, da se pri nas gremo le plonkanje tujih zastarelih odkritij! Veste, kaj vam povem? Moja disertacija v Združenih kraljevinah Zgornje Keramike ne bi zadostovala niti za maturitetno nalogo! Tako je to, fuj!« In je treshčil kozarec ob tla.

Naslednjega jutra so ga nashli z velikim mesarskim nozhem skozi vrat pribitega na omaro v njegovi pisarni v inštitutu. Usluzhbenci inštituta so s strahom omenjali nekakšen »velikanski zobotrebec« in Davorin je shele chez chas dojel, da pri tem mislijo tisti nozh, ki je upihnil Shpichnika. Sicer pa v zvezi s to smrtjo ni bilo nikakršne preiskave in zadeva je shla takoj v pozabo.

Drugo, za Davorina she pomembnejše dozhivetje pa je bila Shpela. Skozi tobachni dim, alkoholne hlape in vse bolj narashchajochi hrup je opazil njene velike rjave oči, ki so kar naprej strmele vanj z neko nenavadno zgovornostjo in z vdano toplino, ki ga je spominjala na vlazhni pogled srne ali teleta. Potem je vse shlo po bliskovo: nedokonchan ples, dishecha poletna noch, dolgo, divje sopenje v visoki travi. Chez devet mesecev je bil Davorin Kumara Shpelin mozg in oche malega Marka.

II

»Tista cipica se je pa dobro znashla, ne?«

»Katero mislish?«

»Ma tisto Shpelo, Cmokovo...«

»Aja, saj res! Tisto preklo je ujela... tistega smotanega Davorina... Kako se zhe pishe? En chuden priimek ima...«

»Kumara... Hahaha! Res je prava kumara... s tistim nosom in ribjim frisom... hahaha...«

»Za punco je bil pa res zhe zadnji chas... Kot tajnica je odcvetela... Bila je tik pred

tem, da jo premestijo med snazhilke...«

Davorin je ta dialog slisal med opravljanjem velike potrebe na stranishchu v inshstitutu. Tiho je sedel, zaklenjen v kabino, kolega pa sta onstran pregrade, ki ni segala do stropa, pri odprtih shkoljkah praznila mehurja. Davorinu se je zmrachilo pred ochmi in malo je manjkalo, da se ni onesvestil. S posebno muko se je zbral in pazil, da ne bi naredil niti najmanjshega shuma. She dolgo potem, ko sta kolega odshla iz stranishcha, je povsem otrpel sedel na shkoljki in topo buljil v vrata pred sabo. Prostashkih napisov in risb, ki so jih bila vrata polna in ki jih je drugache z zanimanjem prebiral, tokrat sploh ni zaznal. Edino, kar ga je na zunaj lochilo od kipa, je bilo to, da sta mu od chasa do chasa krchevito trznila spodnja cheljst in levo oko, kar se sicer ni zgodilo zhe vse od takrat, ko je kot otrok zagledal na podstreshni tram obeshenega ocheta.

Poslej se je njegova edina misel, s katero se je zares intenzivno ukvarjal, imenovala: mashchevanje. Bil je kot urochen, v nekakshni chudni notranji vrochici, zaradi katere se mu je vchasih zazdelo, da se giblje skozi moraste sanje na dnu nekega neznanega, neskonchno velikega akvarija. Sploh ni opazil vech, da je Shpela vzorna zhena in mati, da mu tako rekoch lizhe roke kot vdana in zvesta zhival. Chim bolj pozorna je bila do njega, tem bolj zagrizeno jo je sovrazil. Kar naprej mu je odmevalo po glavi: »Cipa! Kakshna fantastichno prevejana cipa! In ravno njega si je izbrala, njega, poshtenega bedaka! Seveda, koga pa drugega!«

Shpela je opazila neko spremembo na mozhu, cheprav je bil Davorin sicer vedno dokaj okoren, redkobeseden in zamishljeno odsoten.

»Oh, ti moj ubozhec! Ali imash tezhave v sluzhbi?« ga je sprashevala sochutno, Davorinu pa se je zdelo, da govori z njim pokroviteljsko kot z malce prismojenim bolnim otrokom, ki bi bil brez nje izgubljen v velikem svetu, in to ga je v njegovem globoko skitem besu she bolj podzhigalo. Zadrzheval se je le zato, ker je imel v samozatajevanju dolgoletne izkushnje. Vendar ni gotovo, da se mu ne bi do konca zmeshalo, che ne bi videl filma »Hladno mashchevanje«. Redkokdaj je zavil v kino, tokrat pa ga je na poti iz sluzhbe pritegnil naslov, ki se mu je zdel prav njemu namenjeno, skrivnostno znamenje. Film je bil povprechna kriminalka in je na Davorina naredil vtis le z enim samim stavkom, ki ga je izgovoril glavni junak:

»Mashchevanje mora biti hladno, che ne ti obtichi v zhelodcu.«

Iz kina je odshel nenavadno pomirjen, skoraj razsvetljen. Seveda! Brezglavo mashchevanje je primitivizem, o kakrshnem je mogoche brati v chasopisni chrni kroniki: P. K. je zaklal svojo zheno T. K., mater enajstih otrok, zaradi ljubosumja; po storjenem dejanju je skochil v Savo, a jo je preplaval in se na drugem bregu vrgel pod vlak... Rustikalni delirij! Intelektualec, diplomirani kemofizik, si vendar mora izmisliti kaj bolj briljantnega. Mashcheval se bo drastichno, a briljantno v tem smislu, da bo

Shpeli dokazal, da je she zmeraj v bistvu chisto navadna porivachka, lajdra, ne pa vzorna zhenina in mati, kakrshno po vsej sili hoche igrati, da bi prevarala mozha, okolico in sebe.

Ne da bi zheni kaj povedal, je prodal veliko zemljishche, ki ga je podedoval blizu ochetove rojstne vasi. Tisti kraji so postali privlachni za mestne vikendashe in cena zemljishch je skochila. Tako je lahko pomagal predstojniku svojega oddelka (mozh je bil tudi predsednik inshtitutne komisije za boj proti korupciji), ki je ravno v tistem chasu zhelel kupiti shportni astroplan, vendar mu je primanjkovalo denarja. Predstojnik se je Davorinu oddolzhil s tem, da je ugodil njegovi proshnji za enoletno shtipendijo v Zdruzenih kraljestvih Zgornje Keramike. Davorin je bil zelo zadovoljen.

»Dvajsetega odpotujem za leto dni na kemofizikalni inshtitut v Krav-vardu v Zgornji Keramiki,« je kratko vrgel zheni tistega vechera, ko se je vrnil z uspehnega sestanka s predstojnikom. Nato se je zachel razpravljati, da bi legel, pri tem pa je s pogledom oshinil zhenino, ki je sedela v svoji postelji in v narochnju drzhala neko knjigo. Nobene posebne spremembe ni opazil na njenem obrazu, le tiste velike rjave oči so zrle vanj, kot da je prozoren.

»Robot Jaka z nashega inshtituta ti bo pokosil travo v vrtu, popravil ograjo terase, prepleskal shrambo in ochistil bojler s spodnji kopalnici. Sem mu zhe vstavil program, le poklicati ga morash po telefonu, najboljše tedaj, ko bo Marko pri tvoji materi,« je she rekel in se chez glavo zavil z odejo.

»Le chakaj, programiral sem ga she za nekaj drugega,« si je mislil. »Za tisto, kar ti najbolj manjka, ampak midva sva opravila...«

V sobi je zavladata tishina. Shele chez chas se je oglasila zhenina s chudno zamolklim glasom:

»Ljubi, ali verjamesh v selitve dush iz enega chloveka v drugega?«

Vsako drugo vprashanje bi ga manj presenetilo in bi ga preslishal. Odmaknil je odejo z glave in se privzdignil na komolec. Zazrl se je v zhenino, ki je proti njemu stegnila roko, v kateri je drzhala knjigo. Prebral je naslov: »Dokumentirana porochila o selitvah dush«.

Davorin ni segel po knjigi. Nekaj trenutkov je kazalo, da ne ve, kaj bi, nato pa je zanichljivo prhnil in se brez besede sunkovito zavil nazaj v odejo.

III

»Preberi no tale chlanek, Davy! Gotovo te bo zanimalo,« je rekla Stella in mu ponudila chasopis »Hew York Semit«.

»Za kaj pa gre?« je vprashal dokaj malomarno in si nataknil ochala. Nato je zachel brati chlanek, ki ga je Stella oznachila z rdechim svinchnikom:

»V Emoni, glavnem mestu vojvodine Solovenije, je prejsnji teden prishlo do nenavadnega dogodka v hishi kemofizika Davorina Kumare. Homoidnega robota z imenom Jaka in kemofizikovo zheno Shpelo so nashli mrtva v tesnem ljubezenskem objemu. Robot je umrl zaradi prevelikega razburjenja, zhenska pa se je zadushila v njegovem silovitem objemu. Prvi so ju nashli sosedje, katerih pozornost je pritegnil strasten vrishch in hrup iz odprte spalnice poleg terase...«

Dvignil je pogled in se zastrmel v zhensko.

»Zakaj pa naj bi me tole zanimalo?« je vprashal z nekoliko negotovim glasom.

»Ti si Davorin Kumara, Davy,« je mirno rekla zhenska in se mu smehljala z velikimi rjavimi ochmi. »Ko si prishel v Združena kraljestva Zgornje Keramike, se nisi javil v inshtitutu, za katerega si dobil shtipendijo, temvech si od mafijcev kupil dokumente na ime sicilskega drzhavljana Davida Curame, nakar si se spletel z mano, da bi se porochila, ker pach le kot mozh rojene Keramicharke lahko dobish keramichno drzhavljanstvo...«

»Ti... ti... kako pa vse to vesh? Ti... tudi nisi...« je izdaval Davorin.

»Seveda, tudi jaz nisem Stella Hollboonk. Moje pravo ime je Stella-Rossamoonda Mock. Te to ime mogoche na koga spominja?«

Njen glas se je Davorinu nenadoma zazdel grozljivo znan. Zachutil je, da se mu dvigajo lasje na glavi. Zavreshchal je, kot da je v njem zagorel silovit pozhar. Zakrilil je z rokami po zraku in v enem samem nenaravnem skoku planil od naslonjacha do okna. Nato so za njim le she zaplahutale zavese. Stellino stanovanje je bilo v 213. nadstropju.

TRI ZVEZDE

XII

(Odlomki iz nastajajočega romana o celjskih grofih in Veroniki Desenishki)*

V Dagerozu zazija chudna praznina. Na gradu mu sicer ponudijo vino, sir in shunko, vendar ga to ne more pomiriti. Le zakaj se trudi s temi bedastimi slavilnimi pesmimi, ko ve, da so neresnichne, zlagane, licemerske? Saj je ves svet le kup dreka in nesreche.

Privzdigne svojo pasjo glavo k vrchu. Pije. Iz motno lesketajoče se rumenkaste pijache odsevajo obrisi nekega grdo zverizhenega obraza.

Ah, kaj! Tudi ta rezka tekochina ne more utopiti zhalosti in skrbi... Resnichna pijacha tega sveta je prelita kri, ki teche v potokih neznano kam in se nevidno izliva v peklenska brezna najbolj chrne nochi. Ves chas gazimo po truplih ubitih. Pod nami pokajo kosti tistih, ki so jih pobili. Mi pa kar naprej... Nich... Nichesar ne vidimo in nichesar ne slishimo... Tralala! Hopsasa! Prekleti svet...

Le zakaj she kuje te svoje pesmice? Z njimi ne bo spremenil krogotoka sveta. Chetudi jih bo slavil do nerazpoznavnosti, ne bo nikoli predrugachil krvolochnih oblastnikov v ljubeznive angele. Le zakaj potem sploh she pisuni? Ali ima vse to sploh kak smisel? Ali pishe zato, da ga razuzdani grof pogosti s kislim vinom in zhaltavo shunko? Najraje bi svojo neumno umetnost brcnil v zadnji kot in ji za slovo zaklical, naj pochiva v miru!

Vse na tem ubogem svetu je zoprno in smeshno. Ljudje ga ne privlachijo. V ljubezen ne veruje vech. To zhivljenje je neusmiljeno. Presneto dobro morash paziti, da ne pridesh pod kolesa. Pa mu marsikateri celo zavida nekakshno pesnishko veshchino. Ki pa je v resnici prava revshchina. Mlatenje prazne slame... A vseeno komaj chakajo, da bi crknil. Nashel se bo celo kak uzhaljen oblastnik, ki bo rekel: Zdaj ga pa imamo, lopova. Ki nas stalno zhali, namesto da bi nas povelicheval in obozheval. Ga bo treba ubiti. Zato ga bomo zdaj strli kot gnusno ush...

Ja, najbolje bi bilo, da chim prej umre... Da pogine kot pes... Dokler pa se to ne zgodi, je koristno, da se izogiba temu, kar imenujejo slavno zhivljenje mogochnikov... Paziti mora, da v teh onesnazhenih domachih kurjih vaseh ne stopi naravnost v chloveshki drek samo zato, ker se je hotel izogniti pasjemu...

Vrag vzemi vse skupaj! In ne prizanesi klavrnemu pasjemu pesnishkemu zhivljenju!

Spet skloni glavo k vrchu. Premika ustnice. Pije. Modruje. V glavi se mu prebujajo nekakšni stih. Ja, le zakaj?

*To je nasha domachija:
Cesar lopov, knez bedak.
Vse zhivljenje polomija.
Vojsk rozhljanje. Bedni mrak.
Sodni sklepi strahovanje.
Ritoliznost uradno stanje.
Kurba glavna je devica,
na gnoju valja se pravica.*

Vse skupaj postaja nesmiselno. Potrebno bo narediti konec. Sam sebi je v napoto. Le zakaj je sploh she na svetu?

* * *

Z razmršenimi lasmi se opoteka skozi goshchavo. V njeni dushi je rezka bolechina. Chuti se popolnoma osamljeno. Brez zashchite. Na milost in nemilost prepushchena kruti usodi. Brez prijateljev. Brez mozha, ki sameva v jechi, priklenjen z debelo verigo k vlazhnemu zidu.

Ljudi se izogiba. Odkar so ji kmetje v ubornih kochah pri Kochevju obrnili hrbet, ko jih je zaprosila za pomoeh, skoraj nikomur vech ne zaupa. Prevechkrat so, che jih je moledovala za skorjico kruha, samo nesramno strmeli vanjo, kot da ne bi razumeli, kaj jim je bila rekla.

Izmuchena od dolge hoje se na robu gozdne jase usede na shtor, obrasel z gostim mahom. Razvezhe si culo, v kateri ima she kos sirove pogache in hlebec kruha, ki ga je dobila pri neki dobri starki v osamljeni kochi na robu blizhnje vasi. Jé. Potem vstane, ker jo chaka she dolga pot.

Vedno znova se ji zazdi, da se premika skozi tezhke sanje. Kot da se blizha nechemu dokonchnemu. Vendar si ne zna ustvariti prave predstave o tem, kaj jo chaka. Vsa njena preteklost se she enkrat ulovi v dolg, tih jok. Prsi ji utripajo v brezmejni zhalosti. Ve, da se mora na skrivaj nekako prebiti do Desenic. Vendar je najbolje, da nikomur ne zaupa.

Zaveda se, da je grof Herman njen smrtni sovrazhnik. Skozi goshchavo zato tava predvsem ponoehi. Podnevi se, da je ne bi odkrili, zavleche v grmovje in vchasih na smrt utrujena zaspi kar v vlazhni travi. Kot uboga preganjana divja zhival.

Hermanovi mozhje so lovci. Kruti kot zver. Neizprosni. Svet je strashen zverinjak. Hitro se zgodi, da ti zlomijo hrbtenico. Z glasnim pokom te ubijejo. Nich ne pomaga, che se branish...

Spet joka. Gleda v poltemo. Se z zadnjimi mochmi vleche naprej. Stopa z raztrganimi podplati in opraskano kozho mimo majhnega potoka, ki nemirno klokota skozi goshchavo. Hodi skozi temni gozd kot skozi hladno vlazhno meglo.

Vendar se noche ukloniti. She hoche upati. She hoche misliti na mozha. Na Friderika, ki bo nenadoma strl vse verige, s katerimi so ga pripeli na mrzlo steno, in se osvobodil krutega suzhenjstva. Nenadoma se bo mochan in mlad spet pojavil pred njo, tu sredi te neprijazne goshchave, in jo ljubeche vzel v svoje krepke roke. Vroche jo bo poljubil naravnost na te njene trpeche razpokane ustnice in jo zachel strastno ljubiti. Vse bo spet dobro. Lepo. Rodila mu bo sina, novega celjskega grofa. Srechno bosta zhivela drug ob drugem, dokler se jima ne bo zhivljenje izteklo na naraven nachin kot v pravljiach.

Tava skozi gozd in misli na svojega ocheta, ki jo je chual pred vsemi nevarnostmi, ko je bila she otrok. Ali se mu je pozneje izneverila? Toda zdaj se mora kljub temu prebiti do rodnega doma. Mora ga zaprositi za odpushchanje... Prosim za milost, da je ne zavrzhe... Ocheta mora poprositi za pomoch, za zashchito.

Opraskana po rokah in nogah tava skozi ravnodushno temo, bezhi skozi gluhi les in moleduje za pomoch, ki je ni od nikoder.

* * *

Opolnochi je noch najtemnejsha. Opolnochi utonejo sanje v nenavadni megli neba. V daljavi zaskovika sova. Goshchava se izgublja v zloveshchi temi. Opolnochi se prebudijo duhovi zemlje, vode, ognja in zraka, silvani, salamandri, undine, nimfe, gnomi, shkrati, pritlikavci, pasjeglavci... V temi krozhijo po zraku in po vodi. Veronika zastoka sredi neizprosne samote gozda. Chaka. Prislushkuje. Zdi se ji, da se proti njej zaganjajo sence brez pravih obrisov. So to v netopirje preoblecheni charovniki in charovnice?

* * *

Na gradu s shtirioglatim obrambnim stolpom in z lepim razgledom na ozko temnozeleno dolino bi bilo precej dolgochasno, che si nabriti grof Orlando de Campoamore ne bi izmislil poredne igrice s kockami, pri kateri je vsakdo hkrati porazhenec in zmagovalec. She srecha je, da za razposajeno zabavo takoj pridobi

dobrodushnega grajskega upravitelja in, po njenem kratkem oklevanju, tudi mlado kastelanko. Tako je mimobezhni oddih pri ljubeznivih podezhelskih ljudeh, kjer se je s svojo soprogo Heloiso ustavil za dan ali dva sredi napornega in dolgotrajnega potovanja iz ogrske Bude na italijanski jug, vendarle mogoče izkoristiti za prijeten uzhitek.

Igra se razvija po posebnih pravilih. Kdor prvi izgubi, ker je zadel najnižje shtevilo, si mora slechi kos obleke. Med vrochim smehom in dolgimi pozhirki vina leti kocka vedno znova v vse smeri, da razkrije svoje lihe ali sode nevarnosti, ki so za enega od navzochih vedno usodne. Vendar vsi vedo, da morajo nadaljevati tezhki boj do nesrečno srečnega konca, ko bo zletela s telesa zadnja krpa blaga.

Srajce iz dragocene tkanine, razkoshna, z imenitno vezenino preshita in z zlatimi nitmi okrashena krila in bela spodnja krila, podveze in pasovi vseh vrst frfotajo po vsakem zaključenem krogu igre kot neprizanesljivi pisani metulji s teles razburjenih porazhencev na blizhnjo klop, vendar predvsem Orlando v zhivčni napetosti komaj chaka, kdaj bo nesreča zadela brhko kastelanko, da bo, hochesh nochesh, morala pred vsemi razgaliti svoje prsi in pokazati, kakshne so. Komaj chaka, da bo she nerazkrita dojka te zanimive zhenske nehala biti skrivnost in bo končno zdrsel iz tega s tremi sponkami prekleto prepetega in ljubko napetega dehtečega blaga in se bodo njegove oči lahko ustavile na, upajmo, prijetnih charih te zhene nekoga drugega. Komaj chaka na trenutek, ko bo kastelanova soproga morala razpeti zgornji del obleke in se bo prikazal tisti navihano privzdignjeni rozhnati, temnorumenkasti, rdechkasti ali pa morda celo nabreklo temni, skoraj chrni in, che bo imel srečo, celo vidno izbočeni vrshiček njene, upajmo, lepe dojke. Razgaljena zhenska se bo nagnila naprej in oba vabljivo oblikovana prsna vrshička se bosta zatresla v ostrem pozhelenju. Ob teh zares vrochih mislih hrepeneče zavzdihne.

Navihana igra, pri kateri se pridno zalivajo z vinom, se neizprosno nadaljuje. Proti prichakovanju pa je kocka takoj na zacetku posebno neusmiljena predvsem do Orlandove Francozinje. Vendar Heloisa ne obzhaluje svoje nesreče. Ob prvem porazu si z vidno naslado razpne srajco in razgali svoje polne shiroke prsi. Z dlanjo se zapeljivo pobožha tik pod levo bradavico in narahlo privzdigne napeto dojko. Poredno pomezhične proti she skoraj popolnoma v zeleni zhamet oblečenemu kastelanu, ki pa je očitno zhe izgubil glavo na izzivajočem mesu zapeljive tujke in zdaj v zadregi, a neprikrito radovedno pozhira z ochmi oba nabreklo privzdignjena rdechkastorjava prsna kolobarja, ki ga neizprosno ostro izzivata z debelima, pokonci shtrelechima seskoma.

Nesrečna sreča se medtem bliskovito zaobrne. Resnichna porazhenka je mlada kastelanka, ki od sramu povেশa oči, ko si odpenja spodnji pas z zashčitno podvezo in si končno sleche she zadnji del obleke. Pri tem svojem neprijetnem opraviilu se vseeno v zadregi prikrito smehlja, z rahlo rdechico na obrazu, kot da bi vedela, kaj jo

chaka. Popolnoma gola nerodno obstoji z razgretim obrazom pred vzdihujochim Orlandom, ki kmalu zatem izgubi igro z malce pred tem porazhenim kastelanom. Z vrochim pogledom oplazi z gostim temnim puhom obrasli kastelankin trikotnik, iz katerega brezobzirno nevarno sili njena mesnata zhenkost. S širokogrudno kretnjo si razpne vrvice na vrechasti *braguetti* pod trebuhom in z enim samim premikom osvobodi svoj tezhki ud iz ujetnishtva v trdem blagu. Kastelanka se zdrzne in na hitro s skrivnim zanimanjem preleti ogromno, pokonci stojecho Orlando moshkost. Ve, da bo to velikansko *nemogoche* prav kmalu postalo *mogoche*, saj bo morala pokazati, kaj zna, in jo bo ta mochni moshki z ostrim, globokim rezom prav verjetno z vso silo poljubil v njen prav tako silovito razviti in vedno bolj razpirajochi se veliki rdechi cvet. Nehote v vzburjenju zdrsi z roko proti zhe rahlo odprti rezhi, vendar si je ne zakrije.

Orlando se medtem hitro in spretno primakne v neposredno blizhino zanimive porazhenke.

»Ali gospod dovolijo, da imam rad njegovo plemenito zhenozo?« veselo vzklikne in prime kastelanko za roko. »Saj stoji tu pred menoj v vsej krasoti taka, kot jo je ustvaril vsemogochni Bog!«

Z vrochim pogledom zdrsi chez bleshchecho svetlorjavo kozho na dokaj široki, oblo napeti zadnjici mlade zhenke in se zaustavi na notranji strani njenih rahlo razprtih, mochnih, a izredno privlaccnih stegen. Za trenutek negotovo obstoji, a se takoj zatem skloni proti dolgim, ozkim in chvrsto pokonci stoječim shpichastim dojkam razburjene nesrechnice, ki v zadregi bojeche poshkili proti svojemu mozhu. Ker pa ta v rahlo negotovi razburjenosti zhe objema vedno bolj razgreto Heloiso, se iz ljubosumnosti precej jezno pomakne k Italijanu in mu s povesheno glavo mashchevalno sledi proti stranskemu prostoru za obokom, kjer oba prichakuje velika postelja z dvojnimi shkrlatnordechim baldahinom. Ta morda zakrije tudi najvechji greh pred radovednimi chloveshkimi ochmi, a ga ne more skriti pred vsemogochnim bozhjim pogledom.

Heloisa se ob mozhevem odhodu na ljubljenje z drugo vrochekrvno zasmeje in razvnetemu kastelanu s hitro kretnjo namigne, naj stopi za njo v zgornje prostore. Presenecheni moshki she nekoliko okleva, medtem ko se sama zhe ulezhe na rdecho blazino pod modrim baldahinom nad posteljo in razpre kolena. Sicer je suhljati moshki v primeri z njeno bujno polnostjo prava mushica, neroden mozhicelj, vendar jo vseeno zanima, kakshen je pri ljubljenju. Medtem ko se v umetnosti ljubezni verjetno nekoliko neizkusheni moshki she opogumlja s chvrstimi pozhirki vina, zhe zagradi za njegov v primeri z mrshavostjo preostalega telesa dokaj dolgi, a ozki ud, in ga hitro vznemiri do skrajnosti. Pred suhim kastelanom in njegovimi pajkovskimi nozhicami se nenadoma razprostira prostrana mehka nabitost polnih zhenkih stegen. Francozinja v razdrazenem razpolozhenju omotichno privzdigne zaliti trebuh, da se ji istochasno zatresejo tolsta stegna in bujno napete dojke, in se popolnoma odpre.

Njen Orlando se medtem v spodnji sobi ob velikem vrchu vina radodarno skloni proti grashchakinji. Na hitro jo potisne med blazine in jo zachne poljubljeni po vsem telesu.

»Chudovita je! Najlepsha vila na tem ubogem svetu!«

Chuti, kako mladi zhenski razburjeno utripajo prsi, ko ji tople mehke roke porine pod svoj trebuh.

»Med nama ne sme biti nobenih skrivnosti, lepa gospa! Pobožhajte me, prosim! In to povsod!« zajeclja.

Uzhiva, ko zhenska v zadregi, a vidno vzburjena, otipava njegovo bohotno nabreklo spolovilo. Zdi se mu, da postaja ob tem vedno bolj sproshchena, razposajena, kot da je odvrгла svojo plashno pobožhnjekarstvo, to dolgočasno zvestobo in suzhenjsko pokornost mozhu do groba kot staro navlako in kot zadnji neprijetni kos oblachila, ki jo je prevech obtezheval. Z roko zdrsi chez njene ozke, shpichasto napete vroche dojke z navzgor zavihanima, po mleku dishechima, rjavkasto rumenima bradavicama. Zdaj jo obchuti samo she kot na shiroko razprto spolno celico. Zato napetost v njem nezransko naraste. Butne jo na levi bok popolnoma pod sebe, da se razkrijejo vsi chari njene oble zadnjice in notranjega dela krepkih snezhnobelih stegen.

Zhenska pridusheno zasope in vidno razkrechi noge, ko se ji priblizha v ostrem kotu od leve strani. Zdaj se nichesar vech ne sramuje. Hoche greshiti s tem tujim mochnim moshkim, ki zhe zdrsi chez njen na gosto nakodrani temnorjavi puh. Od nesramnega ugodja zapre oči. Chuti, kako se Italijanov nenasitni korenjak skusha zagozditi na skrajnem dnu njene prostrano pogoltno nozhnice. Podtrebushne mishice ji pohotno zadrgetajo, ko postane Orlando she bolj odlochen in jo skusha brez zadržkov brezobzirno zabiti do konca. Chuti, da je ta chokati debeloglavi moshki pravi stroj za fukanje. Ja. Stroj. In nich drugega. Ampak odlichen stroj. Ja, kako je to lepo! Kako zna! Ja! Ja! Kako sladko jo muchi! Toda kaj takega hoche dozhiveti she s kom drugim. Che bi shlo. Prevech dolgo je zatiskala oči pred svojimi skrivnimi zheljami. Noche vech biti odvisna od svojega shibkega mozha. Ki pa se zdaj itak zabava z drugo...

Skoraj piskajoche zasope, ko moshki v njej divje potrza. V rezki slasti se zachne zdaj divje odpirati pritiskom nabreklo razdrzhene glavice njegovega chvrstega spolovila. Popolnoma se preda ljubljenju. S hitrimi potiski in poskoki se zelo hitro ujameta in she bolj razgrejeta, dokler Italijan vrochekrvno ne zasope in se omamljen ne izgubi v skrajnosti zhenskih skrivnosti.

Zdaj tudi sama divje krikne. Ko ji pride, uzhivashko dvigne trebuh v nezransno opojnem krchu...

Orlando sredi svojega tezhashkega dela zhal ne slishi rezkih strastnih krikov svoje zhene pri ljubljenju z drugim v spodnji sobi, kjer napetost mesa vidno narashcha in se kastelanov zdaj kot nozh ostru ud nevarno hitro priblizhuje medenemu mednozhju spolno skrajno razdrzhene Francozinje. Heloisino srce nemirno utripa, ko ji moshki

privzdigne tezhke prsi in z raskavim jezikom spolzi chez temnordeche razdraženi sesek. Oprime se ga z obema ustnicama in ga zachne razburljivo sesati. Istochasno on njeno polno in od ljubljenja popolnoma prepoteno telo z desnico pritiska med blazine, da komaj diha. Na milost in nemilost je prepushchena drazhechemu nasilju razvnetega moshkega, ki je v strasti premagal svojo mrshavo shibkost in se zdaj z razgreto konico svojega ozkega uda drgne ob njen gosti puh. Nemirno razpre noge. Hrza od pozhelenja, ko vdere tuji moshki do dna njene notranjosti in jo jemlje na brezobziren nachin, divje kot kaka zhival.

Orlando postane med tem skrajno pozheljiv. Od svoje zhe precej razvnete prilozhnice zahteva, da na dushek izpije veliko chasho vina. Na pol pijano jo potisne pod sebe in jo zachne ljubiti od zadaj naravnost v razkoshno shiroko toplo zadnjico. Potem jo obrne na hrbet, da se lahko z radozhivo razprto nozhnico, iz katere ji chez stegna polze ozke srage mochno moshke strasti, vsesa v njegov razposajeni strzhen in se she enkrat prepusti divjim valovom brezumno mokrega uzhitka. Na uho ji shepeta zapeljive besede, da ljubezen vedno zmaguje in svobodno kraljuje. Ko zhenska od pijanosti zhe skoraj popolnoma omamljena oblezhi pod baldahinom, se on nevarno zasmee. Zanichljivo se ozre po zhe do skrajnosti izrabljeni zhrtvi, ki je zdaj sredi najvechjega veselja tako klavrno odpovedala in zaradi prestanih naporov očitno popolnoma onemogla. Res ga je razocharala. Toda on hoche zdaj vech. Pravo uzhivanje se shele zachenja!

Z nevarno razzharjenim obrazom zaropota po vijugastih lesenih stopnicah proti izbam za sluzhinchad. Ne bo se oziral na dolochila svojega gostitelja in njegovo zheljo, naj pusti posle pri miru. Pri veliki pralnici se ustavi ob kupih umazanega perila. Ob shtirih chebrih za pranje zagleda prepoteni dekli z izpodreanima kriloma. Ne more se premagati. Skoraj besno se vrzhe na prvo s tolstorito zadnjico. Cheprav kliche ta vse svetnike na pomoch in prosi za milost, ker hoche ostatei svojemu mozhu tam spodaj na vasi zvesta zakonska zhena, ji v ostrem spolnem gonu razpre kolena. Jezno ji zatuli v uho, naj bo mirna in naj ga v vsem popolnoma uboga. Zazdi se mu, da jo mora zares muchiti. Da bo vedela, kaj je pravi moshki. Da mu bo pokazala, kaj zna. Saj niti ni tako napachna. Zagrabi jo za chvrsto dojko z dolgim rumenkastim vrshichkom in zasika: »Rad bi ti naredil otroka!«... Noche je gledati v ochi, ko se pozhene v slastno zhensko pokrajino med mehko belino obeh razkrechenih stegen in jo zachne razdraženo jemati.

Druga zhenska, hcherka vashkega sodarja, je od strahu kot prikovana. Urochena, kot da bi jo oplazil strupeni pogled nagnusne kache. Rada bi zbezhala na varno, vendar ne more. Nevidna sila jo nenavadno mochno tishchi ob tla, ko s shiroko razprtimi ochmi bolshchi v prizor posiljevanja, ne da bi prav doumela, kaj se dogaja. Slishi nekakshne krike, stokanje, jok in potem, popolnoma neprichakovano, mochno udarce lastnega srca, kot da bi nasilni charovnik udarjal z nakovalom po tezhkem zhelezu, brusil nozh in jo z njim rezal v meso. Preplavlja jo neznanska groza. Srce ji divje utripa. Nakovalo udarja. Njena glava se iskri od hudega notranjega ognja. Bliski sikajo v temo.

Vse telo jo močno boli, ko tako chepi ob strahnem prizoru posiljevanja, ne da bi prav vedela, kaj se dogaja. Zato morda sploh ne opazi, kako se ji Italijan nasilno približa takoj potem, ko je opravil z njeno tovarishico, ki se v obupnem joku zvija po tleh. Ne vidi, kako se nenadoma skloni k njej in jo zagrabi pod pasom. Shele zdaj, ko jo drzhi z obema rokama kot v pasti, zasluti, kaj se je zgodilo. Ko jo nasilno razgali spodaj pod pasom, ve, da je prepozno, da bi se ga odkrizhala.

Tokrat zheli pri fukanju gledati v obraz. Ker stoka in se spreneveda, ji zapove, naj bo popolnoma tiho. Tiho kot cerkvena mish. A si, koza, noče slechi srajce, ki si jo z obema rokama tishchi chez prsi. Zato ji zgornji del obleke kar strga s telesa. Široki dojki s tremi ali shtirimi pikami, hudichevimi znamenji na levi strani pod temnima bradavicama, ga vznemirita. Ker zhenska preveč krichi in vpije na pomoč, jo z dvema klofutama popolnoma utisha, nakar jo zagrabi pod drgetajočo zadnjico in vzame na razvraten in prostashki nachin.

Heloisa in kastelan se med tem pijano zabavata ob novem vrchu rujnega vina. Omotichno se stiskata drug ob drugega in se skushata ponovno ljubiti. Ker se jima to ne posrechi, se popolnoma naga omamljeno opotecheta proti pralnici, od koder prihaja nenavaden hrup. Prizor z Orlandom na vzdihujochi dekli jima dá novega zagona. Heloisa se skloni proti zhe posiljeni drugi zhenski, ki z razgaljenim trebuhom kot kup nesreche zhdi na kupu umazanega perila. Ji ostro zapove, naj jo zachne poljubljati na vse dele njenega prepotenega telesa.

Kastelan je zhe preveč opit, da bi she mogel razmisliti, kaj dela. Vidno vznemirjen se zamaje proti eni od zhensk in jo skusha objeti od zadaj, a se zvrne med umazano perilo in takoj zasmrchi. Heloisa se priplazi k svojemu mozhu in ga zagrabi za razgreti ud. Zavreshchi, ko ga vzame v usta in hoče she enkrat razdrzhiti. Pijana zakonca se vzbunjeno zavalita med umazano perilo. Ne vidita, kako posiljeni zhenski zbezhita na hodnik. Ne slishita, kako krichita na pomoč, ko techeta iz gradu proti vasi, kjer bi se radi skrili na varno...

* * *

Kmalu po sonchnem vzhodu se oglasi iz blizhnje cerkve mili glas malega zvona, ki oznani zachetek novega dne. Kmetje v temachnih izbah se prekrizhajo, pokleknejo pod bogkov kot, zmolijo ochenash in zdravo Marijo. Nato stopijo na prag, se zagledajo v nizko stojeche oblake in privzdignejo nosnice, da bi ugotovili, kakshno bo vreme.

Gospodar se usede h grobo obtesani hrastovi mizi. Njegov rdechelichni obraz se svetlika v hishni sopari. Z leseno zhlico zajema skupaj z drugimi družhinskimi chlani mochnik iz velike lonchene sklede. Za skednji in hlevi lezhe na tnalih okrvavljene sekire.

Ponochi so mishi in podgane oglodale zadnje zaloge zhitnega zrnja v prikleti. Toda treba je vztrajati naprej. Je kot na koncu sveta. Kmechke misli poskakujejo, kot da bi se jih domislile podlasice in lisice, zajci in srne, ki jih na skrivaj, kljub grofovi prepovedi, lovijo po poljih in v gozdovih. Ostarele kmete muchijo zhalostne misli. Lakota in smrt sta vseprisotni. Starci sanjajo, da so popolnoma sami na svetu. Izza vrat v izbo se oglašajo različni glasovi. Tam mora biti zhivljenje, tam buchi svet, medtem ko so v resnici zaprti v gluho samoto. Trkajo na vrata, a nihche ne pride, da bi jih odprl. Zaprta so s tremi težkimi zapahi. Slishijo smeh pokojne matere in ocheta. Otroci, njihovi bratci iz mladosti, veselo chebljajo, kot da so se spet vsi skupaj znashli v svetlem otroshtvu. Vrata so zaprta. S pestjo razbijajo po lesu, vendar jih nihche ne slishi. Tolchejo po vratih in slishijo, kako jim bije srce. Zakaj ne odprejo? Srce divje utripa. Chez njihova potna stara telesa rishe beda znamenja starih kmechkih bolechin. Kaj se sploh dogaja? Vse bo preshlo in vse bo prishlo...

Gospodar stopi na prag, bolshchi proti blizhnjemu gozdu pred hisho. Zdi se mu, da se med vejevjem premika nekakshna postava. Zhival ali chlovek? Nenadoma se najblizhji grm zamaje na levo in desno. Pred hishni prag se priblizha preplashena prikazen v dragoceni, a umazani in raztrgani obleki iz nekdej zgoraj modre in rdeche svile in spodaj belega platna. Iz hishe se prikazhejo radovedni kmechki obrazi. Z zachudenjem opazujejo lepo, a izmucheno mlado zhensko, ki dviguje roko in moleduje za kos kruha. Hochejo biti previdni, ker ne vedo, kdo je tujka, ki je očitno vishjega stanu. Ne vedo, zakaj lachna in raztrgana tava po svetu. Vendar zmaga na koncu usmiljenje in srce se jim chudodelno omehcha. Saj se je tudi Jezus vedno usmilil siromakov, lachnih, ubogih in bolnih ljudi v tiski. Zhenski potisnejo v roke skledico mleka in krajec kruha, zakaj tisti, ki hitro dá, trikrat dá...

* * *

Herman je preprichan, da je poroka najstarejshega sina z zhensko nizhjega rodu navaden zlochin. Konchno je njegov rod povezan z najpomembnejshimi rodbinami sveta. Zato je jasno, da se Celjski lahko porochajo le s kneginjami in kraljichnami. Kako je mogoche, da se mu je sin tako izpridil! Konchno je hotel svojemu prvorojencu najti pravo vladarsko krono, s katero bi se vzel na sam vrh svetovne slave in chasti.

Nestrpno dvigne glavo in pogleda duhovnika naravnost v oči.

»Ja, kaj vendar prichakuje ta svet od mene? Zakaj mi ugovarjajo? Ali nimam prav, ker sem sina kaznoval? Saj se je izneveril rodu treh svetlih zvezd!«

Chastitljivi gospod opat Bogu zveste kartuzije Pleterje tokrat ni prizanesljiv. Skusha ugovarjati.

»Ne, ne, njihova milost mi naj... dovoli... malenkostno pripombo... Usmiljenje je bozhja mast, tisočkrat boljsha kot kazen iz mashchevanja...«

»Mashchevanje?«

Veliki grof jezno zvisha glas.

»To ni mashchevanje! To je kazen zaradi nepokorshchine ochetu!«

»Seveda. Tudi to. Vendar bi bilo vredno misliti na usmiljenje... Jezus je usmiljen!«

»Jaz nisem Jezus,« se Herman zatrese v svetem besu.

»No, vsekakor ne... Toda vredno bi ga bilo posnemati... *Imitatio Christi* je za vsakega pravega kristjana nujnost. In to vedno in povsod. *Semper et ubicumque*.«

»Ja, ja... Saj sem njemu v chast sezidal vashe imenitno Pleterje! Ali ni to nich?«

»Seveda, seveda... Za to dejanje smo večno hvalezhni. Zasluge njihove milosti so enkratne... Bog jim bo ta dobra pobožna dela tisočkrat bogato poplalach!«

»Bomo videli,« se veliki grof rezko zadere. Z ochmi ostro prebada duhovnika. »Naj ve, da sem ga poklical zaradi nechesa drugega...«

»Ja, zaradi chesa?« se opat zdrzne.

»Saj je povezano tudi s sinom... in...«

Nekako mu noche stechi z jezika.

»In s tisto cipo. Tisto charovnico z Desenic, ki mi je zacharala sina v nichvredno strashilo...«

Ker pleterski opat povesha glavo in molchi, hitro nadaljuje:

»No, ja. To, kar bom prechastitemu zdaj razodel, ni samo domneva...«

»Kaj?«

»Govorijo, da je tista desenishka vlachuga, ali sama ali pa z mojim sinom, zastrupila Friderikovo soprogo Elizabeto...«

»*Dicitur, dicitur*, zamahne duhovnik z roko. »Pravijo. Pripovedujejo. Ja. A to ni dovolj!«

»Che sme vprashati... Kaj je za njega dovolj?«

»Dokazi bi bili dovolj... Zadostovali bi za obsodbo... Toda sodishche je Veroniko oprostilo vseh obtozhh.«

Opat se chudi svoji drznosti. Od kod je v njem ta notranja moch, s katero skusha ugovarjati velikemu grofu?

Ja. Sam Bog ga vodi. Res ga vodi Bog

Herman postane od besa rdech kot kuhan rak.

»Ne razumem ga... Zakaj omenja nichvredno sodishche..? Vsakdo ve, kdo stoji za vsem tistim... Za nesramnimi sodniki... Navadnimi habsburshkimi plachanci... Toda Herman Celjski je svoboden chlovek... Nikoli se ne bo uklonil onemu neumnemu vojvodi... Tu na Celjskem, bo zmagala njegova, Hermanova pravica!«

»Ja, ja... Naj oprostijo, che je bil preoster... Oziroma che je njegovi milosti omenil sodishche in zakone,« opat zmedeno zajeclja, medtem ko veliki grof treshchi s pestjo po mizi in zasika:

»Tukaj, v Celju, sem zakon jaz – in nihche drug!«

Potem obmolchi in se nekoliko umiri.

»No, poklicati sem ga dal zaradi nechesa drugega... Cheprav je s pravkar omenjenim povezano... Izvedel sem, da so strup prinesli Veroniki ti krivoverski Zhidje iz Italije...«

Opat se zdrzne in radovedno dvigne glavo.

»Kaj pravijo njihova milost? Zhidje?«

»Ja. Zhidje!«

»To me sploh ne zachudi,« se zachne zdaj zelo zhivahno pridushati duhovnik. »To pokazhe zadevo v popolnoma novi in drugachni luchi... Me sploh ne preseneti, da trgujejo s strupi. Konchno so umorili tudi nashega Odreshenika, Jezusa Kristusa iz Nazareta.«

»No, a zdaj verjame, kar sem mu povedal!« zagrchni grof in vidno pomirjen dvigne glavo.

»Jasno. To nesrechno chloveshko seme je tako ali tako od hudicha. Vsi skupaj so krivoverci in morilci. Ubili so Jezusa.«

»Soteski mi je vchera j omenil neka chudne zastrupitve tu v Celju... Baje so onesnazhili vodnjake.«

»Je to res?«

»She prevech res je. Zato sem sklenil, da hudichevo zalego za vedno izzhenem iz nashega znamenitega kraja!«

»Ah.... Zastrupili so vodnjake!«

Duhovnik maje z glavo in se trikrat prekrizha.

»*Apage Satanas!* Ja, hudich nikoli ne pochiva!«

»Pri tej stvari ne morem biti usmiljen. Pisarjem sem naročil, naj sestavijo seznam vseh mojih Zhidov... Potem bomo zelo hitro postopali.«

Duhovnik ga sposhtljivo pogleda.

»To je na vsak nachin zelo pomembna odlochitev. Preprichan sem, da bo sveti oche nadvse zadovoljen... In seveda presvetli cesar... Izgon Zhidov bo dejanje, ki bo lahko za vzgled vsem knezom v cesarstvu.«

* * *

Dolgo rdeche oblachilo valovi v debelih gubah chez cesarichino bujno postavo. Radozhivo ji pada chez napete prsi, pod katerimi je v dragoceno blago s chrnimi nitmi vtkana podoba kache, ki se grize v lasten rep.

Na dolgi podolgovati mizi stoje lonchki in steklenici z različnimi tekochinami in prashki. Zhenska se nagne nad mizo, mrmra nerazumljive latinske besede. Iz posebne posodice strese v glavno posodo *sivega volka*, ki bo, če bo imela srečo, kot novi *lupus metallorum* pozhrl *leva – sonce*, ki je nechisto zlato. Barbara ve, da je *volkova moch* skorajda onostranska. Zato mora biti previdna. In istočasno skrajno radodarna. Toda zdaj se ji zazdi, da se s hitrimi koraki blizha uspehu. Ni vech dalech trenutek, ko se bo lahko razbohotila med bogatim pridelkom chistega zlata.

Zhe pred nekaj dnevi se ji je posrechilo iz *chrnega volka* s pomocjo primeshanega bakrovega *zelenega volka* ustvariti *izhodishchno materijo*, s katero se bo lahko odlochilno priblizhala ustvarjanju *zlata*.

Ko se iz glavne posode pokadi rezek oblak dima, se umakne za korak nazaj. Poje. Se skloni naprej. Si razpne gornji del obleke. Dvigne nogo in se zaziba naprej in nazaj. Pleshe. Je vedno bolj divja. Shiroke mochne dojke ji poskakujejo med hitrimi gibi. Se zavrti v pravi Vidov ples. Ki se spreminja v blaznost. Se na mah zaustavi. Si z roko privzdigne levo dojko. Debeli temnordechi vrshichek se nemirno zatrese. Se ji postavi strmo navzgor. Zhenska omotichno zapre oči. Si bozha polno prsno meso pod mochno razvito bradavico. Roti vse svetnike in vsemogochnega Boga, naj ji pridejo na pomoc. Se zravnja. Shiroka seska na tezhkih, navzdol bingljajochih dojkah se ji zatreseta v napetem razpolozhenju, ko prosi nevidne sile, naj z *Jupitrovo strelo* zanetijo onostranski ogenj v glavni posodi. Ta bo spremenil osnovno materijo v chisto zlato.

Z razgretim obrazom in od divjega plesa oznojenimi prsmi chuti, da se priblizhuje zacetku novega stanja. Dozdeva se ji, da se zhe nagiba na drugo stran, tja, kjer bo stopila v *raztezanje prostora in chasa*. Ve, da se bo tedaj odprlo nebo in v njeno dusho bo rosil sveti ogenj. Vse se bo zachelo spreminjati v dragoceni zlati opoldan.

Zdaj se zachenja *zlati chas*. Konchno bo stopila na zlati vrt radostne ljubezni. Tu bo, če se bo neskonchno brezsravno predala najmochnejshemu ljubimcu, iz nebes dezhevalo chisto zlato. Njeno cesarstvo se bo kopalo v zlati blazhenosti.

Z divjim krikom se vrzhe naprej, proti velikemu lezhalniku z zlato obrobjeno blazino. Oblachilo se ji ob pasu popolnoma razpne in zdrsi na tla. Neznosno razgaljena pade na lezhishche in razkrechi noge. Prsti ji spolzijo med topli mehki puh. Tezhko diha, ko jo zachne preplavljati boleche zhgocha razdrazenost.

* * *

Moshki in tri starejshe matere se razburjeno premikajo v polmraku. Pri skali na obronku gozda pochepnejo v travo. Chrnina lije chez njihove janke iz rashevine, ko sede, besni, ponizhani, z golimi rameni, tu na koncu sveta. V njihovih dushah so

rezke, obremenilne naplavine. Kot po rushilni povodnji. Z na široko razprtimi ochmi zhdijo pod skalo, prepojeni s kruto grozo. Kot zarotniki. Kot mashchevalci.

Ostra bolechina vrta s strupenim zhelom po njihovih dushah. Ochi jim poplesavajo po zelenem podrastju ob obronkih gozda, pod katerim so podnevi pasli ovce. Chutijo se popolnoma ponizhane. Prezrte.

Vedo, da obe posiljeni zhenski lezhita s skrchenimi nogami tam spodaj v domasih kochah na vasi. Od sramote bi se najraje ugreznili v zemljo. Stokata od bolechine in sramu. Udarci, ki sta jih prejeli od prevaranega mozha in strtega ocheta, niso tako bolechi kot nesramni ud pohotnega Italijana, ki se je kot velik mesarski nozh zarezal v njuno chast in ponos. Pochutita se kot klavna zhivina, za katero na tem svetu ni nikakrshne milosti.

Moshki pod skalo mrshchijo obrvi. Njihovi obrazi so mrki od groze. Rdechi od besa. Mashchevanje v njihovih dushah se napoveduje z rezkim leskom v okeh. Zdi se, da so oblaki, ki se vrte tam zgoraj na nebu nad njihovimi razmrshenimi lasmi, ena sama bridka rana. Dobri Bog joka zaradi sramote, ki se je zgodila. Potem postane noch tako chrna, da se sploh vech ne vidi, kako stiskajo pesti, s katerimi bodo zagrabili za srp in kladivo... in za nozh.

Obe osramocheni zhenski sta medtem zatisnili objokane ochi in se pokrili z odejami. Nocheta pogledati ven, skozi ozka zaprasheda okenca na drugo stran, kjer ropota neizprosna noch s tremi zvezdami in do polovice skrchenim groznim turshkim mesecem, ki se she na pol skriva za oblaki. Nocheta gledati ven, kjer je zhivljenje v resnici ubijanje nedolzhnosti in nevarna past, v katero se chista srca ujamejo v smrt.

Delata se mrtvi, kot hroshchi pozimi, ki spijo svoje dolgo nedolzhno zimsko spanje pod kupi zlozhenega perila ob shopih mochno disheche sivke, otrpli in omamljeni od dolgega mraza. Vendar vesta, da so kmetje tam zgoraj pri gozdu zhe zagrabili za srpe in sekire. Vesta, da se zarotnishko plazijo proti soteski ob kolovozu, po katerem bo prijahal grof Orlando de Campoamore s svojo zheno in hlapci, ne da bi vedel, kaj ga chaka. Zhenski slutita, da se bo bes v usodnem trenutku zgostil do skrajnosti. Na rebri za ovinkom bodo grofa in njegovo vlachugarsko Francozinjo s sekirami pobili na tla, medtem ko se bodo hlapci razbezhali na vse strani. Razkachena sodarjeva zhena bo strgala z na pol mrtvega Italijana spodnji del obleke in mu z ostrim srpom z enim samim zamahom odrezala spolovilo. Obe posiljeni zhenski vesta, da bodo Orlandov ud nataknilo za ovinkom na kol, kjer bo vsem na okeh gnil kot opozorilno znamenje skrajnega mashchevanja. Potem, chez dva ali tri dni, se bodo nekoliko umirili. Zhenski vesta, da bodo trupli obeh nesrechnikov zakopali globoko pod gnojishchem, v upanju, da njihovega obupnega dejanja ne bo oblast nikoli odkrila...

Podolgovata miza je od vseh strani natrpana z izbranimi jedmi in pijachami. Mnozhina mesa in zelenjave, juh in sladkarij mu zapira sapo in povzrocha vrtoglavico. Kosi belega in chrnega kruha se samozavestno shopirijo ob debelih hlebcih mochno dishechega sira. Miza se shibi pod goro mesnih pastet, mojstrsko izdelanih v najrazlichnejshe zhivalske in rastlinske oblike. Odlicni kolachi iz najboljshe moke razkazujejo vse svoje chare in ga pozivajo, naj si jih vzame v usta. Chuti, da je tako lachen, da se, ko bi zachel zdaj jesti, ne bi mogel vech ustaviti, dokler ne bi pospravil vseh jedi, pod katerimi se shibi miza. Chuti, kako se mu cedijo sline po dobrih klobasah in opojnih pijachah. Zavzdihne in iztegne roko proti sredini mize, kjer se bohoti vablljivo dishechi in z zrelim sadjem nashopirjeno nadevani kopun...

Iz opojnih sanj ga v trenutku vrzhe nesramni glas viteza Joshta Soteshekega. V spremstvu jecharskega poveljnika Boltezharya Poljanca in she treh ali shtirih strazharjev ter baklonosca Ivana s plamenico v rokah se mu rezhi naravnost v obraz.

»Dovolj se je nasmrchal! Ali si zaradi tiste charovnice z Desenic she ni premislil? Ali she vedno misli, da je tista babura njegova zhenal!«

»Veronika ni charovnica!«

»Ah, le kaj je povedal! Njihova milost, njegov oche veliki grof, so she vedno dobrotljivi. She vedno chakajo, da pristane na njihove pogoje.«

»Kakshne pogoje?«

»Saj dobro vedo, kaj si veliki grof zhelijol!«

»Da zanikam svojo zhenol! Ne in she enkrat nel!«

»No, zdaj je kar sam povedal! In se she chudi, che je veliki grof zaradi te nespametne sinovske trme uzhaloshchen in razocharan...«

»Ne morem mu pomagati!«

»No, no... Zdaj pa tako. Ko bi se lahko vse zelo hitro konchalo in bi ga lahko kar takoj z mojimi tovarishi snel s te neprijetne verige... Saj njihova milost she vedno dobrodushno chakajo... Zdaj bi bil, che smem pametno svetovati, skrajni chas za razgovor z njihovo milostjo, velikim grofom!«

Obdan s tremi ali shtirimi pomochniki, mu z baklo sveti naravnost v obraz.

»Ali je razumel, kar sem mu povedal?«

Friderik se skusha utrujeno zravnati. Nagne se naprej, da veriga, na katero je priklenjen, zarozhlja in se ostro napne. Zhelezo se mu z vso mochjo zarezhe v meso, vendar stisne zobe in ne zakrichi.

Pravzaprav mu je zhe vseeno. Toda ne bo popustil.

»Naj me zhe vendar pustijo na miru!«

»Saj ga bomo... Zagotovo ga bomo... Da bo lepo zgnil v tej luknji... Sam je tako hotel...«

Friderik ob teh besedah skloni glavo. Vendar noče izgubiti poguma... Čeprav ga muchijo, okovanega v verige in priklenjenega k mrzli steni. Najhujše niti ni to, da mu dajejo le najslabšo hrano, kose starega, velikokrat zhe plesnivega kruha... In postano vodo... Eden od jecharjev mu je dvakrat ali trikrat vrgel pred noge oglodano kost... Kot psu... Sprva se je ni hotel niti dotakniti... To strahno zasmehovanje visokega celjskega grofa! Toda lakota je naredila svoje, tako da se je ponizhal in postrgal z ovchjega stegna zadnje ostanke mesa. Res mu je dishalo. Ko gre za prezhivetje, postanesh morda celo ljudozhrec!

Zapre oči, da ne bi videl svojih muchiteljev. Vendar jih chuti. In voha...

Predvsem voha strahni smrad, ki se shiri iz umazane, očitno zhe vech let neoprane obleke jecharskega poveljnika Boltezharja. Ne more se navaditi, da tik ob njem odpira svoj smrdljivi prostashki gobec, v katerem gnijejo ostanke she zadnjih treh rumenih zob, na katerih se zhe desetletja nabira nesnaga slabe mastne hrane... Ta mozh zaudarja bolj kot vsa velika jecha in je zaradi tega she ponosen. Pravi mozh! Taki so zhelezni vojaki mogochnega Hermana Celjskega. Vse skupaj smrdi bolj kot on sam, čeprav je tu v jechi brez vode za umivanje in ne more na dostojen nachin opraviti niti svoje telesne potrebe...

Najhuje je takrat, ko Boltezhar postane posebno razdrazhen. Ko se zarezhi na ves glas in se udari po trebuhu. Ko zachne rigati in se izpahovati.

»Dobro smo se nazhrli,« zatuli in se obrne proti ostalim jecharjem.

»Ali ni tako, mozhje?«

Vsa grozna gmota teh umazanih izpriencev se buta po trebuhu, riga in kolca.

Poveljnik Boltezhar Poljanec se she bolj zarezhi in dvigne nogo. Izbochi zadnjico in gospodovalno glasno izpusti svoje smrdljive pline tik pod njegov nos. Prdi in riga na ves glas. Se obrne proti Frideriku.

»Tudi on bi lahko dobro jedel in pil, ko bi ubogal milostljivega gospoda velikega grofa... Toda zdaj ne bo nich... Chisto nich...«

She enkrat dvigne nogo in mochno zaprdi. Obrne se k preostalim jecharjem, ki se zasmejijo in kot na povelje dvignejo nogo. Se butajo po trebuhu. Spushchajo vetrove.

»Poglejte tistega ubozhca tam na verigil!« se nenadoma zadere Soteski, ki se ves chas dela izredno dostojnega. Kot da ne vidi in ne slishi sprenevedanja jetnishkega poveljnika in njegovih strazharjev.

»Saj bo zgnil pri zhivem telesu,« reche. »A očitno mu ni pomochi, ker samo trmoglavi in nasprotuje...«

Friderik skloni glavo. Prebledi. Kako dolgo bo she vzdrzhal? Bo vzdrzhal?

»Zelo nespameten je... Njihova milost, njegov oče, mu zhelijo samo dobro... Da bi se vendar odrekel tisti vlachugi, tisti nemarni charovnici... On pa tako...«

Soteshki se besno obrne in s svojim spremstvom potoglavo odkolovrati iz jeche.

* * *

Ne more zaspati. Zatohli zrak je napolnjen s chudnimi temnimi bitji, ki ga muchijo in izzivajo. Vse ga boli. Zhalostna dusha in ubogo telo. Le zakaj se je vse to kot chrn zloveshch oblak poveznilo na njegovo zhivljenje? Zaradi Veronikinih temnozelenih ochi, v katerih se moshka dusha izgubi kot v globokem nevarnem tolmunu? Zaradi bujnih pramenov njenih svetlozharechih las, ki si jih je chesala v snopu sonchne svetlobe, ko jo je prvich zagledal? Zaradi njenega zvonkega bronastega glasu s prizvokom neke chudne pozheljive otozhnosti? Charovnica? Ne! Nikoli in nikdar! Za vse je pravzaprav kriv on sam. Ali pa sta vendarle kriva oba. Ker ni bila ravnodushna do njegovih shtevilnih namigov in dovtipov, s katerimi jo je zachel obkrozhati kot zver svojo zhrtev? Ker se ni umaknila, ko jo je nekega lepega vechera prijel za roko in potem nezumno, a odlochno potegnil k sebi, cheprav je vedela, da je porochen in da njegov strogi oche ne bo trpel kake nove resne zveze? Le zakaj jo je bil potegnil k sebi in z odlochno moshko roko segel v njeno toplo, vlazhno mednozhlje in ga v drhtechni slasti drazheche razprl, kot da bi omamljeno odpiral nenavadno shkrlatno shkoljko globoko na dnu morja? Ah, le zakaj vse to? Te tezhave! Ti chrni oblaki! Ali zaradi tebe, zhivljenje, da bi te popil do dna in popolnoma okusil? Ah, moja uboga Veronika! Le zakaj je bilo vse to potrebno?

* * *

Zhidje, zbrani na trgu pred gradom velikega grofa, chutijo krutost nasilja, ki je prishla nadnje popolnoma neprichakovano, kot silovito neurje, ki ne pozna milosti. Zhe od zgodnjega jutra stoje s culami in vrechami, v katere so nabasali samo najnujnejse stvari, pod stebri velikega poslopja. S sklonjenimi glavami chakajo pred ogromno zgradbo visokega oblastnishtva v upanju, da si bo veliki grof Herman vendarle premislil in preklical ukaz, da morajo nemudoma zapustiti mesto. Vendar niti jok otrok, z nakodranimi lasmi, spetimi v chopke, moledovanje obupanih zhena, strta srca nesrechnih mozh s chudnimi dolgimi bradami in tozheche mukanje zhivine ob lojtrskih vozovih, na katere so nalozhili svojo kramo, oчитno ne omajejo oblastnikove ostre odlochitve in mrkih pogledov grofovih valptov in hlapcev, ki jih jeznorito obkrozhajo.

Ne chutijo se krive. Dobro vedo, da niso zastrupili vode v vodnjakih. Tudi ne razumejo, zakaj jih dolzhijo, da so umorili Jezusa Kristusa. Vendar vztrajajo pri svoji stari pravi veri, ki je nochejo zamenjati z nikakrshnim nepravim nadomestkom niti za ceno, da bodo izgubili zhivljenje.

Zdi se jim, da se jim je zgodila neverjetna krivica. Zato na skrivaj pogledujejo v nebo, v upanju, da se bo sredi temnih oblakov prikazal sam vzvišeni pravi Bog kot pravichen sodnik in razsodnik ter sredi vijocih se vijolichastih bliskov tam zgoraj v vishavah napolnil celotno celjsko solzno dolino s plameni svoje svete jeze. Toda očitno upajo zaman. Zdi se, da se veliki Bog noče prikazati, da bi prekinil nasilje in ustavil krivico.

Zakaj je tako? So morda greshili na neki nespametni nachin, ki ga ne poznajo, in je to zdaj kazen za njihove pregrehe?

Namesto Boga se iz oblakov vedno hitreje poganjajo ostre zelenkasto rdechkaste strele. Vendar grmenje in votlo bobnenje vseeno tolmachijo kot bozhjo jezo. Toda na koga se jezi stvarnik neba in zemlje? Na grofa, ki jim je odvzel domovinsko pravico in jih pognal v begunstvo in nesrečo? Ali pa se znasha nad njimi, ubogimi trgovchichi in rokodelci, saj je pravkar odprl zapornice v vseh oblakih, da se zdaj nanje izliva v besnih curkih celotno neurje, ki se je prej, v sopari, skuhalo med oblaki?

Ah, skrivnostna so bozhja pota. Skrivnostna je stvarnikova knjiga, ki je ne bomo mogli nikoli prebrati. Tezhka in mogochna je in zapechatena s sedmimi pečati.

Vedo, da so zdaj, zaradi besnega neurja visoke gospode popolnoma na tleh. Poteptani kot zhito na polju po tej strasni nevihti, ki je opustoshila shirsho okolico. Toda najpogumnejshi se zhe zavedajo, da bodo morali iti skozi vso to nesrečo v shirno prostranost sveta, che hochejo tudi v imenu prednikov prezhiveti... Iti bodo morali naprej, che so res izvoljeno ljudstvo. In Gospod jim bo dal prav v trenutku, ko bodo na to najmanj pripravljani.

Zakaj chudna in velichastna so pota Gospodova in strasna je bozhja jeza, ki se ji nihche ne more izmakniti, ko pride chas trpljenja in preizkushenj.

* * *

*(Glej tudi prejsnje objave v *Reviji SRP* 49 / 50 – 2002; 51 / 52 – 2002; 53 / 54 – 2003; 55 / 56 – 2003; 57 / 58 – 2003; 59 / 60 – 2004; 61 / 62 – 2004; 63 / 64 – 2004; 65 / 66 – 2005; 67 / 68 – 2005; 69 / 70 – 2005)

Lucijan Vuga

SHAHOVSKA KRALJICA
(Posodobljena grška tragedija brez epiloga)
I. del

*Posvečeno avgusta 1947 ugrabljenemu in
izginulemu dr. Andreju Urshichu – Slavku
Hribovcu.*

*Delo je nastalo v drugi polovici osemdesetih let 20. st. in dolgo ni nashlo poti v javnost.
Shele leta 1998 je doživelo krstno izvedbo na Radiu Trst, z vech ponovitvami.*

OSEBE (glede na okolishchine se lahko uporabljajo grška imena):

Slavko (Megaleio)	zhrtev, ugrabljeni publicist in opozicijski politik
Marija (Entimea)	Slavkova sestra
Vanja (Teodora)	Slavkova sestra
Boris K. (Agonistes)	eden najvishjih funkcionarjev iz Ljubljane
Prvi prishlek (Protoerhomai)	sumljiva oseba ob srechanju v gozdu
Drugi prishlek (Deuterohomai)	sumljiva oseba ob srechanju v gozdu
Major Stuart (Epimeletes)	oficir angleshke policije
Adjutant majorja Stuarda (Boetos)	prebegnil iz Ljubljane v Trst
Kapetan UDBE* (Ploiarhos)	shef UDBE v Ljubljani
Polkovnik UDBE (Sintagmatarhes)	
Vojak UDBE (Stratiotes)	
Tajnica polkovnika UDBE (Gramatea)	
Nachelnik I. odseka (Protoproistamenos)	podrejen polkovniku
Nachelnik II. odseka (Deuteroproistamenos)	podrejen polkovniku
Kurirka (Ageliofora)	tragichna figura, ki so jo izrabili za predajo ponarejenega pisma Slavku
Zhenska iz Volarjev (Ginaika)	
Fantek z njo (Mikroagori)	
Grobar iz Tolmina (Tafos)	
*	
Beli glas – shahist (Leukoskaki - fono)	
Chrni glas – shahist (Mauroskaki - fono)	

* (Op. avt.: UDBA – shirshe uporabljan izraz za jugoslovansko tajno policijo, katere kratice so se z leti spreminjale, skladno z reorganizacijami.)

UVODNA INDOKTRINACIJA:

Shah je bojna igra, med igro se spopadata nasprotnika, ki vodita sovražni vojski: belo in črno; na začetku bitke sta obe enako močni. Z zmagami shahisti napredujejo do mojstrov, vele mojstrov in prvakov; figure so vselej na voljo za spopade.

Shah, najstarejša od vseh iger, z mnogimi milijoni pripadnikov; vechina jo goji – se razume! – za oddih in razvedrilo, manjšina pa za...

Igralci so razvrščeni v kategorije.

Figure so lesene, kovinske (tudi iz zlata, okrašenega z diamanti), kamnite, iz koshchkov lepenke ali kar po spominu – najzahtevnejši je živ shah, v katerem nastopajo živi ljudje.

Shahovnica je karkoli, da je le mogoče ustvariti bojno polje.

Cheprav naj bi bil shah intelektualna igra, morajo imeti (zlasti vrhunski) shahisti dobro fizično kondicijo. Zelo pomembne pa so tudi psihološke priprave, obdelava nasprotnika in štab svetovalcev. Tako se v ozadju individualnega spopada dvojice shahistov skrivajo obsežne zmogljivosti.

Vsa shahovska pravila pa omogočajo unichevanje nasprotnika.

Včasih se izkazhe, da nasprotnika ni, in igramo sami s seboj!

*

SHAHOVNICA: kjerkoli, kjer je le mogoče ustvariti bojno polje.

BELI GLAS (shahist A) in **CHRNI GLAS** (shahist B), fizično obstajata, sta vseskozi na nek način prisotna.

FIGURE, vse znane (in neznane), polfigure-polljudje (nekakšni kentavri...), za delitev na pol je na voljo vsakršna možnost: levo-desno, zgoraj-spodaj, spredaj-zadaj, diagonalno ali še kaj bolj nenavadnega.

OKOLJE, vdira v shahovski svet v vseh oblikah in intenzitetah, ki jih poznamo ali tudi ne poznamo. (Sem spadajo tudi shahovski sodniki itd.)

SPLOSHNO NAVODILO: Figure niso statične na svojih poljih, vendar v vsakem trenutku vedo, kje je njihovo mesto, ne da bi se tja vrchale.

I. PRIZOR

(Zachasni mir in obvladana napetost.)

BELI GLAS

S prvo potezo je zhe marsikaj odločeno, ta sodi v znano otvoritev in po njej se razvrstijo ostale. Tako se zachenja z upanjem na zmago vsak spopad; brez trohice nade ga ne bi nihche zachel.

CHRNI GLAS

Odgovori na otvoritve so preizkušeni in uigrani, hitro se vrstijo protinapadi. Po prvih potezah pa vsak sam ishche novih poti. Na milijone dvobojev je zhe odigranih, a vsak s svojim zapletom in razpletom; tu se zachenjata negotovost in ustvarjalni nemir. Toda končni namen je: **ZMAGA!**

BELI GLAS

Vsak intelektualni napor ne sluzhi nichemur drugemu kot zmagi ali, drugache recheno,

smotru; dokazati obvladanje nasprotnika – je prikrita agresivnost. Zhe prej sem te natančno preučeval, katera otvoritev ti najmanj ustreza, ali si zdrav in razpoložen.

CHRNA GLAS

Che mene obvladujejo enaki nagoni, sem od tebe kaj takega pričakoval. Morda pa se ti le zdim bled in oslabel. Svojih slabosti pa se tudi zavedam – ne vesh, ali nisem ves chas gorel za izboljšavo igre.

BELI GLAS

Zachenjam! S srednjim kmetom naprej. Chas se odshteva. Osrednji del polja je najpomembnejši in kmet naj tvega njegovo osvojitve. Ostali bodo posegli v boj, ko bosta očitnejši njihova potreba in korist.

CHRNA GLAS

Ni potrebno zhe spochetka razkriti vseh svojih namer, primeren odgovor za tipanje je nasproti postavljen kmet. Pochakajmo na razvoj nasprotnih sil.

BELI GLAS

Tudi naslednjo potezo naj opravi kmet; ustopi naj se k prejšnjemu, da stanovsko pripadnost spremenita si v podporo. Najhujše shele pride!

CHRNA GLAS

Che pretnja je zhe taka, za kasnejše dobro, vishji naj pokazhe chimprej solidarnost – konja h kmetu; zveza s kraljem naj bo chvrsta.

BELI GLAS

S tem nevarnost se zhe kazhe, da nasprotna stran prevzela bo pobudo. Vztrajati na lastnem zacetku obeta stisniti nasprotnika v obrambo. V ogenj z močno figuro!

CHRNA GLAS

Zdaj smo na pravi poti – obramba bolj ustreza kot razvitje napada; nasprotnika zvabili smo v pravo strugo.

(Shahovska igra se nadaljuje.)

Vzporedno, a poglavito dogajanje (opusteli predel naselja).

SLAVKO *(zamishljeno nekoga chaka, ni zhivchen, tishina, samota, tik pred majskim vecherom).*

BORIS K. *(se od nekod iznenada in tiho pojavi, konspirativno; obenem z njim je bolj slutiti kot videti spremljevalce, zashchitnike; spregovori kot visok funkcionar):*

Konchno mi je le uspelo priti do tebe.

SLAVKO *(mirno, neagresivno):*

Prav nich se ne skrivam, javno delujem – za vas she prevech. In tudi tvoji ljudje me imajo na okeh...

BORIS K. *(preslishi povedano):*

Meni ni tako lahko priti chez mejo, vidish, kako si za nas pomemben, da sem se pritihotapil po stranskih potkah – kot vchasih.

SLAVKO *(nezajedljivo, preprasto ugotovi):*

Veliko ste dosegli po teh stranskih poteh... Videti ste preprichani, da je sedaj glavna pot vasha.

BORIS K. (*se zadržhi*):

Glej, prishel sem osebno, ti pa kar grizesh – radi bi se dogovorili s tabo. Koristno bi bilo zate in za nas – cenimo te.

SLAVKO (*hitro odgovori, toda ne rezko ali da bi vpadal v besedo*):

Saj sem vam zhe dal vedeti, da nisem za vashe vrste spravo – vi hochete podreditve. Zaradi tega ti res ni bilo treba priti tako dalech.

BORIS K. (*premishljeno, nachrtovano*):

Prav s tem ti dokazujemo, da ni tako, kot ti mislish. V nachelu imash skoraj prav, toda sedaj zhivimo v posebnih razmerah in morda bo v prihodnjem letu she hujsh – stvari se v svetu zapletajo pa tudi s Sovjetsko zvezo ni vse tako, kot si zhelimo. Tudi klasichna demokracija, za katero se borish, pozna obdobja, ko pretijo velike nevarnosti in je dopushcheno odstopanje od demokraticnih svoboshchin.

SLAVKO (*z grenkobo, toda preprichano*):

Da, tako se dogaja, in celo zlorabe teh zachasnosti so tudi v demokraciji, toda to so odstopanja od trajne usmeritve. Pri vas pa je to metoda boja in vsebina vladavine – **diktatura**, cheprav ji pritkate she: **proletariata**.

BORIS K. (*nobenega vznemirjenja ne kazhe, chuti se privajenost in obvladanosti*):

To je prehodno obdobje, nash konchni cilj je absolutna svoboda. A da to dosezhemo, se moramo zavarovati pred vsem, kar bi lahko ogrozilo napredovanje k temu cilju.

SLAVKO (*pochasi*):

Tu se zachne moje razhajanje z vami. Ne verjamem v absolutno svobodo – to je chlovekov ideal. Svoboda mora biti zhe sedaj in tukaj, ne pa v oddaljeni prihodnosti. Koliko pa bo trajalo to vashe prehodno obdobje?

BORIS K. (*samouverjeno*):

Kolikor bo potrebno, da zagotovimo pravo, ljudsko demokracijo. Saj gre tudi tebi za to, mar ne?

SLAVKO (*prav tako samoumevno odlochen*):

Vidish, ponovno ugotavljam, da govoriva z enakimi besedami o razlicnih stvareh. Demokraticna oblika je posoda in obraz demokraticne vsebine. Demokracija ni samo mehanizem, marvech ima tudi dusho; ni samo predpis za tehnicni postopek, po katerem naj se izrazha in ugotavlja ljudska volja ter omogocha vsem drzhavljanom vpliv na vodenje javnih zadev, marvech je tudi program... Ali vi dopushchate tudi druge programe? Vlado vsakokratne vechine in opozicijo manjshine?

BORIS K. (*racionalno*):

Chlovek kakor narod imata na voljo neko kolichino ustvarjalne energije. Che jo razfrchkata za nepotrebne medsebojne razprtije, neskonchna preprichevanja, dokazovanja itd., zmanjka te energije za ustvarjanje, gradnjo, obnovo. Potreben je nov svet, iz temeljev nov. Brez izkorishchanja chloveka po chloveku. Brez slepil za ljudi, kar naj bi bila vechstrankarska demokracija, ki daje le občutek soodlochanja. Potrebna je neposredna ljudska demokracija... Ali ne spoznavash, da je poleg parlamentarne

demokracije she neka vishja oblika, v kateri je vsak neposredno vključen v odločanje?

SLAVKO (*zlagoma in z učiteljsko prepričevalnostjo*):

Demokracija ni kakršna gnetljiva snov, v kateri lahko poljubno spreminjash zunanost, ne da bi pri tem spremenil tudi njeno notranost, niti ni samo stroga oblika, v katero lahko spravish poljubno vsebino.

(*V okolici se dogaja nekaj komaj vidnega, nekakshen komaj zaznaven nemir: zvoki, sence, tresljaji...*)

BORIS K. (*vseeno se mu nikamor ne mudi, chas je njegov zaveznik, tako se mu zdi*):

Mi pa mislimo, da je treba dati družbi novo vsebino, pa cheprav je treba za to nekoliko prilagoditi formo. Toda stare vsebine ne bo vech! Ti to dobro vesh in tudi prav nasproten nisi temu izhodishchu...

SLAVKO (*dopolnjujoche*):

To ni izhodishche, je smoter, in dobrohotno dopushcham, da je dobro za chloveka nash skupni cilj. Vendar pa sem spoznal, da se razhajamo v bistvenem: demokraciji je drzhava zaradi drzhavljanov, diktaturi so mnozhice zaradi drzhave; v demokraciji narod nadzira vlado, v diktaturi pa vlada nadzira ljudi; v demokraciji je chlovek osebek-dejavnik, v diktaturi pa del mnozhice, shtevilka... To so kriteriji za opredeljevanje demokracije!

BORIS K. (*prvich se pri njem pojavi trdota*):

Trmasto vidish le chрно in belo, demokracija-diktatura, kot da je demokracija ena sama, chista kategorija. Na katero demokracijo pravzaprav mislish: amerishko, angleshko, shvicarsko, lihtenshtajnsko... ali tako, kakršna je zdaj tu, italijansko, ki jo vzdrzhujejo Americhani in Anglezhi, da ne nashtejem vseh ostali po svetu? Kaj ne vidish velikih razlik zhe med temi, ko govorish o neki abstraktni DEMOKRACIJI? Vse te demokracije so imele za svoj razvoj na voljo stoletja. Mi shele zachenjamo. Ali te ne mika, gorech demokrat, kakrshen si, da bi soustvarjal novo demokracijo skupaj z nami?!

SLAVKO (*potrpezhljivo*):

Che demokracija priznava vsakokratno vechinsko voljo ljudstva, ni nich manj pomembno, kako se more in mora ta volja izoblikovati, da periodichno pride do izraza resnichna svobodna volja volivcev, ki poslushajo obe plati zvona, za to pa je potrebna svoboda govora in tiska, svoboda prepričanja in zdruzhevanja...

BORIS K. (*trdost se pri njem zlagoma stopnjuje*):

Ali mislish, da naj bi imeli enake pravice tudi tisti, ki so nas poskushali podjarmiti, unichiti kot narod, zbrisati z zemljevida? In njihovi podrepniki, prepričani, zapeljani ali koristolovci? Tvoja družina je znana po svoji chvrsti narodnostni opredeljenosti in ti nisi nich manj neomajen – ali drzhish roko tem temnim silam?!

SLAVKO (*rahlo goreche*):

Demokracija ne pomeni prostosti za gibanja, ki so ji nachelno nasprotna, ki streme, da z zlorabo demokracije unichijo demokracijo. Ni poshteno, da se na demokratichne pravice sklicujejo tudi nasprotniki demokracije...

BORIS K. (*napetost popusti, zadovoljen je*):

No, vidish! Te tvoje misli poznam. Torej ne more biti demokracije za vse. Kako bi ti

kot preprichan demokrat ukrepal proti, recimo jim tako, nedemokratom? Le z besedo, nauki, prepričevanjem? Kaj pa če ti nedemokrati postajajo nasilni, se združujejo za prekucije? Ali jih ne bi tudi ti s policijo?

SLAVKO (*nich ga ne zmede*):

Ali zato vi uprizarjate procese proti sovražnikom ljudske demokracije? Bi radi tako dokazali, da nedemokrati so, da so to tisti, ki ovirajo vaš demokratični razvoj? Če tako so, je treba v pravi demokraciji vse sodno **do-ka-za-ti**, po vseh pravilih neodvisnega sodstva...

BORIS K. (*vracha se trdota*):

Ali nismo tako ravnali? Sodishcha so delovala javno. Obtoženci so priznali. Imeli so branilce. Mar si res tako naiven, da misliš, kako jim bomo dopustili terorizem, sabotazhe, uboje, in shele nato ukrepali..? Ne, ne, dragi moj! Potem bi ljudje rekli, zakaj se nismo prej odzvali, chemu smo dopustili njihovo divjanje, ki je vzelo ljudem njihove drage, jim unichilo premoženje. Ljudje hočejo po vseh vojnih grozotah zhe končno – MIR. Zato pa imamo policijo, pravimo, da dela red.

SLAVKO (*z grenkobo*):

Da, po vojni nastopi mir. In zmagovalec je zanj zaslužhen. Od tod njegove posebne pravice! Tudi to kazhe chlovekove zhelje...

BORIS K. (*vztrajno*):

She vedno si mi dolžhan odgovor: koliko represije dovoljuje tvoja demokracija? Drzhava je organ nasilja, demokracija vendar tudi pozna drzhavo, mar ne?

SLAVKO

Ne izmikam se. Tudi za uporabo sile, za nasilje, morajo veljati določena pravila, predvsem pa mora biti represivni aparat pod demokratičnim nadzorom. Tisk mora imeti dostop do informacij in mora svobodno pisati...

BORIS K. (*komaj zaznavno nestrpno*):

In klevetati, in uprizarjati chasnikarske pogrome proti vladi, in shchuvati ljudi... Ali kot chasnikar ne vesh, kakshno moch ima pisana (ali govorjena) beseda? Z njo lahko spravish v gibanje mase!

Mi to dobro vemo! Novinarji, pisatelji, razumniki nasploh bi se morali samoiniciativno vključiti v boj za novo demokracijo, ne pa, da ponavljajo stare obrazce. Ti ne veljajo vech. Doumeti morash, da zhivish v svetu izgubljenih idej, v svetu, ki izginja... Skochi na vlak v svetlo prihodnost!

SLAVKO (*preprichano, rahlo zaneseno*):

Vem, da se svet spreminja. Nich ni statichnega. Toda spremembe, o katerih govorish, niso tiste, ki se tichejo demokracije. Če naj se spremene družbeni odnosi ali ekonomija – ostajajo vechna demokratična nachela: chlovek mora imeti pravico do svobode mishljenja, govora in združevanja. Samo to preprechuje, da bi se ena skupina ali posamezniki povzpeli nad druge. Edino to odvracha nesrecho.

BORIS K. (*vidi se mu fanatizem pod povrshino*):

Mi pa mislimo drugache! Tokrat gre za zgodovinski preobrat – znanstveno utemeljen.

Mar menish, da sštevilni misleci razumniki, umetniki, znanstveniki – ne le v Sovjetski zvezi, ampak tudi na zahodu, v ZDA – ki so preprichani marksisti, nich ne mislijo, ne razglablajo? Vsi ti podpirajo in gradijo velichastno stavbo novega druzhbenega reda.

SLAVKO (*strmi*):

Menda ne mislish, da jim branim njihovo preprichanje? Che je le svoboden izraz njihove osebnosti in ne kakshno klanjanje ali uklanjanje oblasti, kot smo imeli prilozhnost videti pod nacizmom in fashizmom; somishljenike pa so imeli tudi v demokracijah. Tudi pod temi režhimi so razumniki, umetniki in ostali podpirali (hochesh ali nochesh) tedanjo oblast. Nekoliko te je zavedla gorechnost...

BORIS K. (*h gorechnosti se mu pritakne she hladna prerachunljivost*):

Mi moramo stvar tudi realizirati, ne le filozofirati; mi svet spreminjamo. Za to pa je potrebno she kaj vech kot naivnost humanizma. Politika je trda stvarnost!

(Shahovska igra v okolici se razvija. Ostaja nevidni nadzor za vsem. Ni mogoche rechi, da je to zhe pretnja, cheprav ni mogoche nikomur zapovedati, naj ne misli, da le ni morda tudi to.)

SLAVKO (*trezno*):

Demokracija dovoljuje delovanje vsakomur, ki se iskreno sklicuje nanjo kot na priznano in nedotakljivo nachelo in ki pristaja, da mu gre ta pravica le dotlej, dokler jo priznava tudi drugim, ter da jo zgubi v trenutku, ko bi jo zanikal drugim.

BORIS K. (*ne prevech zajedljivo, pa vendar*):

Torej so tudi v demokraciji nekateri izkljudeni? Che je demokracija, je za vse, tudi za tiste, ki so proti njej.

SLAVKO (*odlochno*):

Demokracija ni lestev, katero bi smel tisti, ki je po njej prishel na oblast, potegniti za seboj, da bi she kdo drug ne mogel splezati do nje. Ta lestev mora biti stalno prislonjena, da se gre po njej gor in dol, kot zahteva volja ljudi.

BORIS K. (*nesprenevedajoche*):

Toda mi smo dobili pooblastilo prav od ljudi!

SLAVKO (*popravljajoche*):

Enkratna volilna zmaga ne pomeni nepreklicnega pooblastila za trajno vladanje...

BORIS K. (*ga prekinje*):

Kako pa vesh, da si trajno lastimo mandat? Mi zgolj izpolnjujemo voljo ljudstva, zato tudi smo ljudska republika. Oblast imajo ljudje, mi smo le avantgarda delavskega razreda, najbolj osveshчени del ljudstva. Pri tem pa nisem pomemben jaz kot posameznik, ampak je pomemben prav delavski razred in njegovo chvrsto jedro.

SLAVKO (*dokonchno spozna*):

Kadar neka vechina, cheprav je po demokratskih poti prishla na oblast, ukine pravico obstoja in delovanje manjshine, tedaj pride v nasprotje s tistim politichnim redom, s katerega sredstvi je prishla na oblast in na katerega se je prvotno sklicevala. Nesmiselno bi bilo, che bi se demokracija samo zato, ker nacheloma odklanja nasilje, ne oprijela proti taki – cheprav – vechini zakonite sile za obrambo svobode. Taka pohlevnost bi

bila trajna vzpodbuda in vaba za nasilnike, kakor je nezaklenjena blagajna nepremagljiva skusnjava za tatove.

Pravichno je, da postanejo nasilnishka gibanja zhrtve lastnega nauka in da dozhivijo usodo, ki so jo namenila drugim.

Demokracija ni in ne more biti indijska princesa, ki se je utopila, ker je bilo po starih zakonih prepovedano, da bi se roke chloveka iz nizhje kaste dotaknile njenega plemenitega telesa.

BORIS K. (*razsojajoče*):

Torej, za to je dovoljeno nasilje?

SLAVKO (*brez oklevanja*):

Dovoljeno; naravno pravichno.

BORIS K. (*prav tako brez zadrževanja*):

Ljudska demokracija je naravnejša, temeljna; z diktaturo proletariata – kot prehodno fazo – ji le zagotavljamo uveljavitev in obstoj. Ta diktatura pa je nasilje nashe demokracije proti tistim, ki bi jo radi ogrozili. Brez nasilja ne gre, kot vidish, ne na nashi ne na vashi strani.

(Nekaj chasa se she gledata v taki razdalji, ki sicer omogocha neposredno rokovanje, potreben bi bil korak, ki ga nihche ni naredil.

V okolici se dogajajo tihe, prikrite in nenavadne rechi. Gibanje miru – bi lahko rekli. Morda prihaja tudi od dalech.)

SLAVKO (*v obliki pozdrava ali namesto njega*):

Gresh takoj nazaj, prek..?

BORIS K. (*zavedajoch se propadlega, poslednjega poskusa*):

V kratkem bomo ostali kar tu, ko pridemo. Vsaj na enem delu te slovenske zemlje. Tam, do koder ne bomo prishli, pa se bomo borili naprej; zato zhe sedaj pripravljamo stvari, za tisti chas. **Premisli..**

BORIS K., *nekoliko konspirativno, kot je prishel, mochan, odide.*

SLAVKO *ostane za hipec she sam, zamishljen, z zavestjo usodnosti se pochasi umakne; she nekaj chasa je scena odprta, z istim skrivnostnim (ne)dogajanjem, kot pred tem.*

II. PRIZOR

(Slutiti je stopnjevanje napetosti in usodne dogodke.)

BELI GLAS

Igra se je razvila. Dober vojskovodja skrbi, da chim bolje izrabi svoje sile, da uspesno tolchejo sovrazhnika in mu prizadevajo kar se dá hude izgube, medtem ko naj jih ima sam chim manj.

CHRNI GLAS

Vendar ima tudi nasprotnik obveshchevalno sluzhbo, izvidnice, ogleduhe, iznajdljive in prodorne. Zlasti pa varuje svoj glavni stan, ki je dusha vojske, da bi mu sovrazhnik ne prishel do zhivega.

BELI GLAS

Najdragocenejši je kralj, brez njega ni vech igre, cheprav za boj, razen v konchnicah, ni kaj prida, tishchati se mora na varnem. Ostale figure imajo poleg drugega she to odgovorno dolzhnost, da ga varujejo. Tolchi po figurah, che so le na poti do kralja...

CHRNI GLAS

Toda pri tem je le potrebna izbira. Kmet naj nam rabi za enoto, vendar le tedaj, ko je she na zacetku bojnega pohoda; chim blizhje je zadnji vrsti, tem dragocenejši je v primerjavi z zacetnikom; med seboj povezani kmetje veljajo vech kot raztresenci. Lovci in skakachi kot oficirji shtejejo za tri kmete, trdnjava za pet, kraljici pa pripisujemo vso kmechko vojsko.

BELI GLAS

A pri vsem tem najbolj uchinuje dobra razporejenost, razvitost na bojnem polju; kaj nam mar zaprta trdnjava, che hitri lovec meri na kraljevo glavo.

CHRNI GLAS

In ne smesh razmishljati kot pohlepen ropar, ki upleni, kar se predenj postavi, niti kot nespreten trgovec, ki sproti zamenja, ne da bi dobro pazil na ceno. Umen strateg se usmerja le k pravemu cilju: kralju sneti glavo. Lepoto igre velja prepustiti razchlenjevalcem, ko je vse konchano in zmaga v rokah.

(Ozrachje shahovskega dvoboja v nadaljevanju prezhema vse naokoli.)

(Urejeno gozdnato poboehje, streljaj od naselja.)

MARIJA *(zaskrblyeno pochasi stopa po stezi):*

Proti vecheru se nagiba, kam pa she mislish ob tej uri?

SLAVKO *(pomirjujoche):*

She po temi smo hodili, sredi nochi smo se vzpenjali na Krn, in potem proti Triglavu. Tishina nochi, da so koraki drobceh chloveshkih bitij na dalech odmevali, kot bi hoteli zaznamovali celoten prostor do ozvezdij; pred nami chudoviti cilj: Triglav, ki smo mu naproti poshiljali nashe klice...

MARIJA:

Nepopravljiv optimist si; medtem so grozote vojne marsikaj spremenile v nashih dushah. Ali ne chutish, da se sile zla she niso pomirile – mnogim she ni dovolj gorja, z njim hlepe dokopati se do svojih ciljev?

SLAVKO:

Na zhalost bo tega tudi v prihodnje in vselej obilo, od drobneh zoprnih, ki jih povzrochimo sosedu ali nezancu, do krvolochnih tiranov, ki jim je oblast v naslado. Vendar so pomembne tudi shibke sile, ki se prvim upirajo – prepričan sem, da je konchna zmaga njihova, ne oziraje se na trenutne poraze.

MARIJA *(zastane in prishushkuje):*

Nekaj shumi po grmovju... Slavko, kaj ko bi shel za nekaj chasa v Gorico? V mestu bosh varnejshi, tu je tako odmaknjeno. Pa she Jasmina bi lahko prishla k tebi iz Ljubljane...

SLAVKO (*tudi sam pozoren, videti je, da le ni tako brezskrben, kot se kazhe*):

Saj res, prejele mi je dal poshtar na trgu njeno pismo. Pripravlja celovecherni koncert – veliko dela, obchudujem njeno vztrajnost. Zdaj ne more prav nikamor. Morda v pozni jeseni.

Vendar, umaknil naj bi se, pravish. V Gorici sem zelo veliko. Chasopis smo sicer ustanovili, toda to je pravcato podjetje – skrbeti je treba ne le za vsebino, temvech tudi za gmotno plat. She dobro, da smo se zbrali iskreni prijatelji. Teh krajev pa ne morem kar zapustiti, srechujem se s svojimi ljudmi, diham njihove skrbi in upe.

MARIJA (*stopa previdno naprej*):

Kadar te ni, me na cesti ustavljajo tudi neznani ljudje in sprashujejo po tebi, pozdrave ti poshiljajo. Radi te imajo. Toda marsikdo ne pozabi dodati opozorila, da pazi nase!

SLAVKO (*stopajoch ob njej, jo objame chez ramo*):

Med vojno nisem storil nikomur nich zhalega, po vojni pa she manj. Dobro vesh, da smo zavedna slovenska druzhina. Zhe pod Avstro-Ogrsko sta ded in potem oche prizadevno delala v dobro slovenstva, nikoli nismo bili podvrzheni strankarskim skrajnostim in izkljucevanju. Pod fashizmom pa je vsa druzhina ogromno pretrpela, zapirali so nas in poshiljali v internacijo. Ali naj se zdaj splashim pred grozhnjami onih, ki jih motijo moja prizadevanja za demokracijo? Tako dalech vendar ne bodo shli, da bi tvegali nepremishljena dejanja, ki bi jih kompromitirala pred svetom.

MARIJA (*se nekoliko sprosti*):

Ti bosh zhe bolje vedel, da bi se Americhani in Anglezhi zelo vznejevoljili, che bi ti oni drugi kaj storili. Morash pa se paziti tudi italijanskih iredentistov, tudi tem si na poti... Ali te je she kaj klical major Stuart?

SLAVKO (*zdrzne se, vznemiri*):

Kako pa ti vesh zanj?

MARIJA (*zastane, ga pogleda*):

Prejshnji teden je bil v Kobaridu s she dvema chastnikoma. Poizvedovali so po tistih, za katere tudi ti vesh, da so ti za petami. Prishel je tudi k nam domov.

SLAVKO (*ponovno je ujel ravnotezhje*):

Da, opozorili so me, naj bolj skrbim za svojo varnost. Iz Ljubljane je pobegnil v Trst kapetan UDBE, ker mu je grozilo, da ga aretirajo njegovi – nekaj hudo nenavadnega, morda prelomnega se dogaja v Jugoslaviji. Ta kapetan je povedal marsikaj!

MARIJA (*zastane in prishlune*):

Spet je nekaj zashstelo... Kaj ko bi se vrnila? (*Proseche*) Ali ne uvidish, da so oni sposobni vsega? Vesh, da se govori marsikaj o njihovem pochetju v Jugoslaviji. Cheprav je tu cona A, si vseeno drznejo veliko. Kaj ti bom pravila, saj sam bolje vesh, kako sem chez prihajajo funkcionarji iz Ljubljane – kot da je oblast zhe njihova...

SLAVKO (*preiskujoche*):

Kakshni visoki funkcionarji prihajajo...?

MARIJA (*brez sprenevedanja*):

Hilda mi je pravila, da ji je povedal njen svak iz Tolmina, ki je shofer na okraju, kako je

shel tu chez Boris K. Da bosh vedel: popoldne, she pri belem dnevu. Je zhe morala imeti tehten razlog, da je taka zhivina prishla iz Ljubljane v Benechijo. Kaj neki kuhajo? Tebi to zagotovo ni tuje ... *(je pomenljivo dodala).*

SLAVKO *(videti je, da se noche izvijati):*

Da, srechala sva se. In razshla she bolj narazen, kakor sva prishla. Kazhe, da postajajo nervozni in popadljivi. Nekaj visi v zraku na oni strani, nekaj, kar jim vzbuja smrtni strah. Prichakoval sem, da bodo bolj samozavestni, saj bo chez nekaj dni postavljena meja med Jugoslavijo in Italijo.

Sloenci ne moremo biti zadovoljni, spet bo ostal del narodovega telesa lochen od matice. Ob Benechijo smo, Gorico smo izgubili in lep del obale s Trstom vred je she ostal nerazdeljen na vojashki upravi Anglo-Americhanov in Jugoslavije. Le she rahlo upanje tli, da bi nekaj od tega nekoch she kdaj združhili s Slovenijo. Toda one tam chez skrbi nekaj povsem drugega – kako ohraniti oblast. Na poti jim je vsakdo, ki jim jo le malce ogrozhja. Zato je bil pri meni Boris K. Prav mar mi je za oblast – toda boril se bom, dokler bom mogel, za to, da oblast ne bo vselej v enih rokah. Ljudje naj jo svobodno poverjajo tistemu, ki je trenutno vreden njihovega zaupanja...

MARIJA *(pridusheno vzklikne, prime ga za roko):*

Glej, pazi! Spodaj v hosti je za deblom chlovek. Obrniva se, pojdiva domov!

SLAVKO *(se ozre naokoli, preudarno):*

Prav; pa se obrniva. Kmalu bo mrak. Ali si ga bolje videla? Lovec – gozdar? Toda chemu se prikriava?

(Obrneta se in Marija se ga oprime pod pazduho; kot bi ga hotela obvarovati.)

SLAVKO *(hotech pomiriti sestro):*

Morda pa si prevech umishljjava. Mogoche je kdo na obisku v Kobaridu, pa se je odpravil na sprehod...

MARIJA *(pospeshi korak):*

Kdo neki – na obisku? Za vsakega v kraju vemo, premajhen je, da bi kdo ostal neopazen.

SLAVKO *(vzpodbudno):*

Kdo bi si pa kaj upal kar tu? Che malo glasneje zakrichim, me bo slishala vsa dolina tja do Nadizhe. Danes je bil chudovit dan za kopanje – dodobra sem se nasonchil in naplaval v bistri in topli vodi Nadizhe. Socha je premrzla, da bi chlovek dalj chasa ostal v njej; zbistri pa misli, pozhivi krvni obtok, to pa.

MARIJA *(proseche):*

Slavko, saj me bosh poslushal! Pojdi zhe jutri v Gorico in pochakaj tam vsaj nekaj dni.

SLAVKO *(obzirno):*

Sploh ne gre za nekaj dni. Che ostanem v Kobaridu, bo tu prihodnji mesec Jugoslavija in sprijazniti se bom moral z njihovim rezhimom ali pa bom imel resne tezhave. Che ostanem v Gorici, bo tam Italija, lochen bom od vas. Pred vojno sem se umaknil v Ljubljano, da bi lahko kaj storil proti fashizmu, se od zunaj upiral tukajshnjemu

raznarodovanju; tu bi me zaprli in poslali v konfinacijo na jug Italije, tako kakor so brata. Zdaj se moram odločiti, kje bom lahko vech koristil svobodi...

MARIJA (*trepeta, se privija k njemu*):

Glej! Prihajata! Po stezi navzgor... Od nekod ju poznam... Organizirana sta...

SLAVKO (*odločno*):

Nikar se ne boj! Kar naravnost proti njima pojdiva. Če bi kaj poskusila, se jima ne daj!

MARIJA (*drhti*):

Prej tisti zgoraj, zdaj ta dva. To ni naključje, Slavko!

SLAVKO:

Naravnost proti njima in glej ju v oči!

(Postavi se blizhata, nekaj prostora je na stezi, da se lahko izognejo drug drugemu. Osebi, odeti v nekaj, kar ni kmečka obleka niti delavska ne mestna – obleka novodobnih uradnikov, aparatchikov, agentov?)

MARIJA (*ki ji je glasnost ushla iz nadzora*):

Dober večer...

SLAVKO (*svest si usodnosti srečanja, nemo, a zgovorno oshine s pogledom oba prishleka, da bi ocenil njune namere*)

(Mimohod je poln napetosti, grozeča nevarnost je v zraku, kakor da ne bodo uspeli nikoli iti drug mimo drugega; chas teče izredno počasi.)

PRISHLEKA (*kot programirana avtomata, ne odzdravita; pogleda sta prazna; osebi premišljenih, hladnokrvnih in naročenih dejanj.*)

(Ped za pedjo, sekundo za sekundo se počasi oba para odmikata in končno odmakneta na nenevarno razdaljo.)

MARIJA (*kot da je shla mimo smrt*):

Slavko, teciva, teciva, teciva...

SLAVKO (*jo skoraj vzame v naročje*):

Sestrica moja, saj se ne zgodijo vse nashe zle slutnje.

III. PRIZOR

(Zgodi se! Dolgotrajna groza negotovosti...)

BELI GLAS

Koliko potez vnaprej zmore domisliti chlovek, računajoch na nasprotnikov odgovor? Vchasih ni treba veliko razmishljanja – odgovor najdemo pri drugih mojstrih, vzorce za cele izseke igre.

CHRNI GLAS

Toda chas je zelo pomemben, da nas hiter odgovor ne pripelje v stisko, ko nedomishljenost izsili slabo potezo.

BELI GLAS

Tudi če nekaj kmetov zhrtvujemo za močno figuro, ne bo nam v škodo – njihov

zhiviljenjski slog je v slepi strasti, da se priborijo do poslednjega polja, tam povzdignjeni v drugo, prilezhno kraljico.

CHRNA GLAS

Tudi če odstraniva vse s šahovnice, da belo-črna polja ponujene resnice zbodejo v oči, se spet lahko odločiva za nov zacetek.

BELI GLAS

Preden pristanem na še en zacetek, velja poskusiti z ostro potezo, nenavadno, ki bo spremenila potek dogajanja.

CHRNA GLAS

Che za tem tichi roshada, da se premakne tezhishche bojev z leve na desno, to terjaja spremembo strategije. Marsikatero figuro bom moral tudi sam spremeniti iz levcharja v desncharja.

BELI GLAS

Morda je nasprotnik zhe utrujen, pojenjuje mu bojevitost in prodornost misli, nich vech ne dohaja potreb situacije. Morda bi ga zdaj še dodatno zmedli.

CHRNA GLAS

Dovolj! Zhrtvovati je treba figuro!

(Shahovski svet poslušno molchi.)

(Preprosta vojashka pisarna anglo-amerishkega chastnika, s kovinskim pohishtvom.)

MAJOR STUART *(vstane izza pisalne mize in se poda k vratom):*

Dober dan gospodichna. Na zhalost se srečujeva v teh okolishchinah. V glavnem so mi zhe preiskovalci povedali, kaj se je zgodilo – tudi v chasopisih je veliko pisalo. Kaj lahko storim za vasho družhino? Mamo je zagotovo še posebej pretreslo...

MARIJA *(v temni obleki, upadla, a odlochna, sede na ponujeni stol):*

Nich novega niste odkrili?

MAJOR STUART:

Izdali smo tiralico za neznanimi storilci. Tudi z jugoslovansko policijo v Ljubljani smo se povezali – trde, da na njihovi strani ni nikakrshnega znamenja, da bi ga privlekli tja. Moram rechi, da so se odzvali sumljivo hitro in odrezavo – saj v tako kratkem chasu niso utegnili niti povprashati svojih policijskih postaj, ali jim je kaj znano. Moram pa vam odkrito rechi: domnevamo, da ga niso odpeljali onkraj Soche.

MARIJA:

Zhe naslednje jutro navsezgodaj smo shli z domachim psom od mesta, kjer so ga ugrabili, po sledi. Motor je še vedno lezhal ob cesti in tudi jeklene zhice, ki so jo napeli chez cesto, da je zadel vanjo in padel, niso uspeli odstraniti, ali pa so bili toliko samozavestni, da se jim to niti ni zdelo potrebno... Saj bi konchno lahko inscenirali, da je sam padel in kam odtaval...

MAJOR STUART:

Vam lahko ponudim skodelico chaja? Nekam blede ste.

MARIJA:

Prosim. Pes nas je vlekel pod Matajur in spotoma smo nashli denarnico, kar nam je potrdilo, da smo na pravi sledi – ali jo je namerno odvrigel, che je bil pri zavesti, ali mu je padla iz zhepa, kdo ve... Naprej, proti vasi Kamno, smo odkrili vechji predel steptane trave – ali so pochivali ali so se srechali z drugo skupino. Nakljuchno ali ne, v travi sta bili vejici, polozheni v obliki krizha ali chrke A (Andrej).

MAJOR STUART:

Te podrobnosti pa nashim preiskovalcem niste povedali.

MARIJA:

Verjetno sem v dushevni stiski pozabila. Nadaljevali smo po sledi in prishli do Soche – tam se je sled izgubila. She enkrat smo shli s psom od zachtetka, toda minile so zhe ure in pes je bil utrujen – sredi poti smo se vrnili.

MAJOR STUART:

Ali poznate zhensko, ki mu je prinesla lazhno pismo? Izprashevali smo jo, trdi, da ji ga je dal nekdo, ki je prishel s kopianja v Nadizhi in ga ne pozna. Kako je mogoche, da v tako majhnem kraju ne bi poznala chloveka?

MARIJA:

Ve, kdo ji je naročil, komu naj preda pismo. Zhenska se boji. Strah jo je. Od tistega dne ne gre iz hishe. Nikogar noche sprejeti. Izrabili so jo kot kurirko.

MAJOR STUART:

Mislite, da res ni vedela, da je pismo le pretveza, da ga zvabijo ponoči ven?

MARIJA:

Zhenska jim je naredila zhe marsikatero uslugo in tudi zanesljiva je zanje – zelo verjetno pa ni vedela, za kaj gre. Z njo si ne moremo pomagati. Tistega, ki ji je dal pismo, preprihana sem, ni vech na tej strani Soche. Da pa je prav ona izrochila pismo, nam kazhe, kdo stoji za njo. Med vojno so ji obljubili, da ji po zmagi dajo gostilno, v kateri je pred tem delala.

MAJOR STUART:

Vsak podatek je dragocen. Povejte, ali je vash brat imel pred kratkim kakshne stike s funkcionarji iz Ljubljane? Nekaj informacij imamo tudi mi iz Tolmina, kdo se je tam mudil.

MARIJA:

Da, srechala sta se. Hoteli so ga zvabiti v Ljubljano, obljubliali so mu marsikaj, che bi se jim pridruzhil. Toda verjetno so ga zheleli le spraviti tja, brez hrupa.

MAJOR STUART:

She vedno ne razumemo, kako je lahko vash brat tako naivno nasedel tistemu pismu. Saj je ne le slutil, ampak je tudi opazhal jasna znamenja, da mu nekaj pripravljajo.

MARIJA:

Ko je zhe v mraku vzel motor, da gre v Kred, smo mu branili. Tudi njemu se je zdelo

nenavadno, da ga klichejo tja, saj se je po kopianju v Nadizhi oglasil pri njih.

MAJOR STUART:

Vashi sorodniki v Robichu, ki imajo gostilno, so mu ponudili prenočiti pri njih, ko jim je povedal, da je v Kredu tema, nihče ga ni čakal, čeprav je bilo sporočilo **nujno**.

MARIJA:

Kdo ve, kaj se mu je motalo po glavi v usodnih trenutkih. Prav gotovo ni verjel, da so sposobni najhujšega. Sam ni povzročal hudega drugim, pa je naivno verjel, da bo tudi njemu prizaneseno.

Zakaj je shel? Odzval se je vsakemu, ki ga je klical. Ohranjal je pristne in zhive stike z ljudmi.

MAJOR STUART:

Se vam je kdo oglasil, poslal kakšno sporočilo? Po vaseh deluje poseben informacijski sistem, marsikaj se zve, chesar se sicer drugje ne bi.

MARIJA:

Za zdaj nimamo nobenih vesti. Le iz Gorice je slišati, da je tabor rdečih zhe pred dnevi nekaj grozil – tako bolj na splošno – da so med Slovenci negativni elementi, ki bi radi razbili med vojno izbojevano enotnost slovenskega ljudstva, in to v imenu neke kvazi-demokracije. S takimi da je treba energichno razchistiti. Tudi sedaj napadajo, chesh da bi jim nekdo rad naprtil she to afero...

MAJOR STUART:

Da, vemo. Toda dokler ni jasnih indicev, ne moremo nich. Mi se ravnamo po demokratichnih nachelih, druga stran pa...

Okrepili bomo preiskavo, toda ostalo nam je le she nekaj dni pa bo tod chez potegnjena meja in nashe pristojnosti bodo pri vas ugasnile. Kaj se bo dogajalo pod jugoslovanskimi oblastmi, pa si lahko le mislimo... Prebegli kapetan UDBE nam je marsikaj povedal, toda to niso dokazi. Vashega brata so oni imeli na seznamu – zhe pred chasom sem vas opozoril. Zhal brez haska.

Posloviti se morava.

Oglasite se, che pridete do kakshnih novic.

MARIJA (*s solzami v ocheh vstane*):

Nasvidenje, pravzaprav, zbogom! Verjetno se ne bova vech videla, kajti ostala bova vsak na svoji strani meje. Oba pa veva, kaj se je zgodilo, cheprav zlochinci ne bodo nikoli prishli pred sodishche.

(Podata si roki. Marija odide. Major Stuart vzame neke papirje, bere.)

MAJOR STUART (*pozvoni*).

ADJUTANT (*vstopi*):

Gospod?

MAJOR STUART (*ne da bi odmaknil ochi od branja*):

Pripeljite mi she enkrat tistega kapetana UDBE!

ADJUTANT:

Da, gospod!

MAJOR STUART (*she naprej bere*).

KAPETAN UDBE (*vstopi*):

Dober dan.

MAJOR STUART (*ne vstane, se rahlo nakloni*):

Sedite.

(*Premor*)

Tu spet prebiram zapiske o pogovorih z vami. Pravkar je odšla sestra onega Urshicha, ki so ga ugrabili v Kobaridu – saj z gotovostjo lahko rechemo, da je bilo tako! Nam lahko she s chim pomagata?

KAPETAN UDBE (*brez posebnega razmisleka, govori o nechem, kar dobro pozna*):

Ne verjamem, da je she zhiv. Prav tako sem skoraj preprichan, da so ga zakopali na tej strani, niso ga spravili chez, saj bi jih kakrshnakoli napaka pri tem kompromitirala. Tako pa se je vse zgodilo na tej strani, ki je pod vasho jurisdikcijo. Odgovornost za varnost ljudi tod je vasha, in che ne boste odkrili storilcev, ste vi nesposobni. Ko bodo oni prishli, bodo zadevo arhivirali, chesh da je bila strokovno slabo vodena in je ni mogoche izpeljati do kraja. Take so njihove metode.

MAJOR STUART:

Da? Preprichani ste, da so ga likvidirali?

KAPETAN UDBE:

Točno tako! Shkodil bi jim na oni strani, che bi shel tja, in bi ga tako ali drugache morali utishati. Na tej strani pa zhelijo imeti chim bolj enotno fronto svojih somishljenikov. Tistega, ki se jim zoperstavlja, gnjavijo na vse mogoche nachine.

MAJOR STUART:

Nam lahko poveste she za kakshno osebo, ki bi nam znala karkoli povedati o tem in je nam dosegljiva?

KAPETAN UDBE:

Tiste, s katerimi sem imel neposredno zvezo, so zhe umaknili na varno onkraj Soche. Le tista nesrečna zhenska, ki je ugrabljenemu predala pismo, bi lahko dala kakshen namig. Bojim pa se, da jo imajo trdno v pesti, z nechim jo izsiljujejo, vedo za podrobnosti iz njenega zhivljenja v Trstu... Tudi che bi spregovorila, si ne bi mogli kaj prida pomagati. Niti vlechejo v Ljubljani.

MAJOR STUART:

Pa vendar...

KAPETAN UDBE:

Pismenih dokazov ne bi nashli, cheprav bi sedaj vdrli v centralo UDBE. Ukazi so ustni in neposredni. Najbolj krvavi bodo formalno najbolj chisti. Vi she vedno razmishljate

z legalistično logiko. Tukaj to ne velja. Obsodijo na skrivaj, izvršijo obsodbo brez prich, trupel ni. To je lahko javno le takrat, kadar potrebujejo politični spektakel in javno gonjo proti političnim nasprotnikom...

MAJOR STUART:

She vedno težko razumem, zakaj je bilo treba z njim obrachunati tako kruto?

KAPETAN UDBE:

To je priprava na tisto, kar shele pride, ko bo potegnjena mejna chrta. Zhe vnaprej vcepljajo ljudem strah v kosti, to je ara na prihodnji teror. Grozovitost in tesnbnost takih postopkov ljudi globoko pretrese in se jim naseli v podzavest, od koder obvladuje njihova dejanja in slabi odpor. Vladajo s terorjem, ki je po drugi strani lahko izredno prefinjen.

MAJOR STUART:

Toda to sodi v kontekst neke shirshe akcije – omenjali ste tudi vi, da je na oni strani v zraku nekaj težkega, usodnega.

KAPETAN UDBE:

Tam le vrh ve, kaj se dogaja, in ima usodo celega naroda dobesedno v svojih rokah. Le sklepati je mogoče o resničnem stanju iz drobcev vesti od tu in tam, tudi najbolj banalnih... Ruski oficirji so se pred kratkim do mrtvega napili v Domu JLA v Ljubljani in jugoslovanskim chastnikom grozili, da jim bodo zhe kmalu vse zhenske poonegavili...

MAJOR STUART:

Da, to se tu pa tam dogaja med oficirji...

KAPETAN UDBE:

Ni le to. Prav na vrhu, med Titom in Stalinom, nekaj ni v redu, toda to je skrbno varovana drzhavna tajna.

MAJOR STUART:

Toda zakaj, saj to je nelogično? Jugoslovanska vlada in partija prav zdaj izvajata najhujsho kolektivizacijo kmetijstva, ustvarjajo kolhoze. Nacionalizirajo vsevprek – vsak trgovchich in klepar sta zhe kapitalista...

KAPETAN UDBE:

Do najnižhjege partijskega organa je bila poslana direktiva, da je treba dosledno izvajati partijske sklepe. Kljub vsemu jim ni do razkola s Stalinom.

MAJOR STUART:

V hudih shkripcih so... in ne izbirajo sredstev, niso jim mar zhrtve, da si ohranijo oblast.

KAPETAN UDBE:

Vihar prihaja, ki bo goltal na tisoče nedolzhnih ljudi. Nisem mogel vech vzdrzhati – ko sem se jim med vojno prikljuchil, smo se borili proti okupatorju, pochasi pa sem skupaj z njimi bredel v vse hujshi teror nad lastnimi ljudmi.

(Major Stuart vstane, profesionalno korektno rahlo prikloni glavo in brez rokovanja se poslovita. Chez nekaj hipov pozvoni adjutantu.)

ADJUTANT:

Gospod?

MAJOR STUART:

Ali je zhe deshifrirano zadnje sporočilo iz Londona?

ADJUTANT:

Da, gospod!

MAJOR STUART:

Kaj pishe?

ADJUTANT:

Da ni nobenih znamenj, ki bi kazala na razhajanje med Sovjetsko zvezo in Jugoslavijo. Ugotavljajo, da se odnosi celo krepijo – ustanavljajo INFORMBIRO, Tito je med njegovimi najbolj dejavnimi zagovorniki, zato bo sedež v Beogradu. Na ta način bodo centralizirali in okrepi delovanje vseh komunističnih partij sveta.

MAJOR STUART:

Hvala. Prinesite mi gin. In zadržite, pravzaprav kar unichite poslednje poročilo za London, ki sem ga pripravil po pogovoru s kapetanom UDBE. Napisal bom novo.

ADJUTANT:

Tako bom storil, gospod. Ali lahko grem?

MAJOR STUART:

Da. Hvala.

Nadaljevanje in konec v naslednji številki revije.

Janez Mesesnel

FAUVIZEM V SLIKARSTVU ERNE FERJANICH

Fauvizem, kot mediteranska, francoska, barvna različica evropskega ekspresionizma, je vechkrat vplival tudi na slovensko moderno slikarstvo. In vselej koristno, ne glede, kako so ga v določeni dobi ali slikarski - umetniskih skupini razumeli in odmevali v lastnem delu. Vselej je namrech sproshchal barvno optiko, rahljjal je obrtno disciplino zaradi nje same, dovoljeval je shiroko gesto v slikarstvu, skorajda zamah, navsezadnje je prav fauvizem napeljal marsikaterega evropskega provincialca – mednje, zhal, sodimo tudi Slovenci – da je zachel razmishljati o pravi vlogi in funkciji slike, o njeni pravi, umetniskih strukturi, in o odnosu slikanja do narave na eni strani, do slike same (in slikarstva) na drugi in do gledalca porabnika, kot nepogreshljivega dela komunikacijske strukture, na tretji strani.

Prilagajanje duhu kraja in estetskim potrebam okolja ter odsevanje lastne optichne senzibilitete je v delu Erne Ferjanich-Fric to temeljno fauvistichno svobodo prikrojilo in prilagodilo mozhnostim likovnega dojemanja na stopnji, ki she ni popolnoma uveljavila revolucionarne geste fauvizma in njenih posledic. Zato je v sliki v nashem primeru she potrebna tema, zunanji motiv, povezana z naravo v kar konkretnem, zelo neposrednem pomenu delnega odslikavanja. To je tista prva, vnaprejšnja vsebina slike, pogoj za nastanek. Pozneje se ta zanimivost, ta uchinek in navsezadnje morda tudi raison, preselijo na govorico in uchinek sredstev in metod slikanja. In shele takrat se priblizhamo pravim hotenjem in tudi pravi vrednosti slikarstva in umetnostne avanture mlade avtorice.

Njen tematski svet je razmeroma bogat, dasi povsem tradicionalen, klasichen: pokrajine, shopki “tihozhitja, urbani izrezi, vedute, portreti-glave, akti-figure in figuralne kompozicije; podobno velja za tehnike: akrili, tushi, akvareli. A to zadoshcha, saj neposredne (z dolgim kultiviranjem kvehjemu zabisane, zastrte) impulze in občutke morda lazhje podaja v tehnikah, ki omogochajo intenzivne upodobitve in prav take odmeve.

Najvehja intenziteta, najshirsha paleta, najizrazitejsi temperament ustvarjalke – se razdajajo v pokrajinah. Izbira izreze in tipe krajine, ki najbolj korespondirajo z njenimi vizijami barvnih interpretacij. Zato priteguje pozornost predvsem skupek njenih istrskih in obmorskih krajin in izrezov, pa tudi kotichki, trgi, ulice, stopnishcha, zidovi in strehe obmorskih mest. Chistim oblikovnim razmerjem in ritmom je mogoche izoblikovati pendante v barvnem svetu in razponu – tudi chiste, uchinkovite, razgibane.

A tudi celinske pokrajine z bogastvom listnatih in drevesnih kroshenj in sončno, bohotno zelenilo trav prelije v drugachno, predvsem v barvno vizijo, kjer se z ohranjenimi razmerji omogoča stik s temo, barve pa posredujejo vse drugachen temperament in intenziteto doživljanja!

Risbe s tushem, risarska konstrukcija akvarelov, tenka tonska prelivanja in doziranja, monohromni portreti izredno ekspresivnih potez – vse to izdaja sholane zglede, a tudi isto chutenje in isto hotenje posredovanja močnih vtisov – le da z ustreznim prilagajanjem drugih izraznih sredstev. Tako se nam v vsem risarskem, akvarelnem in slikarskem – akrilnem opusu predstavlja Erna Ferjanich-Fric kot osebnost, ki zavestno zametuje larpurlartistično perfekcijo in disciplino kot sebi tujo naravo in ohranja svobodo chustvovanja, izbire in interpretacije ter s tem komunikacije z neposrednim, vehementnem in izjemno barvitim podajanjem vidnega sveta. Osebnost, ki se, kljub širokemu spektru tem in tehnik, vse bolj notranje koherentno in strukturno enotno, ustvarjalno potrjuje kot umetnishka.

Erna Ferjanich Fric

LIKOVNA DELA /REPRODUKCIJE/

- 1 POLJA, 2004, akril na platnu, 80x100 cm
- 2 TRAVE, 2004, akril na platnu, 80x 100 cm
- 3 SVETLOBA, 2004, akril na platnu, 60x80 cm
- 4 SONCHNI ZAHOD, 2004, akril na platnu, 80x100 cm
- 5 SONCHNI VZHOD, 2004, akril na lesu, 50x40x5 cm in 25x40x5 cm
- 6 TRAVE, 2005, akril na kartonu, 110x65x65 cm
- 7 V ZELENEM (iz cikla DVA), 2004, akril na lesu, 60x10x5 cm in 120x30x5 cm
- 8 RDECHE IN ZELENO (iz cikla DVA), 2004, akril na lesu, 100x30x5 cm (2x)

Naslovnica

- 9 KAMEN MODROSTI, 2004, akril na platnu, 80x100 cm

Erna Ferjanich Fric – rojena leta 1955 v Celju. Po gimnaziji je študij nadaljevala na Pedagoški akademiji in diplomirala iz likovne umetnosti. Zhe zgodaj je svoja likovna dela predstavljala javnosti, uveljavljala se je kot mentorica lutkovne skupine, kot aktivna likovna pedagoginja, urejala in oblikovala je različne priložnostne publikacije in sodelovala pri lokalnem časopisu, občasno pishe publicistiko. Ob slikanju se ukvarja z grafiko in grafičnim oblikovanjem, ureja broshure in tiskovine, zhe nekaj let tudi kipari v glini in lesu. Vech kot desetletje je vodila Grafični muzej v Rogashki Slatini, deluje tudi kot pedagog.

Ob svojem delu je tudi organizatorica kulturnih akcij in prireditev (mednarodnih slikarskih srečanj ex-tempore, kiparsko-loncharskih delavnic, delavnic spoznavanja lik. tehnik za otroke in odrasle, 10 let je organizirala lik. razstave v razstavnem salonu in v Grafičnem muzeju v Rogashki). Imela je sštevilne osebne in skupinske razstave v domovini (Ljubljana, Maribor, Celje, Shkofja Loka, Nova Gorica, Jesenice, Trbovlje, Sevnica, Ptuj, Trzhich, Brezhice, Izola, Rogashka Slatina, Murska Sobota) in v tujini (Zagreb, Split, Sarajevo, Skopje, Plevlja, Trst, Verona, Torino, Milano, Benetke, Treviso, Venturina /Piombino/, Avstrija, Kanada, na Kitajskem, na Poljskem, na Cheshkem in v Rusiji), sodelovala je tudi v mnogih akcijah humanitarnega pomena.

Sodelovala je pri nekaterih domasih in mednarodnih likovnih projektih in slikarskih srečanjih. Za svoje delo je prejela vech priznanj in nagrad doma in v tujini.

Mario Berdich

ZMAGOVITOST SVETLOBE

Slikarkino osnovno motivsko in tematsko izhodišče je brez dvoma neomadezhevana narava v svojih brezmejnih pojavnih oblikah, poseben vir navdiha pa predstavljajo travniki v različnih letnih chasih, simbolizirajoch lepoto bivanja v vseh zhivljenjskih obdobjih. Zanimivo je tudi, da se k določenim likovnim motivom venomer vracha, vendar zmeraj z drugachnim tehničnim ali izraznim pristopom.

Travnishki sklop je zasnovala zhe leta 1992, kjer obravnava pomladne cvetlice na skorajda impresionistichno tochkast ali lisast nachin, nadaljuje pa ga z različnimi cikli zhe skozi vsa naslednja obdobja, stopnjujoch abstraktno redukcijo. Po krajsšem premoru lahko leta 2000 ponovno zasledimo povechave krajinskih detajlov v smislu izreza poljubnega travnika v različnih dnevih in letnih chasih, uvajajoch vchasih tudi vijugasto potekajoche, prej simbolne kot stvarne vashke poti - vibe. Slikovno povrshino izpolnjuje z vehementno izpeljanimi, prepletajochimi se barvnimi lisami - bilkami, posredujoch izrazito ekspresivno uchinkovanje, ki ga občasno poudarja bodisi s skrajno gestualnostjo ali pa v obliki drippinga z elementi nakljuchja. Slednje si pri oblikovanju slikovne povrshine pridobi stalno mesto v nadaljnji umetnichini produkciji. Celovita podoba ustvarja vtis v vetru razgibanega in sonchno prezharjenega travnika, ki ga vechkrat prebrodi kakshna osamljena stezica, simbolizirajoch po eni strani dualistichni znachaj stvarstva in chlovekov občutek izgubljenosti, po drugi pa zmagovitost svetlobe. K motivu travnika se Erna Ferjanich ponovno vracha tudi letos, vendar s she bolj poudarjenimi vehementnimi potezami in popolnoma razsredishcheno kompozicijo.

Opazimo tudi, da skozi vse likovne cikle prevladuje kolorit primarnih modrih in rumenih odtenkov v medsebojni sekundarni kombinaciji zelene, enako pogoste pa so sekundarno vijolichne in rozhnate nianse, cheravno je pojav primarno rdeche le izjema. Samostojno nastopajoča nekromantsko bela ima izkljuchno vlogo svetlobnih odsevov, v zmesi pa mochno nasichuje svetlobo.

Zanimivo digresijo predstavlja ciklus dvokrilih metuljev na travniku iz leta 1997, ki zavzemajo vechino slikovne povrshine in posredujejo monumentalen blow-up uchinek. Povrshini ogromnih kril sta asimetrični in posuti s travnimi bilkami ter cvetovi, pri chemer se zdi, da metulj postaja sestavni del travnika. Barve so gostejshe ob zhe omenjenih avtorichinih priljubljenih kombinacijah, pojavijo pa se tudi izrazitejsji pastozni nanosi, ki napovedujejo kasnejsho reliefno strukturo slikovne povrshine.

V drugi obsežnejši, vendar tematsko in formalno popolnoma kontrasten sklop, ki se mu Erna Ferjanich posveča v vseh ciklih, sodijo informelsko navdihnjeni kolazhi. Prvi obsežnejši ciklus sega v leto 1999, ko je slikarka na grundirano slikarsko platno sprva aplicirala najdene ostanke valovitega kartona, chipkastih prtov, potiskanih tapet, tekstilij iz jute in plastičnih folij ter jih nato polihromirala v nekoliko pastelnejšem koloritu kot običajno. S pomočjo slojevitega nalaganja in gubanja v draperije je dosegla izrazito reliefno strukturo slikovne površine, pri čemer so oblike v veliki meri posledica (zhe omenjenega) učinkovanja naključja. Zaradi aplikacije odpadnih, neslikarskih materialov bi lahko ciklus pogojno uvrstili v področje trash-arta z ekološko tematiko. Reliefne strukture namreč asociirajo na geološke ali rastlinske oblike, simbolizirajoč naravno »recikliranje« vseh življenjskih pojavov. Naslednjo kolazhno fazo predstavlja ciklus *Grajske zgodbe* na lesnitnih nosilcih manjšega formata s skladno obarvanimi okvirji iz leta 2002 v smislu asociativne abstrakcije. Chipke so komponirane kot tihozhitja v obliki cvetličnih shopkov ali draperij zaves grajskih budoarjev, ki simbolizirajo skrivno ljubezensko življenje dvornih dam.

Erna Ferjanich se v novejšem času ukvarja tudi s plastičnim oblikovanjem v glini in lesu, kjer z radikalno stiliziranimi, asociativno abstraktnimi, serpentinastimi in kroglastimi oblikami povzema dinamične, vibaste in polkrožne forme, ki zaznamujejo gibanje znotraj slikarske kompozicije njenih platen.

OD JUNAKOV UPORA DO »SUPER JANEŽA«

(Akad. slikar Andrej Herman kot avtor stripov)

Med plodnejšimi slovenskimi avtorji stripa, ki so od 60. do 80. let prejšnjega stoletja objavljali v glavnem na straneh, namenjenih stripu, v *Ljubljanskem dnevniku* in v *Nedeljskem dnevniku*, je tudi akademski slikar Andrej Herman. Rojen je bil 16. 3. 1931 v Ljubljani, leta 1964 je diplomiral na ljubljanski Akademiji za likovno umetnost. Po diplomi je bil likovni pedagog.

Stripe je začel objavljati že kot študent: *Boj v skalnem zalivu* (LD, mar. 1961), *Spopad v skalnati grapi* (LD, maj 1961), *Kurir Alesh* (LD, avg. 1961 – apr. 1962), *Premagani »tiger«* (LD, apr. 1963). Že s temi prvimi stripi, katerih tematika je bila boj proti okupatorju med drugo svetovno vojno (pisec scenarijev Milosh Mikeln), je Herman razvil svoj prepoznaven stil realistične risbe s tankimi, skicoznimi linijami in uchinovitim senčenjem. Nekatere stripe je risal tudi po lastnih vsebinskih zasnovah. Najboljshe zgodnje delo je *Letalishche brez strazh* (ND, avg. – nov. 1964), tablojski strip v izvorni obliki (spremno besedilo je natisnjeno v segmentu v sredini tabloja, brez dialoških oblachkov) in s psiholoshko zanimivo ZF vsebino. Od novembra 1974 do prvih mesecev 1975 je v dnevniku *Delo* izhajala stripska slikanica (tri slike na dan, pod njimi tiskano besedilo) s tematiko iz zgodovine starega Egipta pod naslovom *Sveta machka* (z opombo: »Po knjigi G. A. Hentyja – Ríše Janez Kovach). Med Hermanovimi stripi v ND sta še *Majhni – nevarni* (1977-1978) in *Krokarjevo gnezdo* (sept. 1979). Pisatelj Albert Papler je pisec predloge za tablojski strip *Super Janez* (ND, jul. 1980 – apr. 1981), kjer je risba rahlo karikirana, ustrezno satirichni vsebini, besedilo pa je tudi tukaj tiskano v segmentih zunaj slik in brez oblachkov. Celoten Hermanov stripski opus kazhe profesionalno zanesljivo in moderno ekonomichno ilustracijsko podobo, s tem pa tudi pomeni takshen prispevek v zgodovini slovenskega stripa, ki ga ni mogoche spregledati.

Kot slikar je Herman manj znan, ker ni veliko razstavljal. O njegovem sicer zanimivem slikarstvu so pisali npr. Cene Avgushtin, Pavel Pibernik in tudi sodelavec naše revije Ivo Antich (chlanek ob razstavi v Bezhigrajski galeriji, *Mladina*, 25. 8. 1977).

Andrej Herman

LETALISHCHE BREZ STRAZH

/iz stripa/

Bil je na patrolnem poletu, ko se je začelo.
»Vsem patrolnim letalom, vsem patrolnim letalom... Napadajo nas... Ravnanje po povelju 3, rumena ovojnica, ravnanje po povelju...«

Potem je glas, ki je dolje govoril brez razburjenja, kakor da predaja povsem običajno sporočilo, odrezano umakniti. Zakaj ni slišal v začetu poka bombe, ki je urinčila njegovo opazovanje? Ali je rutilni ucinkek bombe prej dosegel mikrofoni kakor zvok eksplozije?

Strahotna listina v njegovem sprejemniku, kakor ga je tudi vrtil in sukaj, mu je povedala, da ni nikjer na svetu vech radijske postaje, ki bi mogla odgovoriti na njegove obupne klice.

Bil je nad Pacifikom, kakih tristo kilometrov od obale. Povelje 3 v rumeni ovojnici je ukazovalo: takoj prekiniti patrolni polet, javiti se, kolikor baza ni dosegljiva, bazi 673 ali 194 ali 778 in ravnati po poveljih baze... če ni dosegljiva notena letalska pristali na najbližjem dosegljivem letalishču in se tam javiti poveljstvu Straleshke izvidniške službe.

Ostala je zadnja možnost, obrnil je proti celi. Ampak povsod so ga ustavili kazalci na instrumentih: pozor radioaktivnosti. Tristo kilometrov severneje, tristo kilometrov južnejeje, isto: pozor, tod so padale bombe, atomske, hidrogenske.

Ivo Antich

JANEZ & JOVAN

/strip – karikatura/

Bogdan Novak

NOVINARSKE RACE

(anekdote)

HABICH Andrej

Karikaturist Andrej Habich je bil tehnični urednik v mnogih *Delovih* izdajah, na koncu v *Mladini*. Dobra duša, toda kolerično vzkipljiv.

Tako je nekoch sluzhbeno peljal v Zagreb glavnega urednika *Delu* Mitja Gorjupa. Gorjup je nekaj pripomnil, kar Habichu ni bilo vshech. Andrej je ustavil svojo katrco sredi ceste Ljubljana – Zagreb, zaloputnil vrata in odshel chez drn in strn.

Mitja Gorjup ni imel voznishkega izpita in je ostal dobesečno na cesti. Prisiljen je bil shtopati do prvega telefona.

Habich se je prikazal v sluzhbi chez tri dni, kot da se ne bi zgodilo nich.

HOJNIK Zharko

Novinar *Delove* kronike Zharko Hojnik – Lepotec Zhare je z leti vedno bolj podoben angleshkemu komiku Bennyju Hillu.

Podobnost je tako velika, da so v *Delu*, kadar niso imeli pri roki Hillove slike za televizijski spored, vzeli kar Zharetovo, pa bralci tega niso nikoli opazili.

JANHUBA Rudi

Na zacetku *Ljubljanskega dnevnika* so novinarji radi popivali. Bili so sami mladi fantje in ves svet je bil njihov. Che so se poshteno zapili, so prishli ob shtirih zjutraj spat v urednishtvo. V centralni redakciji so se zleknili po mizah, za vzglavje so si dali stare kompletne chasopisov.

Zadnji je prikolovratil glavni urednik Rudi Janhuba. Zadovoljno je pogledal po svoji posadki.

»Hvala bogu,« je zamrmral, »samo da ste vsi tukaj. Tako bomo ob shestih lahko delali.« In si je she sam poiskal lezhishche.

JARC Sasho

Urednik zanimivosti v *Dnevniku* je na urednishki seji bentil, kako slabo so porochali v chasopisu o chevlarju za Karlovshkim mostom, ki da je imel v svoji delavnici skrivno javno hisho.

»To je slabo!« je Sasho dvignil kazalec. »Treba je stvar nadaljevati. Naj vendar gre kdo in pogleda, kaj je s chevlarjem, naj naredi pogovor z njim, opazuje naj, ali ljudje she hodijo tja ...«

Svetovni popotnik Miran Ogrin, ki je vechino sej prespal ali pa premeditiral, zamishljen v svoje misli, se je zdramil in neprichakovano povedal:

»Se ne splacha! Sem shel zhe vcheraj mimo, pa je na vratih listek, da je do nadaljnega zaprto.«

JEKLIN Bernarda

Ko je bila Bernarda Jeklin she Rakovec, je ustanovila revijo *Jana*. Imenovala jo je po svoji psihki Jani. To shpanjelko je vsak dan pripeljala s seboj v sluzhbo.

Pa se je domenilo nekaj kolegov, med njimi Matic Dermastia, Feri Zherdin in Joshko Boncelj, da ji bodo psihko ukradli. Recheno, storjeno. Odpeljali so jo iz *Dela*, ki je bilo she v Tomshichevi ulici, in jo zaprli v prtljazhnik Boncljevega avtomobila. Da Bernarda ne bi slishala pasjega cviljenja in lajanja, so avto odpeljali nekaj ulic proch do Narodnega muzeja.

Potem so se ves dan zafrkavali z obupano Bernardo. Po telefonu so s spremenjenim glasom zahtevali odkupnino, sporočali so ji, kje vse so videli njenega psa in podobno. Joshko Boncelj pa je ves chas psihki nosil hrano in svezho vodo ter jo vodil na sprehod v Tivoli.

Konchno so se navelichali norchij in so psihko izpustili pred *Delom*. Rakovcheva je bila vsa srečna, le temu se je chudila, zakaj je poslej Jana vedno tako veselo skakala v Bonclja in se mu dobrikala.

JERIN Zoran

Ko so zacheli v Kopru sestavljati citroenov avto 2 CV, she ni imel drugega imena. Eden od prvih njegovih voznikov je bil takratni urednik *Avta* Zoran Jerin. Bil mu je zelo vsheh in govoril je:

»A ni lep? Pravi spachek!«

Potem ga je tako zachel imenovati tudi v reviji *Avto* in ime spachek se je prijelo za vse vechne chase.

KARDELJ Edvard

Izshla je posebna izdaja *Dela* ob Kardeljevi smrti, a na grozo vseh je bila v njej tudi trditev, da je Kardelj zelo ljubil svoje sobarice.

Nastal je cel hudich, pridrveli so tajni policisti in pokazalo se je, da je imel vmes prste tiskarski shkrat.

Kardelj bi namrech moral ljubiti svoje soborce.

KAVCHICH Bojan

Ko je bilo *Delo* she v Tomshichevi ulici, so se njegovi novinarji zbirali v bifeju kina *Komuna*. Nemaalokrat so tam viseli od dopoldneva do vechera.

Bojan Kavchich – Kavka, novinar shportne redakcije, je prihajal tja samo obchasno. Narochil je deci stila in rum. Izpil pol kozarchka ruma, poplaknil s pol kozarchka stila, potem je odshel. Natararica mu je spravila ostanek na polico za shankom. Chez pol ure se je Kavka vrnil in pokonchal pijacho. In tako je shlo ves dan.

Kakor hitro je ob Dunajski zrasla nova stolpnica *Dela*, ki jo imenujejo *Chrna vdova*, je dnevni izkupiček bifeja v *Komuni* upadel, tako da so ga za dolga leta zaprli.

KOPRIVC Jak

V skupshchinskem bifeju so se med nekim seminarjem o svobodi obveshchanja pogovarjali predsednik drushtva novinarjev, šef agitpropa v CK ZKS in glavni urednik *Dela* Jak Koprivc, odgovorni urednik *Pavlihe* Bogdan Novak in urednik *Pavlihe* Bogo Sajovic.

»Zdaj lahko objavljamo vice, za katere bi nas she pred letom dni zaprli,« se je pohvalil Novak.

»Hm, che vas she nismo, vas pa mogoche she bomo,« se je kisló nasmehnil Koprivc osuplima pavlihovcema.

KOVACH Bozho

Ko je bil Bozho Kovach she shtudent, je na tivolski promenadi rad sprasheval prijatelje in znance, kateri ptich v Jugoslaviji je najbolj pozhreshen.

Pravilen odgovor je bil *Galeb*, kakor se je imenovala Titova jahta.

Kovacha je nekdo od poslušalcev prijavil in imel je opraviti s sodnikom. To pa je samo potrdilo Kovachev vic, kajti tudi njega je *Galeb* drago stal.

Bozho Kovach je vseeno postal glavni urednik *Dnevnik*a. V pogovorih z zaposlenimi je skushal vse zgladiti in v svojem blagem tonu jim je obljubljal, kar so zheleli. Kadar pa so ga prijeli za besedo, se je izmotaval na vse nachine.

»Kaj se razburjate?« se je posmehoval Marko Spazzapan. »Bozho je kot mokra zhajfa. Drzhish jo v roki, kakor hitro pa jo stisnesh, ti uide iz rok.«

Od takrat so Kovacha vsi klicali samo she Mokra zhajfa.

KREFT Mitja

*Dnevnik*ov komentator Mitja Kreft je bil odlicen notranjepolitichni in gospodarski novinar, a na vsakih nekaj mesecev se je zapil in ga ni bilo na spregled v sluzhbo po vech dni.

Ko se je spet prikazal v sluzhbi, je bil ves bled in zelen.

»Tak je, kot bi tri dni lezhal utopljen v vodi,« je pripomnil njegov shef Marko Spazzapan. Kmalu so ga klicali samo she Utopljenec.

KRIVIC Matevzh

Za svobodo govora v Sloveniji je prav gotovo najvech naredil Matevzh Krivic – Misho. Ko je Vrhovno sodishche Slovenije odlochilo, da mora *Delo* objaviti odgovor Misha Krivica trojnemu funkcionarju Jaku Koprivcu, ga je *Delo* objavilo v nonpareillu, precej manjših chrkah kot obichajno.

Poslej so Krivicu v *Delu* vse prispevke objavljali v teh drobnih chrkah.

Te pisave se je tedaj prijelo ime »krivica«.

Iz she neobjavljene knjige anekdot Bogdana Novaka *Novinarske race* (Ljubljana, 2001). (Op. ur.)

Bogdan Novak

MISLI V TABLETAH

Izbrani aforizmi

*Trikrat po enega na dan.
Pred uporabo se posvetujte s svojim
psihiatrom ali z dezhurnim psihologom.*

Dobri stari chasi? Stari smo mi, dobri nismo nikoli bili, chasa pa tako vech nimamo.

Dokler v podjetju ni dobichka, se nihche ne prichka.

Do leta 2100 bomo imeli vse, kar nam srce pozheli. Za to jamchim s svojo glavo.

Dozhiveli smo tudi letoshnji dan varnosti. Bilo je vechkrat zelo nevarno.

Druzhbenim razredom je zadnja ura odbila, zdaj se ceni le she kategorija vozila.

Drzhava nam ne daje nichesar. Ta nich pa ji moramo desetkrat preplachati.

En dober delavec deset slabih direktorjev odtehta.

Eni delamo, drugi v tem delu uzhivajo.

Eni se pritozhujejo, da pojemo prevech belega kruha. Meni se zdi, da nam premnogi – odzhrejo prevech belega kruha.

Evolucija: z drevesa je splezal na volilno listo.

Filozof je, kdor fila zofe.

Filozof, ki je definiral chas, ni vedel, da bodo nekoč prodajali ure.

Fishpicnic: turiste odpeljejo na odprto morje in jih zmechejo ribam.

Fotografiral sem se za vsak primer, che se mi razbije zrcalo.

Gepard je menda najbolj krvoločna zhival. Chudno. V nobeni vojni she nisem slishal zanj.

Ginekolog je zdravnik, ki shtudira ob delu.

Golob je simbol miru. A na mojem dvorishchu se eden neprestano pretepa z vrabci.

Golota se mi zdi pregresshna, che se spomnim na golo sabljo.

Gorje chevlju, ki mora prenashati bedaka!

Greh se pove, funkcionarja pa ne.

Himna slovenskega zdravstva: »Za ljubezen so zdravila, za bolezen jih pa ni!«

Humor sovrazhijo tisti, ki bi ga najbolj potrebovali.

Hvala Bogu, da imamo pasje shole. Otroke znamo vzgajati sami.

Ime Slovenci pride od zlobe. Vchasih smo bili Zlobenci.

Inflacija in birokracija sta dve zadevi, ki bi ju radi unichili, pa se ju nihche ne upa zgrabiti.

In nad nami je v vetru zaplapolala zastava-fiat.

Izdelujem lepe nagrobnike. Ponudbe pod Slovenski cestni krizh.

Iz dobro obveshchenih virov smo izvedeli she nepotrjeno vest, da bo nash direktor letos prishel na pochitnice v Slovenijo.

Inteligenca je luch naroda. Ampak zakaj je ugasnjena?

Iz majhnega raste veliko, iz velikega pa kriminal.

Izraz neskonchnost samo potrjuje chlovekovo omejenost.

Jajce ali kokosh, kdo je bil prej? Vsekakor petelin.

Jeseni gredo lastovke na jug, prostitutke pa na sever.

Jezus je Galilejcem spremenil vodo v vino, nashi bankirji pa tolarje v evre.

Branko Lipnik

POPOLDANSKI AFORIZMI

Ignoranta lahko ignorira celo zdravnik, učitelj ga ne sme.
Z orodjem se je chlovek opici oddaljil, z orožjem ji je zopet podoben.
Sosedje so ga spoznali v chrni kroniki. Da pishe knjige, ne ve nihche.
Shkoda, da nisem muzikant. Vsaj jezika ne bi toliko stegoval.
Se hochete nauchiti demokracije? Prisluhnite kakshnemu orkestru.
Shkote in Gorenjce imajo najbolj v zobeh voluharji.
Od krivice do krivice je le en korak revolucije prevech.
Kozle streljajo tudi v Evropi, toda pri nas so pocrkale she vse sosedove koze.
Ponavljanje je mati dolgochasja.
Tiranov se ne boj ne mnozhice topov, njih pisarji so vir zla, trepeta.
Molk je vedno bolj glasen.
Che se ujamesh v lastno mrezho, se vsaj naspi!
Strah pred Evropo ima globoke korenine. Tezhko se je premakniti.
Vedno je bil protestnik. Nekoč naiven, danes negiben.
Ko gre zdrava kmechka pamet v mesto, gre navadno na kliniko.
Lepa beseda lepo mesto najde. Tudi v mojem zhepu.
Ukradeno so mi vrnili. V popravilo.
Kdor pochasi dojema, bo she dolgo mlad.
Ali je Bog pozabil, da je ustvaril tudi samokritiko?
Po avtocesti pridesh hitreje tudi na stranpota.
Stranska vrata so blizhnjica le do zadnjih.
Prvi bodo zadnji in zadnji bodo prvi. Na tehtnici.
Ljubezem je kemija med vinom in parfumom.
Pivo kipi v oblake, vino teche k zhenski, viski kaplja v grob.
Najlepshi oblaki plovejo nad domachim dvorishchem.

Ivo Antich

EPIGRAMIZMI: ANTI(CH)KRONIKA

SLOVENIZMI

KDO JE TU (PRI) PRAVI?
(Celje, 12. 10. 2005)

Shkotska - Slovenija
v nogometni postavi:
britanska regija
proti jugodržhavi?

ANGELA VODE
(Polnočni klub, TVS 1 – 21. 10. 2005)

Za nekatere je bila nora,
za druge nočna mora;
danes je zhe bolj ali manj jasno,
da je – polnočna Gora.

NOVI PREDSEDNIK LDS

Kazhe se problem novega
liberalnega uchinka:
je nosilec pravo jeklo
ali prevleka iz cinka?

VSİ NASHİ (UDBASHI)

V socrealni komuni
niso bili vohuni,
kot se zdi, le krivokljuni,
ki so zhiveli na Luni.

»KAMEN NIMA ZVEZE S SLOVENCİ«

Po slovensko je bilo treba
na knezhjem kamnu prisechi,
zato ga bo morda treba
kmalu she v Nemchijo odvlechi.

DUNAJSKI DANAJSKI DAROVI

– Tisoch let smo vas vzgajali,
z nami ste v Evropi rajali.
– Res je bil Dunaj nash vladar,
danajski je bil vsak njegov dar.

KVAS(ENJE) ZA NOVI CHAS

Podalpski kvas(n)i menedzherji
kulturo zanichujejo,
transatlantski po novih trendih
pa jo vse bolj sposhtujejo.

KULTURA NA FRISHKOVVCU

Na morishche so ministrstvo
za kulturo postavili.
Ali bodo tam desetnico
naposled she obglavili?

FAST FOOD IDENTITY

Kura, pisana ptica:
mekdonald, lashka pica,
pa albanski burek
in s kebabom Turek.

FUL, KUL, OKEJ

Shola je vse bolj zahtevna,
mladina vse bolj miselno revna:
tri so angleshke besede
dovolj za izraz zmedene bede.

LAPOT

Upokojenci so za drzhavo
pojem posebnega bremena.
Bo uvedla starcev odpravo
kot nekoch praslovanska plemena?

JUGO

Glej južno obzorje:
vrag je vzel shalo.
Ne gre le za morje,
gre za obalo!

UJETEGA PTICHA SRECHA

Prvi slovenski spevorechnik
Srechko Dev je bil v jechi srechnik.
Dokler svoje ne vzljubi jeche,
chlovek nima možnosti sreche.

PESNISHKI BOG

Je morda Feliks Dev
pesnishi Deu
ali pa je cel
le njegov droben del?

KONEC NOVEMBRA 2005

Je rekel vremenarski team,
da sploh ne bo vech (snezhenih) zim.
A zadeva spet ne shtima:
she pred zimo – sneg, blato, zima.

(PO)CESTNI DRAKULA
(Eurotest 2005)

Slovenec, ko sede za volan,
odkrije v sebi prikriti Balkan:
ko se v prometno logiko vtiri,
se brez logike povampiri.

BALKANIZMI

KONTRAMITING ZA JUGOVAMP
(EP, kosharka, sept. 2005)

Slovenski »miting-navijachi«
so v Beogradu nadaljevali
povest o jari jugokachi:
zhivost Pokojne so praznovali.

DESETLETNICA SREBRENICE

Osem tisoč »turkov« pobitih?
Po mnenju nekaterih spoznati
vsaj približno projekt genocidni
se pravi she nichlo dodati.

BLAGOVEST PO JANEZU
(20. 10. 2005)

Po dr. Novshku je reshitev
za kosovsko situacijo
zamiseln za novo balkansko
getoenklavizacijo.

STISKA OBISKA

Dr. Novshek Kosovo obishche.
Kako naj slovensko pishche
ureja »turshko« dvorishche?
Morda le lastno senco ishche...

BALKANSKO OZRACHJE

Kakshno je ozrachje?
Kachje, srachje.
Na vsakem koraku
vojna v zraku.

MTV ADRIA

Muzichna »mednarodna zveza«
podtika poskusnega jezha:
federalno jadransko glasbo
kot mrtve Juge preobrazbo?

ZHUR KUR
(Sedem velichastnih)

Namesto Jugoslavije
sedem mini Jugoslavij
zdaj kurnishko slavje slavi –
vsaka na svoji pristavi.

PROJEKT ZA DEFEKT

Jugoslovanski projekt
se je u-res-nichil
in tudi unichil
z morjem zhrtev kot defekt.

GLOBALIZMI

VAMPIRIZACIJA

Vampir je pomalem
simbol banalen,
a je globalen
in univerzalen.

DRAKULIZACIJA

Chlovek chloveku – vampir. Brez leka,
chlovek prisesan na chloveka
kot zhejna globalna pokveka –
krona novega srednjega veka.

GLOBALNO OZRACHJE

Vietnamizacija Iraka
je balkanizacija zraka
po celotni zemeljski krogli
v globalizaciji onemogli.

PASCALOVA SOBA
(ali tudi Devova)

Po Pascalu je vir chloveshke nesreche
(povsod in v vsaki dobi),
da chlovek ne zna najti miru in sreche
sam zase v svoji sobi.

DOLINKA LIZA

Bush(ich) ima Condoleezzo,
Sanader ima Kolindo.
Boss pach potrebuje za mizo
tajnico ubogljivo, pridno.

UNCLE SAM IN IRAK

Vse bolj se kazhe mozhnost,
da gre za prilozhnost:
Irak bo islamski rak
za strica Sama frak.

TEZHAVE S PTICHI

(hitch – angl. tezhava; cock – petelin)

Ko zbolijo ptichi,
za njimi pa she ljudje,
takrat se po svoje zhe
Hitch-cock uresnichi.

PTICHJA KUGA

Najbolj poetichne
zhivali so ptichi,
ki pa so pravzaprav
krilati prashichi.

TRANZICIZMI

GATTOPARDO
(Ghetto-pardo)

V chem je leopardje
pisani hudich?
Juga zhivi naprej
kot v getih mrlich.

EU LUKNJ(IC)E

Na starem zemljevidu
te panevropske suknje
rastejo kot v prividu
nove »sicilske« luknje.

MINE ZA LINE

Potem ko nekako mine
tranzicijski hudournik,
od vsake razkrite line
ostane mafijski kurnik.

IDENTITETA VREMENA

Dokaj nerodna zadeva,
che je odvisna reva
z identiteto plemena
od obratov vremena.

SVOBODNI (PLANSKI) TRG

Kljub chveku o trzhishchu
je trg podoben igrishchu:
subvencije za kmetijstvo
so v EU trzhno bistvo.

ANATOKIZEM

Kapitalizem kruto zdaj
izstavlja rachune za nazaj:
za nekdanji socializem,
za njegov »socialni raj«.

POJAVI V MENJAVI

V naročju Kroacije
možnost transformacije:
od nekdanjega udbasha
do sedanjega »ustasha«.

ARBITRIJ

Kateri resnici,
kateri lažhi
kletni stan bo lažhi
po arbitrazhi?

(sept. – dec. 2005)

Ivo Antich

POPARE

(Posthistorichne parabole)

AVIAN-ALIEN FLU
(in francoski »Irak«)

Namesto komunizma
bolezen islamizma:
kakor Moscou – mosquée
se ptice blizu zdé
zlu raka iz Iraka.

Vidi zhe prismoda:
grozinja zmeraj z vzhoda,
zmeraj kakshna kuga
se privleche z juga,
taka je usoda
svetlega Zahoda.

Kako se reshiti,
do konchne reshitve priti?
Morda kon(e)clagerje
ustanoviti?
Vse ptice pobiti?

»FRANCOSKA REVOLUCIJA 2005«
(nov. 05)

Kadar je stanje
iz(g)redno,
gre za lasanje
razredno;

za vprashanje,
kakshno ravnanje:
nazajgledno
ali napredno –

cheprav je
to poglavje
jetichno
in et(n)ichno –

se pravi:
po naravi
je zversko
in versko.

VAMPIRSKA EVROPA (nov. 05)

Zláto EUrop(ar)sko sonce
»na nas, evropske mrliche«,
Kosovelove potomce,
uresnichenje smrtne Ekstaze
(s pomočjo parafraze)
v ognju in krvi kliche...
Zhe gorijo avtomobili
»in mi ljudje pijemo kri« –
slutila je brinovka, se zdi,
cheprav z zlomljenimi krili...

VARLJIVI URIN (orina – ital. urin; fallace – ital. varljiv, napachen)

Za Oriano Fallaci,
ki jo islam razkachi,
je polmesec z zvezdo znak
s pomenom: rak.

Zhenska, ki jo pokriva burka,
je zanjo tragichna burka.
Kot katolishka ateistka
(tudi ateizem
je vpet v mehanizem

»misal – islam«
v istem krogu
od Boga k Bogu),
je ta bojovita pacifistka
na islam izlila
célo nočno posodo
in tako ponazorila
svojo usodo:

se je morda zmotila,
ko je svojemu imenu
in njegovemu pomenu
(pod)zavestno sledila?

(DE)MONA SILA

Ne marksizem
ne islamizem –
zdaj krshchanstvo
od znotraj bo unichil
Leonardo da Vinci
z Brownovim poslanstvom?
Ne Marx bradati,
ki mladino podpihuje,
ne Mohamed bradati,
ki mladino razstreljuje –
Leonardo bradati
je naslikal
golobrado vilo,
pradavnega,
naravnega
(zvitega,
obritega,
nabritega)
demoni silo...

VECHNE REFORME
(v narodu reformacije)

Leti predalech
kapitalski mrkáj?
Reforme kazhe
za vsak sluhaj
(»ne chakaj na maj!«)
potegniti nazaj?

Zveni pach znano,
rahlo postano,
vechstransko stichno:
realsocialistichno,
realkapitalistichno
real(refor)mistichno.

Mistifikacija forme,
vechne reforme,
razlichne platforme:
le forme
uborne
uniforme...

JOZHE P(RAVI) DAIMON

Po doktorju, ki vodi reforme,
je Slovenija le she stvar forme:
kot podjetje, praktichno v stechaju,
zato je najbolje, da se tujini
razproda po znanem obichaju.

Je ta strokovna ugotovitev
morda svojevrstna uresnichitev
napovedi srbskega »daimona«,
namrech Jovicha, ki je napovedal,
da bo slovenski drzhavni projekt
kmalu ekonomsko »odpovedal«?
Je »zgodba o uspehu« le fazona
v vzhodnem preddverju evrosalona?

POLITICHNA ZGODOVINA
(kuzla – narečno: vinski meh)

Politika je plitka,
a le v njej se dogaja
globokomorska bitka
za pravico do raja.

Politika je kurba,
zgodovina pa burka.
Politichna zgodovina –
kuzla krvavega vina.

CRKAVSKA PRAVDA

Se pravilno pishe
kasha ali kasa?
Ni dileme –
kasa brez izjeme
je zdaj prava,
ko je zrasla
nova rasa,
ki vse probleme
skozi kaso
in denarno maso
obravnava,
shumna chrka
pa kot crka
zhe crkava...

Ivo Antich

MNOZHICHNOMEDIJSKE BELEZHKE: MITOLOGIJA IDENTITETE (V)

(Uvodna opomba)

»Jaz sem niz prekinitiv, kinematografska procesija,
trajanje slepil, zashchiteno z neko fiziognomijo...
Niti duh Luciferja ni shel mimo mene... niti zholch
Prometeja...«

Tin Ujevich

Gornji citat je iz pesmi v prozi *Ena oseba sem, sestavljena iz vech drugih* najpomembnejšega hrvashkega lirika Tina Ujevicha (novembra 2005 je bila 50-letnica njegove smrti) in enega od najbolj markantnih avtorjev v literaturah celotnega juznoslovenskega prostora od koroshkih Raven do bolgarske Varne. Citat je primeren kot moto za prichujochi zapis, ker nazorno kazhe enega od Ujevichevih izredno lucidnih, pravzaprav preroshkih uvidov v fenomenologijo sodobnega sveta (med drugim je s svojim eruditstvom napovedal borgesovsko enciklopedichnost moderne literature; izjavil je, da je njegova stroka pravzaprav enciklopedija; njegov sorodnik Mate Ujevich je utemeljitelj sodobnega izdajanja enciklopedij na Hrvashkem). V omenjenem lirsko meditativnem tekstu je Ujevich definiral svojo shizoidno vechobrazno individualno »fiziognomijo« v presechishchu slepilnega pobliskovanja gibljivih slik kot poglavitnega komunikacijskega medija 20. stoletja in nekaterih ključnih tochk klasichne mitologije kot (bolj ali manj ozaveshchene) arhetipske dedishchine slehernega Evropejca. Filmske in televizijske »zhive slike« so v bistvu slepilni uchinki zmanipulirane svetlobe, tako Lucifer (pomen imena v lat. »prinashalec svetlobe«) kot Prométej (pomen imena v gr. »previdno misleč, skrbnik, kdor skrbi za koga«) pa sta oba mitoloshka simbola heretichne, subverzivne manipulacije »z luchjo«. Aktualnost Ujevicheve refleksije za simptomalno zvezo med mnozhichnomedijskim belezhenjem in mitologijo identitete je v svoji izjemni metaforichni slikovitosti torej vech kot očitna.

Mitologija /in/ identitete: vprasanje vloge tujega prispevka kot komponente pri oblikovanju razlicnih identitet se pokazhe zhe ob zori evropske zgodovine, ki jo zachenjata mitichna Evropa in Kadmos, priseljena otroka azijskega, blizhnjevzhodnega, fenichanskega kralja; imena grshkih chrk so semitskega izvora, vendar ni zanesljivo, da je alfabetna pisava fenichansko-semitski izum, kajti mogoche je njen zacetek na Kreti ali celo pri »Pravenetih« v obdonavski Vinchi (t. i. neolitska vinchanska kultura; povsod po slovanskem svetu navzoch toponim z istim korenem: Vincha, Vintia, Vinica, Vinicija, Vindia, Ventia, Venetia, Venecija, Fenicija – možnost

etimoloshke zveze sega vse do Leonarda in njegovega rodnega kraja *Vinča* v »venetsko-etrushchanski« Etruskiji, tj. Etruria – T/r/uscia – Toskana, ki je bila med 1765 in 1860 celo habsburška posest, v 19. stol. se je imenovala tudi »Kraljevina Etrurija«; nekateri povezujejo Etruscia, Rus/c/ija – Etrushchani so sebe imenovali Raseni), v Fenicijo in Palestino pa naj bi jo prenesli arijski, tj. indoevropski Filistejci. Kaj imajo pri tem sodobni množični mediji, ki so le tehnoloshko sofisticirani »pripovedovalci pravljic«, tj. proizvajajo mite in sami delujejo kot (kvazi)pluralistični mit?

Kadmos je v grški pokrajini Beociji ustanovil mesto Tebe (gr. Thebai, Thébe; lat. Thebae; prim. simbolichno istovetenje z imenom staroegipt. prestolnice Veset – kontiuiteta vednosti od egiptovskega Tota prek grškega Hermesa do latinskega Merkurja?) in v trdnjavi Kadmeja zasnoval Ojdipovo dinastijo; s tem se Ojdip pokazhe kot sredishčni mit evropske (kulturne) identitete, se pravi mit o »tujcu, ki ni chisti tujec« in pride v (svoje) mesto, katero muchi poshast, teroristichna oblast, in ta tujec to mesto osvobodi, vendar od tega v zadnji posledici nima sreche (zveni znano: to je temeljni sizhe vesterna kot množhinomedijske kvintesenchnne fabule: *Gunfighter*, *Slab dan v Black Rocku*, *Tochno opoldne...*); s Kadmosom je povezan tudi pojem »kadmejske zmage« (bratsko medsebojno pobijanje do iztrebitve). Po »ad hoc« novogrškem branju so Tebe lahko »Teve« ali »Tivi« (B - V; beta - vita). TV je torej poglavitno mitoloshko-komunikacijsko izhodishche (pajkova mreža v Kadmosovem ali kadmijevem dvorcu; kadmij je koristen in lahko tudi strupen element) za vso »svetovno vas«; to zadeva vsakogar, tudi »tebe«...

Migetajoche gibljive slike so moderni teater senchnih lutk (v islamski tradiciji, ki ne odobrava nastopanja zhivih igralcev, edino sprejemljiv), ki v povezavi z zvokom ustvarja civilizacijsko ozadje vse vechjega hrupa »za prazen nich«, histerichne »glasbene obrambe« pred strashnim, neznanskim »molkom resnice«. Vse pa je seveda v krempljih globalne manipulacijske komunikacije kot »reklamokracije«, ki gledalca televizije obsedantno prepričuje, da je npr. konzervirana tunina njegova glavna hrana, chishchenje telesnih in stanovanjskih odtochnih kanalov pa poglavitno bivanjsko opravilo (parvenijska potroshnishka »noblesa« si pach zmeraj nonshalantno podaja roko z najbolj banalnim prostashtvom). Ali kot ugotavlja tudi amerishki esejist Curtis White: sodobna konzumistichna kultura potroshnika pretvarja v »zhivega mrlicha« (*The Middle Mind*, 2003); se pravi, gre za vampirizem sodobne (masmedijske) kulture, za katero Drakula postaja tako rekoch univerzalna simbolna figura (Zhivojin Pavlovich, legenda exYU filmskega »chrnega vala«, bi rekel: »djavolji film«).

Film torej (tudi kot angl. beseda) nakazuje simptomalno-simbolichni pomen membrane, opne. V sodobni fiziki je znana »string theory« ali »M-theory«, tj. membranska teorija: kozmos sestavljajo ne atomi kot »najmanjsi delci«, temvech posebne »entitete« (monade?) kot nekakshne vechdimenzionalne »strune«, izvirajoche iz t. i. »listov« ali »membran« (same zasilne, priblizhne, »poetichne« oznake) – kozmos kot tekst, knjiga, »filmska igra« svetlobe in sence... Film (fenomen gibljivih fotografij) je vsekakor tisti

moderne množični medij, ki kot »nova krama« (rečeno po Pavlu Knoblu) ali spektakelsko-karnevalski »shund« in »kich« posebno avtentično in nazorno predstavlja gradivo tako za površinsko kot tudi za globinsko fenomenologijo tehnološke dobe. Hkrati pa se film kot univerzalni umetnostni (za sintetično »sedmo umetnost« ga je leta 1911 razglasil italijanski književnik Ricciotto Canudo) množičnomedijski izdelek z vsakokratnim prostorsko-chasnim pečatom nastanka ponuja tudi kot simptomalno-sporočilna avtorefleksija določenega konteksta in njegove et/n/ichne identitete, čeprav s kakšno tujo (v slovenskem primeru s chapovsko, pavlovichevsko, djurichevsko) komponento. Znana misel z vrednostjo »aksioma«: kolikor nacije, toliko filma – in obratno.

JANEZ RUGELJ (*Oseba*, TVS 2 - 3. 1. 2005). Spremeniti značaj naroda – slovensko erotično zavrto? Po Ruglju so slovenski moshki zaručani, ženske so bolj kvalitetne, čeprav je sicer moshki nacheloma bitje na višjem nivoju, ki se mu je ženska dolžna podrežati in mu služiti kot pomočnica pri njegovem poklicnem poslanstvu. Kvaliteta seksa? Rugelj: 85 odstotkov novorojenčkov na Slovenskem prihaja iz nezazhelene nosečnosti, rojeni so kot sredstvo za izsiljeno poroko, zato ženske ne vzpostavijo empatije, tj. ustrezne chustvenosti z otrokom v prvem letu, tako zasnovan chlovek je okvarjen za vse zhivljenje, ne zna vzpostaviti stikov. (Ni gotovo, da so bolj odprti, temperamentnejši narodi tudi bolj srečni; npr. Italijani so znani kot »mamini sinčki«, a so velik narod, razseljen po svetu, skupaj s tistimi v obeh Amerikah jih je prek 100 milijonov, danes pa je tudi v Italiji vse manjši prirastek.) Rugelj je eden tistih, ki »znajo povedati« jasno in neposredno, chesar si mnogi ne upajo, čeprav naj bi enako mislili... Na prvi pogled taki »glasnogovorniki« govorijo odločno, radikalno, koherentno, a notranja struktura tega voluntarizma je za malce pozornejši pogled nabita z vsakršnimi protislovji. Eno od njih: Rugelj govori o ženskah po eni strani kot o kvalitetnih, moshki so nichevi, na drugi strani izjavlja ravno nasprotno. Rugljeva težnja spreminiti narodni značaj: zahteva vech erotičnosti, pravzaprav vech seksualnosti, ker govori neposredno o seksu... Pripomniti velja, da se na Slovenskem vedno znova pojavlja kakšno »znachajsko popravkarstvo«; slovenski značaj, kolikor je sploh mogoče govoriti o znachaju nekega kolektiva, je tak, kakrshen pach je v danih geohistorichnih okolishchinah. Che Slovenci na splošno niso bolj zhivahni in odprti, s horukarskimi »spodbudami« to gotovo ne bodo postali. Določena zadržana previdnost in depresivna premishljenost je očitno v genih pripadnikov neznatnega »komajnaroda«, pravzaprav etnichnega relikta, v tisočletni zgodovini izpostavljenega grozhnjam izbrisa od vseh strani. (Brez iluzij: »prava drushchina« Slovencev niso t. i. manjši narodi z manjšimi drzhavami, temvech bolj ali manj avtonomni mikrorelikti, kot so Islandchani, Maltezhani, Makedonci, Baski, Shkoti, Valizhani, Bretonci, Furlani, Chrnogorci ipd.) Che se je etnos v takih razmerah in s takimi znachajskimi potezami vztrajno prebijal vse do lastne drzhavnosti, te poteze verjetno niso ravno najslabše

(ne bo shlo samo za, kot je rekel Cankar, »smrdljivo drhal«). Doslej ne cankarjevski in edvardovski (Kocbek, Kardelj) moralnopolitichni ne libertinski in rugljevski seksistichni apeli za spremembo narodnega značaja očitno niso dali zhelene rezultata... (Ni znano, da bi npr. kak shvedski psihiater s pomočjo oficirsko simplificirane psihoanalize poskušal Shvedom vcepiti bolj »afriški temperament«.) Znachilno je, da Rugelj pri zavzemanju za »dober, zdrav seks« ne omenja družine; po eni strani kot izkushen psihoterapevt ve, kaj vse se dogaja v družinski spolnosti, po drugi pa bi ga poudarjanje družine kot edine zdrave možnosti za spolnost »izenachilo« s cerkveno moralko; slednje bi bila pach vsaj ob njegovih shtirih zhenah le preochitna kontradikcija... V bistvu Rugljevi pogledi niso nich novega ne izvirnega; ves ta robati »freudizem« z aristokratskimi ambicijami je bil zhe neshtetokrat tako ali drugache prezhvechen, medchloveshki odnosi s spolnostjo vred pa ostajajo (s HIV priboljškom za povrh) tako kompleksni, da jih z nichimer ni mogoche »dokonchno urediti«, niti s cenenim biologizmom ne. Po Ruglju so Slovenci zaradi nezrelega odnosa do spolnosti infantilni ljudje; vendar niti obsesivna seksomanija ni brez znamenj (pubertetnishke, adolescentske, pedofilske, abrahamovske, senilne) infantilnosti. V oddaji se je Rugelj kritichno dotaknil tudi Balzaca, enega najvechjih ustvarjalcev v svetovni literaturi: da je o ljubezni pisal marsikaj, o chemer v praksi ni imel pojma, bil naj bi nesposoben za normalen odnos... Ni ga sicer oznachil za »pezdeta«, kot oznachuje slovenske literate, a vprashanje, zakaj potem dajati proizvode (pijansko zavozhenih) literarnih pezdetov, ki ne vedo, o chem pishejo, v terapevtsko branje (pijansko) zavozhenim tipom, ostaja odprto. Glede homoseksualnosti pa je omenil, da je po njegovem vzrok v preveliki navezanosti sinov na ochete ob grobo avtoritarnih materah. Nekateri strokovnjaki menijo ravno naprotno: izvor naj bi bil v preveliki povezanosti z materami, po drugih pa ni bistveno ne eno ne drugo, temvech naj bi shlo »chisto fizichno« za posebno mozhgansko (dis)funkcijo kot npr. pri levicharstvu. Konec koncev se zdi, da se je z Rugljem brez pridrzhka mogoche strinjati le v njegovi znani ugotovitvi, da je homoseksualni akt gnusen; seveda s pripombo, da je doza gnusa neizbezhna in normalna sestavina vsakega spolnega akta.

STARODAVNE SKRIVNOSTI: ZHRTVOVANJE LJUDI (*Ancient Secrets: Human Sacrific*; VB; TVS 2 - 7. 1. 2005). Prvi od petih delov angleshke dokuserije. Nedopovedljiva krutost chloveshke zgodovine. Zdi se, da vendarle, cheprav je povsod dovolj krutosti, prednjachi mongolski rasni kontekst od Kitajske do amerishkih Indijancev, ki so tudi mongolidi: sploshni pojav na vsem tem podrochju je sekanje glav v zhrtvenih obredih kulta mrtvih. V Evropi – Rim in Grchija – naj bi bilo vendarle nekaj manj homicidne krutosti vsaj v osnovnem religijskem obredju, vendar je bil ta »manko« nadomeshchen v drugih obrednih prireditvah, kot so shport, vojne itd. Krshchanstvo je preneslo zhrtvovanje na povsem simbolichno liturgichno raven, islam pa ohranja obredno klanje zhivali, toda osnovni islamski molitveni ritual je povsem ochishchen vseh predmetno magichnih »dodatkov«.

SE ZGODI (TVS 1 - 9. 1. 2005). Prva epizoda. Rezhija Metod Pevec. Nefunkcionalen, skrajno okorno posnet, neobetajoch zacetek: pogovor med dechkom in kiparko. Pozneje se vsebina nekoliko »razzhivi«, a vtis skromnosti ostaja. V nadaljnjih epizodah usahnejo she ti skromni zacetni obeti, tako da od vsega ostane le solidna zacetna-konchna shpica z melanholichno Kreslinovo pesmijo.

BALKANSKA KRCHMA. (Dokumentarna serija v osmih delih; ponovitev TVS 1 - jan. 2005) Krlezha: pijana noh Jugoslavije; namrech leta 1918, ko je Narodno vijeche v Zagrebu, tohneje – njegov chlan Pribichevich brez vednosti slovenskih poslancev, sklenilo, da je treba takoj poslati delegacijo v Beograd in izvesti zdruzhitev s Srbijo in Chrno goro. »Velikosrbski« premier Pashich proti Dalmatincu Trumbichu (predsednik Jugoslovanskega odbora). Pashichevo geslo: »Srbija se ne bo utopila v Jugoslaviji, ampak se bo Jugoslavija utopila v Srbiji«... Narodno vijeche spochetka nastopa s tezo: Slovenci, Hrvati in Srbi Avstro-Ogrske naj bi oblikovali posebno federalno enoto v prenovljeni Avstriji na temelju hrvashkega drzhavnega prava. Avstrijski dvor je takoj zavrnil vse pobude za federalizacijo, ko pa je v stiski pozneje zachel shkiliti tudi v to smer, je bilo prepozno: »jugozahodnjaki« so se v strahu pred kremplji Zahoda zatekli k »jugovzhodnjakom«, ki so bili v danih razmerah nedvomno »drzhavotvornejsi«. Gesla na projugoslovanskem zborovanju na Kongresnem trgu v Ljubljani: Od Korotana do Soluna! Od Gdanska do Trsta! (Na samostojno Slovenijo leta 1918, po vsem sodech, nihche ni resneje mislil.) Serija je solidna osvezhitev spomina na »prvo osamosvojitvev«, cheprav očitno posneta s skromnimi sredstvi. Balastni so prizori z otroki, ki se igrajo s peskom – povsem odvechna, infantilna »metaforika«.

NAPOLEON (Koprodukcija, 2002; TVS 1 - januar 2005). Biografska nadaljevanka, velikopotezno rezhiran (v osnovi francoski) tv spektakel v shtirih delih. Izvrstni igralci, zlasti v treh vlogah: vojashki povzpetic Napoleon (Christian Clavier, profesionalno preprichljiv v vsakem pogledu) in znamenita prevejanca v ozadju – hromi shkof in »vechni« zunanji minister Talleyrand (John Malkovich, amerishki »Hrvat« z brezhibno francoshchino, markanten igralec, briljantno »nevaren« kot zmeraj) ter sprva prav tako duhovnik in pozneje »vechni« policijski minister, utemeljitelj sodobne tajne policije z vohunstvom in guverner Ilirskih provinc Fouché (Gérard Depardieu, rutinsko, a »sochno«)... Napoleon, mali mozh, velika osebnost, komaj Francoz, najvehji Francoz – antimonarhist, ki nadomesti kralja kot cesar z geslom: »Osebnosti ne naredijo centimetri, ampak jo naredi usoda.« Otrok revolucije (imel se je za njenega dokonchevalca, po Evropi je shiril dolochene revolucionarne dosezhke, nekateri manjsi narodi pod tujci so od njega prichakovali pomoch pri osvobajanju, npr. Irci, Slovenci, Hrvati, Srbi, Poljaki...), ki je zrasel v imperatorja in prekoral vso Evropo v poskusu pod francoskim zhezlom zdruzhiti njeno katolishko jedro (simbolichno se je okronal v navzochnosti papezha), od katerega bi bile odrinjene takratne glavne njegove nasprotnice – otoshka, protestantska Anglija, skandinavska, protestantska

Shvedska in »aziatska«, pravoslavna Rusija, Nemci (protestantska Prusija, katoliška Avstrija – z avstrijsko princezo se je celo »preventivno« poročil) pa bi bili razdeljeni in pokorjeni, onemogočeni zlasti v prodiranju prek Alp, v Istro, Italijo, na Jadran, Balkan, proti Sredozemlju (Napoleonovo prilashchanje Sredozemlja z Egiptom naj bi odrezalo Angležke od poti v Indijo, kamor je sam pozneje nameraval prodreti prek Rusije; Nemci / Prusi pa so se, potem ko so z Angležki pri Waterlooju potolkli Napoleona, dolgoročno sistematično združevali; leta 1833, sto let pred Hitlerjevim prihodom na oblast, je 35 nemških »držav« pod vodstvom Prusije ust. t. i. Nemško carinsko unijo...). V tretjem delu nadaljevanke Napoleon (samomorilsko – kljub opozorilu žene Josephine) odkoraka nad Rusijo, s tem ustrezhe tudi samoponizovalni patriotski proshnji poljske grofice Walewske, naj zashchiti Poljsko pred Rusi, ki so zbrali veliko vojsko 300.000 mož na vzhodni strani Visle; seveda Napoleonu ni shlo le za Walewsko in Poljake (njegove besede: »Poljska je nich...«), marveč je imel Vislo, ki rezhe Poljsko na dvoje, za mejo »svoje« Evrope, zato je v tej ruski navzočnosti videl grozhnjo, kakor je za Ruse pomenila grozhnjo kakršnakoli samostojna (»vatikanska«) Poljska na njihovi zahodni meji, raje so mejili s protestantsko Prusijo kot »izolacijo«... Za nadaljevanke je znachilno polno in tekoče dogajanje, z vchasih skoraj preveč poudarjeno, a vseeno ustrezno glasbeno spremljavo. Tezhishche je na dialogih, ki so izbrusheni, cheprav razmeroma gostobesedni, da se zdi, da je tv drama bolj literarna zvrst »gibljivih slik« kot pravi velikoekranski film. Taka »literarnost« je lahko problematično funkcionalna, a ta tv film to nevarnost v glavnem uspešno premaguje, she najmanj v zadnjem delu, kjer tudi sicer v vseh pogledih prevlada precejshnja shablonizacija. Vsekakor vredno ogleda v najbolj elitnem chasu (nedelja ob dvajsetih, kot »predah« v nizu Galunichevih oddaj *Spet doma* – cheprav Napoleon tako rekoch nikoli ni bil doma...).

SVETO IN SVET (*Na novo premisliti Evropo*. Slovenija, 2005. Oddaja o veri. TVS 1 - 12. 1. 2005). Tokratno oddajo iz serioznega niza z versko tematiko je brez posebne invencije, a korektno vodila Natasha Cotman. *Na novo premisliti Evropo* – naslov, ki priteguje in obvezuje, zlasti v kontekstu vedno znova aktualne slovenske (pa tudi evropske) »krize identitete«. V uri kramljanja, chetudi visoko kompetentnega, akademskega, je seveda mogoče le nakazati izhodishcha in smeri za izpolnitev nedvomno aktualne »naslovne naloge«. To so primerno tudi storili trije sogovorniki: dr. Janko Kos, literarni zgodovinar, dr. Peter Jambreč, pravnik, dr. Dean Komel, filozof, vsi trije tudi univ. prof. svojih strok. Na zacetku je Kos, ki je sploh govoril najbolj jasno in retorichno izoblikovano, veshche podal nekaj osnovnih, pomenljivih, a mnogokrat pozabljanih podatkov o izvorih tako vsakdanjih, kar avtomatično uporabljanih pojmov, kot so Evropa, Azija, Zahod, Vzhod ipd.: lingvistično izhodishche sta akadsko-sumerski besedi »ereb« – zahod in »asu« – vzhod, mitoloshko Zevsov prenos fenichanske princese Evrope na grshka tla, na otok Kreto, historichno

pa grško-perzijske vojne, v katerih je zhe shlo za spopad zahodne demokracije z vzhodnim totalitarizmom. (Znachilno evrazijsko razmerje »westeast« je torej zhe v izviru evropske zgodovine; tu bi bilo mogoče dodati tudi grško obliko »Eu-rópe«, ki nakazuje možni pomen: »dobra izbira, odločitev, pretehtanost, usoda«; prim. strgr. h/ropé; ali tudi »dobra rast, dobro rastje, rastlinstvo, vejevje, grmovje«; prim. strgr. h/ropéia; tudi »Euros« – jugovzhodni veter, širina, širok pogled; z Evropinim bratom Kadmosom, ustanoviteljem Teb, se pravzaprav zachenja grška evro-zgodovina; s tem je povezan tudi mit o solarnem ptichu feniksu, z istim korenem kot Fenicija, kajti po Homerju je Evropa njegova hchi; Zhunkovich v feniksu, prim. feneh, fenis, fenes, vidi izvorno slovansko besedo »venec« ali astronomski ciklus Merkurjevega mrka, ki vsakih 652 let dolocha novo »Merkurjevo« ali »Feniksovo dobo«.) Kos je tudi omenil, da razmejitev med zahodno in vzhodno Evropo kot med dvema civilizacijama ni zanesljiva; ne gre le za razliko od pravoslavja, marveč niti zahodna Evropa ni enotna, saj je razdeljena na katolishtvo in protestantizem, slednji je v vech potezah celo podoben pravoslavju (angleshki, shvedski kralj kot vrhovna poglavarja nacionalne cerkve – podobnost z bizantinizmom, medtem ko katolishtvo zhe po sv. Avgushtinu ločuje bozhjo od posvetne drzhave in s tem naredi podlago za sodobno lochitev cerkve in drzhave). Zlasti tehtno je Kosovo opozorilo na znachilnost islama, da je v bistvu bolj specifichna civilizacija kot pa religija v evropskem smislu, to pa ga dela izrazito ranljivega pred poplavo evro-amerishke civilizacije, in spricho tega se postavlja vprashanje, ali islam to srechanje sploh lahko prenese, to je dobesedno vprashanje njegovega prezhivetja. Kos je opozoril tudi, da so EU zasnovale tiste evropske drzhave, ki so po drugi svetovni vojni izgubile svoje nekdanje kolonije in da jim zato gre za preoblikovano ohranjanje zlasti gospodarske in politichne mochi. Jambrek: vse znachilnosti evropske zgodovine so v zasnutkih zhe v starem Egiptu, celo revolucija v religijski idejnosti s pojavom vere v boga sonca; isti tudi omeni, da se danashnja meja EU (t. i. schengenska meja) pokriva s staro Teodozijevo delitvijo zahodnega in vzhodnega rimskega cesarstva po liniji od Boke ob Jadranu do Rige ob Baltiku (pa skoraj tudi z Napoleonovo evropsko mejo na Visli – op. podp.); dalje omeni, da ga presenecha, da je zahodna Evropa brez zadržkov sprejela kot normalno socialdemokracijo tudi tisto od dveh posttotalitarnih elit v vzhodnoevropskih novih chlanicah, ki je v bistvu kontiuiteta totalitarizma (druga elita nadaljuje tradicijo demokraticnega disidentstva); Jambreku se zdi primerno vprashanje, kaj ti novi vzhodnoevropski chlani EU lahko izvirnega prispevajo: tu bi morda shlo za izkushnjo totalitarizma, kakrshne na Zahodu nimajo, shlo bi za vechji občutek za bolj dolgorочно, idejno, strateshko razmishljanje, ne toliko za chisti zahodni pragamtizem. Kos in Jambrek sta tudi poudarila evropsko kontinuiteto od antike prek krshchanstva in renesanse do danes, zlasti glede rimskega prava, ki je predkrshchansko, a se nato prelije v cerkveno kanonsko pravo in oboje skupaj vzpostavlja sodobno pravno znanost. Komel omenil zlasti pomen razsvetljenstva, ki je domislilo zvezo z antiko,

ter da se zdaj ob vstopu v EU pojavlja nekak slovenski strah pred to Evropo zaradi slovenske identitete; ta strah se mu zdi nesmiseln, strah za izgubo identitete bi Slovence moralo biti, če bi politično ostali zunaj Evrope, v Jugoslaviji bi bili še naprej le marginalno področje. Po Jambreku Evropa še dolgo ali pa nikoli ne bo združena kot Amerika, bolj bo nekakšna pogodbeno zveza samostojnih držav, konfederacija. Vsi trije so se strinjali v kritičnosti do modnega pojma *multikulturalnost*, bolj naj bi ustrezal pojem *interkulturalnost*, ker nima namena zabrisati nacionalnih identitet s pomočjo novonavzochih, priseljskih, v sebi izoliranih versko-nacionalnih skupnosti (to je bil odgovor na vprašanje voditeljice o nevarnosti multikulturalnosti, kajti po njej znanih podatkih naj bi »prishleki«, ko dosežejo sedem odstotkov domacinov, zhe ogrozhalo njihovo identiteto). Tudi po Kosu strah Slovencev pred Evropo ni primeren, ta Evropa namreč ni tako zelo močna in brezproblemsko neranljiva, kot se komu zdi, tudi sama je polna problemov, za Slovenijo je pomembno trezno in samozavestno sodelovanje v tej skupnosti. Morda je presenetljivo, da nihče ni neposredno omenil fenomena komunizma z ateizmom, niti v zvezi z razsvetljenstvom in liberalizmom, katerih dedič je nedvomno; komunizem je v teoretičnih osnovah izrazil evropski pojav, temeljni teksti so napisani v nemščini na angleških tleh, vprašanje je, zakaj je realizacija nashla plodna tla na vzhodu od ruskega pravoslavlja do jugovzhodne Azije (morda je bil komunizem le posebna, azijsko surova oblika drzhavnega kapitalizma). Ob tem bi se odprlo tudi vprašanje zahodnega odnosa do temeljnih resnic in absolutnega, problem dramatičnosti tega odnosa; zahodni chlovek je od Grkov dalje v racionalističnem »prometejskem sporu« z usodo, tega dialoshko napetega razmerja, ki v krshchanstvu privede do lochevanja kulture in religije, ni v drugih kontekstih (islam, budizem...); dolochena »polemičnost« z absolutnim je sicer navzocha zhe v starozaveznem judaizmu, npr. Jakob (domnevni pomen v hebr. »prevarant«) svojo identiteto pod novim imenom Izrael (hebr. »borilec z Bogom«) utemeljuje na »rokoborbi z Bogom«... (Problemsko dialoshkost je zaznati v praslovanskem dualizmu z Belbogom in Chrbogom, ki naj bi bila variaciji prairanskega dualizma, pozneje deloma »obnavljanega« v gnostičnih in drugih evropskih herezah; delitev med zahodnim in vzhodnim krshchanstvom, ki se pokriva s Teodozijevo razmejitvijo zahodnega in vzhodnega rimskega imperija, je verjetno dedishchina še mnogo starejshe, kamenodobne delitve med solarno in lunarno kulturno tradicijo.)

VZPON IN PADEC LEGSA DIAMONDA (*Rise and Fall of Legs Diamond*, ZDA, 1960; TVS 1 - 15. 1. 2005). Rezhiral Budd Boetticher, danes chista legenda klasičnega Hollywooda. Absolutni mojster t. i. B-serije. Ta film je eden njegovih zadnjih, a vse bistveno je tu: trd(n)a zgodba s trdimi liki, popolna obrtna zanesljivost v vsakem pogledu. Boetticher je za splošnejšo filmsko kritiko »v drugem planu«, drugorazreden, toda kdo vse se je učil od njega, je komaj mogoče slutiti. Z njegovimi

»izumi« so se okoristili mnogi in z njimi zasloveli »na vishjem nivoju« (zlasti npr. Sergio Leone, Sam Fuller, kot režiser nedvomno tudi Eastwood itd.).

MESICH (16. 1. 2005), drugih izvoljen v drugem krogu za hrv. predsednika, »napredni« kontrapunkt konservativni vladi Iva Sanaderja, ki mu ni uspelo s protikandidatko svoje stranke Jadranko Kosor. Mesich je chlovek znachilnega psihofizichnega habitusa (za hercegovske in dalmatinske fashistoidne dinarske »prave arijce« je panonski »majmun« in »ciganin«; v hrvashkem ljudstvu je pach prisoten grob, precej obeshenjashki humor, bolj kot iz prave vedrine izvirajoch iz zavisti, ki zheli v blato potegniti vse, chesar se dotakne), Slavonec iz partizanske družhine, specifichna kombinacija intelektualca s kmechko robotostjo in zvijachnostjo, zadnji predsednik SFRJ, znamenit po sporoehilu Tudjmanu: »Naloga konchana – Jugoslavije ni vech« (tu je izziv za slovensko »ljubosumnost« glede zaslug: kdo je pokopal Jugoslavijo – Slovenci ali Hrvati; za Hrvate je samoumevno, da so glavne zasluge hrvashke, saj Slovenija brez vmesne Hrvashke proti Srbom ne bi zmogla niti svoje desetdnevne »operetne vojne« – Tudjmanova oznaka). Ob prvi Mesichevi izvolitvi leta 2000 je bilo v prichujochih mm belezhkah nakazano dogajanje hrvashkega osamosvajanja s formulo »od Stipeta (Shuvarja) do Stipeta (Mesicha)«; v chasu Shuvarja je nastal izrek: »Uvijek je neki Stipica hrvatska stupica...« (po osamosvojitvi je Shuvar, vztrajajoch v »rdechem«, ustanovil stranko z znachilnim imenom: SRP – Socijalistichka radnichka partija; umrl je junija 2004); danes se zdi primernejshe na mesto prvega Stipeta postaviti Stjepana Radicha, ki je bil v Beogradu ubit od roke srbskega hegemonizma, Mesich pa je to obdobje, zajemajoch 20. stoletje, prav tam simbolichno zakljuchil. To je bil oчитno politichni kapital, ki ga je znal, podobno kot slovenski osamosvojitelji, dobro »unovchiti«.

ROMAN VODEB (Osebno; TVS 2 - 17. 1. 2005). Pogovorna oddaja, drugih. Voditeljica Ljerka Bizilj je tudi tokrat izbrala zanimivega sogovornika s podroehja, sorodnega s predhodnim Rugljem. Psihoanalitik in profesor na Fakulteti za shport Roman Vodeb. Njegovo vodilo: vse je seks in metaforika za seks, chetudi priznava sublimativnost libida. Freudistichni panseksualizem, od katerega pa se je Freud sam v poznejshih letih dokaj distanciral. Osnovno pri Vodebu: chlovek se v glavnem ne zaveda vsesploshne veljave seksa, svoje libidinalne determiniranosti. Shtiriletna deklica dozhivi »kastracijski shok«, ko odkrije, da imajo moshki en telesni organ vech, za zmeraj ji ostane zarezano v podzavesti spoznanje o manjvrednosti, prikrajshanosti. Zhelja ugajati moshkemu je za zhensko vodilna, tudi feministke imajo moshki vzorec. Tudi Vodeb kot Rugelj Slovencem priporochi manj zavrtosti pri seksu, bolj sproshcheno seksualno zhivljenje. – Pomembnosti erotike seveda ni mogoche zanikati, a zadeva se zdi tako kompleksna, da so taka in podobna »dobronamerna priporochila« bolj ali manj neuchinkovita. Ne Rugelj ne Vodeb ob zahtevi po »sproshchenosti« ne omenjata npr. aidsa, ki gotovo ni adut za sproshchenost, temvech kot she marsikaj

drugega razpira nespregledljivo destruktivno stran spolnosti (seks s kondomom je absolutno znižanje kvalitete, poleg tega je le delno zanesljiv kot preventiva). Modno govorjenje o sproshčenosti je podobno modnemu govorjenju o strpnosti (in »odprtosti«); oboje prehaja v dokaj stereotipno, »idealistično« leporechje, mimo katerega se dogaja vsakršna, tudi najbolj grozljiva praksa. Zahodnjashka »sproshčenost« postaja zhe nekaj kvazimit, reklamersko-potrosnishka nereflektirana fantazma; vse družbe in vse kulture so utemeljene na prepovedih, omejitvah, ne na sproshčenosti (radikalno vzeto: splošna sproshčenost niti posilstva ali pedofilije ne bi mogla kazensko preganjati). S tovrstno retoriko pach ni mogoče spremeniti dejstva, da je spolnost zmeraj in povsod, tudi v najbolj primitivnih in »sproshčenih« chloveshkih družbah, prepletena z različnimi kompleksi in tabuji ne zgolj zaradi določenih psihichnih pomanjkljivosti in okvar, temvech predvsem zaradi krvavo plachanega izkustva njene nepresegljive ambivalentnosti, saj dobesedno sproshčena spolnost vodi v osebno in družbeno katastrofo (nekatero strashne oblike invalidnosti so posledice spolnih bolezni pri prednikih; postoktobrski ruski boljshvezem se je moral kar najhitreje odreči spolnosti kot rekreativnega »kozarca vode«). Tudi spolni asketizem ni le »katolishka perverzija«, kot se vchasih komu zdi, temvech je v različnih oblikah navzoch v vseh chasih in v vseh kulturah; znana trditev, da so tudi celibatniki spolna bitja, se zdi podobna trditvi, da so vsi ljudje morilci (vsakdo je pach ubil vsaj kakshno muho). V ljudskem izročilu je najti pradavne modrosti, ki izprichujejo prav nich lahkotne izkushnje s spolnostjo, npr. znani latinski izrek »post coitum triste« (chemu zhalost, che gre za sproshčeno radost ljubezni?)... Poudarjanje panseksualizma je bolj groba, banalnejsa variacija na krshchansko govorjenje o vsesplošni bozhji ljubezni. Da je seks / eros edino, primarno in vsestransko gibalno v chloveshki eksistenci, s tem se ne strinja vsa antropologija; ob pravi lakoti seks ni dejaven, morda je tudi seksualni akt le »kanibalska« izmenjava energije (zhenska »izpije« moshko seme, zato ji »zraste trebuh«)... Pred seksom bitje (chloveka) kot bivanjski fenomen dolocha potreba po hrani (tj. boj za hrano ali »vojna«), pred hrano pa je dolochenost za smrt, ki je tudi »drugo ime« za rojstvo in za boj kot »proizvodnjo nasilja«. Smrt je »vrnitev« v absolutno. Zhe antichna, Ciceronova definicija chloveka na ozadju absolutnega: *homo per naturam suam religiosus* (»re-ligo« – nazaj zvezati, znova z/a/vezati; temeljno evropsko pojmovanje stika z absolutnim torej vkljuchuje vrnitev, ponovitev te z/a/veze, se pravi, da mora pred tem biti tudi dolochena prekinitev). Omenjeni trije poglavitni, sredishchni izkustveno-bivanjski pojmi, razvrshčeni pomensko in abecedno v angleshchini: *death, food, sex* (od ostalih elementarnih enozlozhnic, kot so she: bad, beat, birth, blood, day, eat, earth, god, good, man, milk, moon, night, sun...).

OSEBNO (Slovenija, 2005; TVS 2 - 24. 1. 2005). Pogovorna (»antropo/seksu/loshka«) oddaja tretjih, tokrat z naslovom *Moshka spolna moch*. Obchuten »padec« glede na predhodni dve. Voditeljica Ljerka Bizilj tokrat ni imela enega samega izrazitega

sogovornika, ampak tri (pesnica, novinar-seksolog, zdravnik); s tem je bila razbita naslovna osredotočenost na »osebno«; preostal je navskrizhni klepet v »dnevni sobi« (znano o znanem), vljuden, splošen, neoseben...

BOZHIDAR SHKERLJ (Zenit, oddaja. TVS 2 - 24. 1. 2004). Antropologija – mlada samostojna veda, v Shkerljevem času v glavnem še neznana veja biologije, danes tako rekoč »kraljica ved« ali vsaj najmodernejša, povsod navzocha (na ljubljanski univerzi tudi na filozofski, teološki, družboslovni fakulteti) s svojim temeljnim in vseobsežnim vprasanjem o človeku in njegovih fizicnih-duhovnih koreninah, z »amerishkim« poudarkom na sociološko-kulturnih razsežnostih. Shkerlj (1904 – 1961) je utemeljitelj slovenske antropologije, ustanovil je prvi antropološki inštitut v Jugoslaviji. Darwinistični izvor človeka, »mislečega dvonožca«: znana Shkerljeva knjiga *Nevshečno sorodstvo*, Lj. 1955 (srbhr. prevod: *Majmuni srodnici choveka*). (»Nekompatibilnost« najnovejših najdb človeških ostankov na indonezijskem otoku Flores.) Po nekaterih antropoloških ugotovitvah so se človeški mozgani začeli bolj razvijati z lovom in uzhivanjem mesnih beljakovin (namesto pasivnega nabiralništva in vegetarijanstva); verjetno je v zvezi z lovsko iznajdljivostjo in tekmovalnostjo tudi metaforični (zhretje »bratskih zhivali«) in dejanski kanibalizem. Primitivni lovci imajo posebne obrede opravičevanja pred zhivalmi, ki jih ubijejo ali ki jih nameravajo ubiti. (Mitološke teme nekega primordialnega prekrška, incesta; sestra kot žena: Adam, Eva – Zevs, Hera – Oziris, Izida; konstitutivni bratovski zločin: Kajn, Abel – Romul, Rem...)

DNEVNIK NEKEGA NARODA (*Vihar*, TVS 1 - 25. 1. 2005). Peti od osmih delov slovenske dokumentarne tv serije (scenarij trzhashki zgodovinar dr. Jozhe Pirjevec). Tokratna tema je ključna (n)evrodrama 20. stoletja: druga svetovna vojna v Sloveniji kot »shizorazkol« ali eksplikacija »absolutne diferAnce« znotraj slovenskega naroda (kakor tudi – mutatis mutandis – pri drugih balkanskih narodih; danes je seveda »blasfemično« uvrščati Slovence med prebivalce Balkana, toda v trzhashkem Narodnem domu, ki so ga pozhgali fashisti leta 1920, je bil tudi hotel Balkan). Neusmiljena dialektika v smislu ali-ali je od ene strani zahtevala nachelno (ideološko) naslonitev na »mater Rusijo« pod imenom in zastavo komunistične Sovjetske zveze, od druge na italijansko-nemški nacifashizem (numerična »shifra« uradnega nastanka: 22-33), izvirajoch iz Rima s fino doziranim vatikanskim ozadjem (med vojno s »Hitlerjevim papezhem« na chelu, recheno po naslovu knjige Johna Cornwalla; Italijani se danes sicer vedejo, kot da jim je fashizem vsilil nemški »okupator«); anglo-ameriški zavezniki so bili za obe strani bolj ali manj »nekakšna abstrakcija«. Nich ni bilo naključnega, nich zgolj »po okusu« tega ali onega, vsakdo je prishel natanko tja, kamor je sodil po zhelezni logiki (etnične) zgodovine in politekonomije, ne glede na to, kako zoprno je to slishati. Vsekakor so slovenski komunisti forsirali drzhavljsko vojno v duhu Leninovih instrukcij, toda ta »demonični pragmatizem« je kakor prej

v Rusiji tudi tu nashel ustrezna tla, sicer ne bi imel nedvomno zmagovitega uspeha (morda je to mogoče razumeti kot »opravichilo« neke historichne hysterije, toda dejstev niti »za nazaj« ni mogoče spreminjati). Nedopovedljiva slovenska aporija, podobna kot pri vseh slovanskih narodih katolishkega konteksta, tukaj she zabeljena in zacinjena v balkanskem kotlu: religija in kultura zahodni, etnichna identiteta vzhodna, moshkovitarska, »aziatska« (v srednjem veku so se npr. nekateri katolishki Slovani v svojem »vmesnem obupu« zatekali tudi k cheshki, tj. husitski in bosanski herezi).

MOSTOVI – HIDAK (Moj gost; Slovenija, 2005; TVS 1 - 27. 1. 2005). Portret prekmurskega Madzhara v seriji slovensko-madzharskih »mostov« (madzh. hid – most; -ak – sestavljeni sufiks za mnozhino), ki tradicionalno geslo slovenske identitete »Alpe – Jadran« razshirjajo z dodatkom Donave; Slovenija se te reke sicer udelezhuje le posredno, s pritoki, a se s svojim delom Panonije dotika »evropske Mongolije« (Hungaria – »Hun« v korenu; hon – madzh. dom; prim. tudi glavni kitajski etnos Han; v angl. se »Hun« bere »Han«; v kit. »hun« lahko pomeni brezciljno tavanje, divjashtvo, odpadnishtvo; Huni bi bili torej odpadnishka veja Kitajcev, divjajocha vse do Evrope; po Davorinu Zhunkovichu, ki je v vseh jezikih odkrival slovansko sled, je v besedi »Huni« lahko praslovanska »juni« – mladi, mochni mozhje; prim. rus. junyj – mlad; han – jap. pechat; hon – jap. knjiga; japonschchina je uraloaltajskega izvora kot madzh.). Madzharschchina kot evropska »mongolshchina« ali »hunshchina« ima kakshno chetrtno besed prevzetih iz slovanschine / slovenschine, na podlagi chesar italijanski uchenjak Alinei postavlja tezo, da so bili Etrushchani pravzaprav – Pramadzhari... Zadevne oddaje so zmeraj solidne, omogochajo etnoloshko zanimive poglede na dokaj odrochen, velikokrat pozabljan in prezrt del Slovenije ter na slovenski naselitveni prostor v madzharski drzhavi (Porabje). Hkrati se ob teh oddajah zmeraj znova obuja pomisel, da tovrstne dobrososedske mostove obichajno ponujajo tisti, ki so v slabshem, bolj ogrozhenem polozhaju... Opazno je tudi, med drugim po imenih in priimkih, da so madzharski juzhni Slovani precej pomeshani, v stilu exYU recheno: »jugoslavizirani« (npr. Kuchan je v Sloveniji redek priimek, izvirnejshi je le v Prekmurju, na Hrvashkem je eden pogostih in velja za »pravega hrvashkega«, s konchnico -an, se pravi perzijskega, prim. mesto v Iranu; nekateri etnonim Srbi razlagajo »porabsko«: s Raby, tj. z reke Rabe).

JAKUZA (*The Yakuza*; ZDA-Jap., 1975; TVS 2 - 28. 1. 2005). Klasika. Najboljshi doslej od vseh zahodnih filmov, ki so tako ali drugache skushali kombinirati zahodne in japonske bojne teme in veshchine. Avtor istonaslovnega (yakuza – japonska gangsterska organizacija, ya-ku-za je shifra za shtevilke 8-9-3) romana Leonard Schrader, scenarij Paul Schrader, rezhija Sidney Pollack. Pushka in mech, ognjeno in ledeno orozhje: Robert Mitchum (kot amerishki detektiv na Japonskem) in Ken Takakura (kot domorodec), oba enkratno markantna v glavnih vlogah. Zmeraj vredno ogleda.

DNEVNIK NEKEGA NARODA (*Med dvema ognjema*; TVS 1 - 1. 2. 2005). Šesti del slovenske dokuserije. Prva leta po drugi svetovni vojni. Jugosocializem – »med devema ognjema«: med Zahodom in Stalinovim sovjetizmom... V prvih letih po vojni rojena generacija – prva socialistična, generacija otrok tistih, ki so se bojevali med vojno. V glavnem otroci partizanov, ti otroci so naposled »poslali k vragu« ideal svojih očetov: Jugoslavijo in socializem. A prva leta so bila doba ideološkega monolita, ki je vse bolj kazal stare, velikosrbske zobe in v njih razpoke, shkrbine, gnilobo. Shtrajk rudarjev v Trbovljah 1958: šok za jugosocialistično idilo. – Kakorkoli se obrača, dejstvo je, da je Slovenija pod zastavo komunizma prishla do morja in do formalno avtonomne lastne države v jugofederaciji s pravico do odcepitve, zajamčene z zvezno ustavo. To je bilo očitno največ, kar je bilo mogoče doseči v danih razmerah, in to ni bilo malo. Desna, protikomunistična tradicija je bila »povozhena«.

AURELIO JURI (*Slovenske novice*, 2. 2. 2005). Ne gre le za moralizem, gre za profesionalizem. Za verodostojnost javne osebe, politika, poslanca. V privatnem življenju lahko počne karkoli? Abrahamovska seksomanija, moderno »dekameronstvo«? Politik s prostodushno in serijsko izvajanimi tovrstnimi stranpotmi postane ranljiv kot »najšibkejši člen«, pripraven za posebne manipulacije. Običajno se to nikjer dolgo ne obnese.

EMA 2005 (TVS 1 - 6. 2. 2005). Izbor slovenske pesmi za Eurosong 2005. »Simbolne zveze« aktualnih identitetnih trendov: Slovenijo, evrozvezno chlanico, ki se sočasno otepa dzhamije v svoji prestolnici, bo v »razcepljeno odcepljeni« Ukrajini predstavljal zmagovalec Eme – Slovenec z arabskim imenom Omar Karim Naber. Zakaj pa ne? Saj se je tudi slovenska literatura v svetovno vpisala z Bartolovim »arabskim« romanom... (O samem glasbenem, pevskem itd. poflu na Emi seveda ni možen nikakršen komentar; se pravi – zmagovalna pesem na Eurosongu nima nikakršne možnosti.)

PRESHERNOV DAN (8. 2. 2005). Letos na pustni torek in na zadnji dan kitajskega leta (novo leto je petelinovo, za nekatere znamenje predvidenega globalnega izbruha ptichje-perutninske »kitajske gripe«). Vsakoletna »velika masha« slovenske identitete – na večer pred dnevom Preshernove smrti, ki sta ga kot praznik slovenske kulture dolochila Vidmar in Kidrich »po nakljuchju« zaradi nemshke ofenzive leta 1944, a kot vsaka nakljuchnost naknadno (retrospektivno) razkriva svojo simbolichnost. Poenostavljeno recheno: zlasti tendenca »leve kontinuitete«, liberalno-marksistichne, ki v svojem obrednem manku forsira kult Pesnika v smislu »po Preshernu, s Preshernom, v Preshernu«; katolishka »desna kontinuiteta« naj bi imela do Presherna bolj »evropski«, lezhernejshi, manj (kvazi)malikovalski odnos. Seveda gre pri polithistorichnem sklicevanju na Presherna za nenehno navzochnost aporichnega interesa, ki »najvechjega pesnika« v bistvu uporablja kot bolj ali manj nerodno etiketo,

kateri tudi na osrednji svečanosti z »obsojenci na nagrade« ustreza anonimnost in potiskanje njenega osebno-literarnega izvora vse bolj na obrobje drugih, povsem »nepreshernovskih«, a v glavnem manj problematičnih, manj subverzivnih umetnostnih področij (vse redkejša oznaka »Preshernov dan«, na koledarjih itd. le še »slovenski kulturni praznik«)... Nujnost delovanja (polithistorichne) mitološke mashinerije po različnih »vzporednicah«: februar(ius), rimljanski zadnji mesec leta s praznikom ochishchevanja v kultu mrtvih (februa – lat. chistilo). Presheren je bil torej rojen v zadnjem mesecu krshchanskega (solarnega), umrl pa je v zadnjem mesecu poganskega (lunarnega) koledarja. Chashchenje mrtvega pesnika, ki se je videl v vlogi slovenskega (slovanskega?) Orfeja, antichne mitske personifikacije kulta pesmi in mrtvih, »pesmi mrtvih« ali »mrtve pesmi« oz. »muze« Evridike. Verjetno zhe predgrshki, trachanski (morda zveza s praslovanskim Velesom ali Volosom, bogom podzemlja, charovnishtva, pesnishtva, pastirstva; prim. mesti Titov Veles v Mak. in Volos v Grchiji) mit o magičnem pomirjevalcu duhov, pevcu Orfeju iz Trakije, povezan s kraniolatrijo, prastarim, predzgodovinskim kultom mrtvih, njihovih lobanj: Orfejeva, tj. »ponochnjakova, sanjacheva, sirotnikova« (orfna – gr. noch, mrak, isto kot erebos; Morfej – gr. bog sanj; orphanos – gr. sirota; prim. Preshernovo pesem *Ponochnjak*) pot v podzemlje, za »muzo« Evridiko, katere ime aludira »dober, širok obichaj« ali »veliko pravico« kot obredno pot »na zahod«, v Erebo-s, navzdol, v spodnji svet, v drobovje spoznanja, s perspektivo »ochishchevanja« v obredih t. i. orfikov (prim. Ujevichevo pesem *Orfika*); v substratu je tudi egiptovski kult Ozirisa, ki je sodnik v podzemlju, identificiran s Serapisom, vladarjem podzemlja in zavetnikom aleksandrijske knjizhnice, t. i. serapejona (papirusno-knjizhna razsezhnost »naravne« poezije). Prakulturna navzočnost mrtvih med zhivimi; kult mrtvih (haruspicina) s prerokovanjem iz drobovja zhrtvovanih zhivali (sprva verjetno tudi ljudi) je glavna, od Asircev prevzeta »vera« Etrushchanov (Praslovanov?); od teh prevzeli Rimljani (har – asir. jetra; hara – lat. svinjak; tudi v japonshchini »hara« – trebuh, drobovje; harakiri – droborez; isti koren v »har« in »er-eb«); »vampirstvo« kot slovanska izpeljava... Egiptchanski Oziris in grshki Orfej z mitom o umrlem in spet ozhivelem bozhanstvu, ki se preraja kot ognjeno-sončni ptich feniks, sta »predhodnika« krshchanskega Odreshenika, ki je »Omega« ali »zadnja chrka« grshke abecede (vse v znamenju chrke O ali nichle kot zakljuchenega kroga, v gr. tudi spodaj odprt; razvoj simbolske spiritualizacije od hieroglifov do grafemov, tj. od »bika« / Apisa ali alfe do »ochesa« ali omege). Presheren v vampirsko-erinijski ljubezni vidi spominsko (mnemosinsko) matrico svoje nesrečne pesmi in usode: uvodni, apokrifni, »zatajeni« sonet nesreče, edini mitološko-demonichen v ciklu, morda pomembnejši po sporočilnem kot po pesniškem dometu – *Pov' do let starih chudne izrochila* (ta edinstvena pesem v Preshernovem opusu nakazuje neko neimenovano, demonično mrachno »pred-Julijo«, podobno kot naj bi bila »hudichevka« Lilit Adamova apokrifna »prva zhen«, pred materinsko Evo). Sploh se zdi, da je Preshernu blizu tema zagrobne ljubezni,

prim. sijajni prevod *Lenore*, sicer pa je odshel med pokojne, ne da bi narodu zapustil svojo pravo zunanjo podobo, čeprav je imel prijatelja slikarja, tako da se med Slovence »vracha kot vampir«, chigar obraza ni mogoče uzreti v zrcalu kolektivne identitete. Naposled je Presheren, potem ko se je »poslovil« od julij/jev/sko-primicijevskih (Julija Primic – simbolichno ime za sijaj nove dobe, svechanost preroda, poletje; prim. Julija – lat. bleshchecha, bozhanska; primicije – lat. prvi plodovi; primicija – nova masha; nem. die Primiz; Primic/Jul/-ija; gl. tudi Zgubljena vera – konec »glorije«, sijaja) in orfejskih iluzij, ugotovil, da je njegovo delo predvsem kultiviranje »Muttersprache« (gl. nemshko pismo Vrazu, 5. 7. 1837, kjer je tudi oznachil Vrazov jezik kot »shtajerski hrvasški dialekt«, se pravi, da mu je shlo predvsem za kulturo kranjschchine; morda ne brez zveze s Humboldtom, ki je pisal o vplivu razlicnosti jezikov na duhovni razvoj chloveshtva). Ta ugotovitev po svoje opozarja na pomembno politichno razsezhnost tudi povsem avtorskega delovanja zlasti znotraj malega naroda. Presheren se je tega jasno zavedal: v *Sonetnem vencu* se »chista« pesniskoljubezenska tema prepleta s kulturnopolitichno ali domovinsko; se pravi, da gre za preplet dveh temeljnih mitov evropske literature – Orfejevega (iskanje zhenske ali »muze«) in Odisejevega (iskanje doma ali domovine; pri Preshernu je odisejski motiv posredno »navzoch« v sonetu o rojstni vasi Vrbi, izrecno pa Itako in Odiseja omenja v zgodnji, izrazito domovinski pesmi *Elegija mojim rojakom*); oba mita sta bila v 20. stoletju sochasno markantno aktualizirana z Joyceovim *Uliksom* (1922) in Rilkejevimi *Soneti na Orfeja* (1923). Pri tem se ob neredkih dvoumnostih, ki jih je zaslediti pri Preshernu, she ena skriva tudi v pomenskem ozadju imena Odisej, Odysseus (gr. odyssoimai – jeziti se, sovrazhiti, biti hud na koga), mogoche v smislu »joyceovsko« ambivalentnega odnosa do »Itake«, ki ni le vashka idila, temvech pozna tudi »viharjev jeznih mrzle domachije« (*Sonetni venci*) in »rovtarske Atene« (*Nova pisarija*)... V *Poezije* pa je tudi uvrstil dve razmeroma banalni pesmi, eno z bolj politichnim, panslovanskim (»gostilnishka popevka« *Zdravljica*), drugo z bolj ekonomskim, samoslovenskim poudarkom (»ljubezenski dialog« med Slovenko in Slovencem *Od zhelezne ceste*, kjer on pravi: »Sam se po zhelezni cesti / vozil bom od nas do nas...«; gre za znotrajslovenski prostor, ki ga izrecno dolocha z mesti Dunaj, Gradec, Trst, povezanimi s tedaj zgrajeno zheleznico; ta je do konca 19. st. tako rekoeh nehote postala hrbenica slovenske politekonomske in kulturne strategije, čeprav jo je zgradil dunajski monarhokapital z namenom priblizhati glavno avstrijsko pristanishche prestolnici in pospeshiti germanizacijo vmesnega »nebodigatreba«; prim. sochasno madzharizacijsko funkcijo zheleznice na Hrvashkem s ciljem navezave »eksteritorialne« Reke na Budimpeshto). S specifichno politichno relevanco svoje poezije je Presheren v dolochenem smislu tudi »predhodnik« Shkrabcheve teorije performativnosti ali »govornih dejanj«, saj je v svojem pesniskem govoru »udejanjil« Slovenijo kot geohistorichno (chasoprostorsko, drzhavnostno) identiteto she pred njenim dejanskim (formalno-konkretnim) obstajanjem. Hkrati je mogoche rechi, da se pri Preshernu orfejski pesniskoljubezenski in odisejski

domovinskoljubezenski mit tako rekoč združujeta in nadgrajujeta pod krono mita o Prometeju, posredno nakazanega v njegovi ključni pesmi *Pevau*, v kateri je pesniku dolochena »generalna pozicija« vztrajanja v kljuvajočem trpljenju »brez miru«. Če orfejski mit zastavlja vprasanje dvoumnosti chlovekove socializacije v »privatnem«, intimnem območju (v *Zgubljeni veri* za konec ljubezenske iluzije zadostuje »en sam pogled«, ustrezen Orfejevemu »pogledu nazaj«, ki dokončno ubije bitje, po katerem hrepeni), odisejski pa v območju (etničnega) kolektiva, potem v luchi prometejskega mita eksistenca »pevca« ostaja nedorechena, odprta predvsem trpljenju in heretichni, »demonichni« dvoumnosti smisla (Prometej je prinashalec luchi, prav to pa pomeni tudi ime Lucifer; »prometheus« – gr.: kdor misli v/naprej, premishljeni, kdor skrbi za druge, »avantgardist«). Čeprav je bilo o Preshernu povedano tako rekoč »zhe vse«, se zdi, da ravno vidik skozi »razpoke dvoumnosti« obeta she ne izrabljene možnosti za refleksijo. Kdor pa se sprashuje, v chem je Presheren sploh she aktualen, si lahko prebere vsaj *Glasa*: »Lani je slepar starino / she prodajal, nosil shkatle, / meril platno, trak na vatile, / letos kupi si grashchino« – che nich drugega, ob teh verzih natanchnejsha definicija tranzicije sploh ni možna.

Velikoekranski dodatek 2005

RUSHEVINE (Slovenija, 2004; predvajan marca 2005). Film režiserja Janeza Burgerja. Nedvomno tehtno, inteligentno delo, vredno resne pozornosti, vendar za shirsho publiko prevech hermetichno, zaprto v ozki, specifichno stresni svet gledalishkih ustvarjalcev in nevrotichnosti njihovih medsebojnih odnosov, v katerih se do travmatische nerazvidnosti prepletata vsakdanjost in teatrska fikcija. Filmu manjka celovitejšha tenzija dramske fabule, bolj se zdi sestavljen iz segmentov, od katerih je vechina izvrstna; glavni liki (ljubezenski kvadrat – dva para) so ostro profilirani in režiser je iz igralcev izvabil trenutke skrajne preprichljivosti, toda film zlasti od zacetka in priblizhno v prvi polovici »teche v leru« (režiserjev prvenec *V leru*; Burger je s svojim drugim filmom napredoval, Koshak, Pevec, Shterk so nazadovali), saj nekako ne zajame prave sape, ki bi gledalca »potegnila noter« do samopozabe; v drugem delu in proti koncu pa postane sredishchni dramski konflikt razvidnejshi in mashinerija sekvenc steche intenzivneje. Sizhe: hrvashki režiser z nemshko zvenechim imenom v slovenskem gledalishchu izvaja poseben projekt, priredbo drame islandskega avtorja, za katero se izkazhe, da jo je napisal sam pod psevdonimom; režiser izzove konflikt ljubosumnosti z othellovskimi asociacijami v ozhjem krogu glavnih igralcev (vpleten prijatelj z zheno in režiserjeva zhenena), da bi dosegel popolnejsho preprichljivost igre; razmerje ostane nerazjasnjeno, ni gotovo, ali si je režiser zhenino nezvestobo le izmislil zaradi ad hoc potrebe po »mimetichni« identifikaciji ali je shlo za resnichno razmerje s prijateljem, ves spor pa se osmisli v konchnem triumfu

gledalishke prestave, ki je edini cilj vsega profesionalno perfekcionističnega »turboeskapizma«. Vechina dialogov je v hrvashchini; v jezikovnem pogledu je to tako rekoch hrvashki film, ob katerem je možno vprashanje, ali je slovenshchina narechje hrvashchine ali je hrvashchina narechje slovenshchine – bolj verjetna bi bila prva možnost, saj v filmu nastopajochi Slovenci mimogrede prehajajo v hrvashchino z vso sintakso, medtem ko režhiser-Hrvat le vchasih izusti kakshno slovensko besedo; v tako natanchno strukturiranem filmu to seveda ne more biti »nakljuchje« (da bi npr. Hrvati posneli film z vechino dialogov v slovenshchini, ni verjetno). Kakshna je funkcija te jezikovne »bravuroznosti«? V sicer asketsko izchishcheni celoti so dialogi grobo naturalistichni, »pocestni«; ta verbalizem je izrazito v duhu »jugobalkanske folklore« z neprestanim, obsesivnim (skoraj mantrichnim) omenjanjem genitalij in spolnega zaskakovanja. Ponuja se metaforichna parabola: rushevine so shifra za aktualno tranzicijsko stanje bratske balkanske identitete, ki se skusha artificialno projicirati v skandinavsko utopijo...

Chlovekov razvoj

Jozhe Shtucin

KD REPUBLIKA SLOVENIJA II

Motto: Mehanizmi uradništva so vechni, nepokvarljiva roba z garancijo do groba (tvojega, seveda).

Vehementno sem bil pozvan, naj se vendarle prijavimo na razpis Ministrstva za šolstvo in šport, saj so se tam odločili tudi finančno pomagati kulturnim drushtvom, ki kakorkoli sodelujejo s šolami. KD Literarni klub Tolmin, ta skromna podezhelska izpostava pisane besede, ki nacheloma ne stremi k visokim ciljem, temveč skusha pokriti le lokalno literarno sceno, tako, ki do velikih vrat v Ljubljani niti ne pride ali pa je spregledana zaradi kakšnih drugih razlogov, svojega denarja pach nima in je vsak tolar dobrodošel. Projekti v drushtvu nastajajo spontano, brez pretiranih nachrtovanj, talente ishchemo po bifejih, bi se lahko reklo, vsako leto pa nastane zbirka ali dve, največkrat pesnishka. Zadevo seveda vodim v glavnem sam, ker tudi tovrstnih zagnancev ne delajo vech. Vse lepo in prav, stvar umirjeno teche zhe par let, nobene revolucije nismo zanetili, sredstva za tiskanje pa sproti napraskamo tudi s prostovoljnim delom. Eno takih opravil so govori za obchinske potrebe, ki jih napisem z veseljem samo zato, da potem skromna sredstva pretochimo v knjizhno zbirko. Poimenovali smo jo Pot v Shtrklepce. Naj pojasnim. Shtrklepce so bile ena lepa dolinica na robu Tolmina, kjer so se pozimi otroci sankali, potok je zhuborel po njenem dnu, celo klopce so bile, na, pa je nekoch zhe davno prishel en befel od nekje, da se to nekoristno grapo zasuje, poravna ... In so jo zacheli zasipavati s smetmi. Potochka zhe zdavnaj ni vech, idilichna pokrajina je izginila, smetishche pa je zhe skoraj polno. Ostalo je ime – Shtrklepci, pa seveda nasha knjizhna zbirka, ki ga simbolichno ohranja v svoji zhlahtni, milo zvenechi podobi in vsebini, toda tudi v konotaciji: vsi bomo prej ali slej zasuti.

V okviru zbirke smo pred dvema letoma zacheli sodelovati z Osnovno sholo Franceta Bevka Tolmin, kjer s(m)o zastavili otroshki vseslovenski haiku natechaj. Precej ambiciozno naravnana ideja se je, predvsem pri otrocih, dokaj dobro prijela. Prvo leto so pisali haikuje na temo vetra (element zrak), leta 2005 na temo Vse teche (voda), v letoshnjem sholskem letu pa se otroci sprehajajo po Zemlji in zemlji. Na drugem natechaju je sodelovala 26 osnovnih shol iz Slovenije in dve iz zamejstva. Lep dosezhek, ki se kani she shiriti.

Zdaj pa k bistvu. Drzhava ne more iz svoje kozhe. To drzhi kot pribito. Ker za tiskanje knjizhice na koncu natechaja osnovna shola praviloma nima dovolj sredstev, chetudi govorimo o vsoti, manjshi od dvesto tisochakov, smo se pri KD Literarni klub Tolmin odločili sodelovati tudi s svojimi sredstvi. Na prijazno opozorilo lokalne kulturnishke uradnice, da tudi letos Ministrstvo za šolstvo in šport namenja nekaj sredstev prav za take namene (sodelovanje KD s šolami), sem se podpisani odlochil zaprositi za

najmanjšo možno vsoto, ki bi vseeno precej pripomogla k realizaciji projekta. Boj s papirji je bil hud, a hud je bil tudi moj zagon: če kapne petdeset jurjev, smo na konju, izšla bo zbirka otroških haikujev, zhe v naprej garantirano zanimivih in dobrih, pa she svoj osnovni program bomo lahko izpeljali, izdajo pesnishkega prvenca mlade poetrese Monike Lazar iz Kobarida. Vse sem preshtudiral, glede razpisnih navodil, besedila v obrazce natipkal, da se ja ne bi nashel kdo, ki bi trdil, da ne zna brati za mano, jih opremil z lepim shtevilom kontaktnih naslovov, telefonskih shtevilk, e-mailov (chesh, mogoche bodo imeli kakshna dodatna vprashanja ali se bodo zanimali, kako nam gre od rok, preden izpljunejo cekine ipd.), skrbno zlozhil v kuverto predpisane velikosti, levo zgoraj napisal skrivnostno mantra NE ODPIRAJ - PRIJAVA ZA RAZPIS ZA SOFINANCIRANJE ZVEZ IN DRUSHTEV V SHOLSKEM LETU 2005 / 2006 in oddal priporočeno na poshto vsaj en teden pred iztekom roka, v zacetku julija, se mi zdi, pa potem nestrpno chakal (ne vedoch, da sem v veliki vnemi izpustil majhno podrobnost), kaj se bo iz vsega tega rodilo v jeseni, septembra. Vechkrat sem poleti pogledal na njihovo spletno stran, ali so kakshne novice, ali se zhe kaj ve, a je bilo vse bolj ali manj mrtvo. Seveda, pochitnice, toda minil je tudi datum, ko naj bi me pisno obvestili o rezultatu razpisa, prishlo pa ni nich. Ne bev ne mev. Priznam, najedati me je zachel strah – nich ne bodo dali, projekt bo shel po zlu. Mislil sem si: Nemara so prav vsa slovenska kulturna drushtva letos navalila na ta denar in je sredstev zmanjkalo zhe pri chrki B, kje je shele T (Tolmin). Toda shok je sledil v najbolj brutalni obliki, kar jo premore uradnishki um. Bil je udarec v polno, kot bi me pohodil dinozaver. Prishla je poshta (na naslov drushtva, seveda), v njej je bila nasha kuverta z vsemi razpisnimi obrazci vred in dopis, ki ga objavljam v celoti, da bo shoka delezhen she kdo (cheprav resnichno nikomur nich slabega ne zhelim). Takole gre:

Na vrhu pisma slovenski grb in napis:

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA SHOLSTVO IN SHPORT

KULTURNO DRUSHTVO LITERARNI KLUB TOLMIN
TRG MARSHALA TITA 8
5220 TOLMIN

ZADEVA: Vrachilo vloge na javni razpis za sofinanciranje projektov drushtev in zvez v sholskem letu 2005/2006

Obveshchamo vas, da je Strokovna komisija za vodenje postopka dodelitve subvencij drushtvom oz. zvezam na odpiranju vlog dne 1.9.2005 ugotovila, da je vasha vloga nepravilno opremljena, saj na kuverti manjka naslov prijavitelja.

V skladu s točko 7 javnega razpisa za sofinanciranje projektov drushtev in zvez v sh. l. 2005/2006 strokovna komisija vloge ni obravnavala in vlogo vracha prijavitelju.

Lepo pozdravljeni!

Pripravila:

Alenka Pavlovec

MASTEN ZHIG

Metka Zevnik

PREDSEDNICA KOMISIJE

Rajko Shushtarshich

GRENKOBA VLADANJA

(reforma sistema)

Tranzicija sistema – »prestop iz socialističnega v liberalno-demokratski sistem« – je nekako za nami, prishli smo na cilj, to je v Evropo, stopili smo v Atlantski pakt; čeprav je v resnici Evropa prishla k nam, z njo pa neizbežna globalizacija. V senci tranzicije pa se nam je dogajala korenita sprememba slovenske družbe, namreč transformacija sistema iz socialističnega nazaj v kapitalistični sistem, ki smo ga nekoch zhe imeli: manj razvitega, a v dostojnejši obliki (kapitalisti so bogateli, a ne na horuk, in ni bilo vseeno, kako so obogateli). Sistem se je torej spremenil, preoblikoval, preobrazil, prestrukturiral, reformiral v temeljni vrednotni orientaciji. Drugače rečeno, korenito smo oziroma so nam spremenili vrednotno utemeljitev – legitimiteto sistema. To se seveda ni dogajalo samo po sebi in ne samo v našem sistemu, taka je nadsistemska – globalna orientacija. V to, kdo smo tu mi in kdo Oni, se v tem sestavku ne morem spushchati. V vsakdanjem življenju navaden državljan ali davkoplacevalec ali volivec ali potrošnik blaga ter številnih sistemskih storitev in uslug te premene vrednotnega sistema she najbolj vidi kot vrsto nenehnih posameznih ali posamičnih reform. Neprestano se namreč reformirajo posamezni podsistemi: gospodarstvo, pa po malem državna uprava in sodstvo, policija, vojska. O reformi slednje so nam she najmanj govorili, pa je bila to daleč najbolj korenita reforma v sistemu. Vrednote posameznikov glede vojashke obveze, vojske, vojne so se bistveno spremenile. Zdaj se za nas bojujejo drugi. Pogosto nam korenito reformirajo tudi sholstvo, znanost, socialo (v njej: zdravstvo, pokojninski pod-podsystem) itn. Nam pa se zdi, in verjetno se dosti ne motimo, kot da se za nas navadne ljudi ni nuch bistvenega spremenilo, vsaj nuch pretresljivega ne. Drugače seveda mislijo tisti, ki so imeli smolo, so izgubili delo, ker je propadla ravno firma, v kateri so bili zaposleni, ali pa banka, v kateri so imeli prihranke, ali pa niso zmogli plachati položnic, odplachevati posojil in tako naprej; celoten seznam bi bil zelo dolg. A to se zopet dogaja drugim (drugorazrednim).

Kakor koli zhe, radikalna ali korenita reforma sistema ni mogocha: (1) che ne posezhe v obstoječo socialno stratifikacijo (praviloma povecha socialno razlikovanje v družbi); (2) che korenito ne preuredi odnosov dominacije med podsistemi, najprej med tremi zgodovinsko dominantnimi: ekonomiko, politiko, religijo (po pravilih najdominantnejšega ter predvsem na račun nedominantnih podsistemov: od sholstva, znanosti... do sociale, kulture). Che ni radikalnih reformnih pretresov v socialni stratifikaciji in korenite preureditve odnosov dominacije med subsistemi, se sistem normalno (evolutivno) razvija. Che stagnira na nekem področju, se razvija na drugem.

Zdaj nas je vlada obdarila z vrsto (paketom) reform, med njimi naj bi bila najbolj korenita davčna reforma (v njej pa enotna davčna stopnja). Če je ne bomo uspešno "izpeljali", bomo zacheli zaostajati v razvoju za drugimi evropskimi tranzicijskimi državami ipd., pravijo predlagatelji. Slede izračuni finančnih posledic reforme za posamezne statistične kategorije: kdo več dobi in kdo manj izgubi. Izračuni so lahko natančni, dolochitev socialnih strat pa je statistično poljubna – približna (ostaja v megli). Nekoliko preprosteje bi bilo izračunati prerazporeditev financ v proračunu med posameznimi ministrstvi, a postavke v proračunu za posamezna ministrstva se ne pokrivajo z dejanskimi družbenimi dejavnostmi. Vendar s primerne distance ne moremo spregledati vpliva reform na (1) socialno stratifikacijo in (2) na preureditev dominacije med subsystemi. Nash finančni sistem bo torej še naprej nepregleden, izračuni pa zavajajoči.

Vse kazhe, da je sedanja transformacija sistema solidarno dogovorjena med tremi zgodovinsko dominantnimi podsistemi: ekonomiko, politiko in religijo ali med kapitalskim, političnim in religijskim subsystemom. Tudi Cerkev (njen glasnik Shkofovska konferenca je namreč solidarno podprla korenite reforme, ki so v spodbudo bogatim in evidentno na škodo revnejših slojev; mar samo zato, da bo dodala nekaj delovnih mest v sistemu, npr. za "kurate" v policiji)? Kapitalsko predominantni vrednotni sistem se razvija, če temu lahko rechemo razvoj, na račun avtonomnih vrednot (vrednotnih utemeljitev) v vseh drugih dejavnostih sistema, skratka, orientiran je v nadaljnjo prevlado ekonomističnih (kapitalskih) vrednot, tudi na račun religijskih. Nash vrednotni sistem je vedno bolj vrednotni sistem. Vrednote sistema so bolj in bolj degradirane v vrednosti – dobivajo ekvivalent cene. Preprosteje recheno, za denar je mogoče kupiti vse: moč politikov, vest duhovnih vodnikov, pravichnost sodnikov, dostojanstvo kulturnikov, boljše zdravje (mimo vrste) pri Hipokratovih zavezancih itn., da ne nashtevam vsega, kar dobro ve vsak potroshnik. She več pa je mogoče prodati, celo največ, kar chlovek resnichno ima, to je - samega sebe. Nenadni socialni vzponi elit in siromashenje revnih bodo presejali, suho recheno, prestrukturirali socialno strukturo od vrha do socialnega dna. Korenite reforme so torej velika premena sistema, pretresljivejša od nje je samo she revolucija.

Z reformami za zdaj bolj ali manj soglashajo vse politichne stranke. Pravijo nam, da so korenite reforme nujne; she posebej, ker so uglashene s tistimi, ki jih izvaja EU. Ključni problem sedanje slovenske vlade pa je, ali se ji bo uspelo dogovoriti s "socialnimi partnerji" – preprihati sindikate oziroma sindikaliste, jih prepeljati zhejne chez vodo z obljubo, da je na drugi strani gostilna. Pa ne bo shlo, oni to zgodbo zhe dobro poznajo, saj sodi v program vseh socialnih sprememb, tudi revolucij. Vladi so prepričljivo sporochili, da ji lahko poshteno zagrenijo vladanje.

Za kaj pravzaprav gre oziroma kaj she posebej shtrli iz te silno goste ljubljanske megle? Preverimo najprej trditev ali napoved, ki sem jo zapisal leta 1993. (v sestavku: Rajko Shushtarshich, *O stavki, Revija SRP 1/2*, letnik I, oktober 1993):

»V ozadju te nejasnosti je morda največji problem sistema, ki se komaj kdaj omenja, kot da bi ne hoteli vedeti zanj, da ga chaka **drama restratifikacije**. Tega dramatičnega izraza ne uporabim sluhajno, ker za suho besedo restratifikacija, ki pomeni nich manj kot: ponovno aktualizirati vrednotni sistem socialne stratifikacije (slojevitosti družhbe) in jo dejansko uveljaviti. Doslej smo bili namrech sistem (družhba) z latentno socialno stratifikacijo, tako, v kateri so "vse zhivali enake, le da so nekatere bolj enake od drugih". Vrednote, ki so razslojevale ljudi v socializmu, so bile zabrisovane, prikrivane, stratifikacije pa uradno ni bilo. In zato bo drama restratifikacije toliko hujsha, dogajale se bodo chloveshke stiske, ne slojem, stratam, ampak konkretnim ljudem, individuumom. Nenadni socialni vzponi (npr. nove elite lastnikov) in padci na drugi strani (bednih in nezaposlenih) bodo pretresli ali (zopet suho recheno) prestrukturirali socialno strukturo od vrha do tal.«

Tako je bilo zhe pred osmimi leti, tako je zdaj, le malo huje ali bolj izostreno. In tako je bilo zhe v *Zhivalski farmi*, preden se je farma (v Orwellovi pravljici) preimenovala v *Grashchinsko farmo*. V nashi pravljici se popravljeni apel "Napoleona II." glasi takole: "Vse zhivali so socialno enake, le nekatere so she bolj enake od drugih". Tudi Boksachev (konj garach na farmi) apel "She bolj bom delal!" je postal she bolj aktualen. Gre torej le za: she in she, in za: bolj in bolj. Pohlep in grabezh sta neustavljiva. Bogatenje – revshchina in socialni prestizh – prezir, sta para relacijskih vrednot. Antipoda relacijskih vrednot sta nerazdružhna. Eno gre z drugim, enega ni brez drugega. Praviloma je namrech tako: ko zachno pujsi (pisarji v *Zhivalski farmi*) trositi parole, da smo egalitarna dezhela, takrat se drastichno povechajo socialne razlike v sistemu. Toliko glede **drame socialne she-stratifikacije ali she bolj-razlikovanja**, ki nas she chaka.

Danes je zgodba le nekoliko zasukana po meri trenutno najmochnejshe stranke v sistemu, ki je na poti do oblasti skoraj neopazno spremenila pomen prvega S v kratici (SDS) svojega imena – ni vech »socialna« (zdaj je »slovenska«). Kaj ni to dovolj zgodovorno?

Glede ključnega dejstva iz nashe sindikalne zgodovine: »Sindikati so bili v prejšnjem sistemu **institucija mochi, ne pa protimochi**«, bi dejal le to, da so zdaj sindikati v sistemu **institucija protimochi**, razen sindikatov, ki so preblizu zgoraj omenjeni mochi. Vladi bodo poshteno zagrenili vladanje. Ekonomistom, snovalcem reforme – ki sijajno obvladajo kvantitativne ekonometrične izrachune, bolj malo posluha pa imajo za take postavke, kot je kvaliteta zhivljenja – pa bodo dali poduk. Obojim upravicheno, ker za ljudi ni toliko pomembno, koliko smo razviti oziroma nerazviti, kateri sistemi nas bodo dohiteli, prehiteli v nizu statističnih kazalcev, ampak bolj to, kako se razvija celotni sistem. Chlovek ni zgolj homo oeconomicus!

Op. avt.: Prichujochi prispevek je na rachun aktualnosti nekoliko poenostavljen. Kogar pa restratifikacija in premene v vrednotah sistema zanimajo podrobneje, lahko pogleda v dve elektronski knjigi: Matjazh Hanzhek – Rajko Shushtarshich, *Vrednote socialne stratifikacije*, edicija *Pogum Revije SRP*, 1999/1); Rajko Shushtarshich, *Traktat o Svobodi ali vrednote sistema*, edicija *Pogum Revije SRP* 2001/1).

Sergej G. Kara–Murza

RUSI IN JUDJE: PRILOZHNOST ZA DIALOG (II)

PODZHIGANJE ANTISEMITIZMA KOT SVETOVNI KULTURNI PROGRAM

Ta “lov na antisemite”, ki se je odvijal pred našimi očmi, bi bil nemogoč, če bi bistveni del judovstva poskušal rezhiserje pozvati k razumu. Iz tega sledi, da je bil teren za to gonjo zhe pripravljen. Terena niso pripravljali le v Rusiji. Iz ne povsem jasnih razlogov zadnje desetletje tudi na Zahodu poteka aktivna “kampanja proti antisemitizmu”. Poteka na tak način, da zachenjash sumiti: njen cilj je v resnici umetno ozhivljanje zhe ugaslega antisemitizma v ZDA in Evropi.

Vrsta evropskih znanstvenikov, ki menijo, da podzhiganje antisemitizma škoduje prav drzhavi Izrael, izpostavlja dve strani te kampanje. Prvich, da izhaja iz nachela, da je “najboljsa obramba – napad”, za cilj pa ima prikrivati rasizem Izraelcev v odnosu do Arabcev. Z razpihovanjem kampanje proti antisemitizmu se uspešno ustrahuje vsak, ki poskuša kritizirati katerokoli izjavo ali dejanje Judov na Blizhnjem vzhodu (seveda je to lahko koristno tudi v drugih predelih sveta). Drugich, sam izraz “antisemitizem” se ideologizira, iz njega se odstranjuje vsaka nacionalna vsebina.

Leta 1973 je izraelski minister za zunanje zadeve Abba Eban izjavil naslednje: “Ena od osrednjih nalog vsakega dialoga z civiliziranim svetom je v tem, da se dokazhe, da med antisemitizmom in antisionizmom absolutno ni nobene razlike.” Vendar pa je sionizem (in konsekventno antisionizem) ideologija, ki ji sledi manjshina svetovnega judovstva. Tako je antisemitizem v tem novem tolmachenju povsem odstranjen iz sfere nacionalnih odnosov, njegov objekt postanejo ne Judje, ampak sionisti, pristashi dolochene ideologije... V zacetku 80-ih let so bili narejeni koraki v smeri razshiritve prevech ozkih ideoloshkih okvirov pojma antisemitizem k bolj priročni uporabi za doseganje kateregakoli politichnega cilja. V ZDA so celo uvedli megleni pojem “realni antisemitizem” (morda so pomochniki Brezhnjeva zhe takrat delali za dva gospodarja). V ZDA obstaja Liga proti difamaciji (osnovala jo je judovska organizacija “Bnaj Brit” – zapis fonetichen, op. pr.), ki velja kot “glavni uradni nadzornik za antisemitizem”. Njen direktor Natan Perlamuter je leta 1982 izdal knjigo *Realni antisemitizem v ZDA*, kjer pojasnjuje novi pojem ter priznava, da je stari, obichajni “antisemitizem” propadel. Kaj razume pod novim? Vse, kar ni vshech vodilnim krogom v Izraelu in ZDA. Perlamuter to pojasnjuje z jasnimi primeri: tako so antisemiti v ZDA “pacifisti iz chasa vojne v Vietnamu, ki so prekovali meche v orala in branijo palestinske teroriste”, pa tisti, ki “obsojajo politiko ZDA v Centralni Ameriki in zahtevajo zmanjshevanje vojashkih stroshkov” itn. Liga ni le izvajala

neposredne kampanje proti liberalnim osebnostim ter jih ozhigosala kot antisemite, ampak je tudi razširjala med vodilnimi Judi na ameriških univerzah chrne sezname profesorjev, ki jih je imela za antisemite. Ne glede na njegovo "konfidencialnost" se je seznam znashel v obchilih, nakar je veliko shtevilo zmernih judovskih intelektualcev nastopilo s protestom. Vendar je to bilo v ZDA, v Rusiji takih intelektualcev ne bi nashli.

Do chesa je to privedlo? Do takega paradoksalnega polozhaja, da se je pomemben del Judov v ZDA in Evropi (in celo mnogi znani sionisti) znashel v kategoriji antisemitov. Ta kochljivi polozhaj so "judovski magnati" presegli tako, da so uvedli pojem "self-hatred" (sebi sovrazhni). Obstajali naj bi torej Judje, ki sovrazhijo sami sebe. Ne zveni ravno preprichljivo, kajne?

Enako paradoksalno je dejstvo, da so bile iz "realnih antisemitov" izkljuchene prav tiste odkrito neofashistichne in judofobske organizacije, ki gravitirajo k republikanski stranki in podpirajo politiko Izraela v Palestini. Manjsi shkandal se je zgodil avgusta 1988, ko je G. Bush med volilno kampanjo sprejel podporo neofashistov, se z njimi srechal in jih vkljuchil v svoj volilni shtab na visokem nivoju. Naivni Judje so zagnali vik in krik, vendar so jim vodje judovskih organizacij pojasnili, da je "antisemitizem teh neofashistov zastarel in anemichen", da pa se je resnichni sovrazhnik pritajil v demokratichni stranki, posebno med pristashi chrnskega kandidata Jacksona. Cheprav tam obichajnega antisemitizma ni opaziti, naj bi to bil prav tisti "realni antisemitizem". Ko chlovek prebira vse te zgodbe, se ne neha chuditi. Nor, nor, nor je ta svet. In prav v tak svet nas rinejo. Skratka, s pomocjo "magnatov" je strashilo antisemitizma uporabljeno v ZDA kot mochno politichno orozhje. Kako velik je strah pred njim, je razvidno iz predsednishkih volitev. Kot je porochal *Wall Street Journal*, je Mondale "iz strahu, da bi uzhalil amerishke Jude" vrnil prispevek, ki mu ga je poslala neka Americhanka, in sicer preprosto zato, ker je nosila arabski priimek. Po tem so bili preverjeni vsi sezname in vrnjeni vsi prispevki oseb z arabskimi priimki.

Uchinkovito izkorishchanje antisemitizma zahteva, da ga podzhigajo. Njegovo ozhivljanje dosegajo na preprost nachin – po nachelu nasprotja. Nalashch zachenjajo do neverjetnih razsezhnosti napihovati kampanjo proti antisemitizmu. In ogromno ljudi, ki o njem prej sploh niso razmishljali, je nenadoma popolnoma obsedenih s tem problemom. Ne razumejo namenov te kampanje svetovnih razsezhnosti, nerazumevanje pa poraja podzavestni strah: "Kaj se skriva za tem?" Strah (fobija) pa povzrocha tudi gnev.

Obtozhba z antisemitizmom je lahko postala politichna gorjacha prav zato, ker so njen smisel zameglili in uvedli najbolj strogo prepoved proti analizi in razumevanju tega smisla. Zato je obtozhba z antisemitizmom uporabna za vse primere, dandanes pa je neposredno navezana na demokracijo in dvignjena na brezprecedenchni nivo. Eden od glavnih strokovnjakov za ruski antisemitizem D. Furman izvaja tako formulo: "Ni mogoche zanikati ochitnega in velikanskega prispevka Judov k demokratichnemu razvoju vsega sveta kot tudi ne globokega in medsebojno povezanega boja za demokracijo z bojem proti antisemitizmu."

Ta chudni krizharski pohod je prerasel v zelo široko fronto in vase vsrkava nove in nove skupine ljudi. Recimo, chlanek v shpanskem chasopisu: "Pomeni, da je tudi Alfonso X. antisemit?" V chem je stvar? V washingtonski stolni cerkvi je bil izveden velik koncert shpanskih religiozних motetov iz XII. stoletja. Takrat je bil kralj Kastilije Alfonso "Modri", to je bil chas presenetljive strpnosti med krshchani, muslimani in Judi. V programu koncerta so bili moteti iz vseh treh religij. Ena od pesmi je govorila o tem, kako je Jud ubil otroka in ga zakopal v svoji kleti ter kako ga je ljudstvo linchalo.

"Liga proti difamaciji" je obtozhila organizatorja koncerta (tudi Juda), da "stimulira sovrashtvo do Judov in nasilje proti njim". Kako se je pochutil ob takem očitku? Zachel je dokazovati, da gre vendarle za pesmi iz XII. stoletja ter da se niso mogli odlochiti za cenzuro tako stare stvari in zamenjavo besede "Jud" z besedo "heretik", da so podobne obtozhbe tudi v drugih pesmih proti kristjanom in muslimanom. Pa kaj she! Nekdo zahteva cenzuro za vso chloveshko zgodovino in religijo.

Obtozhbe evangelija za antisemitizem, o chemer smo zhe govorili, tudi niso primitiven, domach plod nashih filozofov. Pred kratkim so v ZDA zacheli prehajati na novi, "politichno pravilni" prevod Svetega pisma, iz katerega je odstranjena omemba o tem, da so Kristusa krizhali Judje. Bil naj bi krizhan, kdo in zakaj ga je krizhal, pa ni pomembno. Kaj torej ostane svetega v tekstu po taki vulgarni in konjunktorni politichni cenzuri? Ko pa so taka dejanja na tem področju zhe pravi program!

Druga skupina literatov in teologov v ZDA prepisuje Sveto pismo tako, da bi po angleshko zvenelo enako kot v starojudovskem jeziku, z isto melodijo in ritmom. Dosegli so, da vsa imena v Stari in Novi zavezi zvenijo popolnoma drugache od tega, kakor so navajeni kristjani, in zato ni mogoche nichesar razumeti. Vodja tega projekta pravi, da le izpolnjuje nauk judovskega filozofa Martina Bauerja, ki je leta 1962 izjavil: "Ljudje morajo brati Sveto pismo tako, kot da ga niso nikoli videli." Skratka, kristjani in sploh vsi kulturni ljudje morajo presekati duhovno tradicijo, ki traja skoraj dva tisoč let, in zacheli s praznega lista.

Nova verzija Mojzesovega peteroknjizhja je bila predstavljena 18. decembra 1995 v stolni cerkvi v New Yorku. Prebirali so jo ob spremljavi Gershwinove in Haendlove glasbe najbolj znani pesniki in igralci. Rabini so prevod odobrili: "Che bi Bog na Sinaju govoril po angleshko, bi zvenelo natanchno tako." Očitno imamo opravka z resnichno sijajnim literarnim delom, ampak *New York Times* zhe zahteva, da bi morala v ZDA ta elitna verzija Svetega pisma postati obvezen tekst pri predavanjih o religiji.

Vsak razumen in dobrohoten chlovek je za dialog kultur, za njihovo vzajemno bogatenje. Toda ta zagnanost, s katero danes vsiljujejo judovska merila na vsa področja družbenega zhivljenja, ne prinasha nich dobrega. Posebno skrb vzbuja dejstvo, da molchijo osebnosti judovskega porekla s področij kulture, filozofije in zgodovine, med katerimi poznamo in sposhtujemo mnoge pametne in prenikave ljudi. Kot da imajo vodo v ustih! In molchijo ne v neki nevtralni situaciji, ampak ob demonstrativnem rozhljanju z orožhjem avtoritarnih judovskih voditeljev. Kaj v takih razmerah pomeni njihov molk?

V politiki je zadevna kampanja dobila še posebno radikalen značaj. Pred dvema letoma so ministri EU za notranje zadeve in za pravosodje odločili, da bo kriminalno pravo kvalificiralo kot zločin zanikanje "holokavsta" – množičnega nacističnega uničevanja Judov. To je velikanska, nachelna prelomnica v vseh predstavah o pravni družbi in državljskih pravicah. Nič manj pomembna, kot je bila lochitev državljskega prava od religije ob zacetku novega veka.

Prvih je namrech kot kaznivo dejanje kvalificirano ne le dejanje in celo ne le izjava proti Judom, ampak zhe zgolj mnenje glede verodostojnosti nekega zgodovinskega dogodka. To je nekaj popolnoma neznanega v svetovnem pravoznanstvu. Nekaj takega obstaja le v teokratskem pravu, ki kazensko preganja brezbozhnost. Navsezadnje, tisti potencialni prestopniki, ki dvomijo o verodostojnosti podatkov o holokavstu, niso bili njegovi ochividci. Gre le za to, ali verjamejo ali ne verjamejo podatkom, ki jih dobivajo od zgodovinarjev in ideologov v knjigah, chasopisih in filmih. In tisti, ki ne verjame, je zdaj kriminallec.

Takoj se zastavlja vprashanje: zakaj? Ali je zanikanje holokavsta postalo pomemben socialni pojav, ki ga je potrebno zatreti s silo kazenskega zakona? She malo ne. Obstajajo skrajno maloshtevilne skupinice "klasichnih neofashistov", ki jih verjetno subsidirajo tajne sluzhbe, vendar tudi te ne zanikajo holokavsta. V zahodnem tisku nisem niti enkrat naletel na "zanikanje", ravno nasprotno, redek je chasopis, ki ga ne bi omenjal. Leta 1989 se je na TV Pariz zgodil incident; pripravili so debato o holokavstu in eden od novinarjev ga je "zanikal". Nanj so se vrgli kolegi–Judje in ga pred kamerami zacheli tepsti. TV voditelj pa je zviyal z rokami, podobno kot je pochel Ljubimov, ko sta se stepla Nemcov in Zhirinovski. Zakaj torej uzakoniti normo, usmerjeno proti neobstojechi socialni grozhnji? Tako se ne dela, razen che se ne zheli umetno ustvariti zharishche napetosti in konfliktov okrog problema ter ga iz namishljenega spremeniti v realnega.

Morda pa nam je preprosto nerazumljiva brezprecedenchna obchutljivost Judov do vsega, kar je povezano s holokavstom? Televizijski gledalci pa, ki so videli prizor s pretepanjem holokavst "zanikajochega" novinarja, odprejo chasopis in preberejo sochno porochilo o velikem shkandalu v Izraelu, tako velikem, da so ga obravnavali v knesetu. Podjetnik Moshe Jaholom je najavil, da bo na drzhbi v Tel Avivu prodajal zaloge mila, narejenega v nemshkih koncentracijskih taborishchih iz mashchob Judov. Prvotna cena je bila 200 dolarjev za kos. Zagnali so velik hrup – ali ne gre za prevaro? Izvedenci so bili v dvomih: ali je milo res narejeno prav iz navedenih mashchob? Ljudje bodo dajali denar – kaj pa che ni iz judovskih mashchob? Vse se je konchalo s tem, da je lastnik odpovedal razprodajo. Nihche pa ni sprozhil kazenskega postopka proti pohlepnemu Mosheju Jaholomu. Kako je mogoche, da se dejanje, ki ga je mogoche imeti za profanacijo spomina na holokavst in ki izziva gnus celo nevpletenih ljudi, obsoja neprimerljivo milejshe kot zgolj nepravilno mnenje kakshnega neizobrazhenega mladenicha na Finskem, ki dvomi, da so nacisti unichevali Jude?

Sicer pa se ta kampanja proti antisemitizmu ne odvija na nivoju kultur, ampak se dogaja v realni politichni praksi. Meni osebno je na primer Leh Walensa nesimpatichen, vendar

mi je bilo neprijetno, ko so ga demonstrativno izbrisali s seznama povabljenecv v Berlin ob 50-letnici konca druge svetovne vojne – in to dva dneva pred proslavo. Navsezadnje je bila Poljska prva zhrtev vojne in nacija, ki se je herojsko uprla. Povabilo je bilo umaknjeno zaradi “antisemitizma”, izrečenega v preddverju ob nastopu v Varshavi. V chem je bil antisemitizem? V tem, da je Walensa omenil trpljenje Judov skupaj s Poljaki. Odlomki njegovega nastopa so bili potem ponatisnjeni v zahodnih chasopisih in komentatorji so razpravljali, ali je to možno oznachiti kot antisemitizem. Izvedenci so dvomili, politiki pa so delovali.

Pravzaprav so nacisti tudi Poljakom namenili holokavst. Pojem holokavsta je bil predlagan leta 1944 prav v zvezi z unichevanjem Poljakov in ne Judov. Poglejmo Hitlerjevo izjavo iz avgusta 1944: “Izdal sem ukaz mojim Odredom smrti, naj brez usmiljenja pobijejo vse zhenske, moshke in otroke poljske rase. Samo na ta nachin lahko pridobimo zhivljenjski prostor, ki ga nujno potrebujemo.” Zhivljenje je izgubil vsak chetrti Poljak (kot tudi Belorus) – to je vech, kot je bilo pomorjenih Judov. Zakaj je torej omemba Poljakov skupaj z Judi v nastopu predsednika Poljske – nezaslishano hudodelstvo? Navsezadnje je umik povabila zhe povabljenemu predsedniku suverene drzhave dogodek brez primere v diplomaciji.

Po perestrojki Gorbachova je v kulturologijo na Zahodu prishel izraz “druzha shpektakla”. Uporabljajo tudi izraz “doba Temishvarja” – gre za najbolj chuden shpektakel, v katerem je igral ves narod, odigran pa je bil v Romuniji v obliki samostrmoglavljenja Ceausescujevega rezhima. Sedanja svetovna kampanja za ozhivitev antisemitizma je del velikega shpektakla. Po mnogih replikah, potezah in mimiki je očitno, da ta shpektakel rezhirajo zloveshchi ljudje, obremenjeni s temnimi kompleksi in strastimi. Chloveshtvu to ne bo prineslo nich dobrega. Bojim se, da bomo morali rechi kot V. Rozanov:

“Z zhvenketom, shkripanjem, z rezkim zvokom se na Rusko Zgodovino spushcha zhelezna zavesa.

Predstava je konchana.

Publika je vstala.

Chas je, da oblechemo krznene plashche in gremo domov.

Obrnili so se. Vendar niti krznenih plashchev niti hish zhe ni bilo vech.”

PRVI MIT O RUSKEM ANTISEMITIZMU

Umetno podzhiganje problema antisemitizma je iz dolochenih razlogov nedvomno postalo del celotnega obrata k “novemu svetovnemu redu”. Knjiga *Ruska ideja in Judje*, o kateri smo zhe govorili, je ideoloski produkt, delo specialistov, ki se v Rusiji ukvarjajo prav s takimi kampanjami. Mi pa moramo razmotriti vprasanje z druge strani in najti bolj iskrene, bolj emocionalne izraze druzhbene zavesti Judov. Kot pomemben vir lahko uporabimo antologijo, izdano leta 1996, z naslovom *Dvoedini svet: Judje in Rusija v sodobni poeziji*.

V tej antologiji je predstavljen 101 judovski poet iz Rusije, Izraela in od drugod; 444 pesmi, ki govorijo o odnosu Judov do Rusije. Lahko jih v celoti obravnavamo kot pesniški izraz pogledov vechine Judov. V pesmih ni predstavljena tista manjshina, ki sem jo v prvem poglavju pogojno imenoval "davitelji" Rusije. Mozhno je, da so pogledi le-teh izrazheni v drugih knjigah in drugih pesmih, ki jih nisem bral. V tej knjigi pa prepoznavam tiste Jude, s katerimi se srečujemo v zhivljenju povprechnega, normalnega sovjetskega chloveka.

Glavni motiv v zborniku te mnozhice iskrenih "politichno sumljivih" (z vidika pravovernega sionizma) stihov je ljubezen do Rusije, nelochljiva povezanost z njo – in nemozhnost vzajemnega razumevanja:

Kako naj ti dopovem, da sem se rodila tam,
kjer me niso priznali za svojo,
vendar z brezumno drzhavo brezumna vez –
kjerkoli sem in kamorkoli me vleche,
pa che mi jezik odtrgash, pa cheravno ochi izkopljesh,
chvrsto kot zanka okoli vratu!

To chustvo je zapleteno, okviri te knjige ne dovoljujejo podrobne obravnave. Dotaknil se bom le ene njene strani – strah Juda pred antisemitizmom in uzhaljenost zaradi obtozhbe rusofobije:

Izrekel je Shafarevich,
Kunjajev ozhigosal –
o meni, rusofobki,
obsodba je razmnozhena povsod.

Tu takoj naletimo na nezdružljivost pojmov, znachilno za ves judovski monolog z Rusi. Shafarevich govori o fenomenu rusofobije, Sarra Pogreb pa o tem, da so jo domnevno ozmerjali z rusofobko. Brez nadaljnega, Shafarevich o njej sploh ni razmishljal, ampak glavno je pri tem, da je nemogoche iz nje izvlechi, ali s svojo osebno uzhaljenostjo zanikuje sam obstoj rusofobije med vplivnimi judovskimi krogi. Odgovora ni. Opazimo lahko, da v vseh 444 pesmih ni niti besedice niti namiga o priznavanju ali zanikanju Shafarevicheve teze v konkretni obliki. Preprosto zamolchevanje. Knjiga pa ima naslov *Judje in Rusija...* Taka zamenjava predmeta spora, njegov prenos od problemskega fenomena v osebno usodo posameznega Juda je splošno nachelo: tako se uporablja na nivoju "sobuteljnika" – in v akademski izdaji.

Lotimo se vprashanja, ki je povzročalo skomine, o smislu *Protokolov sionskih modrecev*. V knjigi *Ruska ideja in Judje* so omenjeni vechkrat, vchasih podrobno. Recheno je, da si jih je izmislil sodelavec carske tajne sluzhbe v Parizu Rachkovski, ki je "ukradel 70% gradiva francoskemu pisatelju Mauriceu Jolieju". Toda ali je to sploh bistveno? Bistvo ni v tem, kdo je napisal tekst, saj to ni leposlovno delo. Prepirajo se okrog tega, ali v tekstu navedeno ustreza temu, chemur smo priche danes v družbeno–politichni realnosti. Obstaja mnogo del, v katerih je shifriran shirokopotezni koncept družbene preureditve, vendar ni razvidno, ali so ta dela navodila za delovanje ali le opozorila (tak je npr. film K.

Shahnazarova *Mesto Zero*, 1989). Zakaj je potrebno naivno sprenevedanje in reduciranje spora na vprasanje o poreklu teksta?

Sploh pa vsiljivo omenjanje *Protokolov* malodane v vsakem tekstu, usmerjenem proti "antisemitizmu", navaja na misel, da je cilj teh omemb ravno podzhiganje antisemitizma in manipulacija z zavestjo ljudi, ki so do teh *Protokolov* ravnodushni. Saj navsezadnje ruskim ljudem ne odkrivajo nikakršnih skrivnosti. Spominjajo pa jih nanje zato, da bi jim vsadili misel, da se vse v svetu odvija po "judovskem načrtu", da imajo Judi zhe povsod vse "pohopsano". To je blef, ki ima namen, da v ljudeh izzove občutek nemočnega besa. Ta bes ni strashen, bistveno je, da je nemočen.

Mimogrede, zame je presenetljivo, da so *Protokoli* na Zahodu bolj znani kot v Rusiji. Pri nas se jih celo tisti, ki so jih brali, slabo spominjajo, za povprečenega zahodnega intelektualca pa so postali nekakšna priznana norma obnashanja. Leta 1991 sem bil v Shpaniji in 13. aprila sem videl na televiziji dolgo pregledno oddajo o zhivljenju Judov v ZSSR. Takrat se mi je zdela oddaja, ker me "reforma" she ni izuchila, nesmiselna diverzija. Znani Judje, ki so dajali intervjuje zahodnim novinarjem v ZSSR, so izjavljali, da so se odpovedali konceptu "dvojnega patriotizma" – izključili so komponento "patriotizma v ZSSR". Dalje – she vech. Skupina Judov iz Uzbekistana, ki so prosili vizume za ZDA, so proshnjo pojasnjevali s tem, da so bili v Ferganski pokrajini v Uzbekistanu protijudovski pogromi, med katerimi so sezhigali zhive ljudi. (Za tiste, ki ste pozabili, naj spomnim: banditi so sezhigali Turke–Meshetince in ruske vojake, z Judi to ni imelo nobene zveze.)

Napisal sem pismo na TV in v osrednji shpanski chasopis v tem smislu, da ravno take in podobne oddaje podzhigajo antisemitizem. Zakaj so torej potrebne? Za vsak primer sem tekst pokazal znanemu socialdemokratu lokalnega ranga. Rekel je: "Popolnoma prav, ampak poshiljati ni treba." Zakaj, sem vprashal. Bil je presenechen: "Kako zakaj? Vse chasopise kontrolirajo Judje. Zakaj bi jih drazhili?" Bil sem she naiven: "Ali tudi v Shpaniji? Saj ste praktichno brez Judov!" Pogledal je name kot na otroka: "Na Zahodu sta ves tisk in TV ena sama ogromna transnacionalna korporacija. Ali nisi bral *Protokolov sionskih modrecev*?"

Pa pustimo metodoloshke spore o tekstih in se vrnimo k vprashanju o strahu pred antisemitizmom. Kesam se, shele s knjigo judovskih pesmi sem preniknil v ta strah in doumel tisto misel, ki sem jo prej kritiziral. Misel o tem, da realnega antisemitizma v Rusiji ni, strah pred njim pa je velik, torej je antisemitizem – realen. Filozof D. Furman pishe: "Kakshnega mnozhichnega antisemitizma javne ankete ne potrjujejo (tu se nashi podatki ujemajo s podatki drugih podobnih anket) in protijudovski pogrom je manj verjeten kot kakshen "kavkashki". Toda eno je realna grozhnja pogroma ali diskriminacije, povsem drugo pa je – percepcija te grozhnje".

Podobno pishe tudi R. Rivkina v knjigi *Judje v postsovjetski Rusiji* o strahu Judov pred pogromi v nashem chasu: "Rezultati anket so indikator stanja duhov, razpolozhenja ljudi. Zato resnichnega stanja ni mogoche preveriti. Tudi che respondenti pretiravajo s svojim občutkom nevarnosti, ni pomembno neujemanje njihovega razpolozhenja z realnimi razsezhnostmi protijudovskih akcij (za katere sicer nihche ne ve in jih nihche ni

shtel), ampak nekaj drugega: njihov izredni notranji nemir. Kajti prav to razpoloženje je tista realnost, ki se raziskuje z anketami. In kakor kazhejo rezultati anket, je to razpoloženje polno strahov, na meji panike”.

O vlogi sociologov in filozofov bomo govorili posebej, zdaj pa o strahu. Strah torej obstaja, je skoraj panichen, njegov vir pa niso kakshni huligani, ampak sama Rusija:

Ne hlepi po pogromu prgishche svojati,
temvech domovine–machehe grozovita vojska.

Znano je, da obstaja racionalni strah – skladen z grozhnjjo. Ta pomaga chloveku izbrati pravilno obnashanje. Poznamo pa tudi iracionalni strah, ki v chlovekovem zaznavanju mochno pachi realnost. Ravno strah postane grozhnja za chloveka in ga vodi k napachnim in vchasih pogubnim ciljem in dejanjem. Posebno moch dobi iracionalni strah takrat, ko zajame mnozhice. Osebni strahovi tu krepijo drug drugega, se spletajo v sozvochje in ustvarjajo verizhno reakcijo, ki vodi v paniko, vchasih pa tudi v socialno katastrofo.

Judovski znanstveniki sami priznavajo, da judovski strah pred pogromi ne ustreza resnichni nevarnosti. To je iracionalni strah. Kolikor jaz lahko presodim, na temelju lastnih opazhanj, ruski chlovek tega strahu ne občuti, ga ne razume in celo ne opazi. Grozhnje ocenjuje ustrezno, vedoch, da so danes Judje v Rusiji zashchiteni pred nevarnostjo bolj kot Rusi, Tataři, Chukchi itn. Od tod zadrega: zakaj so tako histerichni? Rus ima to histerijo za neiskreno in vidi v njej nekakshno porogljivo zvito zamisel.

Sedaj mislim, da je to velik nesporazum in družhbeni problem. Che naj verjamemo vsem tem judovskim pesmim, izhaja, da smo zhiveli drug ob drugem z narodom, v kulturo katerega je bil vgrajen mochan, do manije razrashchen strah. Ta je bil globinski motiv nam nerazumljivih zamer, chudashtev in dejanj. Z nami je zhivel narod z dushevno travmo, do katere smo, tako sodim, bili nepozorni.

Ta travma, ki je ostala v zgodovinskem spominu, ni bila povzročena v Rusiji, ampak na Zahodu – z viteshtvom, ki v pravoslavni Rusiji sploh ni moglo vznikniti. Med prvim krizharskim pohodom so bile oropane judovske skupnosti ob Renu in Donavi, med drugim v Franciji, med tretjim v Angliji. Potem, v procesu konsolidacije financhnega kapitala, so bili Judje izgnani iz Anglije (1290), iz Francije (1394), iz Italije in Nemchije ter nazadnje she iz Shpanije (1492). Takrat so se dogajali pogromi, v katerih je bilo ubito okoli 40% vseh Judov. Judje so bezhali v slovanske dezhele in v XIX. stoletju je bila vech kot polovica vseh Judov med prebivalci Rusije.

Kako se je zgodilo, da je strah pred pogromi obrnjen proti Rusiji? Navsezadnje na njenem ozemlju nikoli ni bilo nichesar, kar bi vsaj priblizhno spominjalo na pogrome v Sevilji ali na “kristalno noch” v Berlinu. Tezhko dostopne so nam razprave judovskih in zahodnih raziskovalcev pogromov, vendar jih je zbral, povzel in v kratki obliki predstavil v vrsti svojih knjig V. V. Kozhinov. Kako je nastal mit o pogromih v Rusiji in zakaj je v tuje jezike prishla ruska beseda “pogrom”?

Naj navedem naslednjo analogijo. V biologiji obstaja fenomen – anafilaksija. Nekatere snovi, ko pridejo v telo, povzročajo v njem razen kratkotrajne bolezni (alergije), povechano občutljivost za te snovi. Telo hrani spomin o njih, vchasih vse zhivljenje. In che v telo spet pride le nezatna kolicina te snovi, za druge sicer nenevarna, tukaj

izzove burno, popolnoma neadekvatno reakcijo – anafilaktični šok. To ni zashchitna reakcija imunitete. To je “panika”, ki stresa organizem in je neredko vzrok njegove smrti. Bil sem navzoch pri neki taki reakciji, to je grozna podoba.

Celo pri “majhnih dozah pogroma” so ruski Judje doživljali anafilaktični šok, ki so ga podpirala ideoloshka sredstva. Moch tega shoka je malo odvisna od doze. Kakorkoli zhe zveni absurdno, “zdravnishka afera” je izzvala pretres, ki je primerljiv s pretresom zaradi holokavsta. Rus to tezhko sprejme kot “chisto moneto”, zdi se mu podobno hudichevemu roganju. Videti pa je, da je ta judovski pretres iskren. Kaj torej narediti?

Che priznavam svoj greh neobchutljivosti, pa obenem obtozhujem judovske znanstvenike – Furmana, Rivkino in mnoge druge. Ker so zhe zdavnaj doumeli iracionalno naravo tega strahu, bi se morali potruditi in ga premestiti v sfero razumnega, v sfero zdrave pameti – in ga potem zdraviti. Namesto tega so ta strah kultivirali in podzhigali, ko so napihovali mit o “ruskem antisemitizmu”.

Poudariti velja, da je bil anomalni strah pred pogromi ustvarjen po vojni s pomochojo ideoloshkih sredstev, ko je bilo realno znanje o njih zhe odsotno. Shele takrat so zainteresirani ideologi zmogli ustvariti “virtualno relanost”. V zacetku XIX. stoletja, ko je bil strah ustrezen, pa zaradi pogromov nihche ni emigriral. Trgovci, ki so bili objekt pogromov, se sploh niso odseljevali, emigrirali so judovski revezhi, pa she ti ne mnogi. Leta 1897 je bilo v Rusiji 5,06 milijonov Judov, leta 1917 pa 7,25 milijonov. Zhe po prvem kishinjovskem pogromu leta 1903 se je v juzhnih in zahodnih ruskih mestih pojavila dobro oborozhena (celo s strojnicami) judovska samoobramba. Pogromi so strnili njihove vrste: judovski provokatorji so shirili listiche v rushchini s pozivi “Tolchi Jude!”, sionisti pa listiche v svojem jeziku s pozivi k oborozhitvi Judov. Torej danes Judje umetno gojijo mit o pogromih.

Za Ruse kot tudi za vechino Judov bi bilo koristno, che bi se znebili zablode in stopili drug drugemu naproti. Narediti to pa ni preprosto, ker vplivni del Judov in mediji pod njihovim nadzorstvom hladnokrvno in cinichno izrabljajo strashilo antisemitizma. Danes, v razmerah hude krize, je nemogoche opredeliti, ali je to divje sovrashtvo do Rusije, prisotno v nekaterih Judih, lazšno, politichno koristno ali pa je iskren, bolezenski izraz starega kompleksa. Bolj ko se kriza zaostruje, bolj je Rusija podobna bojnemu polju, zato je chasa za raziskovanje tega vse manj. Kot ni chasa za dialog s chlovekom, ki je zamahnil proti tebi z britvijo, cheprav vesh, da je dober, vendar bolan chlovek. Toda dokler je she chas, velja poskusiti, da bi pogovor prenesli v okvir razuma.

Poglejmo, kako ustvarjajo mit o “ruskem antisemitizmu” nashi akademski filozofi. Najprej o stari, predrevolucijski Rusiji. Pri ustvarjanju njene mrachne podobe ima pomembno vlogo predstava o vseh njenih druzhbenih tokovih, z izjemo propadlih kadetov, kot izvirno antisemitskih. Taki naj bi bili desni (V. V. Shulgin) in krshchanski filozofi (N. Berdjajev), smenovehovci in evrazijci ter seveda bolshevik. Domnevno naj bi se pod vsemi temi skrivalo t. i. chnosotenstvo in njegov predhodnik – slovanofilstvo. Krona vsega tega pa naj bi bil fashizem.

V knjigi *Ruska ideja in Judje* beremo, da je chnosotenstvo “rasistichni nacionalizem protonacistichnega trenda, ki se je na povrshju politichnega zhivljenja Rusije pojavil na

zacetku XX. stoletja”. In she: “Nobenega dvoma ni, da je rusko chrnosotenstvo pognojilo zemljo, ki je vzredila nacizem”. Ta je pa dobra, nobenega dvoma ni! Hkrati pa raziskave nemshkega nacizma kazhejo na bistveno razliko njegovega antisemitizma od tistih oblik judofobije, ki so obstajale v Rusiji.

V znanem delu L. Luxa o fashizmu stoji: “Komunisti niso znali pravilno oceniti izredno pomembne komponente nacionalsocialistichnega svetovnega nazora – antisemitizma. Boljsheviki so razumeli nevarnost antisemitizma, pogosto so bili primorani ostro kritizirati antijudovske izpade in predsodke. Vseeno pa izkushnje, ki si jih je pridobil boljshevizem glede vprashanja o ruskem antisemitizmu, niso mogle pomagati pri njihovem razumevanju bistva nacionalsocialistichne ideologije. Judovski pogromi v predrevolucijski Rusiji in diskriminacijski ukrepi carske vlade glede Judov niso dajali nobenih kriterijev za oceno antisemitizma, tipichnega za NSDAP in nacionalsocialistichne drzhave.”

Vztrajno nas prepričujejo, da naj bi obstajala genetična zveza med chrnosotenstvom in fashizmom. Ravno judovske raziskave pa to zanikajo. Kaj je bilo chrnosotenstvo na zacetku XX. stoletja? Politichno gibanje monarhistov–tradicionalistov, nastopajochih proti liberalni revoluciji, ki je visela v zraku. Zhe iz tega sledi, da chrnosotenstvo ni moglo biti ne rasizem ne nacionalizem: rasizem se je pojavil med reformacijo z razdelitvijo chloveshtva na raso izbrancev in raso zavrzencev (zato so bili kolonizatorji Amerike iz drzhavlanske družbe rasisti, kolonizatorji iz tradicionalne shpanske družbe pa ne). Nacionalizem pa se pojavi shele z preobrazbo naroda v politichno nacijo, do take preobrazbe pa je bilo v Rusiji na zacetku XX. stoletja she dalech. Chrnosotenstvo je brez nadaljnjega izhajalo iz ideje “naroda”.

Chrnosotenstvo se ni razvilo v politichno silo, reshiti rusko monarhijo in imperij je bilo zhe nemogoche, v svojih prognozah pa so bili njegovi vodje bistrourni. Po letu 1906 so sile liberalne inteligence in revolucionarjev ustvarile “chrni” mit o chrnosotenstvu. Ta se lahko primerja z mitom o inkviziciji, v katerega skoraj vsi verjamemo (po tem je indikativen).

Shtevilo zhrtev inkvizicije ni bilo veliko. She vech, ravno inkvizicija je veliko pripomogla k pojavu racionalnega mishljenja v Evropi, ozdravila je intelektualno klimo: zhe sto let pred reformacijo je dekretirala, po dolgih debatah, da demoni in charovnice ne obstajajo. Nasprotno pa je bila reformacija strashno nazadovanje, protestanti so v Evropi sezhgali okoli milijon “charovnic” (sezhigali so jih tudi v ZDA, do konca XVII. stoletja, sodniki pa so bili profesorji Hardvarske univerze).

Ob koncu XIX. in zacetku XX. stoletja je bil v anglosashki literaturi ustvarjen mit o inkviziciji; brez priznavanja tega mita ni bilo vstopa v sodobno družbo. V danashnji Shpaniji si tudi poznavalec teh zadev upa o njih govoriti samo potihoma in samo med shtirimi ochmi. Najbolj osupljivo je to, da je vodja svetovne shole zgodovinarjev inkvizicije, amerishki znanstvenik, protestant, ob koncu zhivljenja prishel do sklepa, da je bil vse zhivljenje v zablodi.

S svojimi uchenci je zastavil velik projekt: vsak akt sezhiga “charovnice” ali heretika je nanashal na zemljevid v obliki pike. Pokazalo se je, da so se v coni delovanja inkvizicije videle redko razsejane pike, v conah reformacije (Shvedska in Sever Evrope) pa so se pike zline v chrne madezhe. To ga je tako pretreslo, da se je pred smrtjo odlochil za

junashki in brezprecedenčni korak – izjavil je, da je vsa zgodovina inkvizicije velikanska falsifikacija. Vendar pa je bil mit politikom tako zelo potreben, da je znanstvenikovo predsmrtno priznanje izzvenelo v prazno. Spremenilo se ni nich, niti v katolishkih dezhelah. Resnica se zhe ni vech splachala.

Enako je s chnosotenstvom. Demontirati ga je tezhko. Toda eno je pustiti mit na miru, prevech globoko vtisnjen v zavest, drugo je vtiskovati ga she globje. Glavno pa je razvijati ga in ga dopolnjevati z idejo o geneticalni blizhini s fashizmom. Te blizhine ni in ne more biti, ker ta dva pojava lezhita na razlicnih civilizacijskih trajektorijah.

Da imamo opravka z zavestnimi podmenami, govori dejstvo, ki se skrbno prikriva. Chnosotenci so predstavljeni kot zdruzenje predstavnikov marginalnih, temnih in nekulturnih slojev, skorajda mestnega dna. V resnici so v chnosotenstvu, tudi v vodstvu, sodelovale zelo znane osebnosti ruske kulture: filologi akademiki K. J. Grot in A. I. Sobolevski, zgodovinar akademik N. P. Lihachov, botanik akademik V. L. Komarov (kasneje predsednik Akademije znanosti), zdravnik S. S. Botkin, ustnovitelj orkestra ljudskih inshtrumentov V. V. Andrejev, slikarja Makovski in N. Rerih. Blizu so bili k chnosotenstvu V. M. Vasnecov in M. V. Nesterov. Po mnenju Leva Shestova bi se chnosotenstvu, che bi bil she zhiv, pridruzhil tudi Dostojevski.

V chnosotenstvu so sodelovali znani predstavniki aristokracije in tudi cerkveni hierarhi, med njimi bodochi patriarh Tihon in mitropolit Antonij (prototip Aljoshe Karamazova). Kako brezvestni so nekateri sestavljajci knjige *Ruska ideja in Judje*, je vidno iz tega, kako so potegnili paralelo med chnosotenstvom in fashizmom, med zahodnim krshchanstvom, ki se ni uprlo holokavstu, in pravoslavjem – obenem pa navajajo tekste pozivov in pridig hierarhov pravoslavne cerkve, ki skrajno ostro obsojajo pogrome kot zloch in proti Bogu in chloveshtvu (cheprav so bili zhrtve pogromov vechinoma Nejudje). To pomeni, da je bilo pravoslavje nespravljivo do antisemitizma! Kje je torej analogija? Avtorji knjige, ki razvijajo misel o antisemitizmu, se povsem ognejo dejstvu, da je bil eden od ustanoviteljev chnosotenstva in urednik njegovega osrednjega chasopisa Jud V. A. Gringmut. Pomembno vlogo v vodstvu so igrali tudi drugi Judje, med njimi I. J. Gurljand, blizhnji sodelavec P. A. Stolipina. Ti niso bili provokatorji, ampak zelo znane osebnosti judovstva, s katerim niso pretrgali vezi. O Gurljandu, sinu glavnega rabina Poltavske gubernije, je *Judovska enciklopedija* pisala leta 1910: “Gurljand je izrazil idejo popolne pripojitve Judov k temeljem ruske drzhavnosti brez odpovedi od svojih verskih in nacionalnih stremljenj”.

Nedvomno so bili chnosotenci in Judje med njimi proti revolucionarjem in med drugim tudi proti Judom. Vendar, poglejte, kako je popachena nasha zgodovinska zavest! Vbija se nam v glavo, da so “chnosotenci krvavi pogromashi”. V resnici so bili chnosotenci obtozheni treh umorov: kadeta M. J. Hercenshtejna leta 1906 (morilec ni bil zanesljivo dokazan), kadeta G. B. Jollosa (leta 1907) in trudovika A. L. Karavajeva (leta 1908). Revolucionarne organizacije, med katerimi so bili najbolj aktivni eserji, ki jih je vodil Jud Azef, so do leta 1917 ubile, po izrachunih zgodovinarja A. Hejfmana, 17.000 ljudi. Kljub temu furmani in rivkine, dorenki in lobkovi strashijo Jude z “chnosotenskimi pogromashi”.

SOCIALNO–EKONOMSKE PREDPOSTAVKE ANTISEMITIZMA

V prejšnjem poglavju smo govorili o tem, kako danes najbolj vplivni judovski intelektualci poskušajo predstaviti Rusijo kot izvor in bastion svetovnega antisemitizma. Njegove korenine ishchejo v samem jedru ruske kulture, v krshchanstvu.

Metodološki temelj vseh teh sklepov je do te mere nepreprichljiv, da je nemogoče verjeti v njihovo iskrenost. Vse to je najchistejša ideologija. Ideologija ustvarja v domishljiji "izmishljeno realnost". Obrnimo se najprej k zemeljski, "realni realnosti".

V knjigi *Ruska ideja in Judje: usodni spor* se antisemitizmu upira filozof, ki ga sami Judje oznachujejo takole: "Najvechji med ruskimi filozofi, V. Solovjev, znan po svoji judofiliji, velik poznavalec judovske zgodovine in talmudske literature". Ta filozof navaja naslednje argumente proti "ekonomskemu antisemitizmu": "Razsvetljena Evropa je postavila v socialni ekonomiki brezbozhna in nechloveshka nachela, potem pa obtozhuje Jude, ko sledijo tem nachelom... Che Judje, ko pomagajo kmetu, tega tudi izkorishchajo, ne delajo to zato, ker so Judje, ampak zato, ker so mojstri denarnih zadev, temeljelih na izkorishchanju sochloveka."

To pa je logika! Ker je oderushtvo brezsrchno, Judje so pa oderuhi, morajo zhrtve oderushtva ljubiti Jude. "Nesrecha ni v Judih in ne v denarju – pishe Solovjov – ampak v drzhavi, v vsestranski vladavini denarja, te vladavine denarja pa niso ustvarili Judje." Predstavljajte si: morilec je izvedel poskusni strel, sklanja se k umirajochi zhrtvi in ji zashepeta v uho: "Ne jezi se name! Smodnika nisem jaz izumil, ampak Kitajci pred dva tisoeh leti."

Nosilci monetarizma, ki je povsod, kamor je prodril, rushil tradicionalno gospodarstvo, so bili Judje ("mojstri denarnih zadev"). To je dejstvo, ki bi ga bilo preprosto neumno zamolchevati. Tam, kjer je bil prehod v monetarizem hiter ("terapija shoka"), je privedel do velikanskega chloveshkega trpljenja in do antisemitizma. Recimo katolishka Shpanija. Po kraljevem ukazu so bili leta 1492 iz nje izgnani vsi Judje. Tiste, ki so sprejeli krshchanstvo, skrivaj pa nadaljevali judaizem (t. i. marani), je pregnjala inkvizicija. Mimogrede, kot se pogosto dogaja, so bili najbolj surovi inkvizitorji (npr. Torquemada) spreobrnjeni Judje. Judovski trgovci pa so spretno izkoristili inkvizicijo za obrachun s svojimi konkurenti tako, da so jih ovajali, da tajno izpovedujejo judaizem.

Shpanci imajo danes kompleks zgodovinske krivde in o vsem, kar je povezano z Judi, pishejo in govorijo zelo obzirno in previdno, tehtajo vsako besedo. V chem je bil po njihovem mnenju vzrok takratne judofobije? V strahu tradicionalne družbe pred rushilnimi uchinki monetarizma. Shpanski zgovinar pishe: "Judje so poosebljali trzhno ekonomiko v okolju naturalnega gospodarstva. Trzhna usmerjenost, ki je bila svojstvena vechini Judov, je pomenila, da je postala krshchanska Evropa pri prehodu iz fevdalizma v kapitalizem v dolochem smislu judovska – preshla je v judaizem v tisti obliki, v kateri so bili Judje razvidna chloveshka uresnichitev novega ekonomskega sistema." Trpljenje zaradi uvajanja monetarizma je bilo za vechino ljudi nezdruzhljivo z zhivljenjem. Danes tudi Rusija dozhivlja tezhke udarce "novega ekonomskega sistema". Njegova "razvidna chloveshka uresnichitev" so tudi Judje. In to je pravi objektivni vzrok za

judofobijo. Ali opozicija in množična zavest izrabljata judofobijo kot preprosto ideologijo upora – tako, kot je to delala Evropa? Absolutno ne. Vsi poskusi “arhitektov in delovodij”, da bi se razrastle antisemitizem, so propadli. Edino nesrečni Ostashvili je razbil očala pisatelju (pa še to ruskemu). To je tisto, kar bi moralo biti osupljivo za objektivnega opazovalca.

Monetarizem, ki je naredil iz denarja glavni izraz chloveshkih odnosov, je porodil na Zahodu tudi dotlej neznano surovost. Ta se je pojavila predvsem v sferi delovanja finančnega kapitala – kot stremljenje za tem, da se povzroči trpljenje insolventnemu chloveku (to je izrazil Shakespeare v liku Juda Shylocka). Marx navaja komentar iz leta 1707 k angleškemu Zakonu o kreditu in bankrotstvu: “Med trgovci vlada tu v Angliji tak duh surovosti, kakršnega ne srečate v nobenem drugem družbenem sloju ali v drugi državi.”

Kakšna je bila namera judofobije v chasu “trznih reform” v Evropi? Pripovedujejo, da so nosili pravoverni katoliki v Shpaniji po letu 1492 v vrečki za pasom kosček svinskega sala, ki so ga nepričakovano pomolili mimoidochemu pod nos, che se jim je zdel sumljiv. Che je ta instinktivno umaknil glavo, so ga takoj odvedli pred inkvizicijo, chesh morda pa je maran.

Ugodne razmere za razvoj antisemitizma so se torej pojavljale v vseh državah, kjer je finančni kapital radikalno vdiral v tradicionalno gospodarstvo in ga rushil – kajti ta finančni kapital so predstavljali predvsem Judje. Konflikt, ki je bil v svojem bistvu socialen, si je nadel obliko nacionalnega.

SOCIALNO–KULTURNE PREDPOSTAVKE ZA ANTISEMITIZEM V RUSIJI

(Od “komisarjev v prashnih cheladah” do antisovjetizma;

sioniste shikanirajo;

ali bodo sinovi Jehude postali tujci;

disidenti – sovjetsko “kvasilo” antisovjetskega projekta)

NEUSPESHEN POSKUS DIALOGA

Po izidu prve izdaje te knjige me je poklical literarni kritik L. A. Anninski in me povabil k sodelovanju pri okrogli mizi, posvečeni problemu odnosov med Judi in Rusi. Takšno srečanje je bilo v uredništvu revije *Rodina* (Domovina) 31. januarja 2002. Poleg mene je bilo tam še sedem ljudi, skoraj vsi so bili zgodovinarji. Vsi so bili podobnega mnenja glede glavnih zadev. V nobenem primeru niso zavrachali vodilne teze, da naj bi bil poglobljena ovira za dialog in spravo Judov in Rusov izvorni, Rusiji lastni *antisemitizem*.

Nobeden od sobesednikov, razen samega L. Anninskega, ni prebral moje knjige, vendar pa so v izjavah presenetljivo izrazili njene osnovne trditve, seveda v svojih različicah. Tudi sam nisem predvideval, da v zavesti judovskih intelektualcev obstajajo tako močni stereotipi, o katerih sem pisal.

Predvsem je popolnoma nezživljenjska in stereotipna teza, ki Jude in Ruse predstavlja kot dva po svojih pogledih in pozicijah monolitna “bloka” (etnosa, naroda, kulturi itn.).

She toliko prej, ker je beseda tekla o kritičnih in celo katastrofalnih zgodovinskih trenutkih – o revolucijah, perestrojki, sedanji reformi. Torej o chasu, ko se je družba razklala, ideološke pozicije pa so nestabilne in jih sproti revidirajo. Danes, na primer, je glavni kriterij, po katerem se ljudje ločijo na “nash–tuj”, odnos do reforme Gajdarja–Chubajsa–Grefa, do njenih ciljev, rezultatov in simbolov. V teh razmerah je tudi pojem “Jud” pridobil različen smisel glede na to, ali je govor o Gusinskem in Mamutu ali o mojem zdravniku iz poliklinike.

Celo R. Rivkina v knjigi *Judje v postsovjetski Rusiji – kdo so?*, čeprav sama zlorablja združevalni pojem “Judje”, kljub temu poudarja to splošno stanje: “Danes se socialna mentaliteta in obnashanje raznih skupin Judov močno razlikujeta. Del Judov ne more ostati v Rusiji in brez obotavljanja emigrira; drugi del pa, nasprotno, zunaj Rusije ne more zhiveti in ti je nimajo namena zapustiti. Eni so shli v biznis in so danes znani bankirji, shli so v politiko, medije, naredili so kariero, postali milijonarji, “novi Rusi”. Drugi so ostali na starih delovnih mestih zdravnikov, znanstvenikov - in zhivotarijo. Nekateri so se poglobili v judaizem.”

Zelo težko je sodelovati v pogovoru, kadar pojmi niso definirani, predmet pogovora pa se neprestano menja. Na splošno je seveda beseda tekla o tisti judovski eliti, ki si je prisvojila pravico, da predstavlja vse judovstvo in da izrazha njegove cilje, vendar pa v chasih nenadoma, kot nekak argument, opisuje tudi prichkanje skromnega Juda, stanovalca v komunalnem stanovanju.

Presenetljiv je po moje she en aspekt – pretirani, hipertrofirani *historičizen*. Kot neovrgljiva dogma, skorajda simbol vere, se je v pogovoru ponavljala trditev, da naj bi napetosti, ki se pojavljajo v odnosih med Judi in Rusi (“izbruhi antisemitizma”) imele svetovno–zgodovinski smisel, da naj bi njene vzroke iskali v globoki zgodovini. Videti je bilo, kot da naj bi bila “preganjanje NTV” in izgon Judov iz Anglije leta 1290 pojava enake narave, chlena v eni in isti verigi dogodkov.

Zame je to nekak nenormalen odmik od zdrave pameti, podoben tistemu, kako avtorji knjige *Ruska ideja in Judje* zagovarjajo absurdno misel, da naj bi bila nacizem in holokavst skorajda dobesedno predpisana z Novo zavezo (eden izmed njih, “znani judovski filozof in teolog” E. Fakenhajm, je v opombah celo poudaril, da v svojih predavanjih v Izraelu uporablja termin “nacistično–krshchanski”). Predlagal sem, da che zhe poskušamo dialog, ne lezemo v labirinte I. ali XIII. stoletja, ampak da govorimo o konkretnih dogodkih. Che o NTV, torej o NTV. V resnici nihche med Rusi ne povezuje svoje antipatije do Gusinskega z zadevami farizejev v starodavnem Jeruzalemu ali s skopostjo oderuhov v srednjeveshki Angliji. Kadar pa kdo vendarle uprablja kakšno zgodovinsko paralelo, je to obichajni in naivni poskus olepshevanja svojega sodobnega in konkretno pogojenega gledishcha. Zakaj vendar zamegljevati zadevo, che smo se po dolgem chasu le zbrali, da bi se pogovorili o poglobitnem?

Ta pragmaticni predlog je bil zhivchno zavrnen. Ne, izvor je v zgodovini, jedro antisemitizma je “invariantno”! Jedro naj bi prehajalo iz stoletja v stoletje in je stalnica. Chudno je bilo nekaj takega slishati od zgodovinarjev, zato ker je bilo splošno priznано dejstvo, da se je celo v nekem kulturnem okolju, v Nemchiji 30–ih let, dobesedno v

nekaj letih pojavil antisemitizem nacistov, ki ni bil genetično povezan z antisemitizmom 20-ih let v weimarski republiki. S tem niso polemizirali, vendar so ostali pri svojem mnenju. Izvor antisemitizma je v samih Judih – kjer so Judje, se pojavi antisemitizem. Judje naj bi imeli mistično lastnost “*viktinnosti*” (zhrtvenosti) – vsi, komaj jih zagledajo, jih zhe hočejo usmrtiti ali uzhaliti. Poslušam vse to in razmishljam: na kakshnem kraju sem se znashel?

V redu, rechem, poishchimo torej tisto, kar je skupno vsem izbruhom antisemitizma v novem veku, odkar je vzniknil. To je bolj ali manj enotna epoha. Iz literature je znana definicija, po kateri zaradi “krize modernizacije” – razpadanja naturalnega gospodarstva, vdora monetarizma itn. – razpada obichajni nachin zhivljenja, to pa privede do mnozhichnega trpljenja. V takih situacijah so Judje, “mojstri denarnih zadev”, nastopali kot zelo aktivni agenti trzhnega gospodarstva, pri sebi, v svoji skupnosti, pa so strogo ohranjali tradicionalno družhbo. To je, sem rekel, tudi izzvalo konflikte in nasprotja (kot npr. izgon iz Shpanije leta 1492).

Tukaj me je podprl celo eden od udeležencev, ko je razvil temo “mojstrov denarnih zadev” v duhu Vladimira Solovjova. Vsaka katastrofa v finančni sferi v chasu socialnih pretresov naj bi se povezovala z likom Juda – zmeraj in v vseh drzhavah. Vendar tudi tak pogled ni bil sprejet. Ni in nikoli ni bilo nobenih objektivnih razlogov za napetosti med Judi in prebivalstvom, ki jih je okrozhalo. V chem je torej bistvo zadeve? In tu so se zvrstila pojasnila, ki so me preprosto osupila. V knjigi sem hvalil judovsko logiko in razumnost, ki sem jima bil pricha v judovskem okolju – med kemiki in inzhinirji. Zgodovinarji pa so me presenetili. Brez uzde “istmata” so se pogreznili v nekakshen otroshki idealizem.

Eden je podal takole razlago: Rusi naj bi bili vechinoma zaostali ljudje, polni predsodkov. V dushi so pogani, razsvetljskega vpliva religije niso prejeli, svet je zanje poln charovnic in shkratov. Mahinacije teh pravljichnih bitij naj bi bile krive za njihove neuspehe. V vsaki dobi so ustvarjali pesmi o teh bitjih in danes so Rusi v svoji domishljiji ustvarili nove charovnice in shkrate – Berezovskega, Gusinskega, Chubajsa. Ni slabo! Celo Javlinski se ni domislil chesa takega. Torej vi, sem rekel, sodite, da Chubajsa kot politichne realnosti ni, kakor tudi ni bilo privatizacije z gospodarsko katastrofo? Rusi so v svoji domishljiji preprosto ustvarili lik rdechelasega Chubajsa in zaradi tega ves hrup? Napetost je tu malo splahnela, od charovnic smo preshli k preprosti, vsakdanji nevednosti.

Besedo je povzel zgodovinar, ki je izvor antisemitizma zhelel pojasniti s svojim osebnim primerom. Zhivel sem, je rekel, v komunalnem stanovanju, med delavci z “*limitom*”. Ti so mi nedvoumno pojasnili vzrok svoje sovrazhnosti: “Vi, Judje, imate vsi visoko izobrazbo!” V tem naj bi bil vzrok, v sovrashstvu neizobrazhenih mnozhic do intelekta. Zgodovinar se je tako razburil, da je konchal razpravo s poetichnim zakljuchkom: “Mi zhivimo z nacijo, ki je bolna za sifilisom!” Ostali so prizadeto zmajali z glavami, kot bi hoteli rechi: “Da, taka je nasha zhalostna usoda.”

Menil sem, da je nujno ublazhiti dramatični zastoj s shalo: “Imate pa res chudne metafore. Enkrat pravite, da so Rusi z Judi “v objemu”, drugich da so Rusi sifilitiki. Kako se lahko inficirash s tako boleznijo? Samo, che prespish s sifilitikom.” Zabolshchal se je zgodovinar

vame, ni dojel: "Kaj pravzaprav hočete reči s tem?" Odvrnil sem: "Hočem reči, da uporabljate napachne metafore, ki se obrachajo proti vam." In dodal, da vse te psovke (fashisti, nevednezhi, sifilitiki) nichesar ne pojasnjujejo – chemu se potem sploh sestajamo? Presenetljivo: rasistichni prezir do "limita" je zgodovinarju prepRechil, da bi opazil, da ga je ta "limit" dobrodušno opozoril na neumnost otrochjega snobizma pri delu judovskih intelektualcev. Kot je zhe bilo recheno, D. Furman pishe: "Judje so za eksponent bolj izobrazheni od Rusov, kar je mozno razlozhiti le z izrednim stremljenjem za izobrazbo, ki premaguje vse ovire." Ali se splacha tako shopiriti? Za eksponent bolj izobrazheni, 14-krat bolj izobrazheni... Kakshna degradacija mishljenja! Rekel bi celo – kakshna neizobrazhenost!

Jaz sploh ne govorim o tem, da nihche od "inteligentov", ki so me povabili, ni niti opazil in niti ni pomislil, da bi omilil nesramnost zgodovinarja iz Ruske akademije znanosti. Vsi so menili, da je to povsem normalno. Che pa bi pomislili in si predstavljali, da je kdo od njih povabljen na okroglo mizo npr. pri reviji *Nash sovremenik* (Nash sodobnik), bi vsak priznal, da tam nobenemu niti na misel ne bi prishlo izrechi kaj podobnega na rachun Judov.

V tem pogovoru je presenechalo tudi to, da ljudje, ki so bili povabljeni k obravnavi zapletene in občutljive temo, niso brali (in celo niso niti slishali zanje) tistih pomembnih konkretnih raziskav zadnjih let, ki so postavile dialog v bolj ali manj trdne okvirje (npr. nisem opazil, da bi se opirali na podatke iz knjige R. Rivkine).

Predlagal sem, da pretresemo tako vprashanje. V tem trenutku vechina prebivalstva Rusije zaradi posledic perestrojke in "trzhne reforme" prezhivlja katastrofo – razdejanje drzhave, naglo osiromashenje, globoka gospodarska kriza, kriminal itd. Vplivna judovska elita pa je karseda radostna in to tudi neprestano demonstrira. Ali to ne govori o prisotnosti razkola v glavni zadevi?

Pomembne podatke so dale javnomnenjske raziskave o "najhujšem obdobju v ruski zgodovini". V letih 1990–1992 so bili odgovori predstavnikov raznih narodov taki: vladanje Petra I. so imenovali "najboljsi chas" 34%; obdobje Brezhnjeva – 14%; perestrojko (1985–1991) – 3%. Perestrojko so ljudje zhe leta 1992 dojemali kot katastrofo. Le respondenti, ki so bili Judje, so perestrojko oznachili za "*najboljshe obdobje*".

Seveda pa se niso vsi Judje veselili blizhajoche se pogube ZSSR. Obstajajo tudi takshni stihi judovskega pesnika:

Perestrojka nas krstila je surovo,
vsakogar pogreznila v temo,
pozdravne salve drobci grozni
dohiteli vse so in pavsod.
Vse bolj smrdi kloaka,
bridke nesreche po dezheli lete,
kuzhen je zrak perestrojke,
sladki duh nepokopanih teles.

Pomnili bomo te stihe, za nash pogovor pa je pomembno tudi dejstvo, da je le po mnenju Judov perestrojka pristala na prvem mestu po shtevilu pozitivnih odgovorov.

Ponuja se logično vprašanje: če vpliven del prebivalstva shteje za blagor to, kar je za vse ostale razdejanje, ali ni prav to razlog za napetost?

Kakorkoli zhe, politično aktivni predstavniki judovske elite so podprli usmeritev k razpadu zvezne države, potem pa tudi k razrushitvi sovjetske drzhavnosti. Prav oni nastopajo pod pogojnim imenom "Judje", tu je bistvo problema. Ne vemo, ali so ta naziv uzurpirali ali pa so pooblashcheni s strani judovske skupnosti, katere glasov sicer ne slishimo.

Za nas je poglobitno to, da je ta sila proti ruski kulturi (in torej tudi proti ruskemu narodu) vložila obtozhbo, ki v realnem kontekstu (če bi bila potrjena s strani svetovne elite) pomeni vojno do unichenja. To je obtozhba za antisemitizem, domnevno izvirna znachilnost Rusije. Če bi molche priznali to obtozhbo, bi nalozhili prihodnjim generacijam tezhko breme.

Ta obtozhba je totalna in nedolochljiva. Ne gre za vsakdanja trenja. Govorijo o kulturnem genotipu (za antisemite imajo tudi Pushkina in Gogolja) in drzhavnem antisemitizmu (carskem, sovjetskem in celo danashnjem - "demokratichnem"). Obtozhujejo vplivne osebnosti in mnozhico intelektualcev srednjega ranga. Dolochajo tudi stereotipe v zahodnem tisku.³⁴ V Rusiji so z njimi napolnjene revije humanistichnega profila. Te obtozhbe so brez mere, tako da se holakavst zhe razlaga kot produkt ruske kulture (Rusija je, tako rekoch, "vrgla seme", iz katerega je zachel kaliti nacizem).

V vseh medetnichnih odnosih je prisoten etnocentrizem, distanca do "tujca", ki v kriznih razmerah dobiva znamenja fobije in sovrazhnosti. V Rusiji je to zadevalo tudi Jude, cheprav manj kot v Evropi in ZDA. Rusija je bila tista drzhava, mogoche edina v krshchanski kulturi, kjer ni bilo fundamentalnega antisemitizma. Ruska kultura je torej postala za Jude tochka opore.

Ko pripenja danes Rusiji, ki lovi ravnotezhje nad prepadom, etiketo antisemitizma, dela judovska elita velikanski eksistencialni pljunek v lastni vodnjak. Dobro bi se bilo spomniti besed pesnika – Juda Davida Shrajerja–Petrova:

Ko mi umreti bo chas,
komaj zhive
bodo shepnile moje
polmrtve ustnice:
postali smo tuji Rusiji,
tuji,
bili smo svoji -
sinovi Jehude.

Seveda, razprshene knjige in redke "okrogle mize" so le krivo zrcalo, odsevajoche zapletene odnose nashih razklanih narodov. Tudi krivo zrcalo velja raziskovati, vendar glavni pogovor poteka, je in bo potekal na "molekularnem" nivoju, ne pa prek televizije ali chasopisa *Izvestija*. V vsakem primeru pa bo glavni pogovor nastal med tistimi, ki bodo ostali, da bi obnovili Rusijo, ki jo je oropala in izsesala zveza "novih Rusov" in "judovskih magnatov". Med tem delom za obnovo se bomo dogovorili – brez vsakrshne mistike in visokih besed.

Dogovorili se bomo, ne glede na vse napetosti, nerazumevanja in zamere. Zato, ker bodo z nami ostali tisti Judje, ki o Rusiji razmishljajo kot judovski pesnik Boris Chichibabin:

Zmrznil sem v tvojem kozhuhu
z dihom in srcem,
in v tem zhivljenju
bom brez zashchite, –
a ne pojdem v tujino
kot Hercen,
usoda Abbakuma
na chelo mi trka.

KOMENTAR

ObrazlozHITEV nekaterih pojmov, uporabljenih v tekstu

Semiti (tj. potomci Sema, enega od sinov svetopisemskega Noeta) – skupina narodov, ki so se razselili po Blizhnjem Vzhodu in Afriki. Njeni pripadniki so Arabci, Judje, Berberi in dr. *Antisemitizem* – vrsta nacionalne nestrpnosti, sovrazhen odnos do Judov kot naroda. Velja ga razlikovati od antijudaizma kot vrste religozne nestrpnosti, sovrazhnosti do Judov kot tistih, ki izpovedujejo judaizem. Antisemit je sovrazhen tudi do krshchenega Juda. Pojem “antisemitizem” ne odraza odnosa do vseh semitskih narodov, ampak izrecno le do Judov, tako da izgovor “nisem antisemit, ker imam rad Arabce” ni ustrezen. *Fobija* (iz grshchine *phobos* – strah) – bojazen, nestrpnost.

Judofobija (dobesedno “*strah pred Judom*”) – nestrpnost do Judov, sinonim antisemitizma. *Judofilija* (dobesedno – “*ljubezen do Judov*”), povechana, demonstrativna simpatija do Judov s strani Nejuda, razlikovanje Judov od drugih narodov s poudarkom na njihovih pozitivnih lastnostih. Judofilija je pogosto nezavedna oblika protesta proti antisemitizmu.

Holokavst (iz *holocaust*, kar po grshko pomeni “zhgalna zhrtev”, “sezhig”) – oznaka za mnozhichne pomore Judov v nacistichnih koncentracijskih taborishchih v letih 1933 – 1945. Beseda je vzeta iz starogrshkega prevoda Svetega pisma in pomeni tako zhrtvovanje, pri katerem se sezhiga vsa zhrtovana zhival. Pojmu holokavsta mnogi Judje pripisujejo mistichni znachaj, zhrtev naj bi bil ves judovski narod. Zato omemba drugih, ob Judih sochasnih zhrtev, pripadnikov drugih narodov, ki so jih pomorili nacisti, izziva med Judi burno negativno reakcijo.

Zahodni mediji so porochali, da je angleshka kraljica med obiskom spomenika holokavstu v koncentracijskega taborishcha Buchenwald leta 1995 omenila slovanske zhrtve v isti vrsti z ubijanem Judov, kot del holokavsta. To je izzvalo odlochen protest judovskih predstavnikov. Ministrski predsednik John Major se je moral opravičiti namesto kraljice, sklicujoch se na nepozornost tajnice, ki je kraljici dala “napachen tekst”.

Zadnja leta so se na Zahodu pojavile knjige vrste avtorjev (npr. Roger Garaudy), ki izrazhajo dvome o zgodovini holokavsta (tako glede shtevila zhrtev kot tudi glede Hitlerjevega namena iztrebiti vse Jude). Mislim, da moramo do teh tekstov biti skeptichni.

Mesija (iz starojudovske besede *mashiah*, tj. "maziljenec", "posvečenec") – po grško *Kristus* – reshitelj, odreshitelj, ki ga je poslal Bog. V judaizmu bodoči reshitelj Izraela. V krshchanstvu je mesija Jezus. Njegov drugi prihod bo prinesel dokončno odreshitev chloveshtva od zla.

Mesijanstvo – predstava o tem, da je tvojemu narodu (državi, stranki, gibanju itd.) predestinirano odigrati posebno vlogo pri reshevanju chloveshkega rodu (kdo je vključen ali ni vključen v ta "resheni del", je drugo vprasanje). Mesijanstvo je lahko religiozno ("od Boga izvoljeni Izrael", "sveta Rus", ZDA kot "Novi Kanaan") ali posvetno. Poglavitno je pri tem verjeti, da je nekje, vsaj v duhovnem svetu, "obljubljena dezhela" – Novi Izrael, mesto Kitez, kraljestvo pravichnosti, moj narod (ali stranka) pa ve, kako najti pot ali zgraditi to kraljestvo. Za vsa velika duhovna, socialna in politichna gibanja je v njihovi zachetni fazi znachilno mesijanstvo. To povezuje ljudi in jim daje ogromno moch, tako da nimajo usmiljenja ne do sebe ne do drugih. Preklinjati mesijanstvo mladih gibanj (recimo bolshevizma) je neumno, pripisovati zhe zrelemu gibanju mesijanski znachaj pa she bolj neumno.

Beseda o zakonu in usmiljenju – najstarodavnejsha od znanih stvaritev ruske pismenosti, sestavni del *Zgodbe o minulih letih*. "Besedo" je izrekel v Kijevu 25. marca 1038 duhovnik Ilarion (bodoči mitropolit Kijeva). Zahvalo Jaroslavu spremlja v njem bogoslovska primerjava dveh religij: krshchanske, ki ljudem daje usmiljenje, in judaizem, ki ljudem daje zakon. Bogoslovski spor je odrazil dolg in vztrajen boj Rusije s kraljestvom Hazarov, kjer je bil judaizem drzhavna religija.

Tora ("knjiga zakona") – starojudovsko ime Mojzesovega Peteroknjizhja, prvih petih knjig Stare zaveze. Za obredne namene Judi uporabljajo toro, napisano ročno na pergamentnem zvitku.

Talmud (starojudovski pomen "preucevanje") – zbornik traktatov, ki razlagajo religiozne, ideoloshke in pravne predstave judaizma in za judovski narod nove pogoje v razselitvi. V talmudu je izdelan zapleten sistem predpisov in prepovedi, katerih izpolnjevanje je Judom pomagalo ubraniti se asimilacije. Poleg tega so v talmudu razvite zapletene logichne metode, ki omogochajo razlagati toro tako, da brez shkode za ohranitev lastnosti bozhjega razodetja olajshuje prilagoditev zhivljenja judovskih skupnosti razlicnim socialnim in kulturnim pogojem diaspore. Toro so pisali tri stoletja (3–5. st.).

Rabin (iz starojudovskega *rabbi* – moj uचितelj) – sluzhitelj kulta v judaizmu in hkrati sodnik za vprasanja družhinskega zhivljenja v judovski skupnosti. Rabini razlagajo zapletene predpise talmuda in jih prilagajajo pogojem socialnega in kulturnega okolja, v katerem judovska skupnost zhivi v tej ali oni državi.

Sionizem (po gori Sion zraven Jeruzalema; v Svetem pismu Sion simbolizira dom boga Jahveja, kraljestvo bozhje na zemlji in nebu) – posploshena oznaka ideologije, politike in sistema organizacij mochnega mednarodnega politichnega judovskega gibanja, ki je nastalo ob koncu XIX. stoletja. Prvi sionistichni kongres (1897) je ustanovil Svetovno sionistichno organizacijo, ki jo danes sestavlja veliko strank, delujochih v shtevilnih državah.

OPOMBE PREVAJALCA:

²² – Dva vodilna ruska politika judovskega porekla sta se strelala pred TV kamerami, ker je Nemcov vrgel v obraz Zhirinovskemu, da je Jud, ta pa to sicer zanikuje (znamenit je odgovor Zhirinovskega na vprašanje, kaj je po nacionalnosti: "Mati je Rusinja, oče pa jurist").

²³ – SHAFAREVICH, Igor (1923), eden vodilnih svetovnih matematikov, ruski akademik, pripadal je in pripada nacionalni struji oporečnikov, avtor vseh knjig, med drugim znamenite *Rusofobije*, ki je izšla zhe v zacetku 80. let in je posvečena analizi ideoloskih struj med takratno inteligenco. She pred tem, leta 1975, je bil zaradi svojih samizdatovskih publikacij odpushčen z Moskovske drzhavne univerze Lomonosov (MGU).

²⁴ – V izvirniku *sobutylnik*, tj. tisti, s katerim skupaj pijesh.

²⁵ – JOLIE, Maurice (1829–1879), francoski publicist judovskega porekla, odvetnik, prostozidar. Predstojnik cerkve sv. Avgushtina v Parizu je trdil, da *Protocols of the Elders of Zion* (kot se imenujejo v angleshchini) niso plagiat, ampak nasprotno, da je Maurice Jolie naredil plagiat, ko je uporabil tajne prostozidarske dokumente. Znano je Joliejevo prijateljevanje z ustanoviteljem Svetovne izraelske zveze Kremje (fonetichno) in sodelovanje pri terorju 1870–1871 v chasu parishke komune.

²⁶ – Smenovehovstvo - družbenopolitichno gibanje med rusko inteligenco (predvsem emigrantsko) v 20. letih XX. stoletja. Pojavilo se je v zvezi z novo ekonomsko politiko (NEP). Ideologi smenovehovstva so se nadejali restavracije kapitalizma, izroditve sovjetske oblasti, pozivali so inteligenco, naj se združhi z novo buržoazijo in sodeluje s sovjetsko oblastjo.

²⁷ – Evrazijstvo - idejnopolitichna in filozofska struja v ruski emigraciji med 1920–1930. Zacetniki gibanja N. S. Trubeckoj, P. N. Savicki, G. V. Florovski itd. so leta 1921 izdali zbornik *Preselitev na Vzhod* (Sofija, 1921). Zgodovinsko–filozofska in geopolitichna doktrina evrazijstva se je opirala na ideje poznih slovanofilov (N. J. Danilevski, N. N. Strahov, K. N. Leontjev) in je v vsem primerjala in soočala zgodovinske usode, naloge in interese Rusije in Zahoda ter interpretirala Rusijo kot "Evrazijo", poseben kontinent med Azijo in Evropo ter poseben tip kulture. Sodobni privrženci evrazijstva so L. Gumiljov, A. Dugin in mnogi drugi.

²⁸ – dva judovska magnata

²⁹ – televizijski kanal, do nedavnega v lasti judovskega magnata Gusinskega

³⁰ – Istmat – (rus. istoricheski) zgodovinski materializem, predmet na vseh visokosholskih ustanovah v ZSSR.

³¹ – Limitchiki – delavci, ki so prishli v mesto iz notranjosti ZSSR. Imeli so chasovno omejeno prijavo bivanja, mnogi meshchani so nanje gledali vzvisheno.

³² – patriotichni chasopis

³³ – Perestrojko je ljudstvo znachilno poimenovalo "katastrojka".

³⁴ – (slovenska obchila niso izjema)

Odnosi med Rusi in Judi so v danashnji Rusiji zaostreni, posebej v chasu transformacije sovjetskega sistema so bili obremenjeni s tezhko hipoteko. Dialog je torej nujen, a poprej se je treba odkrito soochiti z dejstvi in z manipulacijo družbene zavesti. Sergej Kara-Murza analizira socialna dejstva v teh odnosih, brez dlake na jeziku. "Manipulacija družbene zavesti" je njegovo področje, saj je napisal knjigo s tem naslovom.

Prichujochi tekst utegne kdo razumeti kot podpihovanje antisemitizma. Vendar to ni; je drzen, a resnichno odkrit poskus vzpostaviti dialog med Rusi in Judi, kot pravi avtor v nalovu in v izrazheni avtorefleksiji: »Zakaj sem menil, da bom zmogel vzpostaviti vsaj impliciten dialog z Judi, lotevajoch se te teme? Zato, ker sem prishel do sklepa, po dolgem samosprashevanju, da nisem antisemit. Sicer se je ne bi lotil. Seveda, potrdila z zhigom mi ne bo dal nihche, zato bom pojasnil svoj sklep ...« (Op. ur.)

Za zgodovinski spomin

Bogdan Novak

NAREDITE MI TO »DELO« BOLJSHE!

Slovenski dnevnik Delo je iz leta v leto slabši. Pri tem opazham, da je kriza tega časopisa zelo globoka. Niso slabi samo novinarji in njihovi članki, ki so včasih prava skrupucala, ampak so vedno slabši tudi uredniki, ki takšne članke spregledujejo, hkrati pa so posamezne priloge in rubrike pravo srachje gnezdo, v katerem ni chutiti urednikove roke. Da ne govorim o tem, kako neredno mi dostavljajo ta časopis, ki ga pogosto dobim shele po sedmi uri, kar naj bi bila skrajna časovna meja za dobavo naročenega izdelka.

Teh trditev mi ni težko dokazati. Vzemimo v resno analizo na prvi strani naključno izbrane shtevilke Dela kar uvodni chlanek:

Tezhave se za republikance in Busha shele zachenjajo (Delo, 29. 10. 2005, str. 1.)

flesh. "Kot je medijem povedal odvetnik svetovalca predsednika Georga Busha, pa so proti Karlu Rovu podaljshali preiskavo."

Nejasen stavek. Kdo je Karl Rove? Kdo je svetovalec predsednika Busha? Iz podnaslova sicer izvemo, da je svetovalec Rove, a to mora biti jasno tudi v fleshu. Preiskave se ne vodi proti komu, temvech o kom. Razumljivejshe je:

Odvetnik, ki zastopa Karla Rova, svetovalca predsednika Busha, je povedal medijem, da bodo nadaljevali preiskavo o njegovem klientu.

flesh. "Prvi je obtozhen, drugi osumljen, da sta zavajala v primeru Valerie Palme ..."

Koga sta zavajala? Busha? Dicka Cheneya? Novinarje in s tem javnost? Preiskovalce? Iz prej prebranega je možno vse to. Domnevam, da preiskovalce. Torej: Prvi je obtozhen, drugi osumljen, da sta zavajala preiskovalce v primeru Valerie Palme ...

besedilo, 1. odstavek: "komentator Robert Novak" ...

Kje je Novak komentator? Na nogometni tekmi? Na radiu? Na TV? Pri Timesu?

besedilo, 2. odstavek: "tehnicne malenkosti"...

Pri nas rechemo "tehnicne podrobnosti", za katere sploh ni recheno, da so malenkosti, ker so lahko usodne v takshni preiskavi.

besedilo, 2. odstavek: O Bushu pishe: "Ta je usodni petek prezhivel v virginijskem Norfolku, zaposlen z govorom o terorizmu, a je vseeno rekel novinarjem: »Hvala za možnost umika iz Washingtona.«"

Stavek je popolnoma nejasen. Ni razumljivo iz besedila, s chim so mu novinarji omogochili, da se je umaknil iz Washingtona. Pustimo to, da je pravilno slovensko »Hvala, ker ste mi omogochili, da sem se lahko umaknil iz Washingtona«, medtem ko je zapisano srbska oziroma hrvashka besedna zveza.

besedilo, 3. odstavek: “*Da gre Scooterju Lewisu res za nohte, so opazovalci v ameriški prestolnici sklenili tisti trenutek, ko si je zachel iskati dobrega odvetnika ...*”

Opazovalci seveda niso nichesar sklenili, ker v zadevi ne odlochajo. Pravilno bi bilo, da so sklepali, *zasumili*, ugotovili itd ...

besedilo, 5. odstavek: V članku se nenadoma pojavi neka Valerie Wilson s svojim mozgem in ne vemo, kdo sta, kaj imata z afero Plame, za kakšno preiskavo v Nigru gre in za kakšno vladno stalishche v NY Timesu. Popolnoma nerazumljivo.

besedilo, 6. odstavek: Tu se pojavi neka “*Fitzgeraldova preiskava*”.

Ne vemo, kdo je Fitzgerald. V nadnaslovu sicer pishe, da je preiskovalec, a nadnaslov spregledash in potem po celem članku ishchesh, kdo je to. Vsi drugi, navedeni v članku, imajo tudi ime, ne le priimek in funkcijo. Fitzgerald nima ne imena ne funkcije. Chigav preiskovalec je Fitzgerald? Kakshne komisije? Tozhilstva? Sodishcha?

besedilo, 6. odstavek: “V primeru Judith Miller zhe porochajo, da s svojimi delodajalci ishche najboljši nachin za slovo.”

Iz članka ni razvidno, kdo je Millerjeva in kaj ima opraviti z zadevo. Kdo so njeni delodajalci? Zakaj se poslavlja od njih?

Do vseh teh napak prihaja, ker novinarka o zadevi vse ve, njej je vse jasno. Napachno domneva, da so bralci vsak dan sledili njeni zgodbi o preiskavi. Kdor je zadevo zachel shele spremljati, o vsem skupaj nima pojma. Zato je treba vsak dan znova pisati jasno in pregledno, kot da bralec prvich bere o zadevi.

To napako ponavlja novinarka na isti strani v komentarju “*Tenni oblaki nad Belo hisho*”, ko ne pove, kdo je Karl Rove, saj pojem “*Bushevi mozhgani*” ne pove njegove funkcije. Tudi Busheva prva izbranka za ustavno sodishche nima imena in kdor ni bral prejšnjega članka, ne ve, kdo je to. Prava neumnost pa je v tem komentarju v stavku “*...da si Irak Sadama Huseina prizadeva za nevarna orožja, zato ga je treba ustaviti.*” Nevarno je vsako orožje od palice in nozha naprej. Tu gre za orožje za množično unichevanje.

Tako bi lahko analiziral celo Delo. Samo na zadnji strani v tej sht. je naslov *Ishche se “oche” vohunov*. Seveda ni nihche tako nor, da bi iskal samega sebe, pach pa “*Ishchejo »ocheta« vohunov*”. To je grozljiva klasichna napaka, ki jo omenjajo v vsakem pravopisu, da je raba “*Ishche se Ursha Plut*” napachna.

Na strani *Mnenja* Delo zgoraj vselej objavlja dolgovezne, zelo dolge chlanke kar chez pol strani. Kdor ne zna povedati mnenja na dveh tipkanih, naj bo tiho, razen kadar gre za zares nove in zanimive stvari, ki so pomembne za javnost. Bernikov chlanek o akademiji bi sodil v prilogo *Znanost*, ne na to stran, ker ne pove nich novega, pa she to pove dolgočasno. Hrvat Gjenero, ki mu Delo redno prepushcha polovico te strani enkrat tedensko, zelo perfidno dela reklamo za hrvashko diplomacijo in smeshi nasho. Ne rechem, da ne bi smel povedati svojega mnenja enkrat, a da mu dovolijo pocheti to vsak teden ali na 14 dni (?), je pa le prevech, saj nenehno ob novih dogodkih

ponavlja eno in isto tezo, da je nasha diplomacija polna napak, hrvashka pa prebrisana in nas vedno spelje na led. Tudi če bi bilo to res, je neproduktivno.

Sobotna priloga je preveč tematska. Verjamem, da si urednik tako olajša delo, da naroči na isto temo članke vseh strokovnjakov, a če mene tista tema ne zanima, nimam kaj brati. Vechinoma so to blazno resne mednarodne in domače politične in gospodarske teme. A zhivljenjskih zgodb pa ni v Sloveniji in po svetu? Da bi videli, kako ljudje zhivijo? Ko je bil Milharchich dopisnik v ZDA, jih je znal pisati, sem jih z zanimanjem bral. Kot urednik pa jih ne zna zagotoviti za Delo? Ali je zhivljenje samo visoka politika in gospodarska gibanja? Kako se pa znajdejo v tem navadni ljudje? O tem v prilogi skorajda nič. Ali je Boshkovich Delov fosil iz jurskega parka? Ali ga sploh kdo bere? In, za bozhjo voljo, nehajte zhe z obupnimi dnevniki, ki so v 99% dolgočasni. Dnevnik je vrhunska literarna forma, ki jo obvladajo največji umetniki. Vsi drugi pishejo povprečne in podpovrečne srednjesholske dnevnike pubertetnikov: "Sem shel, sem videl, sem srechal. Samo razmishljaj nisem."

Knjizhevni listi so poshtni nabiralnik: v njih objavijo, kar kdo prinese. Prvih: v njih ne bi smeli objavljati predstavitev strokovnih knjig: leksikonov, planinskih priročnikov, slovarjev, celo učnih priročnikov itd. To sodi v prilogo *Znanost*. Naslov priloge je *Knjizhevni listi*, ne *Knjizhni listi*! Namenjena je literaturi in zgolj literaturi, s poudarkom na slovenski knjizhevnosti, ne knjigam nasploh! Mladinska knjizhevnost je v KL povsem zanemarjena, čeprav je najbolj uspešen del slovenske knjizhevnosti! Tudi ni prave literarne kritike, novih knjig skoraj ne predstavljajo. Bralec nima pregleda nad tem, kaj izhaja v slov. knjizhevnosti. Polemik in tematskih pogovorov o knjizhevnosti sploh ni. Urednik mora organizirati sodelavce in jih najti, ne pa čakati, kdo bo kaj prinesel. Najbolj moteče pa je to, da v vsaki shtevilki *Knjizhevni listov* prevladujejo pogovori s tujimi avtorji in predstavljanje tujih knjig. Nič nimam proti razgledom po tuji knjizhevnosti, tudi proti predstavitvi tehtnih prevodov ne, a da je v *Knjizhevni listih* vseh o tuji knjizhevnosti kot o domachi, je neresno, tudi neodgovorno. Vem pa, da je lazhje sedeti na urednishkem stolčku in prevajati članke ali delati kompilacije iz tujega tiska, kot iskati nove sodelavce. Malo si oglejte KL, ko jih je urejal she Janez Zadnikar!

Samo pogledajte KL z dne 2. 11. 2005! Knjige o madzharski zgodovini (KL, str. 11) ne sodijo v KL, temveč v prilogo *Znanost*. Zbornik *Slovenska Istra* sodi v prilogo *Znanost* (KL, str. 12). Monografija občine Lendava sodi na stran *Iz nashih krajev*, ne v KL. (str. 13). Spomini generala Kranjca niso knjizhevnost, ampak spomini vojaka, ki sodijo v prispevke za zgodovino, torej v prilogo *Znanost*! V KL pa iz tedna v teden zapravljate prostor za ta chvek in brezvezno polemiko okoli njega, ali je ta oficir she zhiv ali ne, ali je to bojna ladja ali ne. (str. 13) Chlanek o knjigi *Antropologija podobe* ne sodi v KL, ampak v prilogo *Znanost*! (str. 12). Najmanj pol KL zasedajo članki o znanstvenih shtudijah, ki nimajo s knjizhevnostjo nikakrshne zveze. Pa ne le to! Kaj dela v KL

novichka, da je hčerka Marlene Dietrich (zgodovina filma!) spisala spomine na mamo? Da ne sodi sem, potrjuje urednik rubrike na zadnji strani *Svet so ljudje*, ki je v isti shtevilki she enkrat objavil isto novico. To pochnete zelo pogosto, da podvajate novice o slavni ljudih v KL in na zadnji strani. Ali ne berete chasopisa pred izidom?

Da to ni naključje, dokazuje tudi naslednja shtevilka KL, 9. 11. 2005. Uvodoma je velikanski chlanek o *Velikem vinskem leksikonu* chez pol strani, ki sodi v prilogo *Znanost* (kot del poljudne znanosti). Druga, skoraj polovica strani je posvechena pogovoru z venezuelskim pisateljem. Vse lepo in prav, a v celi tokratni shtevilki KL sta samo dve (2) recenziji izvirne slovenske knjige in ena (1) omemba nove slovenske izvirne knjige! Vse drugo s slovensko knjizhevnostjo nima nikakrshne zveze!

Da uredniki ne berejo Dela pred izidom, she posebej tisti urednik, ki je za stran odgovoren, dokazuje Delo 14. 11. 2005, ko je chlanek o vinarstvu in letoshnji vinski letini na 1. strani, vech jih je she na 3. strani. Na 1. strani pishe, da Slovenec popije letno 27 litrov vina, na 3. strani 25 litrov. Na prvi strani trdi novinar, da imamo 16.600 registriranih vinogradov, na tretji jih je le she 16.500. Shef deska (centralnega urednistva) očitno chlankov pred izidom ne prebere.

Urednistvo Dela bi se moralo resno zamisliti nad svojo organiziranostjo. Kje je lektor? Kje je notranja novinarska shola? Kje je mentorsko delo z novinarji? Kje je odgovornost urednikov in novinarjev za slabo opravljano delo? Kje je odgovornost odgovornega urednika za razshlampanost urednistva? Che se nad tem ne bodo zamislili novinarji, se bo moral zamisliti nadzorni odbor z lastniki. Kot smo slishali zadnjih v televizijskem pogovoru Lada Ambrozhicha z nekdanjim odgovornim urednikom Dela Mitjem Mersholom, narochniki mnozhichno odpovedujejo Delo (okoli 600 odpovedi v jeseni 2005).

Sam ga ne bom odpovedal. Pach pa ga bom she naprej kritiziral z namenom, da bi se kaj spremenilo na bolje.

Bogdan Novak,
nekoč davno urednik centralne redakcije Dela

Bogdan Novak

KAR SE JE BABI SANJALO, TO JE NAREDILA*

Ko sem bil she odgovorni urednik *Pavlihe*, me je Milosh Mikeln nenehno obtozheval, da blatim ljudi, da si izmishljam stvari, ljudi pahnem v blato, potem se pa naj branijo, kakor vedo in znajo. Za zgled je navedel tudi shtiri primere iz *Pavlihe*. Chastno razsodishche Drushtva novinarjev Slovenije je te shtiri chlanke pregledalo in ni nashlo niti enega primera neresnice ali blatenja.

Medtem je Mikeln odshel iz *Pavlihe*, mene so odstavili z mesta odgovornega urednika, *Pavliha* je po nekaj letih zhalostno crknil. Eni so shli v penzijo, drugi smo ostali na cesti. (Vse to je natanchno popisano v knjigi *Pavlihova fracha*, ki jo je mogoche prebrati tudi na spletnih straneh Srpove Knjizhnice.)

Dvajset let pozneje (2003) pa izide knjiga Milosha Mikelna z naslovom *Lipov list*. V njej opisuje svoje zasluge za demokratizacijo in osamosvajanje Slovenije, osebno zgodbo in osebni pogled na te zadeve. Vse lepo in prav bi bilo, che ne bi v tej knjigi naletel na nekaj strani, v katerih opisuje Mikeln svoj spor v *Pavlihi*. Ko je uvidel, da je brez upa na zmago, se je umaknil, kar v svoji knjigi na str. 26/27 opisuje takole:

“Naposled sem si rekel, kaj pa mi je tega treba, priporochil Novaka za glavnega urednika (mashchevanje tistim v hishi, ki niso potegnili z mano – tisti, ki so, potlej niso ostali dolgo tam) in upravni odbor Drushtva novinarjev ga je tudi imenoval na to mesto, postal je glavni urednik, jaz pa sem januarja 1984 na naglo odshel. Pavlihe po tistem nisem nikoli vech vzel v roke, se mi je prevech zamerilo vse skupaj. Novak pa ga je potlej v petih letih spravil na kant, leta 1989 je pridelal Pavliha zhe tolikshno izgubo, da so ga ukinili ...”

Res v tem odstavku je samo to, da me je Mikeln priporochil za glavnega urednika, da je nato na naglo odshel in da so leta 1989 *Pavliho* ukinili, ker je imel preveliko izgubo. Vse drugo je lazh, obrekovanje, pehanje ljudi v blato – natanchno tisto, kar je Mikeln ochital nekoch meni, a v bistvu pochne sam.

Upravni odbor Drushtva novinarjev me ni imenoval za glavnega urednika, marvech na Mikelново mesto direktorja za v.d. direktorja Svetozarja Varshka. Za v. d. glavnega urednika *Pavlihe* je bil shele marca imenovan Bine Rogelj. Bogdan Novak nisem bil nikoli glavni urednik *Pavlihe*, nasprotno: marca so me razreshili she kot odgovornega urednika in sem postal navaden resorni urednik v tem chasopisu vse do njegove ukinitve. Mikeln bi moral to svojo trditev pred objavo preveriti v impresumu *Pavlihe*, ki je dosegljiv v vsaki javni knjizhnici. A on se raje zlazhe, kot da bi si she kdaj v zhivljenju umazal roke s *Pavliho*. Kaj pa umazana chast, Miki?

Siten in nadležhen, kot sem, sem pred meseci tudi poklical Mikelna po telefonu in ga opozoril na to, da zdaj on blati moje dobro ime in kaj pravi na to. Edino, kar je imel povedati, je bilo, da je to moja trditev treba preveriti. Zelooo dooolgooo chasa preveeerja ..., ker se mi po tistem she ni oglasil z opravichilom.

Tudi to ni res, da so tisti, ki so potegnili z njim, kmalu odshli iz *Pavlihe*. Bilo je obratno. Prvi smo CHP Pavliho zapustili tisti, ki smo bili proti temu, da bi bil Mikeln slon v nashi trgovini s porcelanom. Ko so ukinili *Pavliha*, so se eni upokojili, drugi smo shli na Zavod za zaposlovanje. Tisti, ki so podpirali Mikelna, so ostali do lastninjenja in do zhalostnega konca podjetja, dokler niso pobili she zadnjega družhinskega porcelana. Razbijati pa ga je zachel Mikeln. To je za zgodovino zhe treba zapisati. Pa ne z lazhmi, kot je to storil Mikeln v *Lipovem listu*, s katerim si zaman skusha pokriti svojo sramoto.

* Po tistem dalmatinskem pregovoru: *Shto se babi htilo, to se babi snilo* – le da sem ga obrnil na glavo. (Op. avt.)

Iz zgodovinskega spomina

Lucijan Vuga

VENETI IN ANTI

(II)

KAJ PRAVI KAREL OSHTIR O ANTIH?

Tudi v razpravi o Antih se zdi Karlu Oshtirju umestno, da zaradi boljšega razumevanja njegovih izvajanj vselej omeni svoje stalishche o predсловanskem jezikovnem substratu, ki v srednji Evropi oblikuje tri jezikovne plasti:

- a) Iliro-Venete, ki skupaj z Etrusko-Reti, Liguro-Iberci (> Baski) in Pelazgi tvorijo predindoevropske Paleoevropce in ki so sorodni s Hamiti (izključeni so Semiti) v severni Afriki ter z avtohtonimi prebivalci v prednji Aziji (Likijci, Lidijci, Karijci, Predhetiti, Kavkazijci, Elamiti, Mitanijci in Sumerci).
- b) Centralnoindoevropske Trachane, kjer sta indoevropski palatal in labiovelar sovpadla v velar.
- c) Na ili-ro-trashko plast so se v Zakarpatju naselili Slovani, ob Baltijskem morju Balti, zahodno od obeh – vendar ločeno po ozkem ilirsko-trashkem pasu [tako Kossina] – pa Germani in v južni Rusiji Skiti.

V teh uvodnih besedah pod točko (c) Oshtir postavlja med Baltoslovane in Germane ilirsko-trashki pas ter da so se v Zakarpatju Slovani prav tako naselili na ilirsko-trashko plast. Zato si najprej oglejmo njegovo zakarpatsko shemo, ki jo je razložil v delu *K predсловanski etnologiji Zakarpatja* (Etnolog, I, 1926-1927, str. 6): »Po vsej verjetnosti spadajo zakarpatski avtohtoni k Venetom, ki so segali do Baltijskega morja in ki so v najbližjem sorodstvu s podkarpatskimi in severnobalkanskimi Iliri. Iliro-Veneti (slednji se nahajajo, kakor je znano, tudi v severovzhodni Italiji) skupaj z Liguri v zahodni Nemčiji, severozahodni Italiji in Galiji, s Pikti v Angliji, z Ibero-Baski v Shpaniji, z Etrusko-Reti v centralni Italiji in v Alpah, s Predkimerijci v južni Rusiji ter s Predgrki, ki so v najozhjem sorodstvu z Maloazijci, vsi ti tvorijo predindoevropsko staroevropshchino v centralni, južni in zahodni Evropi, spricho chesar se zakarpatsko geografsko imenoslovje ponavlja v navedenih jezikih.« S tem nam je Oshtir ochrtal stanje v Evropi pred nastopom Indoevropcejev. Toda o stanju na vzhodu, natanchneje za Karpati, nam pove: »Od jezika zakarpatskih avtohtonov se ni ohranilo nichesar, izvzemshi zemljepisnega imenoslovja in besed, ki so jih poslovanjeni avtohtoni ohranili kot relikte. V prvih generacijah po amalgamaciji zakarpatskih avtohtonov z doseljenimi Slovani je vladala dvojezichnost, ker se avtohtoni niso mogli chez noch priuchiti slovanskemu jeziku. Ker so bili doseljeni Slovani gotovo manj kulturni kakor avtohtoni, so sprejeli zakarpatsko kulturo in tudi zakarpatsko stanovsko organizacijo...«.

Na zhalost je tu Oshtir prevzel (rimskoimperialno in kasneje she pangermansko oz. [indo]-germansko) tezo o »nekulturnosti« Slovanov, ki niso barbari shele od rimskih chasov (do danashnjega dne), marvech so bili zhe v domnevni (pra)domovini za Karpati nekulturni prishleki od bogsigavedi kod. Toda od kod – saj bi po odkritjih sodobnih arheologov in prazgodovinarjev tezhko nashli v obsezhnem prostoru Evrazije podrochje, kjer bi bili ljudje tako zaostali, kot se jih vseskozi prikazuje. Oshtir nadaljuje (prav tam, str.12): » Na ilirski = staroevropski substrat se je vlegel najstarejsi val Indoevropcejcev... in je razpadel v Trachane na ilirskem ozemlju, v Kimerijce v predskitski juzhni Rusiji, v Toharce v Aziji in v Hetite v Mali Aziji. Jezik, ki so ga govorili v tako nastalem ilirsko-trashkem Zakarpatju in na severnem Balkanu, je bil po slovarju vechinoma she ilirski = staroevropski, po konchnicah pa indoevropski, kakor se to da najlepshe ugotoviti na hetitshchini, ki je po besednem zakladu vchjidel maloazijska – in torej s staroevropshchino sorodna – po sklanjatvi in spregatvi pa pretezhno indoevropska.«

Tako, Oshtir nas je pripeljal do razvojne faze, ko smo v Zakarpatju dobili ilirsko-trashko osnovo; sedaj pa nas chaka she pojav Slovanov, ki ga doda le malo naprej (prav tam, str. 12): »Shele na ta ilirsko-trashki substrat Zakarpatja so se naselili Slovani, se pomeshali z avtohtoni in jim vrinili slovanshchino; ker pa so bili Slovani manj kulturni kot avtohtoni, so se oprijeli avtohtonih navad, sheg in obichajev, ali bolje recheno, avtohtoni so se sicer poslovanili, kar se tiche jezika, vendar so si pridržhali po vechini svoje predslovanske institucije in z njimi vred tudi odgovarjajoche izraze.« Od kod so se vzeli Slovani, ki so tudi Indoevropceji kakor Iliri in Trachani, ki so v Zakarpatje prishli pred njimi, ne zvemo. Prav spricho tega je umestno kritichno obravnavati naslednjo Oshtirjevo argumentacijo (prav tam, str. 13), ko obdeluje izvor besede *kasez*, ki zhe dolgo buri strokovno javnost: »Predno preidem h **kasegъ* nekoliko besed o zakarpatskem, predslovanskem družbenem redu, kamor spada tudi **kasegъ*. Predslovanstvo izrazov zakarpatskega, staroevropskega družbenega reda bazira: (a) Na pomanjkanju sorodnih besed v drugih indoevropskih jezikih ali na omejitvi na germanshchino in slovanshchino, ki je posledica istega paleoevropskega substrata (op. L.V.: toda ta substrat je bil tudi za druge indoevropske jezike; to Oshtir potrjuje na str. 10, zad. odst.: »...neverjetno je, da bi beseda **chъrvatъ* prishla med Praslovane shele iz germanskih ust, zato, ker ni bilo med Praslovani in med Germani nikakih stikov, izvzemshi identitete staroevropskega substrata.«). (b) Na sorodnih besedah juzhno od praslovanske [zakarpatske] domovine v ili-ro-trashchini na severnem Balkanu in v juzhni Rusiji, kjer pa se je na ili-ro-trashki substrat vlegla she iranska skitshchina; da pa ni v zakarpatski ili-ro-trashchini, izvzemshi relikto v slovanshchini, o tem nichesar ohranjenega, je razumljivo, che pomislimo, da je bila starim piscem hiperborejska Sarmatija bajni svet (op. L. V.: ta Oshtirjeva razlaga se mi zdi prevech poenostavljena in prehitra, o Trachanih zgodovina kar precej ve, kako to, da ne bi vsaj posredno porochala tudi o zakarpatskih Trachanih?). Iz tega sledi, da si odgovarjajo

ilirsko-trashki relikti v slovanshchini (in germanshchini) ter ohranjeni korelati v južni Rusiji in na severnem Balkanu, kakor npr. galski elementi v Franciji in keltski jeziki v Britaniji in na Irskem, oboji so kronološko in geografsko različni refleksi skupne ili-ro-trashchine, s chimer odpade dozdevna nemožnost, spraviti Iliro-Trake v zgodovinsko in geografsko zvezo s Slovani. (op. L. V.: ta Oshtirjev sklep je izrednega pomena, saj pritrjuje TK-teoriji kontinuitete, ki pa celo izenachuje Trake in Praslovane; zato pa nas toliko bolj osupne Oshtirjevo nadaljevanje). **Kdaj so prishli Slovani v Zakarpatje in kako dolgo so se zadržali Iliro-Traki v Karpatih, so postranska vprasanja, ki nas, che operiramo s predslovanskim ilirsko-trashkim substratom, ne tangirajo** (podchrtal L. V.); da bi bili kdaj Iliro-Traki podvrgli Slovane, o tem ne ve zgodovina nichesar, sicer bi pa ta teza komaj razlozhila zakarpatsko geografsko imenoslovje, od katerega se predslovanski substrat ne sme lochiti, ker osvajajochi narodi navadno prevzamejo zhe obstojecha imena.« Kdo pa so bili ti »osvajajochi narodi«? Tako kot razvija Oshtir, so to bili Slovani, ki naj bi prevzeli obstojecha imena, ohranjena v ilirsko-trashkih reliktih v slovanshchini; dosledno sledech tej metodologiji, se smemo vprashati, kje pa je najti kakshne (pra-pra)slovanske relikte v neki predzakavkashki domovini (pra-pra)Slovanov? Tega ne ishche niti Oshtir, za katerega je to postransko vprashanje...

Kot smo zhe opozorili, Bojan Chop, uchenec Karla Oshtirja, pishe (Jezik in slovstvo, XIX, sht. 1-2, str. 3): »... na tleh indoevropske pradomovine (nekako danashnja Ukrajina)«, torej naj bi bila zibelka Indoevropcejev prav tam, kjer naj bi zhiveli Praslovani, preden so se razlili nekako 2500 do 3000 let kasneje po Evropi – kar je bilo po veljavnem nauku shele v zacetku srednjega veka. Ker pa Karel Oshtir poudarja, da lochuje Predslovane od Praslovanov in je imel v mislih Predslovane, ko je zapisal »Kdaj so prishli Slovani v Zakarpatje...«, se seveda smemo vprashati, kdo so bili ti Predslovani in od kod so tja prishli. Po Chopu naj bi bila Ukrajina, in Zakarpatje sodi v ta krog, pradomovina Indoevropcejev; che je pri tem mislil, da so obstajali tudi Predindoevropceji, ostaja odprto she razshirjeno vprashanje na prejsnje vprashanje, od kod so prishli ti Predindoevropceji. In konchno, so Praslovani res chemeli tam nekje za Karpati tako dolgo po tistem, ko so se zhe vsi drugi odselili na vzhod, zahod, sever in jug? Zakaj so vsi odhajali, le Praslovani so ostajali? Razlag je toliko, kolikor je (pra)zgodovinarjev!

Bojan Chop she razlozhi (Linguistica, XIX, 1989, str. 7): Alarodski rodovi so v neki blizhnji zvezi z ljudstvi, ki so iskala ozemlje med veliko selitvijo okoli 2500 pr.n.sht. v smeri od vzhoda proti zahodu, iz centralne Azije proti Sredozemlju ter naprej proti Shpaniji (Iberci=Baski) do Atlantskega oceana. Velik del teh ljudskih mnozhic so kasneje postali Indoevropceji, drugi Uralci itd. Zhe bolj v srednji Evropi (zraven Retov) Etrushchani v Centralnih Alpah in naprej proti srednji Italiji (Etrurija); na ta

nachin so postopoma povsem zasedli severne obale Mediterana zhe v zacetku bronaste dobe okoli 2000 pr.n.sht., vendar se je dokaj velika skupina novih priseljencev (ki je napredovala do Sirije, juzhnega obrezhja Male Azije, Grchije z Egejem, Italije, Sicilije itd.) indoevropceizirala, kar pomeni, da so Indoevropceji, gotovo z drugimi ljudstvi povezani, napredovali proti zahodu, govorech kar dobro jezik sopotnikov. Tako si lahko razlozhimo medsebojne vplive med jeziki oziroma ostanke starih jezikov v indoevropskih jezikih.

Torej se je vse to dogajalo 2500-3000 let, preden so se premaknili she Praslovani iz svojega Zakarpatja...

Morda pa ni bilo vse tako, kot je mislil Oshtir. Po TK-teoriji kontinuitete naj bi bila pradomovina Slovanov na Balkanu, od koder so se razselili tudi v Zakarpatje in po Rusiji. Che Oshtir trdi, da nihche ne ve kdaj so Slovani prishli za Karpate niti kako dolgo so bili tam Iliro-Traki, je upravichena teza teorije kontinuitete, da je Balkan njihovo pravo pradomovanje; lahko bi rekli skupno pradomovanje in po teoriji kontinuitete izenachenost Trakov in Slovanov, glede Ilirov pa teorija kontinuitete zagovarja tezo, da so bili Iliri dolochen chas zgolj neka vodilna plast, vladajoča elita, ki je dajala ime velikemu shtevilu ljudi na obsezhnem ozemlju. To bi bilo nekaj takega, kakor so bili kasnejshi imperiji, Rim je zavladal pretezhnemu delu Evrope in najrazlichnejshim ljudstvom, ali kot so Franki ustanovili Frankovsko kraljestvo itd.

V svoji knjigi *Jantarska pot* sem podrobneje obravnaval jezikoslovni odnos med prastaro akadshchino in slovenshchino (po metodologiji G. Semerana) ter med drugim omenil tudi izraz *knjiga*. Oshtir razlozhi (str. 16, 5. odst.): »Pouchno v tem oziru je predslovansko **kъnjiga*, ki je prishla k Slovanom chez juzhnoruski predindoevropski kulturni center, od njih pa je prevzeto tudi v ugro-finshchino in madzharsshchino *könyv*. V ilirotrashki juzhni Rusiji prehaja *u>i* in *k>g* in tu je asirsko *kunukku* dalo **kunig*.. naprej pa *g(h) <> k^cv* **kъnjiga*, tudi iliro-trashko od koder v armenshchino *knik^c*.« **Kar nas she posebej preseneti, je Oshtirjev sklep, da naj bi Slovani dobili izraz za knjigo she v predindoevropskem chasu, to je zelo dalech v preteklosti, vsaj v III. tisoehletju pr.n.sht., to pa pomeni, da je bil ta nadvse pomemben kulturni pojem zhe takrat smiseln za Slovane, saj bi sicer ne imeli z njim kaj pocheti.**

Cheprav izvaja Oshtir pretezhno vechino nazivov za druzhbeno pomembne funkcije knez, zhupan, vitez itd. iz iliro-trashchine, pa je ta njegov napor kronan s tem, da ugotovi njihovo prisotnost med Slovani she pred t.i. srednjeveshkim preseljevanjem. Vechina dosedanjih razlag je izvajala te pojme iz germanshchine ali, che zhe, iz latinshchine, da so jih Slovani dobili prek Germanov. Poglejmo Oshtirjeve primere: **kmet**: (str. 23) predslovansko **къметъ* je identichno z iliro-trashkim *kometai* »plemenitashi nizhje vrste« in zaradi kretskega *kaman* "agron" pravzaprav »poljedelec«; sem bi pridali she iliro-trashki *dikomes* »knez; rex et pontifex«;

zhupan: (str. 23) predslovansko **zeupan* > slovansko **zjupanъ* > **zhupanъ*, kar je identično iliroptrashkemu **deuppan*,

vitez: (str. 24) predslovansko **vitegъ*, **vitedzъ* »eques; jezdec, konjenik, vitez« iz iliroptrashkega **witemg* kjer *-tem-* »konj« spada k staroevropski premeni t<>d, kar da predslovansko **dem* »konj« s podaljšavo *-tel* v *dem-tel*>*detel* »detelja«; staroevropsko **ta^xm* ali *da^xm* »konj«, etruschansko *damnos*. Oshtir jasno opozarja, da se navadno slovensko **vitezъ* izvaja iz germanskega **wiking* preko **vitsetdzъ* > **vitedzъ*, vendar prehod *k>t* tega ne dopushča; celo staropruski *witing* > *weiting* ali *waiting* je najhitreje izposojeno iz slovanshchine, chetudi baltoslovansko **witeng* ali **witing* ni izključeno;

knez: (str.25) predslovansko **kъnegъ*, **kъnedzъ*, predgermansko **kuning*, **kunja* starovisokonemshko *kunirichi* je zaradi staroevropskega prehoda *u<>i* identično z iliroptrashkim **kuneng* ali *kineng*<>*kunej* ali *kinej* »pontifex maximus et rex«;

kralj: (str. 26) predslovansko **korljъ* »kralj« = predgermansko **karel* z ilirsko-trashkim prehodom *a<>e* in s prehodom »kralj« (anglosaksonsko *ceorl*), stareshina (> starec), junak > tlake oproshčeni, prosti mozh (> mozh) > prostak (primerjaj podobno **kosedzъ* »Edling > libertinus«) sodi s staroevropskim *a<>o* k dakijškemu **korul* »kralj« v *Coryllus* »rex et pontifex maximus«, *Coryllas* poleg *Σκορύλων* kakor *Karl* Veliki iz germanskega **kart*; *-j* formant se ponavlja v maloazijskem *κοαλδδειν* »kralj«... morebiti tudi v imenu predskitskega plemena *Κοραλλαιοι*... nahajamo tudi v predlatinskem *sella curulis*, kar so uvedli zhe etruschanski kralji v Rimu;

cesar: (str. 26) chez ilirsko-trashki substrat je prishel k Slovanom in Germanom tudi latinski *Caesar* > **cesarjъ*, gotsko *kaisar*; kar naj bi chez Balkan potovalo v Romunijo prek Iliro-Trachanov, saj ni verjetno, da bi rimski legionarji pri osvajanju Balkana she izgovarjali diftong *ae*, she manj pa bi lahko kaj takega naredili "hiperurbanizirani" (op. L. V.: pomeshchanjeni) rimski diplomati, zato je prehod vulgarnolatinskega dolgega shirokega *ae* v *e* (slovansko *cesar*) in *ai* (germansko *kaisar*) nastal lahko le v iliroptrashki izgovarjavi (op. L. V.: spomnim naj na Oshtirjevo ugotovitev, da se ne ve, kdaj in kako dolgo so bili Iliro-Trachani v Zakarpatju in s tem v stiku s Slovani, kar vsekakor dopushča domnevo, da so Slovani dobili ta izraz neposredno v stiku z Rimljani);

boljar: (str. 26) predslovansko **bylja*, **boljar-e* je zaradi *u<>a* ter spricho *u<>oi* v **bylja* > grshko *boilades* po vsej verjetnosti staroevropski relik, za kar govori staroevropski izvor korena **bul* ali **bal*, ki ga najdemo v ilirsko-trashkem *Deki-balos* »Dakov kralj« ipd. Oshtir sklene: che pa sodi *boljar* v turshko *bajar* k **boljar-e*, tedaj je turshka beseda staroevropska, che ne kar slovanska.

«**Valuk**»: (str. 27) staroevropskega porekla je v predslovanski hierarhiji **vъlchvaъ* »maga, magus«, bodisi da je izvedeno iz predslovanskega in predgermanskega narodnega imena **Walk^e* ali **Wulk^e* > **Voъlchъ*, **Walxa*, ki kazhe nasproti predgalskemu *Volcae* in ilirskemu *Valcum* v Panoniji ilirsko-trashki vpliv, bodisi da je

vьlchvaъ < *vьlbchvaъ* < **wulishwa* sorodno z dakijskim *polistai* »duhovniki boga Zalmoksisa« z ilirsko-trashkim prehodom *p<>w*.

Karel Oshtir je izraz *kosez* obravnaval v sklopu imen hrvashkih plemenskih vodij, ki so prishli v 5. st. z Goti iz Poljske v Dalmacijo, kot nam poroča bizantinski cesar *Porfirogenet* v svojem *De administrando imperio* iz 10. st.: pet bratov – Kosentzes, Hrobatos, Kloukas, Lobelos, Mouhlo – in sestre Touga in Bouga, ki naj bi bile po Oshtirju vse predsllovanskega ilirsko-trashkega izvora.

kosez: (str. 28) – temu pojmu se Karel Oshtir podrobneje posveča, saj je v naslovu njegove razprave *K predsllovanski etnologiji Zakarpatja* pristavek *Κοσέντζης-Kosentzes*. Po njegovem je v sklopu stanovske organizacije predsllovanske kulture v Zakarpatju pomemben predsllovanski naziv **kasegъ/kosegъ* »Edling«, ki odrazha ilirsko-trashki **kasengin* je zakarpatski predsllovanski korelat k ilirsko-trashkemu *Kosiggas-Κοσιγγας* – *Cosingis* »zhena kralja Nikomeda I.«, *Koson-Κοσων* »Trashki dinast« (op. L.V.: *Kosign*, politik v nekdanji ZSSR). K ilirsko-trashkemu **ka's* »Princeps ali podobno« velja primerjati s predhetitskim *k'ash>hash* »kralj« v *hashshuwet* »kralj je postal«. Ko Oshtir ishche razlago, dopushcha izhodishche v **ka's/ka'sh* »glava, od koder **ka'seng* »glavar«, in na to navezhe etimologijo za etrushchansko **cass* »caput; glava«, kar bi se dalo rekonstruirati iz latinshchine prek "*cassidantem a Thuscis nominatam dicunt*" in predgrshkega *kottis*, »*kefale*«, *kotta*. Sam formant *-eng* v **kosegъ* oziroma *-ingv* *Kosiggas* je treba predpostaviti zaradi slovanskega prehoda *in v ъ* in *i*. Tu bi bilo treba omeniti Oshtirjevo oporekanje Ramovshu, ki izvaja vrsto slovanskih besed kot izposojenke iz germanshchine, npr. za zhelezo, srebro, zlato itd., ali za izraze s konchnico *-egъ*, ter dokazuje, da gre v bistvu za skupno staroevropsko dedishchino. Za mesing, med na primer opozarja na sumersko **mass* »baker« + *niggi* »kositer, cin« = *massniggi*.

Tu se mi zdi primerno vložiti zanimivo razmishljanje akademika Rajka Nahtigala (*O etimologiji izraza kosez*, Slavistichna revija, VIII, 1955, str.164-168): »Ako sedaj izvajanja ob besedi *knez* – *къnedъ* – *къnegъ* prilagodimo k izrazu *kosez* – *къsedъ*, moramo rechi, da je nastal iz nekega nekdanjega tujega **kosingos* in bil prvotno prevzet pred palatalizacijo kot *kosegъ*. Sled tega se je ohranil she do danashnjih dni v rezijanskem krajevnem imenu v tvorbi (zhenska oblika) *kosegyni*, tichochi v posesivnem adjektivu »*ta na Kasiginej hörvoe*« od nominativa *kaseginja gorica* z *i* za *e* (po Baudoin de Courtenay itd.).«

K temu bi jaz dodal she ime zaselka *Kosech* pod Krnom pri Drezhnici nad Kobaridom, za katerega pa domachini pravijo, da ga nekoch ni bilo in je novejshega datuma, so pa obstajali mikrotoponimi *Koseshka planina*, *Koseshki potok* ipd. Ker pa je v blizhnji vasi Ravne tudi hishno ime *Linga(r)* – danes she zhiv priimek v Kobaridu – gre morda za izpeljanko iz *edling(ar)* »plemenit, Kosez«, in so omenjena predialna imena ostanek nekdanjega lastnika. Drezhnica je nedvomno zelo stara naselbina, podobnih imen je kar nekaj po slovanskem svetu, in tudi okolishki toponimi merijo na davno preteklost.

Nahtigal nadaljuje: »Navedena jezikovna tvorba je zanimiva, ker ima zvezo s Koroshko. V nekdanji svoji razpravi... sem namreč pokazal, da »rezijanschina tvori sploh ne glede zhe na svojo geografsko lego neko nadaljevanje povečini zhal zhe izumirajočih govorov Kanalske doline, a od teh pelje zopet most k rozhashchini (op. L.V.: Rozh na Koroshkem). V koliko je rezijanschina, ki jo smatram za preseljeni preostanek nekega nekdanjega, sedaj pach zhe izumrlega, morda severozahodnega koroshkega narechja – zato so tudi ozke zveze z zilshchino – v koliko je rezijanschina she bolj izshla s severa, je tu, razume se, težko rechi – izumrlo je, dovolj – . **Gotovo pa lahko chisto mirno trdimo, da stojijo brizhinski spomeniki glede reflektov nosnih samoglasnikov v vseh bistvenih chrtah v najbliznjem rodstvu s skupino narechij, ki jo tvorijo dandanes rozhashchina, rezijanschina in zilshchina in ki so jo tvorile nekdanje she dalje na sever in zahod.** (podchrtal L.V.)« Ta navedek uglednega slovenskega znanstvenika vsebuje, po mojem mnenju, dvoje pomembnih sestavin: (1) da postavlja rezijanschino v smiselno in zaokroženo skupino slovenskih govorov, ob nekaterih ponavljajočih se poskusih (zlasti italijanskih iredentističnih krogov) iskanja sorodstva celo v daljni Rusiji, chesh da rezijanschina nima nichesar skupnega s slovenshchino; (2) da je ta skupina slovenskih narechij nekoč segala she dlje na sever in zahod, to je v Vzhodne Alpe, kar se ujema tudi z ugotovitvijo Bozha Grafenauerja (gl. mojo knjigo *Davnina govori*), da nahajamo slovenska topografska imena po vseh Vzhodnih Alpah (torej do sredine Shvice) do Donave in she onkraj nje.

Oshtir nadaljuje:

Hrobatos/Χρόβατος primerja s *Karpates/Καρπάτη* v poglavju §8 (str. 10-12). Predslovansko **Chьrvatīnь*, *Chrovatinь* (prim. *Hrovat*, *Χρωβάτοι*, *Κραβάτοι*, *Chroati*, *Crauati* itd.) poleg morebitnega **Kьrvat* ipd. (prim. *korvackoj*, *Karwat*, *Κραβάτοι*) – oblika **Charьvat/Chorьvat* spricho cheshkega *Charvat* ipd. je negotova – naj bi izhajalo iz **Chьrvata* (*gora*) “*Καρπάτης*”. Za ilirsko-trashki **kʷarwaʷ* je neverjetno, da bi prishel k Praslovanom preko Germanov zato, ker med Praslovani in Pragermani ni bilo nikakršnih stikov, izvzemshi identitete staroevropskega substrata. Proti germanskemu izvoru govori tudi končno naglashevanje v srbsishchini in hrvashchini *Hrváta*, ker germanshchina naglashta prvi zlog, medtem ko je v ilirsko-trashchini obstajalo tudi končno naglashevanje. Oshtir nadaljuje, da niti ni neobhodno potrebno izhajati za **Chьrvatīnь* iz **Chьrvata* (*gora*), ker so morda obstajali zhe v predslovanski dobi v Zakarpatju **Karpatoi*, celo kazhe rachunati s tem, da je bilo prvotno **Karpat* ime naroda, ki je zhivel ob **Karp* (=predalbansko *karpe* »skala») »Karpati«. In končno je mogoče po Oshtirju izpeljati *Chьrvatь* »*Hrvatija*, *Hrvati*« > *Chьrvatīnь* kakor **Rusь* »Rusija, Rusi« > *Rusinь*.

Klukas: (str. 32) *Κλουκάς* iz slovanskega *Klukas* < **Klukasь*, ki predstavlja

predslovansko *Klau+kas; s **klau* kazhe primerjati ilirsko-trashko *Clevora* »krajevno ime« iz **Clavora*, h kateremu je dodan **kas* »sin«, kakor je v mnogih drugih imenih.

Lobelos: (str. 33) iz **Lovel*[v] ali **L_vvel*[v] (o=v) iz predslovanskega **Lawel/Luwel*, ki je sorodno z ilirsko-trashkim osebnim imenom *Allouporis*, pri tem -*por*->-*pol*- in o>e ter p<>w.

Muhlo: (str. 33) *Mouhlo*, *Μουχλω* je ilirsko-trashki **Muk^cula*, che je *Μουχλω* namesto **M_vchlo* iz **M_vch_vlo* z izpadom nenaglashenega v; k **Muk^cula* primerjaj osebno ime *Mucalus* oziroma **Muc^cus* je latinizirai trashki izraz *Muc(a)la*<>*Muk^c(u)la* > **M_vch(v)lo*; obstajajo hrvaški *Mohliči* in koroski *Mochilich*.

Tuga: (str. 34) ime ene od sestra je po mnenju Oshtirja sestavljeno iz ilirsko-trashkega *Tau-* in pripone -*ga* »zhena«, kakor najdemo pri *Madagaua* »soproga Herakleida«, za izgubo w pa dobimo primerjavo v razvoju *gava*>*gaa*>*ga*, znanem v drugih primerih. Glede prvega dela imena primerjaj osebno ime *Tau-zig*(-*zig*)»sin«=etrushchansko *σεξ* »hchi«). (op. L.V.: po mojem mnenju je chudno, da Oshtir ni niti poskusil izvajati iz *tuga* »zhalost«, ki ima povsem slovansko etimologijo); zlasti to izstopa v naslednjem primeru druge sestre, plemenske voditeljice *Buga*.

Buga: (str. 34) Oshtir pravi, da je tudi ime *Bouga=Buga* sestavljeno iz **Bau+ga*, pripona -*ga* naj bi pomenila »zhena«, kot pri *Tuga*, medtem ko naj bi prvi del **Bau-* primerjali s krajevnim imenom *Ba[v]as*, osebnim imenom *Bawa* > *Bas*, *Boubas* (*Bou=Bov?*). Toda kakor bomo videli v nadaljevanju, je bil pri svojem razglabljanju enostranski, ni bil dosleden; morda pa je bil le zelo oprezen, kar bo tudi moje končno mnenje o njegovem zelo pomembnem in eruditivnem delu, in to bom razložil kasneje.

Običajno povezujejo ta priimek s ptico "vuga", ki sodi med "Oriolidae - kobilarje". *Kobilar* ali *vuga* (*Oriolus oriolus*) je v naših krajih edini evrazijski zastopnik teh ptictev, ki so veliki kot shkorec ali drozg - dolgi okoli 24 cm, in so v okrog 70 vrstah razširjeni po Afriki, Aziji ter po malajskem in avstralskem otočju. Pa she ta prihaja k nam le na kratkotrajen "letni oddih", saj nas obishche shele ob koncu maja in odide zhe avgusta. V tem chasu ga je najti po vsej Evropi (razen na visokem severu in v Grchiji) ter v prednji in srednji Aziji do Altaja. Je izrazito drevesni ptich, ki se suche le po drevesnih vrhovih, kjer ga kljub pisanim barvam tezhko opazimo, pa tudi tako pogost ni vech kot pred sto leti, ko je bil vsepovsod razširjen, o chemer prihajo razlichna ljudska imena. Najhitreje ga odkrijemo po njegovem znachilnem klicu "bilov" ali "didlijo" in najpogosteje se oglasha ob oblachnih ter nevihtnih dnevih. V listni goshchi se pochuti varnega, saj je to njegov svet, v katerem nikoli ne miruje, temvech stalno stika po vejevju in obfrli dosti dreves.

Samchek je bleshcheche se rumen ali sijajno svetlo oranzhno rdech ali blede rumen. Po krilih je chrn in ima belo obrobljena letalna peresa. Tudi rep je chrn, s širokim rumenim pasom na koncu. Samichka in mladichi so zgoraj rumenkasto zeleni in imajo olivno chrnkaste peruti, spodaj so sivo beli in temno progasti. Ima karminasto rdechne oči, zamolklo rdech kljun in svincheno sive noge. Najraje se drzhi v borshtih,

logih in parkih, velikih starih sadovnjakih, posebno hrastovih in brezovih gozdichih. Gnezdi vechinoma na visokem drevju, che le mogoche blizu vode. Vali enkrat v zacetku maja, in sicer po shtiri do pet jajchk. Med valjenjem je zelo odlochen in napadalen, zato se z vsiljivci hitro skrega in pretepa ter jih nazhene z glasnim vreshchanjem in krehanjem.

Samcek in samichka družno gradita gnezdo in si s kljunom podajata bilke, travnate vezi in shibice, ki jih oslinita in opletata okrog rogovilaste vejice, da visi. Gnezdo je globoko in ima precej navznoter uslochen rob, znotraj pa ga oblozhita z mahom, dlako in volno.

Po dolgotrajnem raziskovanju sem si ustvaril naslednje mnenje:

Osnova za priimek je, ne oziraje se na druge možnosti, ime za ptico vuga, danes sicer v slovenskem besednjaku skoraj pozabljeno in nadomeshчено s kobilar. Taki priimki so pogosti ne le med Slovenci ali Slovani (Dular, Shchinkavec, Vrabec, Golob, Vran, Kavka, Strnad, Pelikan, Kos, Orel, Zherjal, Kragulj, Sraka(r), Sova, Chuk itd.), ampak tudi med drugimi narodi (ital. Corvo, Falco, Aquila, Merlo, Colombo itd.; angl. Bird, Eagle, Crow, Hawk, Mew itd.; nem. Vogel, Adler, Krähe, Rabe, Habicht, Sperling, Amsel, Drossel itd.). To izpeljavo utemeljujem na naslednjih izhodishchih:

a) Eden najvejih slovenskih znanstvenikov jezikoslovec in akademik Karel Oshtir (gl. v nadaljevanju) navaja v svoji razpravi *Veneti in Anti* (Etnolog, II, Ljubljana, 1928 str. 62), da je razvoj besede naslednji: *vivblga* slov. »Oriolus galbula [kobilar, vuga]« < **w-i-wilg* : *i-vblga* : *vblga*. Torej je bila zhe sivi praslovanski davnini podana osnova za razvoj besede, s katero she danes poimenujemo ptico *vuga*.

b) Res je, da Karel Oshtir v drugi razpravi (Etnolog, I, 1926/27, str. 32-34) pravi, ko obravnava znamenito delo bizantinskega cesarja Porfirogeneta iz 10. st. »*De administrando imperio*« (gl. v nadaljevanju), v katerem je omenjeno, da je prishlo v 5. st. skupaj z Goti v Dalmacijo tudi pet bratov in dve sestri z obmochja Zakarpatja (od katerih ena se je imenovala *Buga* = *Vuga*): Imeni obeh sestra *Τουγά* in *Βουγά* iz **Tuga* in **Buga* sta sestavljeni iz ilirsko-trashkega **Tau*- oziroma **Bau*- + **ga* »zhenas«; k **tau*- primerjaj osebno ime *Tau-zig* (-zig »sin« = etrushchansko *śeχ*- »hchi«) in k **Bau*- primerjaj krajevno ime *Ba[v]as*, osebno ime *Baw-a* > *Βας*, *Βουβας* (*Bov* = *Bov*?). Da je -*ga* »zhenas« primerjaj kot pri *Μαδα-γαία* »soproga Herakleida«; in za izpustitev *w* pri *-*gava* > *-*gaa* > *-*ga* pa primerjaj -*deva* > -*dea*, *Δεουελτοςς* > *Deultum*, *Ti-erna* < predslovansko **vornъ*, *di-essame* < predalbansko *va/rs/tre* itd.

Karel Oshtir v enem svojih temeljnih del *Drei voroslavisch-etruskische Vogelnamen* (str. 75) zapishe: »Predlitavsko *volungē* in predslovansko **wīlō[ŋ]g* > **wīlg* > *vblga* (prim. s srbsko-hrvashkim *vuga* kjer je -*ug* nastal iz -*īlg*-) > *ivblga*, *vivblga*

»Goldfink, Goldamsel (pri Antonu Janezhichu: vuga, vonga, kobilar)«. Rusi she danes imenujejo ptico *vuga* kot *ivolga*.

Iz te Oshtirjeve razlage bi torej sledilo, da je tudi ime sestre *Vuga* pred slovanskega izvora. Zelo nenavadno pa je, da Oshtir tega imena ne spravi v pomensko zvezo z imenom ptice *vuga* kljub temu, da je sam razvil etimologijo in izrecno navedel, da gre za *Oriolus galbula*. Kako to, da Oshtir tega ni uporabil?

c) Karel Oshtir je bil prepričan alarodist (*Alarodi* naj bi bila neindoevropska ljudstva, ki so zhivela v Evropi, preden so jo preplavili Indoevropejci), in pristash zakarpatskega izvora Slovanov (cheprav iz njegovih del lahko chrpamo izredno veliko podatkov prav o nasprotnem) ter v shtudiji »*K pred slovanski etnologiji Zakarpatja*« razvrshcha alarodske jezike takole (Etnolog, I, 1926/27, str. 6): »... par besedi o jeziku zakarpatskih avtohtonov. Po vsej verjetnosti spadajo zakarpatski avtohtoni k Venetom, ki so segali do Baltijskega morja in ki so v najblizhji sorodnosti s podkarpatskimi in severnobalkanskimi Iliri. Iliro-Veneti (slednji se nahajajo, kakor znano, tudi v severovzhodni Italiji) tvorijo z Liguri v zapadni Nemchiji, severozapadni Italiji in Galiji, s Pikti v Angliji, z Ibero-Baski v Shpaniji, z Etrusko-Raeti v centralni Italiji in v Alpah, s Predkimerijci v juzhni Rusiji ter s Predgrki, ki so v najozhjem sorodstvu z Maloazijci, predindoevropsko staroevropshchino v centralni, juzhni in zapadni Evropi, vsled chesar se zakarpatska geografska nomenklatura (izrazoslovje, op. L. V.) ponavlja v navedenih jezikih.« Nekaj kasneje (str. 13) nam Oshtir she pove svoje mnenje o tem, od kod naj bi se priselili Predslovani na to predindoevropsko, avtohtono plast neindoevropskih Venetov v Zakarpatju. In zapishe tole: »Kdaj so prishli Slovani v Zakarpatje in kako dolgo so se zadrževali Iliro-Traki v Karpatih, so postranska vprashanja, ki nas, che operiramo s pred slovansko ilirsko-trashkim substratom, ne tangirajo; da bi bili Iliro-Traki kdaj podvrgli Slovane, o tem ne ve zgodovina nichesar, sicer bi pa ta teza komaj razlozhila zakarpatsko geografsko nomenklaturu, od katere se pred slovanski substrat ne sme lochiti, ker osvajajochi narodi navadno prevzamejo zhe obstojecha imena.« Zdi se nemogoche, da tako velik znanstvenik tako lahkotno opravi z vprashanjem, od kod so se znashli Slovani v Zakarpatju, od koder so se kasneje spet preselili na vse strani Evrope. Po mojem mnenju pa to kazhe na Oshtirjevo zadrego, ki je ni mogel reshiti drugache kakor tako, da je preprosto zanemarlil problem domnevne predhodne domovine Slovanov. Tudi che bi izhajali iz tako postavljenega etnichnega razvoja Slovanov (Oshtir je namrech poudarjeno naslovil ta prispevek *K pred slovanski etnologiji Zakarpatja*, torej se ni ukvarjal zgolj z jezikovnimi vprashanji, ampak je hotel prispevati tudi h genezi Slovanov, temu navkljub pa se je izmikal jasnemu in dokonchnemu odgovoru...), bi glede izvora imena ptice *vuga* in s tem tudi priimka *Vuga* prishli

do sive davnine, ki sega vsaj tisočletje ali dve pred nashe shtetje in bi bilo po Oshtirju ime venetskega (in po njegovem predindoevropskega) izvora.

Osebnostno mislim, da je izhodishche treba iskati v etimologiji, ki bi jo bilo najti v imenih rek Volga v Rusiji, Vouga na Portugalskem, Bug ipd. in morda tudi v Voglajna ipd.

Poglejmo mnenja različnih jezikoslovcev.

Akademika Franceta Bezlaja *Etimoloshki slovar slovenskega jezika* (ESSJ, SAZU-MK, Ljubljana, 1976) je najbolj poglobljeno sodobno etimoloshko delo o koreninah slovenskega jezika, na zhalost je po skoraj tridesetih letih izhajanja prishel shele do chrke 2 S2, tako da gesel pod 2 V2 she nimamo obdelanih; *Slovenski etimoloshki slovar* (Modrijan, Ljubljana, 2003) Marka Snoja pa ni opremljen s podrobnejšim etimoloshkim aparatom in zato lahko rabi le kot pomozhno gradivo. Najdemo pa pri Bezlaju za nashe potrebe zanimive iztochnice pod drugimi gesli, npr.:

***“jurka”** (zhenskega spola): “Oriolus galbula, kobilar, volga”; k temu tudi *jurica* “Fringilla spinus” in *jurshchica, jurijshchica* “Fringilla cannabina - repnik”. To je mogoche primerjati s srbo-hrvashkim izrazom *jurichica* “Fringilla cannabina”, *jurka* “Fringilla chloris - zelenček”; s cheshko besedo *jurice, jurichka* “Fringilla spinus - chizhek”, *jurichek* “Hirundo urbica - mestna lastovka”; poljska narečna imena *jurek, jurzyczek, jer, ir* “Fringilla montifringilla - pinozha ali nikavec” (op.: L.V. *pinozha*, sorodnik shchinkavca, ki zhivi po gorah, pozimi pa pride v nizhino), *jerzyk, jurzyk, irz, irzyk* “Cypsellus apus”; z ukrajinskimi izrazi *jurok, vjurok* “Fringilla montifringilla”. Pri tem France Bezlaj opozarja, da je izvor besede *jurka* nejasen; tako jezikoslovec Berneker izvaja iz *Georgius* = Jurij (pri tem se oslanja na razpravo o imenih ptichev iz antroponimov, to je izrazov, ki zaznamujejo chloveka, napisal jo je Suolahti, *Deutsche Vögelnamen*, XXXII a), ki vendar dopushcha mozhnost onomatopeje, posnemanja glasu z besedo, slichnoglasja. Profesor Machek pa meni, da je treba zaradi dublet, besed dvojníc, v cheshchini *shtirichek, shtirik, shtirichka* domnevati onomatopejo, ljudsko etimoloshko naslonjeno na Jurij. Toda profesor Bezlaj opominja, da primerjava med ruskim dialektnim izrazom *vyrej* “Alauda” (op.L.V.: poljski shkrjanec), poljskim *ir, jer* “Fringilla”, *irz, irzyk* “Cypsellus” in praslovanskim *igъjъ, *vugъjъ, = tolmun, dopushcha tudi mozhnost povezave praslovanskega “*jur-” z litavskim “*jaura, jauris*” = mochvirje, ki je iz iste osnove kakor “*euðr(i)” = voda.

*

Morda so moji sklepi napachni, toda ne morem se znebiti vtisa, da se je Oshtir s svojim doslednim **alarodizmom** na neki nachin poskushal upreti (indo)germanstvu, ki ga vsaj nominalno Nemci she vedno vztrajno uporabljajo namesto indoevropeljstva. Ker je bilo njegovo zoprvanje izredno tvegano, saj je velikanska vechina svetovnih znanstvenikov sprejemala bolj ali manj očitno in dosledno »germansko paradigmo«, in bi izzval proti sebi vechino znanstvene srenje, to pa bi pomenilo izkljuchitev iz mednarodnega znanstvenega obtoka, je Oshtir izbral nekakshno mehko razlichico

rushenja (indo)germanaizma – kljub temu je tudi sam uporabljal prav ta izraz, kar se meni zdi zelo pretkano, če ne modro – s tem je vsaj navidez ohranjal povezanost z dotedanjim prevladujočim naukom. Sodobni poskus spreminjanja uveljavljene paradigme o srednjeveski selitvi narodov in takratni naselitvi Slovanov na danasnjih ozemljih je TK-teorija kontinuitete, ki jo odločno zastopa Mario Alinei, a o tem malo kasneje. Še prej si pogledjmo, kako naporno je rushenje uveljavljenih mitov, a ne le to, marveč so drugачni pogledi izpostavljeni porogu in znanstvenemu ter celo političnemu linču; tak primer je, kot smo videli, tudi paradigma o Keltih in njih manj teorija kontinuitete.

TEORIJA KONTINUITETE – SLOVANI ZHE OD KAMENE DOBE NA SEDANJIH OZEMLJIH

V dveh knjigah je izšlo delo *Origini delle lingue d'Europa – La Teoria della Continuità, Izvor evropskih jezikov – teorija kontinuitete* (ALI 1 in 2), ki ga je napisal Mario Alinei, dolgoletni profesor na univerzi v Utrechtu, sicer Italijan po rodu, ustanovitelj in direktor revije *Semantichni zvezki*, predsednik *Atlas Linguarum Europae* pod pokroviteljstvom UNESCO, predsednik *Société Internationale de Géolinguistique et de Dialectologie* in pisec številnih strokovnih del. Knjigi obsegata nad 1800 strani podrobnih razčlemb in strokovnih utemeljitev teorije kontinuitete, ki v bistvu izhaja iz predpostavke, da so hipoteze o evropski selitvi narodov nevzdržne in da je mnoga odprta zgodovinska vprašanja in nejasnosti mogoče razloziti edinole s priznanjem, da toliko razglashanega preseljevanja narodov sploh ni bilo in da v Evropi zhive indoevropska ljudstva zhe od kamene dobe naprej bolj ali manj na ozemljih, kjer so naseljena danes. Profesor Alinei se izrecno ukvarja s Slovani, o katerih meni, da od davnine zhive na območju jugovzhodne Evrope, in še vech, da so se celo z območja Balkana širili proti severu in severovzhodu. Med vrhunskimi strokovnjaki se zhe dolgo krizhajo kopja o izvoru Indoevropcejev, ki jih nekateri vidijo prvotno v Aziji, drugi v Skandinaviji, tretji celo v Egiptu; v zadnjih desetletjih je imela veliko pristashev (na zhalost zhe pokojna) Maria Gimbutas s tezo, da Indoevropceji izvirajo iz “kulture kurganov” na severni strani Chrnega morja, torej iz južne Ukrajine in Rusije. Njej nasproti se je v osemdesetih letih postavil Colin Renfrew s somishljeniki, ki si je s svojimi zgodovinarskimi deli prislužil lordski naslov, z najnovejšo teorijo o anatolskem izvoru Indoevropcejev, kar podpira ne le z arheoloshkimi, temveč tudi z jezikovnimi in najsodobnejšimi genetskimi dokazi. V sklop tega zhivahnega dogajanja sodi tudi vprašanje o izvoru Slovencev in drugih (južnih) Slovanov, ki so seveda Indoevropceji, torej naj bi prišli s severnih obal Chrnega morja (Gimbutas) ali iz Anatolije (Renfrew). Pri nas doma so znane zdrahe okoli Venetov in Etrushchanov, s strani konvencionalnega zgodovinopisja oznachene kot proslula

»venetologija«, ki naj bi bila po mnenju nekaterih kar »nash kulturni kompleks« (kompleksi pa sodijo, kot vemo, na področje psihiatrije). Spomnimo se le nashega avtohtonista Davorina Trstenjaka iz 19. stoletja, ki so mu storili veliko krivic, to je priznal tudi pokojni akademik France Bezlaj, čeprav je bilo zhe od nekdej veliko uglednih tujih zgodovinarjev, ki so bili podobnega mnenja kot Trstenjak. Med njimi najdemo znanega italijanskega zgodovinarja, antropologa in jezikoslovca Giuseppa Sergija (umrl 1936), ki v svojem obsežnem opusu med drugim razvija teorijo, da je latinshchina nastala z zlitjem praslovanshchine in jezika neindoevropskih staroselcev (mediteranske rase) na tleh Italije, torej italshchina ni bila prineshena iz prvotne domovine Indoevropcev.

Profesor Ainei je svoje poglede vechkrat razgrnil pred mednarodno strokovno javnostjo in dobil zanje nemajhno podporo, saj je zgodovinopisje prishlo do tocke, ko bo potrebno zacheti pisati zgodovino nanovo, kot se je izrazil eden od njih. Zlasti pomembne so jezikovne in zgodovinske raziskave, ki jih omogocha branje in razvozlanje desettisocherih glinastih ploschic s klinopisi, odkritih na Blizhnjem vzhodu zlasti v zadnjih desetletjih dvajsetega stoletja. Eden od pomembnih argumentov za blizhnjevzhodni izvor Indoevropcev so jezikovne sorodnosti med semitskimi jeziki, ki so prevladovali v Mezopotamiji, in indoevropskimi jeziki (kar uposhteva tudi Renfrew), to je med drugimi temeljito obdelal etimolog Semerano. Ta je raziskal presenetljivo veliko besed v grshchini in latinshchini z oznako: "etimologija neznana", sam pa je zanje nashel ustrezno razlago v akadshchini, jeziku, ki je bil "lingua franca" – sporazumevalni in diplomatski jezik na shirshem obmochju Blizhnjega vzhoda. To naj bi dokazovalo, da so Indoevropejci in Semiti dolgo zhiveli v neposredni soseshchini.

Prof. Ainei dobesedno navaja naslednje: »Zacheti moram s tem, da pospravim z eno najbolj absurdnih posledic tradicionalne kronologije: "prihod", in to celo v zgodovinskem obdobju, Slovanov na neizmerno podrochje, kakrshno naseljujejo danes... edini logichni sklep je, da je juzhna veja Slovanov najstarejsa, in iz nje sta se razvili, na razlicne nachine in morda v razlicnih chasih, zahodna in vzhodna veja Slovanov (op.L.V.: kako podobno je to Nestorjevemu izvajanju pred osemsto leti v njegovi kroniki *Povest minulih let*)... Danes le she manjshina strokovnjakov podpira teorijo o poznem preseljevanju Slovanov... saj nobena od razlicic poznega preseljevanja ne odgovarja na vprashanje: kaj je omogochilo Slovanom, da so iz svojih bronastodobnih ognjishch postali dominantno ljudstvo v Evropi... jugozahodni del Slovanov je od vselej mejil na Italide v Dalmaciji, na prostoru vzhodnih Alp in v Padski nizhini... domnevno "slovansko preseljevanje" je polno nasprotij... Ne obstaja neka "severna slovanshchina" marvech je to le razlicica juzhne slovanshchine... prve metalurshe kulture na Balkanu so slovanske... v povezavi z Anatolijo... Prisotnost Slovanov na obmochju, ki je zelo blizu sedanjemu, obstaja od neolitika (in potemtakem she od prej)... Slovani so (prvi, skupaj z Grki in drugimi balkanskimi ljudstvi) razvili

poljedelstvo... poljedelsko meshano ekonomijo, tipično evropsko, ki kasneje omogoči rojstvo grškega, etruskega in latinskega urbanizma... Germani so prevzeli poljedelstvo od Slovanov... balkansko območje je eno redkih, na katerem je dokazana prava in resnična naselitev skupin ljudi, ki so prishli iz Anatolije...« Te kratke navedbe so dovolj zgovorne, da razumemo revolucionarnost teorije kontinuitete, ki pa ima mnoge in slavne predhodnike vse od najstarejših časov, dobiva pa v mednarodni strokovni javnosti nov zagon.

Izšli sta moji knjigi *Jantarska pot in Davnina govori*, ki nekoliko obširneje obravnavata to problematiko v luči najsodobnejših odkritij in raziskovanj najvidnejših mednarodnih strokovnjakov. Johann Gottfried von Herder, 1744-1803, nemški pesnik, je zapisal:

»Slovani niso bili nikdar taki razbojniki kakor Nemci, temveč so ljubili mir, obdelovali zemljo ter redili veliko zhivine. Zaradi njihovega miroljubja so jih podvrgli drugi narodi, toda nobeno ljudstvo se ni tako pregressilo nad njimi, kakor Nemci. Nesreča je pach hotela, da je moral imeti ta mirni narod za sosede Nemce in Tatare.«

Venete moramo preučevati v kontekstu izvora Indoevropcev, to je she vedno eno od prvovrstnih znanstvenih vprasanj sodobnega zgodovinopisja in jezikoslovja. Med velikim shtevilom teorij, ki zhe stoletja obravnavajo ta vprasanja in postavljajo njihov izvor na različne konce obseznega evro-azijskega prostora, v zadnjih treh desetletjih izstopajo (v časovnem zaporedju) tri: (1) pokojne arheologinje **Marije Gimbutas**, Litvanke po rodu, ki je delovala v ZDA – “teorija Kurganov” (iz šestdesetih let 20. st.), ki jo krepko podpira vidni arheolog **J.P. Mallory**, trdech, da so v IV. tisočletju pr.n.sht. ljudstva pastirskih nomadov – Indoevropci – surovo podjarmila, che ne celo iztrebila predhodne naseljence miroljubnih kmetovalcev ter jim vsilila svojo kulturo (kulturo kurganov) in svoj jezik. Ta teorija vdora ali katastrofistichna teorija je med zgodovinarji priljubljena vse od 19. st. Po tej teoriji izvajajo jezikoslovci razmeroma pozno iz prvotno enotnega indoevropskega jezika diferenciacijo posameznih indoevropskih jezikov. (2) Po preučevanjih tretjega vidnega arheologa **Colina Renfrewa**, ki je svoje teorije intenzivno razshirjal v osemdesetih letih, se zastavlja tudi lingvisticno vprasanje (to je za arheologa nekoliko neobichajno), ko ugotavlja, da arheologija ne ponuja nobenih dokazov za nasilja in spopade v IV. tisočletju pr.n.sht., ki bi povzročili kulturne in jezikovne spremembe. Renfrew misli, da so Indoevropci le prvi poljedelci na evropski celini ter je indoevropizacija le vidik neolitske revolucije, ko je kmetsko-zhivinorejsko gospodarstvo pospesheno nadomestilo ekonomijo, osnovano na lovu in nabiralnistvu. Ta neolitizacija se je shirila iz Anatolije proti zahodni Evropi od zacetka VII. tisočletja pr.n.sht., torej tri tisočletja pred kurgani Gimbutaseve, ter je shlo, kar je she posebej pomembno, za difuzijo, ne pa za nasilno ali celo genocidno shirjenje nove kulture. (3) V devetdesetih letih je **Mario Alinei**, ki so ga nedvomno tako prevzela dela C. Renfrewa, da je njegove sklepe v kombinaciji z nauki priznanega arheologa svetovnega slovesa **G. Childa** iz

petdesetih let nadgradil ter razvil v novo arheologijo z mnogo starejšimi datacijami od doslej uveljavljenih. Alinei zavracha invazionistichne teorije in meni, da je indoevropska diaspora she nekaj tisočletij starejša od tiste, ki jo je postavil Renfrew, to potrjujejo tudi najnovejše radiokarbonske meritve in je mogoče spraviti v sklad z lingvističnimi dognanji, ki prav tako potrjujejo kamenodobno prvotno indoevropsko skupnost. Alinei opozarja, da so zhe v zacetku II. tisočletja pr.n.sht. v Anatoliji tri ljudstva – Hetiti, Luvijci in Palaiki – govorili troje razlichnih indoevropskih jezikov (ta spoznanja so plod najnovejših odkritij glinastih ploschic in preucevanja jezikov, zapisanih na njih). Njihov prihod na to območje postavljajo v III. ali celo v IV. tisočletje pr.n.sht. Spricho tega si je tezhko predstavljati, da bi she v teku III. tisočletja obstajal neki skupni indoevropski jezik, ki bi se tako hitro diferenciral v povsem razlichne jezike na tako ozkem prostoru. Prav tako nam razvozlani linearni B napisi (**Ventris in Chadwick**, 1956) kazhejo, da je mikenshchina ni bila le oblika arhaichne grshchine v II. tisočletju pr.n.sht., ampak je zhe bila koiné neke dezhele, ki je zhe poznala vech razlichnih dialektov. To nam spet enkrat vsiljuje vprasanje, ali je bilo mogoče, da je prishlo do indoevropske diaspore le nekaj stoletij pred tem, che naj bi shtirje tako razlichni – cheprav priznано – indoevropski jeziki (v Anatolji in v Grchiji) nastali shele v II. tisočletju pr.n.sht.

Alinei je seveda naletel na vrsto nasprotnikov iz vrst tradicionalistichnih zgodovinarjev, cheprav se njegova teorija kontinuitete (ki trdi, da so v Evropi na sedanjih ozemljih v bistvu ista ljudstva zhe od paleolitika-mezolitika in med temi izrecno omenja tudi Slovence) v osnovi ne razlikuje veliko od Renfrewovih stalishch, le veliko doslednejši je tudi v lingvističnem smislu.

Med tistimi, ki ga sprejemajo z naklonjenostjo, je **Xaverio Ballester** z univerze v Valenciji, ki je zapisal (*Rivista italiana di dialettologia*, 23/1999; vsi prevodi navedkov L.V., che ni posebej oznacheno): »Alineiu bo pripadla zasluga, da je bil prvi v najnovejšem chasu (prav pri tem ne gre pozabiti, to odkrito priznava tudi Alinei, vsaj na daljnega predhodnika **Herberta Kühna** in njegovo delo *Herkunft und Heimat der Indogermanen*, 1932), ki je razvil dragoceno in pogumno teorijo paleolitskega izvora tudi za indoevropske jezike. Res bodo lahko posamezne od teh novih zamisli videti revolucionarne (in subverzivne) glede na nekatere temelje vech stoletij veljavne doktrine, zato ne smemo prichakovati, da bodo hitro in z naklonjenostjo sprejete v določenih okoljih, morda sploh ne bo nobene naklonjenosti, torej ne bodo sprejete. Vsekakor pa upajmo, da v akademskih in znanstvenih krogih ne bo prevladal duh cenzure, tako da bodo imeli drugi, zlasti mladi, možnost spoznavati in preucevati nove zamisli, in jih bodo lahko zavrnil ali sprejeli; skratka, da bodo imeli prilozhnost ovrednotiti razloge, spricho katerih smo Alinei in she kdo drug z njim, cheprav smo sedaj v manjshini, zacheli trditi, da so bili evropski predhodniki obichajni ljudje, ne nekaj posebnega, in da so bili celo boljshi, kot se je domnevalo. Boljshi od nas samih, vendar ne superiorni nad drugimi.« Pri tem navedku je mogoče slutiti tudi kritiko

rasistichne arijske teorije, ki jo je mogoče še vedno zaslediti v temeljnih predpostavkah klasičnih teorij o genezi Indoevropcev...

Te radikalne, posodobljene in strokovno močno podprte teorije, nasprotne domnevemu preseljevanju ob koncu starega in v začetku novega veka, ki zaposluje tudi nas Slovence, podobno kakor Hrvate, Srbe itd., da ne pozabimo na Etrushchane, Grke, Italce itd., seveda pomembno tangirajo vprašanje Venetov. Zato je izrednega pomena, da je končno izšel drugi del knjige *Izvor evropskih jezikov – teorija kontinuitete* (prvi del 1996), ki jo je napisal zhe omenjeni dolgoletni profesor in emeritus na univerzi v Utrechtu Mario Alinei, sicer Italijan po rodu, ustanovitelj in direktor revije *Semantichni zvezki*, predsednik *Atlas Linguarum Europae* pod pokroviteljstvom UNESCO, predsednik *Société Internationale de Géolinguistique et de Dialectologie* in pisec sštevilnih strokovnih del. Knjigi obsegata nad 1800 strani podrobnih razchlemb in strokovnih utemeljitev teorije kontinuitete, ki v bistvu izhaja iz predpostavke, da so hipoteze o evropski selitvi narodov nevzdržne in da je mnoga odprta zgodovinska vprašanja in nejasnosti mogoče razlozhititi edinole s priznanjem, da toliko razvpitega preseljevanja narodov sploh ni bilo in da v Evropi zhive indoevropska ljudstva zhe od kamene dobe naprej bolj ali manj na ozemljih, kjer so naseljena danes. Profesor Mario Alinei se še prav posebej ukvarja s Slovani, o katerih meni, da od davnine zhive na območju jugovzhodne Evrope, in še vech, da so se celo z območja jugovzhodne Evrope shirili proti severu in severovzhodu.

Francis Conte, sicer še vedno v okviru tradicionalne poselitvene teorije, nam ponuja s svojimi raziskavami dodatne argumente za sodobno teorijo kontinuitete; sholal se je na St. Antony's Collegu v Oxfordu, nato na univerzah na Harvardu in v Leningradu, sedaj je profesor na znameniti Sorboni v Parizu, pred tem direktor Inshtituta za slavistichne shtudije v Bordeauxu; leta 1986 je v Parizu izdal knjigo *Les Slaves. Aux origines des civilisations d'Europe*, ki je bila prevedena tudi v druge svetovne jezike. Tisti, ki se je uchil zgodovine le iz slovenskih uchbenikov, najde v njej veliko takega, kar bi bilo pri nas delezno podcenjevanja in posmeha. Tako pishe (n.d., str. XXII): »Vendar nam zgodovina, na izrazit nachin pa slovanska zgodovina, oskrbi zatajevana prichevanja: zato se moramo zatechi k arheoloshkim izkopavanjem in jezikovnim raziskavam«. Navedimo le en primer, ki je v znachilni povezavi s tistim, kar bomo še prebrali v nadaljevanju. Conte, ki spricho svoje temeljite izobrazbe in specializacije zelo dobro lochuje med Slovenci, Slovaki, Slavonci, navaja, da so se Slovenci razdelili na dva dela, od katerih en del zhivi na sedanjem ozemlju, drugi pa se je (Conte pravi: morda v 4. st.) odpravil na sever ter so zhiveli v Novgorodu, v okolici Ilmenskega jezera, kjer se je dolgo locheval od Rusov.

Zhe omenjeni etimolog **Giovanni Semerano** je navedel vrsto slovenskih besed, ki imajo ustrezno vzporednico v semitski akadshchini. Tudi v (nedokonchanem) etimoloshkem slovarju slovenskega jezika pokojnega akademika Franceta Bezlaja (ki

je izrecno napisal, da sodi slovenshchina med najbolj arhaične jezike) najdemo tu pa tam navedbo o akademskih sledovih, vendar to v slovenskem jezikoslovju ni dovolj celovito in sistematično obdelano. Pred nekaj meseci je izšla moja knjiga **Jantarska pot**, ki nekoliko obširneje obravnava to problematiko v luči najsodobnejših odkritij in raziskovanj najvidnejših mednarodnih strokovnjakov. V njej navajam vrsto vprašanj, ki so s stalishcha tradicionalnega zgodovinopisja še odprta, ki pa jih je mogoče v luči sodobne teorije kontinuitete elegantno razrešiti, upoštevaje tudi veliko najnovejših dognanj sodobne arheologije, zgodovinopisja in jezikoslovja, ki govore v prid davnemu tesnemu stiku med ljudstvom, ki je govorilo predhodni jezik slovenshchine, in ljudstvi, ki so pred pet in vech tisočletji govorila semitske jezike na Blizhnjem vzhodu, na kar opozarja tudi G. Semerano.

Che se povrnemo na **Giuseppa Sergija**, zgodovinarja, antropologa in jezikoslovca, ki je, čeprav iz takrat znanih izhodishch, prishel do sklepa, da je latinshchina nastala iz praslovanshchine in jezika staroselcev, to je ljudstev mediteranske rase, ki so bili pretežno semitskega izvora, je bil Sergi eden tistih predhodnikov sodobne teorije kontinuitete, ki je uposhteval tako arheoloshke kakor antropoloshke, etnoloshke in lingvistične argumente pri svojih analizah. Poglejmo primer, ki ga navaja Alinei:

Veverica: Alinei (ALI, 2000) omenja, da je edino Plinij (1. st. n.sht.) zapisal besedo *viverica*, in jo nato razchlenjuje v luči svoje teorije kontinuitete.

Kaj o tem najdemo v drugih delih?

(CAM): ital. **scoiattolo** – lat. *sciurus*, zanimivo, da v istem slovarju ne najdemo gesla iz latinshchine v italijanshchino (?!), prav tako ne *scuriolu(m)*, ki ga navaja Zingarelli. Zaman tudi ishchemo *viverica*.

(ZIN): **scoiatto**, redko scoiattolo [dal lat. *scuriolu(m)* – dim. dissimilato di *sciurus*].

(BRA): **sciurus** – veverica.

(CAL): **sciurus** – scoiattolo (Plin. E Mart.)

(BAT): **viverra** f. (leto 1831, Audouin), zool.; “zibetto”, vrsta viverridi (carnivori, mesojedci); lat. sc. *viverra* (Linneo, leto 1758), *-idae* (Gray, leto 1821); ant. (XVII st., Oudin), “furetto”; latinski ucheni izraz *vivera* furetto, bela podlasica, vretica (Plinij), donnola, podlasica (Glasse), podobne izraze najdemo v drugih indoevropskih jezikih; ohranjeno v monferrareshkem *vinvera*, valsoaneshkem *bera* scoiattolo. Iz praslovanshchine *viverica*, preshlo v sodobno grshchino *berberitsa* scoiattolo, veverica. Angleshko *viverra* (leto 1706).

(ERN): **viverra**, **-ae** f.: furet (Plinij), belette (*mustella*, podlasica). M.L. 9412; *viverrarium* n.: prostor kjer goje bele podlasice, ki jih uporabljajo za lov na zajce (primerjati tudi z M.L. **viverrica* belette, in 9414 **viverrula* ecoreuil, veverica, nekateri vidijo besedo, ki ima star pomen, ki nam prikliche keltski izraz *gwywer* (izposojeno iz *viverra*, meni J.Loth); prusko *weware*, litavsko *veveris*, *vovere*, srbsko *veverica*; perzijsko *varvarah*. V splošnem gre za obliko podvojitve razlicnega tipa, katerega koren je **wer-*: v angleshchini najdemo sestavljenko *ac-veorna* (nemshko *Eichhorn* izhaja iz neke ljudske

etimologije). Koren bi bilo mogoče najti tudi v grščini *ἀ(F)είρω* j-eleve, gojiti in *αώρα* balançoire, gugalnica.

(FOR): **viverra (vivarra)** - Animal exiguum domesticum, paullo majus mustela, colore etiam candidiore, *furetto*, γαλή κατοικίδιος (Mustella furo Linn.) – Plin. 11. Hist. Nat. 49.109 (261).

Ossea genitalia sunt lupis, vulpibus, mustellis, viveris. Id. 30 ibid. 6.16 (47) – Plin. Valer. 2.2.1; Plin. 8 Hist. Nat. 55.81 (218)

(COR) **viverra** – mamifero asiatico dei carnivori a corpo snello, con ghiandole anali che sacernono una sostanza odorosa (l. 1598): furetto, voce dotta (con qualche esito pop.), lat. *viverra(m)*, da una radice espressiva **wer-*, qui raddoppiata, come in altre lingue indoeuropee, dove indica lo scoiattolo. Ma i nomi di questi piccoli carnivori si scambiano facilmente: nelle glosse, p.es. *viverra(m)* e dota come sin. di *muscella(m)*, cioè mustella(m) donnola, e donnola e il sign. che ha *vinvera* a Cuneo, mentre nel Monferrato e lo scoiattolo.

(ALI/2) Alinei (str.732) poudarja: »... latinski izraz *vivera*/**viverrica* in izpeljanke [FEW s.v.]. Gre za latinski leksem, potrjen edinole pri Pliniju, ki ima zanesljivo afiniteto s slovanskimi in baltskimi jeziki...« Ker gre za enega od primerov izrazito starega prichevanja, je to vredno posebne pozornosti, upoštevaje teorijo kontinuitete, ki postavlja Venete v ta stichni prostor med Italide in Slovane, cheprav o Venetih sam Alinei meni: »Očitno v teoriji kontinuitete ne moremo vech uporabljati izraza *romanski*, che hochemo oznachiti skupino ligvemov, ki so jih govorili v tistem chasu v območju severnega Sredozemlja, niti *italski*, che bi hoteli opredeliti njihovega indoevropskega predhodnika... bolje bi bilo rechi, da je bila vpeljana nova razlichica latinshchine na področja, kjer se je od nekđaj govorilo drugache ali se je govorilo neki bolj ali manj soroden jezik, kot je falishchina, italshchina, venetshchina in mnogi drugi neznani lingvemi, ki niso bili nikoli zabeleženi v pisni obliki, vendar jih lahko predpostavljamo na osnovi danashnjih jezikov in narechij... Za latinshchino je treba po teoriji kontinuitete strozhje lochevati, ne tako, kot to dela danes tradicionalna lingvistika, med "klasichno latinshchino" v smislu pisanega elitarnega jezika in "govorjeno latinshchino", ki je obstajala v skoraj neshtetih razlichicah... geografsko in kronoloshko diferencirane iz neke predrimljanske latinshchine (to je tiste pred ustanovitvijo Rima in pred oblikovanjem neke elitistichne plasti Latincev), soobstojale pa so z razlichicami in razvojnimi stopnjami vzporedno z italshchino, venetshchino in drugimi indoevropskimi jeziki stare Italije, ki jih poznamo zgolj v obliki pisnih koine. Po scenariju teorije kontinuitete latinshchina, italshchina, venetshchina, falishchina in sorodni jeziki ne le napovedujejo romanizacijo, ampak tudi samo ustanovitev Rima, in to za cela tisočletja.«

Teorija kontinuitete ima za nas poseben pomen, ker med drugim neposredno zavracha pojem Retoromanov kot zgodovinsko in lingvistichno nesprejemljiv, umetno skovan,

uveljavlja pa in utemeljuje ladinshchino, jezik, ki ga še danes govore na prostoru od Furlanije prek Karnijskih Alp do Shvice, kjer ima celo status enega od konstitutivnih drzhavnih jezikov kot jezik, ki je nastal iz predhodnega substrata in slovenshchine, kar je mogoče podkrepiti ne le lingvistichno, ampak tudi z etnoloshkimi, socioloshkimi in zgodovinskimi dokazi.

Zhe omenjeni Xaverio Ballester (n.d. str., 1 in 2) izrazha svoje preprichanje: »... Alineijeva delo predstavlja dalech in nasploh najbolj revolucionarno zamisel, ki je bila oblikovana o izvoru (indo)evropskih jezikov v zadnjih letih, v obdobju, za katero so znachilna obsezhna nova odkritja – od katerih so bila mnoga tudi revolucionarna – tako v okviru arheologije, lingvistike, antropologije, etnologije, genetike kot tudi ekologije, klimatologije v odnosu do prazgodovine.«

Michel Contini v svoji razpravi *Vers une nouvelle linguistique historique: L'ouvrage de Mario Alinei, Origini delle lingue Europee* (Dialectologia et Geolinguistica – Journal of the International Society for Dialectology and Geolinguistics, 8/2000) pravi: »Au cours de ces dernieres années l'intéret pour le passé le plus lointain de l'humanité n'a cessé de grandir... L'ouvrage de Mario Alinei, linguiste "généraliste", comme il aime bien se définir lui-meme, de renommée internationale, se situe parfaitement dans le cadre de ce débat d'idées. Son but principal est de démontrer que la linguistique possède un système de périodisation autonome par rapport a celui des autres disciplines scientifiques et que sa démarche de datation permet aujourd'hui de reculer dans le temps l'origine et le developpement de l'ensamble des parlers actuels d'Europe...«.

Nato pa zakljuchi: »... l'ouvrage de Mario Alinei s'avere d'ores et déjà incontournable pour les futures recherches en linguistique historique.«

Alinei (ALI/2, str.192) sklepa: »... Iliri za teorijo kontinuitete niso le etnolingvistichna skupina blizu Slovanom, ampak tudi elitna skupina, ki je obvladovala del slovanskega prostora...«. In (str.218): »...antichna prisotnost Ilirov v juzhni Italiji, kot so bili Mezapijci, sodi med zgodovinske dosezhke zadnjih desetletij. In iz teh odkritij izhaja tudi potreba po reviziji problema odnosov med Slovani in Iliri... (str.220) "panilirizem" je videl Ilire vsepovsod. Toda kaj kmalu je nastopil chas stvarne obravnave ilirskega obsega naselitve... v bronasti in zhelezni dobi... so obstajala obmochja, ki so jih obvladovale posamezne elitne skupine... in to nima zveze z njihovim dejanskim izvirnim ozemljem... ni mogoče izkljuchiti, da je ime Iliri izhajalo od dominantne skupine, ki je izoblikovala konfederacijo, z meshano etnichno in jezikovno sestavo, in je zajemala tudi Slovane in/ali Italide. Lahko torej sprejmemo – modificirano kronoloshko in socioloshko kot zhe omenjeno – danes uveljavljeno mnenje, da "Iliri niso nikoli bili etnichno kompaktno ljudstvo, ampak so bili sestavljeni iz heterogenih ljudstev, in da namesto o neki ilirski kulturi moramo govoriti o skupnosti civilizacij"«. To Alineijevo izvajanje se v bistvu ujema s stalishchi Sergija, ki je trdil, da so davni Protoiliri v Italiji v resnici Praslovani, tisti, ki so sooblikovali latinshchino.

Alinei med mnogimi drugimi argumenti opozarja na situle, ki da so znachilnost slovenskega prostora, kjer je mogoče celo iskati njihov izvor, v kontekstu interakcije na pradavnem stiku med Slovenci in Italidi. V luchi teorije kontinuitete torej Veneti predstavljajo pomemben chlen za razumevanje dogajanja v paleo-mezolitiku, izključujoch domnevno in sedaj prevladujocho teorijo migracij v poznem starem veku ali celo v zgodnjem srednjem veku, ki je nevzdržna in zavira nadaljnji razvoj znanosti, trde tvorci sodobne teorije kontinuitete.

Za teorijo kontinuitete je izrednega pomena delo F. C. Guisasola (GUI) *Enigma baskovshchine pred indoevropskimi jeziki*, kjer izrecno opozarja (str. 279, tch. 436):

»Izraz *goritu* "kuriti, zhgati, zhariti" je skupen tako baskovshchini kakor slovanshchini; baskovko *zil* pomeni skoraj isto kot v slovanshchini *zhila* "kita"; slovanska beseda *snegu* ustreza baskovskemu *negu* "chas snega, zima"; za shpansko "arroyo" (potok) imamo za baskovsko *erreaka* skoraj identično slovansko besedo *reka* [Op. avtorja GUI: Ko M. Pidal, *Introd. a la fonet. vasca*, 1921, navaja, da "Baskovshchina ... namesto shpansko *riega* (namakanje) ali *zanja* (jarek, jama, potok, zhleb), za *rigare* rechejo *erreaka*", menim, da je vendar njegova etimologija, tudi sugerirana zaradi zvena besede *surco*, ki jo tudi zajema baskovska *erreaka* (za *zanja* ali *acequia* jarek, jama potok, zhleb daje prednost obliki *areka*), nekam nasilna.]; poleg tega imamo za baskovsko *txuku* ali *xuku* slovansko besedo *suho*, za shpansko "*silbar*" je v slovanshchini *svistati* (v rushchini *svistet*) | op. L.V.: gl. Bezljaj ESSJ, geslo sviskati! - zhvizhgati, shvisteti itd. | ter *silbido* ali *silbato* je v baskovshchini *txistu*, *xistu* ali *uistu* [Op. avtorja GUI: na iste korene **swe-*, **swi-* ali **si-* z različnimi razshiritvami se nanashajo v baskovshchini *txirol* ali *txirul*, shpansko "silbo, flauta" (pishchal, piskalo) ter *txulula* "silbo" v grshchini *σει-φλόω*, *σ-γ-ός* "silbido" ter *σίςω* "silbar", v latinshchini *suillum* "silbido", *si-filo* "silbo", *si-bilus* "silbido" in *si-bilare* "silbar". Ta poslednji izraz vsebuje tudi derivat *sibilatus*, ki s pomočjo konzonantne metateze razvije v kastiljskshchini *silbato* ter v baskovshchini *txibilitu* ali *txulubita* "silbato".]; poznamo tudi slovanski *kopati* in baskovski *kopatu* [obdelano posebej v tch. 103]; ruski *ugor*, (op. L.V.: jegulja) in baskovski *s-ugor*.«

Vsi tu navedeni in she drugi izrazi, ki so skupni baskovshchini in slovanshchini (poleg teh so seveda she druge podobnosti z indoevropskimi jeziki), nakazujejo, da so obstajali zhe v davnini neposredni stiki, saj gre kar po vrsti za izrazito elementarne pojme: *goreti*, *zhila*, *sneg*, *reka*, *shvisteti*, *suho*, *ugor* itd. Kakor ni mogoče, da bi imeli za te najosnovnejše pojme iz naravnega okolja v obeh (danes zemljepisno tako oddaljenih) jezikih identične izraze, je najprepričljivejša in razumna razlaga, da smo bili zhe v davnini v neposrednem stiku, che za Baske velja, da so najstarejši narod v Evropi. **Poleg tega moramo uposhtevati, kar je izrednega pomena, da je Armorika ob Biskajskem zalivu v soseshchini z Baski, ki so se tudi do danashnjega dne ohranili v Pirenejih, torej so ti prevzeli od tamkajshnjih Venetov te prastare besede, ki so očitno slovenskega izvora.**

Spricho tako zasnovanih in posodobljenih pogledov na prazgodovino ne bo smelo biti nich vech predmet posmehovanja tradicionalnih zgodovinarjev (in ne tako

redkih, ki jim slepo slede), che Venete obravnavamo kot antichne Slovence, ki so sicer dozhivljali svoj zgodovinski razvoj in se izoblikovali do danashnjega etnosa, tako kot so se npr. Italijani (ki niso Rimljani, kot se pogosto poenostavljano prikazuje in manipulira, na kar vechkrat opozarja tudi tvorec teorije kontinuitete Alinei), Francozi ali drugi narodi; nemalo narodov pa ni vech, ker so preprosto izginiti. Slovenci-Veneti pa so skozi tisochetja evoluirali na obsezhnem prostoru od Paflagonije prek gornjega Jadrana do Baltika oziroma do Armorika.

Ustvarjalci TK kritizirajo tudi slovenske zgodovinarje, da so prevech vezani na tradicionalno teorijo, da so prevech zadržani (npr. izrecno navedeni Milko Matichetov), in bi pričakovali od njih vechji prispevek, in che na osnovi povedanega povzamemo najnovejšo teorijo kontinuitete, se nam izkazhe kot nadvse stvarna. Res, da jo je potrebno she dograjevati, toda za tako obsezhno spremembo paradigme, kot jo prinasha TK, ni mogoche pričakovati chesa drugega. Zlasti pa od nas terja veliko ustvarjalnega, pogumnega in prizadevnega dela! Tako je TK za zdaj predvsem delo tujih znanstvenikov, za slovensko znanost predstavlja she prav poseben izziv, da bi nadgradili dosedanja prizadevanja vztrajnih posameznikov z shirshe zastavljenimi projekti, ki bi Slovence postavili v nov zgodovinski kontekst.

Celotna knjiga Lucijana Vuge *Megalitski jeziki* je izshla v elektronskem mediju v ediciji *Pogum Revije SRP*, 2004. (Op. ur.)

Neprevedene knjige

Lev Detela

NEMSHKA PUBLIKACIJA O SRECHKU KOSOVELU

Erwin Köstler: Vom Erleben und Deuten.

(O dozhivljanju in razlaganju).

Srechko Kosovels Integrali: ein herausgeberisches Artefakt und sein Rang als herausragende Erscheinung der slowenischen Avantgarde.

(Integrali Srechka Kosovela: izdajateljski artefakt in njegova vrednost kot izstopajoči pojav slovenske avantgarde).

Znanstvena zbirka Pavlove hishe, 7. knjiga.

(Wissenschaftliche Schriftreihe des Pavelhauses, Band 7).

Pavelhaus / Pavlova hisha, Laafeld / Potrna 30,

Bad Radkersburg / Avstrijska Radgona, 2005, 223 strani.

Erwin Köstler se je v zadnjem desetletju uveljavil predvsem kot prevajalec izbranih del **Ivana Cankarja** v nemshchino, vrh tega je pri celovshki založbi Drava poleg prevodov nekaterih novejših slovenskih avtorjev objavil prvo popolno izdajo Kosovelovih *Integralov* v nemshkem jeziku. Podobno kot **Ludwig Hartinger**, ki je lani ob stoletnici rojstva **Srechka Kosovela** skupaj z **Aleshem Bergerjem** pri Mladinski knjigi v Ljubljani izdal spominsko antologijo *Ikarjev sen*, pri zgornjeavstrijski založbi Thanhäuser pa she nemshko antologijo Kosovelove literature *Mein Gedicht ist mein Gesicht* (Moja pesem je moj obraz), s podnaslovom *Iznajdba orfichne pokrajine*, sledi tudi Köstler lastnemu prepričanju, da je nujno potrebna avtentichna interpretacija Kosovelovih tekstov.

Leta 1964 rojeni avtor je s tem v zvezi v nemshchini napisal posebno znanstveno razpravo *Vom Erleben und Deuten* (O dozhivljanju in razlaganju), ki je pred kratkim izshla v avstrijski Radgoni – Bad Radkersburgu kot sedma knjiga znanstvene zbirke Pavlova hisha, ki jo ureja in izdaja kulturno drushtvo 7. chlen za zashchito slovenske manjshine na Shtajerskem. V knjigi, ki obsega 223 strani, Köstler natanchno dokumentira in analizira zapozneno recepcijo avantgardistichnega dela Kosovelove poezije v slovenski javnosti. Pri tem, kot zhe mnogi pred njim, podvomi o zanesljivosti tako imenovane kritichne izdaje Kosovelovih *Integralov* v drugi knjigi pesnikovega *Zbranega dela* iz leta 1974, ki jo je po dolgem obotavljanju pripravil **dr. Anton Ocvirk**.

Pri svojih izvajanjih se avtor opira predvsem na ugotovitve profesorja na filozofski fakulteti univerze v Ljubljani **Janeza Vrechka**, ki v prichujoči knjigi objavlja obshiren

uvod o pomenu Srechka Kosovela za razvoj slovenske moderne literature in o interpretaciji njegovih tekstov z ozirom na pravilno rekonstrukcijo njegove avantgardistične rokopisne zapushchine.

Köstler poudarja, da je Kosovel v slovenskem prostoru zelo dolgo veljal za nadaljevalca impresionistične pesniške tradicije, za nekakšnega mlajšega krashkega naslednika poezije **Josipa Murna**, medtem ko so ga kot novatorskega literarnega vizionarja odkrili šele zelo dolgo po njegovi zgodnji smrti. Toda Ocvirk je Kosovelov moderni literarni način (konstruktivizem in integralizem), ki mu je bil kot privrzhencu tradicionalizma miselno tuj, skušal interpretirati »chustveno psiholoshko«, saj je med drugim menil, da naj bi bili v pesniku »po duši« dve skrajnosti literarne dikcije, dve »motivno – izrazni možnosti, ki mu ju je ponujal konstruktivizem, ironično cinična, napadalna, in intimno lirična, osebno izpovedna«. Po Köstlerju pa je Ocvirk pri tem očitno popolnoma spregledal literarno-konstitutivni pomen Kosovelovega idejnega premika h konkretno politično delujočemu literatu, kar naj bi se dogodilo tudi pod vplivom rusko-sovjetske revolucionarne umetnosti ob pesnikovem pristopu k socializmu v zadnjem obdobju njegovega življenja (1924 – 1926), ko je med drugim prevzel tudi urejanje revije *Mladina*.

V svoji shtudiji, ki jo je razdelil na šest delov, Köstler analizira posthumno nastajanje Kosovelove umetniške podobe in njegovega konstruktivizma. Z objavo dokaznega gradiva o Ocvirkovi redakciji (popravljanju), ki sega v strukturo določenih besedil, skuša opozoriti na nujnost kritičnega pristopa k posameznim velikokrat le v konceptu zabeleženim tekstom. V knjigi je objavljen tudi obširen, 27 strani obsegajoch povzetek v slovenskem jeziku. Zelo koristno dopolnilo je bibliografija Srechka Kosovela, ki ji sledita še imensko kazalo in slikovni izbor s fotografijami tega zgodaj umrlega slovenskega avantgardističnega pesnika ter njegovih interpretov Antona Ocvirka, Ivana Grahorja in Alfonza Gspana. Dodan je tudi ponatis reprodukcij naslovnice Kosovelovih knjig in nekaterih tekstov iz pesnikove rokopisne zapushchine.

Iz skrivnih predalov

Neuposhtevani slovenski sodobni avtorji – I*

Lev Detela

* *Sestavek o literarnem svetu Ivana Mesichka je prvi prispevek iz serije o neuposhtevani ali premalo upoštevani slovenski sodobni literaturi, ki ni dostopna širši javnosti, ker se nahaja v rokopisih, privatnih tiskih, izdajah manjših založb ali premalo znanih razmnoženinah. Serija bo izhajala v občasnih presledkih. Avtor prispevkov prosi zainteresirane, da na naslov uredništva pošljejo svoja nenatisnjena dela, vendar poslano gradivo ni jamstvo za presoje, ki bodo narejene iz selektivnega izbora poslanih tekstov.*

MESICHKOVA PRICHEVALSKA PENTALOGIJA O »JUNAKU NASHEGA CHASA«

Ivan Mesichek je slovensko javnost v zadnjem desetletju presenetil s tremi esejistichnimi knjigami. V njih se je bralcem razprl kot nekonvencionalen bogoiskalec. V klenem in jasnem jeziku je odkritosrčno predstavil svoja filozofska – religiozna nagnjenja in iskanja, ki se v marsichem razlikujejo od ustaljenih in uveljavljenih poti slovenske esejistike in publicistike. Njegova intelektualna drzha se izkazhe v utesnjenih in normiranih pogojih kot nekaj oporechnishkega, vendar je predvsem samosvoj prichevalski poskus sodobnemu chloveku primerne sinteze raznoterih humanistichnih in religiozних spoznanj in vizij. Te zlasti v obeh avtorjevih zadnjih knjigah, ki sta izshli pod naslovoma *Gosenice in metulji* (Maribor 1999) in *Ljubechi bozhji smehljaj* (Maribor 2000), prerashchata okvire tradicionalnega katolicizma oziroma krschchanstva in ishcheta duhovno pot v gosto mrežo novodobnih religiozних spoznanj in iskanj, zato sta naleteli na odklon pri tradicionalnih predstavnikih katolicizma. Ni chudno, da se Mesichek v javnosti pojavlja kot kritichni izziv, kot glas »drugachnega posameznika«, kot oporechnik. Ta naziv se ga je oprijel zhe v dobi prejšnjega enopartijskega ateistichnega sistema, ko se je zachel upirati uradnemu dialektichnemu materializmu in se priblizhevati krschchanskemu socializmu, kar je dobro razvidno iz njegove prve esejistichne zbirke *Temelji humanistichne etike* (Ljubljana 1990, ponatis 2000). V eseju *Psihiatrove marginalije k Mesichkovi esejistichni trilogiji*, objavljenem kot spremna beseda v knjigi *Ljubechi bozhji smehljaj*, meni znani psihiater dr. Janez Rugelj kljub temu, da Mesichek v svoji esejistiki kot prichevalec »ne razkriva vseh aspektov svojega osebnega zhivljenja, kakor so to storili shtevilni trpechi filozofi, denimo Kierkegaard. Nekaj takih elementov je sicer nakazal zhe v prvi knjigi, vendar prevech zadržhano. Morda ga je blokiral podzavestna zhelja, da bi ga katolishko "obchestvo" sprejelo v svoje zavetje. Pa ni in ni shlo. Izpovedna knjiga, ki ne prikazuje celotne osebnosti, torej tudi ljubezensko in seksualno zhivljenje,

je za bralca torzo, saj se ne more polno zgledovati po avtorju.« (str. 360).

Tu gre morda za neke vrste nesporazum, saj ni nujno, da bi morali religiozni eseji zrcaliti vse plasti pisateljeve osebnosti, temveč so bili morda napisani z namenom, da bi predstavili predvsem pisateljev bogoiskateljski duhovni zagon, izhajajoč iz kognitivnih spoznanj, vendar poglobljen z očitnimi transcendenčnimi dozhivetji bozhjega. Zanimivo pa je, čeprav ni bilo znano v javnosti, da se je Mesichek zhe zelo zgodaj, she preden se je usmeril v vizionarsko religiozno esejistiko, zachel razpoznavno in drzno soočati s svojo tezhko zhivljenjsko usodo tudi v pripovedni prozi. Od leta 1974 se je njegova odkritosrčna vivisekcija lastnih dejanj in spoznanj postopoma razrasla v razvejeno prozno pentalogijo (dalj chasa je bila dostopna le kot razmnozenina, zdaj pa so prve tri knjige izshle pri ljubljanski založbi Kalki, medtem ko zadnji dve knjigi izideta pri isti založbi predvidoma leta 2006), v kateri je podrobno, odkrito in pogumno, kot verjetno pred njim v tej obliki she nihche v slovenski literaturi, razgalil svojo neobichajno zhivljenjsko pot skozi zamejeno družbeno stvarnost in medchloveshke nedovršenosti. Zhe leta 1978 pa je v tem kontekstu v Mariboru pod naslovom *Legenda o Anki ali lepota greha* v samozaložbi izdal novelo o »tantrichni« ljubezni med profesorjem in njegovo dijakinjo, ki jo je vgradil tudi v drugi del pentalogije.

Ta proza je v duhovnem smislu dialektichno povezana z avtorjevo esejistiko in jo dopolnilno osvetljuje, toda tudi esejistika lahko obratno kontemplativno dopolni v pentalogiji zajeto zhivljenje samosvojega posameznika, marsikdaj odtujenega družbenim navadam in normam, a tudi zaradih kriznih dozhivetij v lastnem zakonskem in izvenzakonskem zhivljenju vedno bolj mistichno odprtega za transcendenčna dozhivetja.

Mesichkova pentalogija je svojevrsten tekst, pogumna samoizpoved o tezhkih blodnjah na poti do spoznanja o bozhji vseprisotnosti. Poleg tega je za slovenske razmere izredno odkrito napisana raziskava o ljubezni v modernem chasu, v katerem so se porushila shtevilna tradicionalna družbena in moralna nachela in so se protagonistom v nezavarovanem in nevarno odprtem prostoru marsikdaj zamajala tla pod nogami. Zgodba o mariborskem srednjesholskem profesorju Stanetu Tezhaku (*nomen est omen* – zhe ime lahko simbolichno razodene, kakshen si po znachaju!), spochetka tipichnem, v ateistichnem duhu vzgojenem sholniku »jugoslovanskega samoupravljskega socializma«, ki schasoma izgubi vero v priuchene in pridobljene iluzije ter se sredi zhivljenjskih tezhav postopoma priblizha in odpre metafizichnim dimenzijam bivanja, se bere tudi kot avtobiografija, kot osebno prichevanje, kot dnevnik s pogledom v notranje dogajanje glavnega protagonista ali kot razvojni roman o zorenju samosvojega »tezhavnega« posameznika v svobodnejshega chloveka. Kompleksno oblikovani tekst vsebuje poleg tega elemente literarizirane socioloshke shtudije o zhivljenju in vedenju v obdobju tako imenovanega realnega socializma, čeprav je istochasno filozofsko – metafizichen traktat o iskanju chloveshkega smisla sredi chloveshkih in družbenih nedovršenosti in nesmisla pa tudi porochilo o osvobojevanju samosvojega posameznika in posebnizha iz konvencionalnih prisil in zavrtosti v svobodnejshe, visoko

individualizirano senzualno in seksualno zhivljenje na podlagi iskanja ravnotezhja in vzajemnosti med partnerjema v sodobnem zakonu.

Mesichek skusha prikazati duhovno evolucijo glavnega junaka kot odisejado tipichnega chloveka 20. stoletja, ki je nasedel Marxu in Nieztscheju, z njima vred proglasil Boga za mrtvega, hotel sestti na bozhji prestol, a v stiskah, hudih zagatah in travmah spoznal razsezhnosti svoje zablode in uvidel, da je zgolj kot zemeljsko chloveshko bitje brez odprtosti v transcendentne razsezhnosti nezadosten. Pri tem avtor razkrije tudi najbolj intimne in delikatne plasti Tezhakovega zhivljenja, njegovo chutno in dushevno dozhivljanje ljubezni, kar je za mnoge bralce in bralke she vedno tabu. Toda ta telesna ljubezen je vedno bogoiskateljska. Zato je pentalogija tudi svojevrsten spiritualni erotikon o bozhji prisotnosti v telesnosti.

Slovenija po drugi svetovni vojni je avtentichna snov za Mesichkovo pentalogijo. Realistichno je opisana tezhka socialna in politichna polpreteklost v tedanji severovzhodni Sloveniji, vendar glavni junak petdelne epopeje uporno in z ironijo premaguje tragichno druzhbeno in mentalno korupcijo in nedovrshenosti. Morda bo kateri od bralcev Mesichkovo prozo obchutil kot provokacijo. Morda ga bodo zmotile nekatere znachajske in vedenjske poteze glavnega junaka. Morda se mu bodo te zazdele nevarne ali nepravilne. Vsekakor je pentalogija klofuta navidezni (malomeshchanski) morali in verjetno avtorjev kritichni odgovor na nezadostnosti v »socialistichni« druzhbi in drzhavi po krutosti druge svetovne vojne z drastichnim stopnjevanjem in uzakonjenjem nasilja tudi she za »revolucionarni chas« zatem na »svetli poti v boljsho bodochnost«. Pred nami je »krizhev pot« protagonist iz tradicionalno (konvencionalno preprosto) verne delavske mariborske druzhine pod Pohorjem in iz nemshke nacionalnosocialistichne osnovne shole, ki dozoreva v povojnem komunistichnem chasu v marksistichno vzgojenega profesorja slovenshchine in se prebija s svojo prvo srbsko zheno, ki ga ne ljubi, in z dvema otrokoma iz tega zakona skozi shtevilne gmotne in politichne tezhave, pada in vseeno spet vstaja, trpi, hrepeni, upa in ne omaga. Natanchno so opisane majhne, vchasih celo banalne, trivialne resnichnosti, iz katerih pa se postopoma hrani in krepi zhelja po neki vishji, popolnejshi resnichnosti, iz katere je zgrajena duhovna nadstavba zhivljenja. Pisateljevo sporochildo se zhe na zachtetku shiri v tragichno, na trenutke tudi tragikomichno zgodbo o iskanju zhenske – zhene – zhivljenjske spremljevalke ob istochasnem boju za prezhivetje brez solidarnosti sorodnikov in druzhbe v banalnih »socialistichno – proletarskih« razmerah pri natanchno opisani gradnji hishe oziroma hish v kontekstu asimetrichnega ljubezenskega razmerja v ponesrechenem zakonu med »potentnim« mozhem in »frigidno« prvo zheno in razocharanj z naslednjimi partnericami. Mesichek opisuje zhivljenje svojega protagonista v vseh podrobnostih. Dozhiveto in prizadeto analizira dvanajstletni zakon s svojo prvo zheno, vendar ne zamolchi vedno vecnje utesnjenosti v tem zakonu z dvema sinovoma, iz katere se skusha osvobajati na razlichne nachine, med drugim z zheljo po drugachni, boljshi, polnejshi zhen(sk)i, ki jo krchevito ishche, spet in spet najde, tudi

seksualno dozhivi, a vedno znova izgubi. Seksualna dozhivetja pa niso nikoli opisana le kot fizichni postopek, temveč vedno kot rast (cheprav tudi skozi zablode in padce) v vishjo duhovnost, kot blizhanje dveh razlichnih spolov k bozhji celovitosti v Enem. Vendar je očitno, da je preprichljivo predstavljeno predvsem psihofizichno stanje glavnega protagonista, njegov up, obup in boj, da bi se reshil iz stisk, prezhivel in se morda duhovno prerodil, manj pa duhovno dogajanje njegovih treh zhen in drugih občasnih zhivljenjskih spremljevalk, ki so velikokrat, kljub podrobnim opisom, več ali manj spremljevalne figure za uresnicjevanje zhelja in ciljev glavnega protagonista. Iz gmotnih in druzhbenopolitichnih tezhav na mariborski sholi se ta zateče na dobro plachano delo v Italijo, vendar se kmalu vrne nazaj v domovino. Dodatne tezhave nastajajo zaradi spora s protagonistovo tezhavno, sebichno sestro in starshi, ki jim je Tezhakova prva zheni nadvse tuja. Mesichkovo spominsko potovanje se ob skoraj vseh njegovih srechanjih z zhenskami, med temi tremi bodochimi zhenami, ki jih sprva strastno ljubi oziroma si morda umishlja, da jih ljubi, zachenja kot »radosten polet skozi blestečo svetlobo«, ki pa se prerad prevesi v trpko »hojo skozi temo« (peti del pentalogije *Mladost na obisku*).

Kako je mogoče, da Mesichkovemu junaku zakonska sreča zdrsi vedno znova iz rok, in to kljub ugodju razmeroma hitrih spolnih stikov in kljub mnogo večji možnosti izbire primerne partnerice v danashnjem chasu, ki jo tudi zaradi umanjkanja nekdanjih tradicionalnih prepovedi razmeroma hitro najde? Zhivi Mesichkov protagonist v umishljenem svetu? Je njegovo iskanje moshkemu komplementarnega zhenskega »ideala« navadna utopija? Je zhelja po psihofizichni uresnitvi dveh spolov v zdruzitvi v Eno (bozhje?) v ljubezni tudi s pomochjo ugodja in uzhitka, ki ga protagonist dozhivi oziroma dozhivlja z zakonsko zheni in razlichnimi partnericami – »kandidatkami« za zakonsko zvezo, nekaj, kar v idealni obliki (kakor jo Mesichkov protagonist, kot se zdi, zhe od vseh zacetkov preveč naivno pa tudi absolutno prichakuje) v dejanskem svetu nezadostne stvarnosti s shtevilnimi negativnimi strukturami sploh uresnichljiva? Zaplet se zachenja morda zhe v tem, da si naivno (romantichno) po ljubezni hrepenechi slovenski »junak nashega chasa« zheli preveč, ker ne uposhteva, da so (ljubezenski in spolni) odnosi med moshkimi in zhenskami komplicirani. Morda premalo uposhteva drugachnost zhenske psihe, posebnosti zhenskega dozhivljanja ljubezni, njena specifichna hrepenenja in prichakovanja. Nevarnost nastaja, che akterji spremenijo subjekt ljubljenja v goli objekt egocentricnega polashchanja, ne glede na to, da se tega morda jasno ne zavedajo. Zdi se, da je protagonistova ljubezen skozi zelo dolge periode preveč posesivna, vchasih celo izsiljena, cheprav se mu subjektivno dozdeva, da se vede popolnoma pravilno, humano, altruistichno. Vendar, kot recheno, marsikdaj verjetno ne uposhteva drugachnih psihichnih obchutkov pa tudi realnih psihofizichnih prichakovanj in potreb svojih partneric. Izbira si sicer take partnerice, ki so mu kos v telesni ljubezni, vendar so mu povechini duhovno nedorasle. Vechkrat so to zelo mlade zhenske, skoraj najstnice, vedno znova profesorjeve uchenke, kar pa v javnosti na

splošno velja za nedostojno in naleti na odpor. Toda profesor Tezhak je vedno tudi (nekoliko avtoritativen?) pedagog in skusha svoje mlade partnerice vzgojiti, prevzgojiti, spremeniti v odprta in svobodna bitja in tako odpreti za resnično ljubezen in za novo, polno in zrelo zhivljenje. Svoje ljubezni dozhivlja kot nekaj chistega. Pisatelj prikazuje ta njegova (svoja?) občutja v širokem chasovnem kontekstu v obliki razvojnega romana tudi kot rast v nova spoznanja, kot zhivljenjsko dozorevanje.

Je Tezhakovo iskanje vedno bolj skoraj metafizichno občutene (po)polnosti v ljubezni kljub temu nereально? Utopija? Saj prav pri tem velikokrat naleti na nevarne ovire, ker precenjuje svojo moč in voljo partneric, da bi mu na podlagi svobode v ljubezni ostale zveste. Zdi se, da precenjuje samega sebe – in she bolj druge. S tem slepi in zavaja sebe in vse z njim povezane. Poleg tega v ljubezenskih odnosih (nehote ali hote?) zaradi neke svoje »mefistovske« nagnjenosti celo izziva, zapeljuje v nevarnosti, uporno sledeh svoji notranji viziji svobodnih in odprtih odnosov na podlagi medsebojne vzajemnosti in tudi tolerance med partnerji »modernega chasa« brez ozkih tabujev. Zhe s prvo zheno zhivi v »odprtem, svobodnem zakonu«, da bi pozhivil hladno razmerje. To pomeni, da obojestransko ishcheta in menjavata razne partnerje, kar pa ju (jih) ne osrechi. Nenadoma ozkosrchna okolica odkritosrchnega Tezhaka, ker mu velikokrat ni naklonjena, ozhigosa za »seksualnega manijaka« (cheprav se tudi sama velikokrat ne drzhi obichajnih moralnih norm, vendar dela to na skrivaj), pa tudi njemu samemu se zachne dozdevati, da z njim morda nekaj ni v redu. V Tezhakovem odnosu do zhensk(e) je namrech zhe takoj na zachetku prisoten neki paradoks. Vedno znova skusha polashchevalno izsiliti »ljubezen«, cheprav se zaveda nezadostnosti odnosa. Toda istochasno neuresnichljivo hrepeni po idealni (idealizirani) zhenski, chesar njegova zakonska zhena pa tudi razlicne partnerice ne morejo uresnichiti. Tudi tu se Mesichek na pogumen nachin loteva zelo kochljivih, občutljivih in marsikdaj tabuiziranih tem. Cheprav z naturalistichno podrobnostjo in s senzualnim zagonom opisuje razlicne intimne prizore med moshkim in zhensko (in jih v petem delu manichno vojeristichno in ekshibicionistichno stopnjuje v demonichno, drastichno in morda nekoliko rasistichno obarvano spolno igro treh z vkljuchitvijo pohotnega shiptarskega ljubimca Tezhakove tretje zhene Rotije Samirja), ne pozabi na etichne principe in skusha dejanja svojih protagonistov psiholoshko utemeljiti. Kljub temu, da se zavzema za liberalizem pri spolnih odnosih in na sploh pri seksualnih zadevah, je očitno, da seksualnost pri tem ni le preskusni kamen vedenjskih nachinov posameznih akterjev, temvech tudi etike in morale oziroma civilizacijske kulture na sploh. Tako ni chudno, da se po dolgih periodah tavanja zave svojih zablod in v pozni uri ob branju Trstenjakove knjige *Hoja za chlovekom* vznemirjeno vzklikne: »Zhe dlje chasa me je preganjal občutek, da sem nekje na svoji poti zashel v slepo ulico, da sem pri tem zakrivil greh mistichnih razsezhnosti...« (peti del *Mladost na obisku*). Seveda pa segajo Mesichkove intencije pri tem dalech proch od vsakega ozkosrchnega, omejenega in zavrtega moralizma. Ontoloshki paradoks je zhe v tem, da se avtorjeva tezhnja po samorazkritju Tezhakovih obchasnih nezmernosti in

pretiravanja v dialektičnem loku ozaveščanja vedno znova prevesi na ploskev za medsebojne chloveshke odnose nujne in bistvene dushevne higiene.

Psihoanalitik Paul Verhaegen v delu *Ljubezen v chasu osamljenosti* (slovenska izdaja pri založbi Orbis 2002) meni, da v »pravi ljubezni odpadejo vsakršni poljudnoznanstveni nasveti o tehnicirani spolnosti in pornografiji, kar je ena temeljnih moshkih fantazem, kot tudi zhenški stereotipi o uspešni strategiji zapeljevanja, ki jih ponujajo mediji.« Cheprav skusha Mesichkov junak presechi omenjene stereotipe in se celo desetletje trudi, da bi osvojil svojo hladno zakonsko zheno, se zdi, da velikokrat ni v posesti resnicne ljubezni (v smislu Verhaegenove definicije, da si »tudi po najslabšem seksu na svetu tega chloveka she vedno absolutno zhelimo«). Morda ga nehote zapeljuje prevech mochan (na)gon po (drugi) zhenški? Tako v tem kontekstu narashchajocha permisivnost in z njo povezani razsvetljeni objektivni govor o seksualnih rekeh samo povechujeta splošno zagato seksualnosti in nesporazume v ljubezenskih odnosih.

Zdi se, da avtor ob analiziranju junakovega odnosa do zhene oziroma zhensk(e) utemeljuje tudi protagonistovo (in svoje) stalno prisotno in, kot se zdi, vedno intenzivnejše bogoiskateljstvo. Psihofizično determinirano disonanco med chlovekovo dusho in telesom skusha premostiti prav z združevanjem s tistim, kar krshchanstvo definira kot združitev s prepovedanim sadezhem in zato obtezhi z grehom in greshnostjo ter tako blokira in tabuizira. Po krshchanstvu bi lahko bil zachetek greha zhe v tem, da chlovek svojega trenutnega telesnega ugodja ne zablokira, temvech se mu strastno prepusti. Toda Mesichkovo iskanje Boga raste prav skozi ta nesporazum oziroma paradoks. Njegovo hrepenenje po avtentičnem ljubezenskem odnosu in intenzivnem ljubljenju je neposredno povezano s telesno uresnichitvijo ljubezni in je istochasno pretkano s samosvojimi vizijami, ki se skozi erotiko in seksualni fizichni akt chustveno in filozofsko odprejo v prostranost svobodno dojetega metafizichnega prostora. Lahko bi zapisali, da psihofizično dozhivetje partnerichine spolnosti ponudi protagonistu Mesichkove pentalogije prav zaradi mochno senzualno podozhivete telesnosti vech bitne pristnosti kot različni zaprti in shpekulativni filozofski sistemi. V drugem delu pentalogije z naslovom *Agonija sodobnega zakona* v 19. poglavju njegov glavni junak Tezhak v tej zvezi na primer zelo znachilno izjavi, da je »konkretno spolno zlitje z osebo, ki jo ljubim, ... samo zunanji vrh notranjega dogajanja, je uresnichitev mene kot moshkega in nje kot zhenske v vsej najini chlovečnosti... Je – odreshenje, je vstajenje mesa in duha, je vnebovhod, je bozhji dej...« V preizkushnjah z zheno in ljubljenimi zhenskami protagonist shele postopoma spoznava, da zhenska ni lastnina moshkega, temvech sta dopolnilo drug drugemu, da najdeta v intenzivnejše in polnejše zhivljenje in se ob tem blizhata popolni celovitosti, ki pa je le pri Bogu.

Posebnost pentalogije je namrech analiza postopne preobrazbe »junaka nashega chasa«, mariborskega profesorja slovenshchine Staneta Tezhaka iz tipichnega ateistichnega razumnika komunistichnega obdobja v bogoiskatelja in samosvojega vernika z izrazitimi mistichnimi dozhivetji in vizijami. Sredi prelepe slovenske zemlje v vinorodnih grichih pri Sv. Urbanu v blizhini Maribora in Pesnice (kjer pisatelj Mesichek danes domuje) se

mu iznenada, ob vpraševanju vesti na težko prehodni poti zhivljenja, dogodi drsenje na drugachno ploskev bivanja, ki je morda na prvi pogled strahna in težka, a na drugi strani velichastna, ko se občutek ujetosti v telesno jecho razpusti in se ti zazdi, da se ti je približhalo nekaj velikega, drugachnega, kar presega fizichne danosti sveta in napolnjuje celotno bivanje z duhovnim smislom.

Tudi kompleksno prikazani ljubezenski odnosi, ki na zacetku spominjajo na variante enega in istega motiva, se postopoma razkrijejo kot posamezni chleni v verigi, sestavljeni iz segmentov o protagonistovem postopnem duhovnem (samo)uresnicovanju. S pomocjo sicer dokaj linearno oblikovanega deskriptivnega realisticnega literarnega nachina, povezanega z nekaterimi naturalisticnimi seksualnimi scenami ter s sicer redkimi sentimentalizmi in lirizmi, plasticno zazhivi samosvoja atmosfera Mesichkove pentalogije, v kateri je »gordijski vozec«, kot pravi pisatelj, nenadoma spet »presekan« s pomocjo posebnega, skoraj misticno doumetega dogodka, težke prometne nesreche, ki jo glavni junak, vrachajoch se v domovino z dela v Italiji, »chudezhno« prezhivi in se obenem prenovi. Jasno lokalizirana vsakodnevna stvarnost je s pomocjo dramaticnega pripetljaja projicirana v skrivnostno usodnost. Zhivljenjska zgodba Staneta Tezhaka raste v nove razsezhnosti.

Zanimiva posebnost prichujočega dela je tudi v tem, da smo ob branju tako rekoč priche njegovega nastajanja. Kot zobci posebnega razchishchevalnega mehanizma dodatno posegajo v strukturo pentalogije analitichni komentarji pisatelja Mesichka, ki mu glavni junak pripoveduje in pojasnjuje svojo zhivljenjsko zgodbo, polno blodenj in iskanj, na kateri pa nikoli ne omaga. V spremnih pogovorih med protagonistom Stanetom Tezhakom in njegovim »prijateljem« in občasnim obiskovalcem pisateljem Mesichkom nam ta razkrije težhave pri pisanju obshirnega vechsmernega teksta o propadu dvanajstletnega zakona z dokonchno lochitivjo ob iskanju nove »komplementarne partnerke« za novopečenega lochenca. Poleg filozofskih disputov o fiziki in metafiziki dopolnitve lastne biti v zhivljenju z ljubljeno zhensko in o splošni naravi chloveshkega iskanja in hotenja se bralcu tako rekoč razpre vpogled v *work of progress* z razlicnimi mozhnimi pastmi, težhavami in posebnostmi. V tekst avtor vpne razlicne literarne nachine, pisma, komentarje, belezhke o domachi in svetovni literaturi, v nekaterih scenah se jezik prevesi v slang ali ob slikanju slovenske shentflorjanske majhnosti in nizkotnosti v trivialno lumpenproletarsko vulgarno banalnost. Glavni protagonist pa se tudi tu razkrije kot nenavaden posebnesh in svobodomislec, ki poleg zhivljenjske komplementarne spremljevalke neugnano in nepoteshljivo ishche tudi presezhno bivanjsko vrednoto. Dejstvo je namrech, da se mora Mesichkov glavni junak skozi vse vzpone in padce ter napake v odnosih do ljubljene zhen(sk)e, ki jih vedno znova in skozi dolgo zhivljenjsko periodo kontinuirano naivno ponavlja, kot da se ne more nichesar nauchiti, dokopati do neke vechje Resnice, ki se skriva pod nezadostnostjo sedanjosti. To iskanje za mnoge izgubljene ontoloshke resnice lahko sicer tolmachimo na razlicne nachine, za potek dogodkov v pentalogiji pa ima vsekakor prestizhni pomen

in vrednost. Bozhjemu bivanju se pedagog Tezhak alias njegov alter ego profesor Mesichek približuje vedno znova tudi težno in racionalno poducevalsko, vendar ga lahko v bistvu zachuti shele izven racionalnih razlag, v enkratnem mističnem dozhivetju. To na skrivnosten način raste skozi tezhave in lastne pomanjkljivosti iz njega samega, da bi se potem dokončno udejanjilo tudi v krvi in mesu v stiku z ljubljenim sochlovekom.

Podoba je, da Mesichkov protagonist v svojem zhivljenjskem boju, za zheno in za ekonomsko trdnost, ki je opisan tudi kot proces duhovnega ozaveshchanja, spoznava primarne etichne vrednote v fizicnem in metafizicnem blizhanju dveh razlicnih spolov k Enemu bozhjemu. Moshko ali zhensko telo postane v prichujochi pentalogiji izraz za posebno moch bozhjega principa, ki se udejanja in oduhovlja v chloveku v misticnem spoju moshkega in zhenskega telesa. Nenavadni posebnezh in upornik proti provincialni »shentflorjanski« slovenski omejenosti, zavrtosti in zamejenosti, ki ga »socialistichna« družba zaradi njegovega »modernega« pogleda na spolnost, ljubezen in medzakonske odnose obsodi za lahkozhivca, zapeljivca in zvodnika, pa je istochasno tudi gonilna figura dejanja in nehanja v razvejenem kontekstu, ki z vkljucevanjem posameznih »spremljevalnih zgodb« raste v shirsho panoramo slovenske družbe v drugi polovici 20. stoletja. Poleg razlicnih erotichnih »minizgodb« s prilozhnostnimi ljubicami (Marija, Oka, Albina, Savka) se v tej galeriji neprestanega boja za srecho in osmislitev bivanja pojavijo zhenske, ki jih skusha dozhiveti in doumeti kot dejanske nove zhivljenjske partnerice in zhene (Anka, Slavica, Zdenka, Mojca, Marjetka, Melita), primerno zheno pa si po lochitvi zakona z Radmilo ishche tudi s pomochjo zhenitne svetovalnice. Te »svoje zhenske« morda prevech lahkomiselno »polaga na zhrtvenik svojih mrtvih zakonov«, da bi jih ozhivil. Vidi se, da je pedagog, saj si zheli vzgojiti svojo bodocho zheno v idealno zhivljenjsko družico. Ali taka zhenska sploh obstaja? Mesichek pri opisovanju zhivljenjske zgodbe svojega junaka »nashega chasa« rad posega v zakladnico klasichne literature, k Tolstoju, Balzacu, Dostojevskemu in drugim, in iz nje lushchi v alegorichni poduk in svarilo posamezne ideje. V kontekstu iskanja idealne zhene med drugim ironichno citira naslov ene izmed novel Iva Andricha: *Jelena, zhenska, ki je ni*.

V ospredju pisateljevega zanimanja stojijo poleg prikaza razvejene zhivljenjske zgodbe mariborskega profesorja slavistike Tezhaka predvsem spremljevalne zgodbe tistih zhensk, ki so usodno posegle v njegovo zhivljenje. Te se razrashchajo v vech ali manj dobro oblikovane analitichne psihograme, kar she posebej velja za dolgo trajno dvanajstletno razmerje, zdruzhevanje in muchno lochevanje s Tezhakovo prvo, srbsko zheno Radmilo (opisano z vsemi tezhavnimi zachetki in upi dveh zelo razlicnih partnerjev v prvem delu pentalogije *Nash vsakdanji kruh* / Maribor 1974 / 1981, podrobno razchlenjeno z razlicnimi vzponi in padci v drugem delu *Agonija sodobnega zakona* in uchinkovito stopnjevano v dokonchno razzsulo prvega zakona v tretjem delu *On in ona na razpotju*), nakar se pentalogija razpne skozi dodatne Tezhakove zaplete in blodnje z razlicnimi partnericami do manj natanchno razchlenjenega drugega zakona

s tezhavno Majdo (ki ne ljubi obeh Tezhakovih sinov iz prvega zakona, temveč le svojega lastnega otroka z njim) v četrtem delu *Na stopnicah k uresnichenju* in do tragichnega usodnega srečanja s Tezhakovo veliko ljubeznijo in tretjega zakona z rosnomlado lepoticco Rotijo, zaključiti pa se s kratkim epilogom umirjenega starejšega moshkega, ki po shtevilnih zhivljenjskih polomih morda prav zaradi svojega vztrajnega bogoiskateljstva ni obupal ter zdaj zhe dolga leta zhivi v treznem četrtem zakonu z razsodno in praktichno zheno, kar je razchlenjeno v zadnjem delu pentalogije *Mladost na obisku*, 1982 / 2002. Pisatelj namiguje proti koncu pentalogije, ko zre na Tezhakovo prehojeno pot, tudi na sicer nesentimentalno, a idilichno povest Ivana Tavcharja *Cvetje v jeseni* o tragichno lepi ljubezni med starejšim izobrazhencem in preprostim mladim dekletom, ki ni obrodila sadu.

Dejstvo pa je, da so resnichne zhrtve dogajanja hote ali nehote Tezhakovi otroci, dva iz prvega in eden iz drugega zakona, kljub temu, da jih starshi po svoje ljubijo. V stalnih zasukih in presukih med starshi ostajajo prevech osamljeni na robu, postajajo samorastniki, cheprav se vztrajno bojujejo za svojo in druzhinsko integriteto kljub tezhkim odnosom med starshi. Predvsem najmlajshi sin iz drugega zakona je v primezhu tezhkih dogodkov morda izgubil mozhnost za identifikacijo z ochetom kot modelom odraslosti. Kot posebno svetel lik pa je opisana Tezhakova preprosta tashcha iz prvega zakona, »baka«, ki iskalcu zakonske sreche, chuvarju njenih vnukov in vztrajnemu graditelju hish stoji kljub vsemu v vseh tezhavah zvesto ob strani.

Pentalogija se vsekakor razmeroma hitro razkrije kot resnicoljubna in poglobljena izpoved o osnovnih in velikokrat najbolj intimnih chloveshkih stvareh, ki pa so napolnjene z metafizichno energijo in so bistvene za potek posameznikovega pa tudi druzhbenega in druzhabnega zhivljenja na sploh. Tezhakovo iskanje zhivljenjskega smisla dozhivimo kot alegorichen prikaz sodobnikove zhivljenjske poti. Pred nami je *inferno* Tezhakovih problematichnih zablod in travmatichnih preizkushenj pa tudi iskanje zhivljenjskega smisla v marsikdaj zgolj umishljenem *paradizhu* opoja le s pomochjo telesnosti, ki prevech razgali telo in dusho, vendar se ta v poznejshih zrelih letih umirja in chisti v *purgatoriju* zhivljenja v stiku z metafizichnimi razsezhnostmi bivanja. Mesichkova eksistencialna izpoved je jasen in optimistichen poziv osamljenega, sochlovekovo ljubezen in solidarnost ishchochega chloveka – pisatelja sochloveku, naj se zave enkratnosti bivanja. S tem je nakazana smer v dozorevanje lastne integritete na podlagi avtentichnih in pristnih medchloveshkih odnosov tudi sredi nevarnih pasti in ovir na trdi poti v osmishljanje bivanja, v ozaveshchanje in uchlovechevanje. Che ta obshirni, vchasih res tudi nekoliko prevech deskriptivno dolgovezni tekst prebiramo z odprtim srcem, neobremenjeni z razlichnimi predsodki, se nam razodene kot presenetljivo odkritosrchna izpoved slovenske knjizhevnosti, napisana v tradiciji svetovne prichevalske literature, v kateri so razgaljene vse plasti chloveshke resnichnosti, od banalnih in najnizhjih do visoko moralnih in bistvenih iskanj in udejanjanj v narochnju metafizichne skrivnostnosti bivanja.

Chitalnica

Lev Detela

SPOMINSKI ZBORNİK

ob petdesetletnici Slovenske kulturne akcije v Buenos Airesu

Najpomembnejša slovenska kulturna ustanova v svetu, Slovenska kulturna akcija v Buenos Airesu, je ob koncu predlanskega leta s posebno proslavo zabeležila svoj zlati jubilej, petdesetletnico delovanja. Ob tej priložnosti je izšel kot njena 181. publikacija poseben spominski **Zbornik 1954 – 2004**, ki ga je uredil **Marijan Eiletz**. Knjiga, ki obsega 256 strani, je razdeljena na sedem posameznih enot (Besede v spomin, Tako smo pisali, Tako smo razširjali kulturo, Iz arhiva NUK, Tako smo peli, Tako smo upodabljali, Takshne so nas videli). Na zadnjih straneh je objavljen aktualizirani seznam vseh članov in članic Slovenske kulturne akcije in reprodukcije zunanje opreme knjig nekaterih njenih članov.

Petdesetletnica Slovenske kulturne akcije, ki je skoraj neopazno zdrsula mimo javnosti v Sloveniji, je tudi petdesetletnica ustanovitve njene revije *Meddobje* (ki pa bo zaradi tezhkih pogojev izhajanja z letom 2006 vstopila shele v shtirideseti letnik), o kateri v zborniku razmishlja zdaj v Ljubljani zhivechi pisatelj **Zorko Simchich**, ki je revijo sourejeval prvih dvanajst let. Dolgi razvojni proces SKA, ki ga je **Lev Detela** v svojem prispevku poimenoval »povezovalni projekt idealistichne duhovnosti in kulture«, je **mag. Rozina Shvent** v posebnem sestavku (ponatisu nagovora ob odprtju razstave *50 let v sluzhbi kulture in umetnosti* v razstavni dvorani NUK 1. julija 2004) razdelila na tri obdobja: na chas kulturne pomladi v ustvarjalno plodnih zacetkih, na chas utrjevanja slovenske kulturnosti v svetu ter na obdobje kulturnega dialoga med zdomstvom in domovino po demokratizaciji v Sloveniji in dialoga med starejšo in mlajsho generacijo mlajshih ustvarjalcev v svetu.

V publikaciji je natisnjen tudi antologijski izbor nekaterih vazhnejshih sestavkov, ki so jih v posameznih knjigah ter v reviji *Meddobje* in v informativnem glasilu *Glas SKA* objavili nekateri, med njimi mnogi zdaj zhe pokojni vodilni chlani ustanove (med drugimi **Ruda Jurhec**, **Tine Debeljak**, **Vladimir Kos**, **Nikolaj Jelochnik**, **Ladislav Lenchek**, **Jozhe Velikonja**, **Marijan Eiletz**, **Milan Komar**, **Vinko Brumen** ali **Andrej Rot**). **Jure Vombergar** pishe o knjigi *Breve historia de la literatura eslovena* avtorja **Mirka Vasleta**, ki je izshla v Buenos Airesu v samozalozhbi in je prvi pregled slovenske literature v shpanskem jeziku.

V posebnem delu *Tako smo peli* je objavljen dovolj obshiren izbor iz zdomskega pesnistva, v katerem se zvrsti po abecednem redu nad trideset pesnic in pesnikov od

Vinka Belichicha, Jozheta Cukaleta, Tineta Debeljaka st. in ml., Vladimirja Kosa, Bozhidarja Kramolca, Karla Mauserja, Milene Merlak Detela, Antona Novachana do Franceta Papezha, Humberta Pribca, Toneta in Vinka Rodeta, Karla Vladimirja Truhlarja, Milene Shoukal ali Rafka Vodeba.

Da je Slovenska kulturna akcija aktivna tudi she po petdesetih letih delovanja in po nastopu zhe tretje in chetrte generacije potomcev slovenkega rodu (ki pa zhe pishejo pretezhno v shpanshchini), dokazujeta tudi zadnja dva zvezka njene kulturne revije *Meddobje*, v kateri sodelujejo avtorji iz Argentine in iz razlicnih drugih drzhav po raznih celinah ter iz Slovenije. V zadnji dvojni 3. in 4. shtevilki predlanskega letnika objavlja na Japonskem zhivechi **Vladimir Kos** slavilne verze *Polstoletna hisha (Ob 50 – letnici SKA in Meddobja)*, she posebej zanimiv pa je zhivahno napisani literarizirani potopis **Vinka Rodeta** *Hovenia dulcis*, v katerem popelje bralce v tropske pragozdove, med vodovje in slapovja Misionesa. **Milena Merlak Detela** sodeluje z *Dnevnimi belezhkami 2003*, **Jozhe Rant** pa kritichno razmishlja o zdaj mednarodno znanem slovenskem filozofu **Slavju Zhizhku**, ki da s svojo banalno meshanico od Descartesa in Hegla ter Marxa in Engelsa do Freuda in Lacana daje vsem marksistichnim razlicicam nekaj »intelektualnih razlogov za preobstoj oziroma obnovo socializma – komunizma«. Sledi zapis **Leva Detela** *V pasti Udbovskih seznamov* ob **Lajovchevi** knjigi *Med svobodo in rdecho zvezdo* ter zapis **Jozheta Ranta** o pomembnem prispevku **Jozheta Puchnika** k demokratizaciji Slovenije.

V prvi dvojni shtevilki *Meddobja* za leto 2005 so med drugim v shpanshchini in v prevodih v slovenshchino natisnjene pesmi treh avtorjev mlajshih generacij: **Gregorja Papezha**, **Damijana Ahlina** in **Andree Florencie Russo**. Zadnja se v pesmi *Ristanc* spominja svoje slovenske babice in njene chudne shpanshchine o vojni in ladji: »iz daljne Slovenije« (de lejana Eslovenia). **Lev Detela** objavlja prvo varianto tridelne daljshe pesnitve *Balada kresne nochi*. **Jozhi Vovk** sodeluje z objavo ljubljanske univerzitetne diplomske naloge »o slovenski glasbeni kulturi in njenem vplivu na ohranjanje etnichne identitete med Slovenci v Argentini«. Zanimivi so odlomki iz vojnega *Dnevnika 1943 – 1945* izpod peresa **Marijana Schiffrerja**. **France Pibernik** pishe o dokaj kritichnem pogledu slovenske katolishke emigracije na delo **Edvarda Kocbeka**, vendar pa je *Meddobje* v chasu pesnikove politichne izolacije leta 1959 natisnilo devet Kocbekovih pesmi, »kar je sploh prva objava Kocbekovih pesmi po demisiji leta 1952«. **Vinko Rode** v posebnem sestavku »ob branju Kocbekovih dnevnikov« v isti shtevilki poudari vse tisto, kar je bilo osnovno mnenje politichne emigracije o Kocbeku. Predvsem mu oчита »ambivalentnost«, chesh da je bil »mozh nihanja, omahovanja, brez premochrtnosti...«. Gotovo krivichna obsodba, ki pa she enkrat dobro opredeli Kocbekovo outsidersko pozicijo med dvema stoloma, med dogmaticnim komunizmom in dogmaticnim katolicizmom. V obeh zadnjih zvezkih *Meddobja* so, kot vedno, objavljene barvne reprodukcije del slovenskih slikarjev v svetu, tokrat **Adriane Omahna** iz Argentine in **Jozheta Vodlana** iz Zdruzenih drzhav Amerike.

Vprashalnica

Jolka Milich

O PREVAJANJU IN POEZIJI

II

NAROBE – POPRAVI

V drugem delu svojega prvega zapisa *O prevajanju in poeziji*, ki je izšel oktobra 2005 v shtevilki 69/70, sem na strani 196 nekako podvomila **tudi** o pristnosti plemenitega rodu Shalamunove prababice baronice in se na njen rachun kot na rovash vseh drugih novih plemenitih rahlo posmehnila. Pa mi je pesnik Shalamun poslal pisemce z izpisom iz rodovnika na vpogled, ki dovolj preprichljivo govori v prid, da sem se v zvezi z njegovo davno blizhnjo sorodnico gospo Gabriele von Mally pach zmotila, ker se je v njenih zilah resnichno pretakala plava kri, ne pa kakshna larifari neugotovljivega porekla brez kanchka chistih primesi.

Z veseljem sporoeram to lepo novico vsem svojim rojakom, ki se she vedno masohistichno radi pridushajo, le tu in tam presunljivo zajokajo, da smo Slovenci bili, smo in bomo navadna raja brez plemstva za vse vechne chase, amen. In s tem je povedano vse.

Shkoda, da je bil Tomazh Shalamun leta 1980 ob izidu njegove pesnishke zbirke *Maske* malo manj kot plashko in namesto da bi se v pesmi **Ptujsko polje** (ki mi jo je tudi poslal kot dokazno gradivo) spopadel z rdechkarji, ki jim ni bilo samo malo mar plave krvi, marvech so jo prav sabotirali in omalovazhevali, da ne rechem zanichljivo zanikali njeno obstojnost, in se magari krvavo potegoval za prababichino odlichno kri in zvenechi naslov, se je rajshi oportunistichno potuhnil in norcheval iz njenega plemenitega ocheta in svojega prapradeda generala Franza von Mallyja. No, zdaj, ko je konchno vsem jasno *kdo je kdo* in je chast oprana, bo oklevetani general lahko spet pochival v miru, prapravnuk pa v miru uzhil podedovane rodne blagodati.

Sledita dokumenta in pesem.

TRI SHALAMUNOVE PRILOGE:

1. pismo
2. stran z rodovnikom
3. pesem iz zbirke *Maske* (1980)

Dokument 1

Draga Jolka,

Danes bil v knjižnici, odkril Srp in Tvoj članek. Odličien in duhovit, vendar ti le poshiljam malo historičnih dejstev. Moja prababica je bila res baronica, kaj chesh se zgodi, da lichen mlad oficir s ptujskega polja pach zapelje generalu baronu Franzu von Mallyju hcherko, ko sluzhi v Zadru in jo pripelje v Ptuj. (Kopija dela rodovnika, ki ga je naredila moja mama.) Seveda je iz tega nastala kar precejshnja zmeda, ki traja she danes.

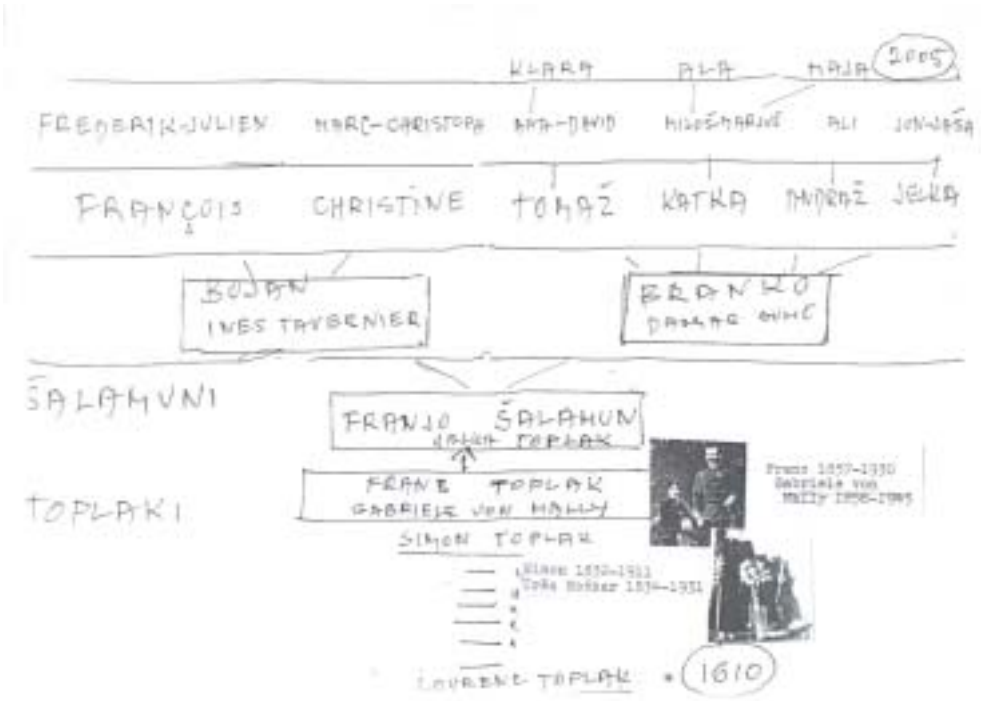
Lepo lepo pozdravljena,

Tomazh

podpis: Tomazh Shalamun

Dokument 2

rodovnik družine Shalamun

Dokument 3

Tomazh Shalamun

PTUJSKO POLJE

Svojemu praprasedu
 generalu
 Franzu von Mallyju
 (1821—1893)

Utrujen si bil zhe na samem zacetku.
 Ko si se kot opica postavljaj s
 sabljo. Na ceremoniji, ko so te
 poplemenitili. Odpushchamo ti to
 smeshnost. Mislil si na dolzhnost in na
 nalozhbo v prihodnje rodove. Dolgchas
 ti je bilo v Zadru. Vojaki so
 kvartali, razshirjali sifilis, zhena te je
 rotala, da bi se vrnili domov, na
 Dunaj. Si sploh opazil, kdaj ti je
 hcher ugrabil tisti Toplak? Tvoja
 nalozhba je shla v Ptuj. Baberle je
 posivela zhe na poti chez hribe, ko ji je
 poshtni sel prinesel novico, da si jo
 razdedinil. Zachudeno je strmela v
 porode. Do smrti ni razumela jezika svojih
 otrok, ki so jih vzgajale barbarske
 slovanske sluzhkinje. Zapisano je: nasha
 mati so lezhali vsi beli in pritiskali na
 zvonce, ki jih nihche ni slishal.
 Spodletelo ti je, moj general.

Op. avt.: Zbirko Maske, ki je izshla leta 1980 pri nas, sem napisal v Mehiki jeseni 1978 in v zacetku 1979. Takrat nisem hotel drazhiti she z baronom, ker sem bil she vedno pod politichnim pritiskom zaradi Kocbeka.

O prevajanju in poeziji III v naslednji shtevilki

Rajko Shushtarshich

»CRKARSKA PRAVDA« – SLAST ALI STRAST?

(Ne bodimo zálostni)

Tu in tam se se [tj. she] oglasi kak zanesenjak, ki se se sprasuje in nas povpraša ali bolj kara, nekako takole:

Kaj se se [tj. zopet she] gremo, kaj vas mucimo s to posodobljeno bohoricico oz. cisto latinico, v slovenskem crkopisu? "Zaradi interneta naj bi pisavo ponovno vrnil v cas Preserna in crkarske pravde? Je to popolnoma potrebno?"¹

Resda Slovenci slovimo kot pravdarski narod, ceprav morda to v resnici nismo, in za take bolj veljamo po zaslugi nasih klasikov, ki so nas kot take opisali v slovenski literaturi. A nam ni bilo do pravde zaradi crk. Toliko manj nam je do nje danes, stiri leta po izidu zbornika *Bohorichica I (Zbornik Revije SRP 2001)*, ker:

Zadeva je ze resena: *Prav se pise kasa ...*

Ta pisava se je na Slovenskem ze uveljavila! V dveh medijih: na internetu (elektronska sporocila) in v SMS sporocilih (mobilna telefonija). Tu in tam jima pomaga slovenska nacionalna televizija, ki tudi sicer naredi, kar je v njeni moci, za siromasenje slovenskega jezika.

Recimo, da je tako prav, ali pa, da to znese le kakih milijon pravopisnih napak dnevno. Manjka samo se uzakonitev te uveljavljene pisave (namrec, clen o rabi slovenscine v "Zakonu o rabi slovenshchine kot uradnega jezika (v RS)": kako se slovensko pise v **teh dveh** medijih)!

Vse to se je zgodilo s polno podporo slovenskega parlamenta in soglasjem nase slavisticne elite, zbrane v parlamentarni komisiji, in seveda tudi tiste na SAZU-ju, posebej v njenem Institutu za slovenski jezik.² A ne bodimo zálostni.

Poskusali smo, zaman. Ne zaradi interneta, temvec zaradi slovenske samobitnosti oz. identitete, kot se danes rece, in osebnega dostojanstva, ki ne trpi malicenja imena. Sprasujemo: »Zakaj se jezikoslovci na SAZU malo ne podvizajo, ne posodobijo svoje dejavnosti? Morda neupravicheno prichakujemo, da bo SAZU prevzela svoj del bremena – naloge v "skrbi za slovenski jezik" – tudi pri izdelavi rachunalnishkega slovarja – *Chrkovalnika za jezik Slovenshchino?*«³. Oni pa se vedno govore o "sveti trojici" (pravopis, slovnica, slovar), ko je ze zdavnaj v igri cetverica; kljucen je crkovalnik. Slovenskih imen s č,š,ž, kot tudi imen ustanov, podjetij, itn., ne morete registrirati. Sicer pa ni problem napisati te tri znake: č,š,ž, le vsakdo jih ne more identicno dekodirati; kodirnih in dekodirnih sistemov, **ki so v rabi**, je toliko, da si tezko predstavljate.

Vprašajte pri *Microsoftu* ali Microsoftovi podružnici za Slovenijo. Ko boste ze sprasevali, jih vprašajte se, kot smo jih mi⁴, po *arkovalniku slovenskega jezika*: »Obstoječi chrkovalnik z besednim zakladom, ki ga premore, namrech siromashi slovenski jezik. Reven besedni zaklad ne lajša komunikacije, pach pa ravno nasprotno, jo otežuje.«

Pa se to: rad bi ze videl slovensko tipkovnico, zdaj mi namesto nje ponujajo staro, dobro (kakor za koga) YU tipkovnico.

Neobvezna vrednotna razlaga pa je taka:

Oholost moci in katedrski akademizem castihlepnezev sta pogosto za skupno mizo. Zagate nasega crkopisa ne pridejo zlahka na dnevni red elitnih sej. Oni se ukvarjajo s pomembnimi recmi. To ni njihov problem, tice se zgolj tehnologije. Ta ga je rodila, ta ga bo resila. Kako zelo so se motili brezbrizni grobarji slovenske identitete! Zatajili so svojo narodno samobitnost, izdali so slovenskost. Da, tako hudo je to, in to ni prvic, mislim na nedavno jugogrozno t.i. "skupnih jeder". Ne gre torej le za izgubo treh crk, ki so se, domnevno samo ponekod, zacasno izgubile, kot takrat ni slo samo za skupna jedra. Pristajamo na "novorek", ki se sistematicno siri po omenjenih medijih, to je na prostovoljno, a sistematicno siromasenje slovenskega jezika. Nevarnost ne pride dvakrat v isti obleki. Nevarna nam je brezbriznost nasih elit. A ne bodimo zalostni.

[Namesto bohorichice ali gajice sem, kjer sem le mogel, uporabil "*pravilne crke*" oz. uveljavljeno pisavo.]

Op.: ¹[Anonimni gospod Ograd – Drago (npr.) sprasuje: »al' prav se pisse kasha ali kassa... Zaradi interneta naj bi pisavo ponovno vrnili v cas Preserna in crkarske pravde. Je to popolnoma potrebno? Malo da, malo ne! Od takrat pa do danes se je marsikaj spremenilo. Ne vem, ce veliko, ampak nekaj se le je. Crke uporabljamo za pisanje besed, besede za... Poleg te osnovne funkcije se crke najdejo se v programih, ki jih na razne nacine razmetavajo in urejajo. Zato sem nekaj casa sam po nekih listah mucil ostale s svojimi crkami, ki pa se lepo dajo urejati: č - ch - > cc; š - sh - > ss; ž, - zh - > zz.

Toliko v razmislek, in k dodajanju olja na ogenj, da ne ugasne. Za razmislek pa je se dodatna posodobitev pisave, ki bi popolnoma ustrezala pisanju in urejanju (v tabelah in podatkovnih skladiscih - bazah).

Popolnoma ustreza pisavi Billylanda oz. ASCII nabora znakov.«]

Glej tudi:

^{2a}Rajko Shushtarshich, *Odrpta vprashanja I – SAZU, Revija SRP 41/42*, februar 2001; ali: *Bohorichica I, Zbornik Revije SRP 2001*, str. 139;

^{2b}Rajko Shushtarshich, *Odrpta vprashanja II – Slovenskemu parlamentu (ob zakonu o rabi slovenshchine), Revija SRP 45/46, oktober 2001*; ali: *Bohorichica I, Zbornik Revije SRP 2001*, str. 150;

³Rajko Shushtarshich, *Spremenite ime! (Nomen est omen!)*, *Bohorichica II, Zbornik Revije SRP 2003*, str. 177;

⁴*Revija SRP Urednistvo*, Rajko Shushtarshich, *Odrpta vprashanja V – Microsoftu, podruzhnici za Slovenijo; Odgovor Microsofta; Odgovor Microsoftu, Bohorichica II, Zbornik Revije SRP 2003*, str. 21-24

Dokumenti

Dokument 1

REPUBLIKA
SLOVENIJAMINISTRSTVO
ZA PRAVOSODJE

Shtevilka: 712-482/05

Datum: 29.08.2005

UPRAVNO SODISHCHE
REPUBLIKE SLOVENIJE*g. Janez Breznik*
predsednik sodishcha
Trzhashka 68 a
1000 Ljubljana**ZADEVA: Postopek opr. sht. U 693/2003 – ZAPROSILO ZA POROČILO**

Sposhtovani!

Ministrstvo za pravosodje je v mesecu juniju 2005 prejelo vlogo, ki jo je g. Rajko Shushtarshich, kot odgovorni urednik in v.d. direktor Zavoda Revija SRP, posredoval zaradi časovnega reševanja tozhbe, vložene dne 12.04.2003 zoper Ministrstvo za kulturo.

Vlogo smo obravnavali v smislu določb 72. člena Zakona o sodishchih (Ur. l. RS, sht. 23/2005 - uradno prechishcheno besedilo), zato vas prosimo za **poročilo o ugotovitvah in ukrepih, ki se nanashajo na časovni potek reshevanja zadeve opr. sht. U 693/2003. Vashe poročilo prichakujemo v roku 15 dni.**

Hkrati pa Ministrstvo za pravosodje ugotavlja, da v zadnjem obdobju narashcha shtevilo pritozhb oziroma vlog na Evropsko sodishche za chlovekove pravice zaradi krshitve pravice do sojenja v razumnem roku iz prvega odstavka 6. člena Evropske konvencije o chlovekovih pravicah.

Zavedati se je potrebno, da krshenje te pravice zhe sedaj povzrocha veliko materialno shkodo Republiki Sloveniji, glede na vse vechje shtevilo tozhb pa bo ta shkoda v prihodnosti she vechja, pri chemer pa je potrebno sojenje brez nepotrebnega odlashanja primarno zagotoviti v okviru sodnih organov Republike Slovenije.

S sposhhtovanjem,

Priloga:

– 1 X.

V vednost:
Zavod Revija SRP
g. Rajko Shushtarshich
Prazhakova 13
1000 Ljubljana

Dr. Lovro STURM
minister

Zhupanlicheva 3, 1000 Ljubljana, Slovenija
Tel.: 01 369 52 00, Faks: 01 369 57 83.
E-mail: gp.mp@gov.si, <http://www.gov.si/mp>

Dokument 2

**UPRAVNO SODISHCHE
REPUBLIKE SLOVENIJE****Trzhashka 68a
1000 Ljubljana****Opr. sht.: Su 020400/2005-20****Datum: 6. 9. 2005****REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA PRAVOSODJE
dr. Lovro Shturm, minister****ZADEVA: Poročilo v zadevi opr. sht. U 693/2003 - Rajko Shushtarshich****ZVEZA: Vashe zaprosilo sht. 712-482/05 z dne 29. 8. 2005**

Sposhtovani!

Upravno sodishche Republike Slovenije v Ljubljani je dne 14. 4. 2003 prejelo tozhbo tozheche stranke Revija SRP, Prazhakova 13, Ljubljana, ki jo zastopa Rajko Shushtarshich, odgovorni urednik in v.d. direktorja Zavoda, zoper tozheno stranko Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije Ljubljana, zoper sklep tozhene stranke sht. 403-50/2003-26 z dne 18. 3. 2003, s katerim je bila vloga tozhnika, ki je prispela na javni razpis PI-03 zavrzeha kot nepopolna. Tozhba je bila posredovana v odgovor tozheni stranki ter zastopniku javnega interesa 16. 4. 2003. 23. 4. 2003 je zastopnik javnega interesa prijavil udelezhbo v tem upravnem sporu, 16. 5. 2003 pa je tozhena stranka odgovorila na tozhbo in sodishchu posredovala upravne spise. 5. 5. 2004 je bil odgovor tozhene stranke posredovan tozhechi stranki, kije nanj odgovorila s pripravljalno vlogo z dne 10. 5. 2004.

Zadeva je bila zaradi v sklopu programa hitrejshega reshevanja denacionalizacijskih zadev v zacetku leta 2005 predodeljena drugemu sodniku, ki pa je od 1. 5. 2005 do 30. 10. 2005 na ochetovskem dopustu. Zadeva se reshuj v skladu z rednim pripadom zadev na sodishche in v skladu z reshevanjem tozhb po vrstnem redu pripada in tako she ni prishla na vrsto za reshevanje. Sodishche bo zadevo obravnavalo prednostno, zato lahko tozhnik pričakuje, da bo njegova tozhba obravnavana koncem tega leta oziroma v zacetku leta 2006.

S sposhovanjem in lep pozdrav!

Podpredsednica sodishcha:
Jasna SHEGAN, l.r.

V vednost:

● Zavod Revija SRP - Rajko Shushtarshich, Prazhakova 13, Ljubljana

Svojskost Revije SRP

Vodilo Revije SRP so tri vrednotne orientacije individua, tega ne nepomembnega drobca v sistemu institucij.

Te vrednote so: Svoboda, Resnica, Pogum. Pomembne so, vsaka od njih posebej, pomembno je prezhevanje teh vrednot.

Tak namen ima tudi uredništvo Revije SRP, ki izhaja v posodobljenem prvotnem slovenskem chrkopisu bohorichici, katere utemeljitev predstavlja *Zbornik 2001 Bohorichica*.

Sama ustvarjalnost in avtonomija,
njuna utemeljenost v raziskovanju,
nachelno in splošno nista vprashljivi,
nihche, skoraj nihche ne bo nasprotoval
takim usmeritvam. Problem se pojavlja
shele na konkretnem nivoju, kot tak je
nerazviden in skrit ali zhe prikrit
in s tem tezhko reshljiv.
Problem ukinjanja ustvarjalnosti
(in avtonomije) se kazhe v shtevilnih,
a na videz nepomembnih malenkostih.
Lahko jih ne vidimo ali pa se moramo
spustiti na nivo konkretnosti, to je
na nivo ukvarjanja z malenkostmi
in postati malenkostni.

Institucija brez spomina je
kakor podjetje brez knjigovodstva,
mochni in mogochni v njej
pochno, kar jih je volja,
ker vse, kar pochno, utone
v pozabljivi zavesti chasa.

...

a ne gre za chas, ampak za dejstva zavesti,
kjer chasa ni, je samo trajanje,
obche vrednote so neposredna dejstva zavesti,
vsakomur dojemljive, preverljive,
nihche jih chloveku ne more ne dati ne vzeti,
ne sistem ne institucija ne propaganda, tudi kulturna ne,
samo che to sam hoche, jih bo nashel
le v sebi, sebstvu svojem.